

iletişim

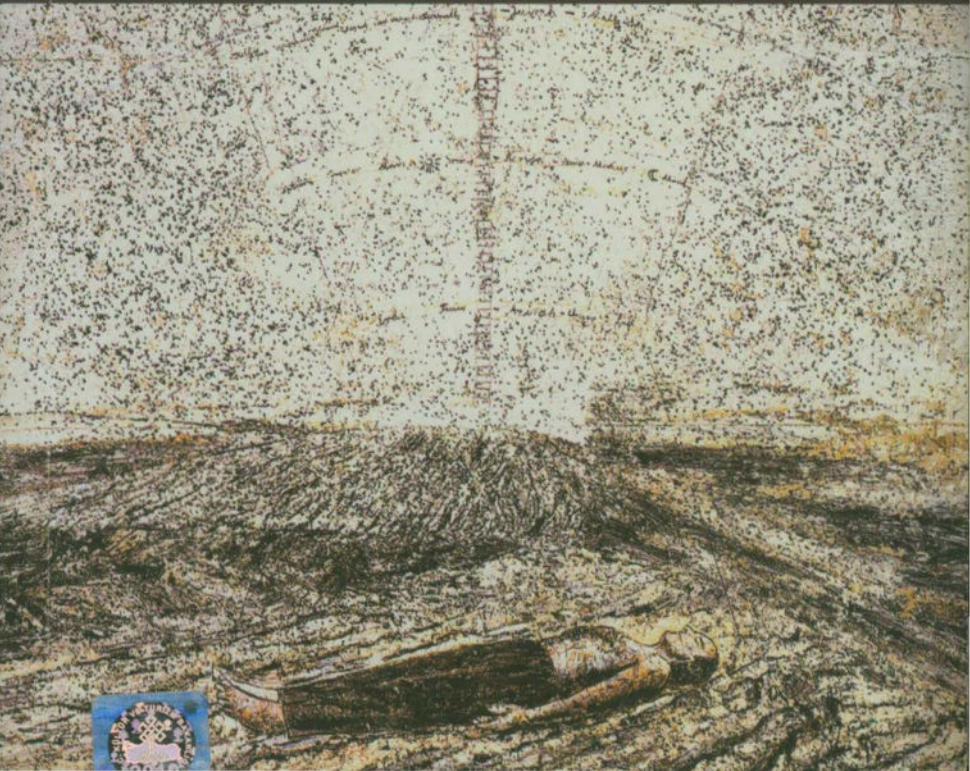
DOSTOYEVSKI

T O P L U E S E R L E R İ 14

ÖTEKİ

ÇEVİREN ERGİN ALTAY

JOSEPH FRANK'İN SONSÖZÜYLE

DOSTOYEVSKI • Öteki

Двойник Петербургская поэма

© Sonsöz: 1976, Princeton University Press

© 2004, Princeton University Press

Joseph Frank, "The Double", *Dostoevsky: The Seeds of Revolt, 1821-1849*

Sonsözün yayını hakkı Princeton University Press'den alınmıştır.

İletişim Yayınları 1273 • Dünya Klasikleri 38

ISBN-13: 978-975-05-0549-2

© 2007 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1-4. BASKI 2007-2010, İstanbul

5. BASKI 2011, İstanbul

DİZİ YAYIN YÖNETMENİ Orhan Pamuk

DİZİ EDITÖRÜ Emre Ayvaz

EDITÖR Belce Öztuna

KAPAK UYGULAMA Suat Aysu

KAPAKTAKI RESİM Anselm Kiefer, "Jacob's Dream", 1996

UYGULAMA Hasan Deniz

DÜZELTİ Gül Tunçer

BASKI ve CİLT Sena Ofset

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

DOSTOYEVSKI

Öteki

Bir St. Petersburg Destanı

Двойник

Петербургская поэма

RUSÇA'DAN ÇEVİREN *Ergin Altay*

JOSEPH FRANK'İN SONSÖZÜYLE

i l e t i ş i m

DOSTOYEVSKI (Fyodor Mihailoviç). Bir doktorun oğlu olan Dostoyevski 1821'de Moskova'da doğdu. Çocukluğunu Moskova'daki Marya Hastanesi'nin bir lojmanında, zorba ve çoğu zaman sarhoş bir babayla hasta bir anne arasında geçirdi. Çok geçmeden annesi ölünce, katı disiplinli Petersburg Mühendis Okulu'na gönderildi. Sinirli, aşırı duyarlı bir yaratılışı olan Dostoyevski (o sıralar kendisine takılan adla, "ateş Fedya"), Petersburg'da kitap okuyarak, bir köşeye çekilip düşlere dalarak ya da kardeşi Mihail ile söyleşerek günlük gerçeklerden kaçmaya çalışırdı. Babasının 1839'da aniden öldüğünü burada öğrendi. Kuşkulu bir ölümdü bu; onu yanında çalıştırdığı köylülerin öldürdüğü söylenir. Babasının ölümünü istediği düşüncesi, yakasını hiç bırakmadı ve Dostoyevski'yi bunalıma düşürdü. Bazılarına göre ilk sara nöbetine de bu suçluluk duygusu neden oldu. Freud ve birçok psikanalizci, babaya duyulan bu nefrete ve bunu izleyen suçluluk kompleksine dayanarak, Dostoyevski'nin hastalığının sinirsel kökenli olduğu sonucunu çıkardılar ve dehasıyla hastalığı arasında doğrudan bir bağlantı kurdular. Oysa bu yorum, yazarın nöbetler sırasında gösterdiği o zihin açıklığını, o "dokuz canlılığı" göz ardı etmek demektir. Sara, Dostoyevski için, gerçekte, "istenç dışı, ama ayrıcalıklı bir deneyim", büyülen bir ayna olmuştur.

Dostoyevski zayıf sinirli, duygusal, bir anda coşkudan çökkünlüğe geçen bir kimseydi. Gogol etkileri taşıyan ilk romanı *İnsancıklar*, Belinski'nin övgülerini kazanıp yazarna ün sağladığında coşkuya kapılan Dostoyevski, daha sonraki yapıtları *Öteki* (1846) ve *Ev Sahibesi* (1847) aynı eleştirmenin alaylarına hedef olunca ruhsal çöküntüye düştü, derdinden hasta oldu. Kendisini dengesizliğe kadar sürükleyen gerilimlerden kurtulmayı bilen ve dış dünyadan kopan benliğinin parçalanışını kendisi çözümleyen yazarın yapıtındaki en zengin ruhbilimsel temalardan biri de bu çift kişiliklilik, ikizler-benzerler temasıdır.

Dostoyevski 1848'de *Beyaz Geceler* ile *Bir Yufla Yürekli*'yi yayımladı. Bu yapıtlarının da beğenilmemesi gururunu incitti. Petraşevski'nin çevresinde toplanan genç suikastçılara katıldı, onlarla birlikte tutuklandı ve ölüm cezasına çarptırıldı (Aralık 1849). Canlarının bağışlandığı, cezanın infazına birkaç dakika kala bildirildi. Dostoyevski'nin cezası, hafifletilerek Sibiry'a da dört yıl kürek cezasına çevrildi. Tüm maddi ve manevi yoksunluklara ve sara nöbetlerine karşın bu korkunç yıllar, Dostoyevski'nin İncil'i ve mahkûmlardaki gönül zenginliğini, yani "sert kabuğun içindeki altın"ı keşfetmesini sağladı. Dört yıllık kürek cezasından sonra Semipalatinsk'te zorunlu ikâmete mahkûm edilen Dostoyevski, yoksul ve veremli genç dul Marya Dmitriyevna İsayeva'ya acıyarak evlendi. 1859'da Petersburg'a dönmesine izin verildi, *Ezilmiş ve Aşığılanmışlar* (1861) ve *Ölü Bir Evden Hatıralar* (1862) ile kendini yeniden kabul ettirdi. Kardeşi ve N.N. Strahov ile birlikte önce *Vremja* (Zaman), sonra da *Epoha* (Dönem) adlı dergileri kurdu ve yönetti. Bu dergilerde, Batı karşıtı Slavcı düşüncelerini savunduğu tartışma yazılarını yayımladı.

Büyük "metafizik" romanlarının ilki ve tüm yapıtlarının anahtarı olan *Yeraltından Notlar* 1864'te yayımlandı. *Suç ve Ceza* (1866), *Kumarbaz* (1867), *Budala* (1868), *Ebedi Koca* (1870), *Cinler* (1872) gibi başyapıtlar birbirini izledi. Alacaklıları tarafından sıkıştırılan yazar, daha tamamlamadan yapıtlarını yayımcılara satıyordu. Daha hızlı çalışabilmek için sekreter olarak tuttuğu 20 yaşındaki Anna Grigoriyevna Snitkina ile ilk karsının ölümünden üç yıl sonra, 1867'de evlendi. Para peşinden koşması bitmek bilmedi. Kumar tutkusuyla Dostoyevski, borç aldı, ödedi; sonunda karsıyla ülkesinden ayrılarak Avrupa'nın kumarhanelerini dolaşmaya başladı. Bir kızı oldu, ama öldü. Bu ölüm, Dostoyevski'yi deliliğine eşliğine kadar sürükledi. 1875'te *Delikanlı*, 1876'da *Bir Yazarın Günlüğü* ve 1879-80'de *Karamazov Kardeşler* yayımlandı. Bu son romanının, bir bölümünü oluşturacağı *Bir Büyük Günahkârın Yaşamı* adlı büyük çaplı tasarsını gerçekleştiremeden 1881'de Petersburg'da öldü. Dostoyevski gelmiş geçmiş en büyük romancılarından birisi, belki de birincisidir.

Bölüm I

Dokuzuncu dereceden devlet görevlisi Yakov Petroviç Golyadkin, uzun bir uykudan uyanınca esneyip, gerinerek sonunda gözlerini iyice açtığında, sabah saat sekize gelmek üzereydi. Ama yine de, uyanıp uyanmadığını, hâlâ iyice ayılıp ayılmadığını, şimdi çevresinde olan biten gerçek mi, yoksa gördüğü karmakarışık düşlerinin devamı mı henüz tam anlayamamış biri gibi yatağında bir süre kıpırdamadan yattı. Bununla birlikte, Bay Golyadkin'in duyguları çok geçmeden alışılmış, günlük izlenimlerini kavrayacak biçimde belirginleşmiş, aydınlanmıştı. Küçük odasının kirli yeşil, isli, tozlu duvarları da, maun komodiniyle sandalyeleri de, kırmızıya boyanmış masası da, üzerinde küçük yeşil çiçekler olan kırmızı muşamba kaplı Türk divanı da, nihayet dün akşam aceleyle çıkarıp gelişigüzel divanın üzerine attığı giysileri de tanıdık gözlerle bakıyorlardı ona. Dahası, puslu, donuk, çamurlu bir sonbahar günü; kirli penceresinden içeri öylesine öfkeli, yüzünü öylesine tatsız bir biçimde buruşturarak bakıyordu ki, Bay Golyadkin'in bir masal ülkesinde değil, Petersburg'da, başkentte, Şestilavoçnaya Soka-

ği'nda oldukça büyük bir apartmanın dördüncü katındaki dairesinde olduğundan şüphe etmesi artık olanaksızdı. Bay Golyadkin böylesine önemli bir gerçeği anlayınca, biraz önce gördüğü düştten uyandığı için üzülyormuş gibi, aynı düşünüşü hiç değilse bir dakika daha görmeyi sürdürebilmek isteğiyle hırsla kapadı gözlerini. Ama çok geçmeden birden yatağından fırladı. Besbelli, bir türlü düzene koyamadığı dağınık düşüncelerinin o ana dek çevresinde dolaştığı aklındaki o şeye sonunda ulaşmıştı. Yatağından kalkar kalkmaz hemen komodininin üzerindeki yuvarlak, küçük aynaya koştu. Gerçi aynada yansıyan uykulu yüzün, miyop gözlerin, saçları oldukça dökülmüş bu başın görüntüsü öylesine sıradandı ve ilk görüşte dikkatli bir bakışı üzerinde tutacak en küçük bir özelliği bile yoktu ama buna rağmen aynadaki görüntüsünden Bay Golyadkin'in çok hoşnut olduğu belliydi. Kendi kendine mırıldandı: "Bugün bir hata yaparsam neler olur neler, neler olur... Söz gelimi, beklenmedik bir pürüz çıkarsa, bir tatsızlık olursa; felâket... Şu anda kötü bir durum yok, her şey yolunda sayılır..." İşler yolunda olduğu için mutluydu Bay Golyadkin. Aynayı yerine koydu, yalınayak olduğuna, üzerinde her zaman yatarken giydiği kıyafeti olduğuna bakmadan pencereye koştu, dairesinin pencerelerinin baktığı avluda meraklı bakışlarla bir şey arıyordu. Anladığı kadarıyla, avluda gördüğü durum da çok hoşuna gitmişti. Yüzünü tatlı bir gülümseme aydınlattı. Daha sonra –öncelikle oda hizmetçisi Petruşka'nın bölmesinin arkasına bir göz atıp orada olmadığından emin olunca– parmaklarının ucuna basarak masaya gitti, bir çekmecesini açtı, açtığı çekmecenin diplerini bir süre karıştırdıktan sonra sararmış kâğıtların, birtakım ufak tefek şeylerin altından eski, yeşil bir cüzdan çıkardı. Cüzdanı, dikkatlice açtı gizli bölümünü özenerek, büyük bir hazla usulca araladı. O anda yeşilli, grili, mavili, kırmızılı, alacalı bir demet banknot da ay-

nı hazzı duyarak olsa gerek, ona bakıyordu. Bay Golyadkin, yüzü ışıldayarak açık cüzdanı masanın üzerine, önüne koydu, büyük bir hazla ellerini ovuşturdu. Sonra umudu olan banknot destesini çıkardı cüzdandan, her banknotu başparmağıyla işaret parmağı arasında iyice yoklayarak, dün akşamdan bu yana belki yüzüncü kez tek tek saymaya koyuldu. Sayma işlemini bitirdikten sonra “Banknot olarak yedi yüz elli ruble!” diye mırıldandı. “Yedi yüz elli ruble... Hatırı sayılır bir para bu!” Banknotları avcunda sıkarken anlamlı anlamlı gülümseyerek, titrek, hazdan yumuşamış bir sesle mırıldanmayı sürdürdü: “Hatırı sayılır bir para bu! Kim için olursa olsun, hatırı sayılır bir para! Bu parayı küçümseyebilecek olanın yüzünü görmek isterdim... Bu kadar büyük bir para insanı baştan çıkarabilir...”

Bay Golyadkin düşünüyordu: “Peki ama ne oluyoruz? Petruşka nereye kayboldu?” Bay Golyadkin, üzerinde hâlâ yatak kıyafetiyle bölmenin arkasına bir kez daha baktı. Petruşka hâlâ yoktu. Oysa bu arada döşemeye bir başına bırakılmış semaver, taşma tehditleri savurarak öfkeyle fıslayıp duruyor, kendi anlaşılmaz dilinde hırıltılı, peltek peltek, çabuk çabuk konuşarak Bay Golyadkin’e heyecanla birşeyler –belki de, “Sayın bayım, alın artık beni buradan, iyice olgunlaştım, hazırım,” demek ister gibi– birşeyler anlatmaya çalışıyordu.

Düşünüyordu Bay Golyadkin: “Kahretsin! Şu tembel yaratık sonunda sabrımı taşıracak. Kim bilir nerede sürtüyordur şimdi?” Golyadkin haklı olarak çok öfkelenmişti. Sonunda koridora açılan küçük bir kapısı olan dar hole çıktı, kapıyı hafifçe araladı. Hizmetçisi oradaydı. Öteki dairelerin, başka evlerin hizmetçilerinin oluşturduğu bir kalabalığın ortasındaydı. Petruşka birşeyler anlatıyor, ötekiler dinliyordu. Konuşmanın konusu da, kendisi de Bay Golyadkin’in hoşuna gitmemişti. Hemen seslendi Petruşka’ya; canı son dere-

ce sıkkın, hatta öfkeli, odasına döndü. “Bu aşağılık şeytan, efendisini bile bir paraya satar,” diye geçiriyordu içinden. “Evet satar, gözünü kırpmadan satar, bahse girerim bir kapıge satar. Ama elden ne gelir?..”

– Uşak üniformamı getirdiler efendim.

– Çabuk giy ve hemen buraya gel.

Petruşka uşak üniformasını giydikten sonra aptal aptal gülümseyerek efendisinin odasına girdi. Kıyafeti son derece tuhaftı. Kendisinden en az bir arşın uzun biri için dikilmiş olsa gerek, altın rengi sırmalı bir sürü kordonu olan çok eski bir uşak üniforması vardı üzerinde. Yeşil tüyler takılı, yine kordonlu şapkası elindeydi. Belinde ise deri kınında bir uşak kılıcı vardı.

Ayrıca, görüntünün tam olması için (Petruşka üstüne başına, giyinişine hiç dikkat etmezdi) yalınayaktı. Bay Golyadkin, Petruşka'nın kıyafetini yukarıdan aşağı inceledi, görünüşe bakılırsa hoşnut kalmıştı. Uşak üniforması çok önemli bir olay nedeniyle, besbelli, kiralık getirtilmişti. Ayrıca efendisi, onun kıyafetini kontrol ederken Petruşka'nın tuhaf bir bekleyiş içinde efendisine baktığı, onun her hareketini büyük bir merakla izlediği, onun bu bakışının ise efendisinin canını çok sıktığı belliydi.

– Araba işi ne oldu?

– Araba da geldi.

– Bütün bir günlüğüne mi?

– Evet, bütün bir günlüğüne. Yirmi beş rubleye, bütün bir günlüğüne.

– Çizmeleri de getirdiler mi?

– Çizmeleri de getirdiler.

– Serseri! “Getirdiler efendim,” diyemiyorsun. Getir bakayım onları buraya.

Çizmelerin tam istediği gibi olduğunu görünce Bay Golyadkin hoşnutluğunu belirtti, çay içeceğini, yıkanacağı-

nı, tıraş olacağını söyledi. Özenerek tıraş oldu, yine öyle özenerek yıkandı, çayını aceleyle yudumladı, sonra sıra en önemli işe, giyinmeye geldi: Neredeyse yepyeni pantolonunu; sonra bronz düğmeli gömleğini, üzerinde oldukça parlak renkli, hoş çiçekler olan yeleşini giydi; alacalı ipek kravatını taktı; son olarak, yine yepyeni, güzelce temizlenmiş üniformasını giydi. Giyinirken birkaç kez beğeniyle çizmelerine bakmış, sık sık kâh bir ayağını kâh ötekini kaldırarak hayranlıkla incelemiştir. Bir yandan da, aklından geçenlere arada bir anlamlı anlamlı gülümseyerek kendi kendine birşeyler mırıldanıyordu. Öte yandan, bu sabah Bay Golyadkin çok dalgındı, bu yüzden giyinmesine yardım eden Petruşka'nın hafiften gülümsediğini, yüzünü buruşturduğunu fark edemiyordu. Sonunda, gereken her şeyi gerektiği gibi yaptıktan, eksiksiz giyindikten sonra Bay Golyadkin cüzdanını cebine koydu; çizmelerini ayağına geçirmiş, böylece tam hazırlanmış Petruşka'yı da hoşnut bakışlarla gözden geçirdikten sonra artık her şeyin hazır olduğuna, yapılacak bir şey kalmadığına karar verip aceleyle, telaşlı, yüreği hafiften hızlı çarparak, koşarak indi merdivenleri. Birtakım armaları olan kiralık mavi kupa arabası, tekerlekleri parke taşlarda gürültü çıkararak kapıya yanaştı. Petruşka, çevrede bekleyen birtakım aylaklarla karşılıklı göz kırptırarak efendisinin kupa arabasına binmesine yardım ettikten sonra, aptalca gülmesini güçlkle tutup kendisinin kine hiç de benzemeyen bir sesle seslendi arabacıya: "Hadi çek!" Bu arada kendisi de kupa arabasının arkasına atlamıştı. Kupa arabası gürültülü, tekerlekleri parkelerde ses çıkararak, yaylanarak Nevski Caddesi'ne doğru yola çıktı. Kupa arabası avludan çıkarken Bay Golyadkin, o anda harika bir iş çevirmeyi başarmış, keyfi yerinde, şen yaradılışlı biri gibi ellerini ovuşturuyor, sessizce gülümsüyordu. Ne var ki, sevinci bir anda kaybolmuş, Bay Golyadkin'in yüzünde gü-

lümsemenin yerini tuhaf bir endişe almıştı. Havanın kapalı olmasına aldırmadan kupa arabasının iki penceresini de indirmiş, sağına soluna bakınarak yayaları ilgiyle izliyor, birisinin ona baktığını fark edince hemen ağırbaşlı, ciddi bir tavır takınıyordu. Liteyskaya'dan Nevski Caddesi'ne dönüşte çok tatsız bir duyguyla ürperdi. Yanlışlıkla nasırına basılmış bir zavallı gibi yüzünü buruşturup aceleyle, hatta korkuyla kupa arabasının en kuytu köşesine attı kendini. Onunla aynı genel müdürlükte çalışan iki genç memur görmüştü. İki memur, daire arkadaşlarını kupa arabasında görünce çok şaşırmıştı. Hatta biri parmağıyla onu gösterdi gibi gelmişti Bay Golyadkin'e. Dahası, öteki memur, sokakta hiç de yakışık almayan bir biçimde ona ismiyle seslenmişti sanki. Kahramanımız kupa arabasının kuytu bir köşesine sinmiş, daire arkadaşının seslenişine karşılık vermemişti. "Çocuk bunlar!" diye geçirmişti içinden. "Gariplik neresinde bunun? Kupa arabasına binmiş bir insan işte... hepsi o kadar. Kupa arabasına binmesi gerekti, kiralayıp bindi işte. Düpedüz saçmalık bunların yaptığı! Tanıyorum onları... ikisi de çocuk henüz, dayaklık çocuk! Onlar için önemli olan bir devlet dairesine kapağı atıp maaşa bağlanmak, çelik çomak oynamak... Onlarla konuşsaydım, bakarsın..." Bay Golyadkin tümcesinin sonunu getirmedi, kupa arabasının kuytu köşesinde kıpırdamadan durmayı sürdürdü. Bir süre sonra, Bay Golyadkin'in çok iyi tanıdığı çevik bir çift Kazan atı, göz alıcı koşum takımlarıyla arkadan hızla gelip kupa arabasının sağından geçerken, yaylı arabadaki adam, elinde olmadan dönüp baktığında, başını son derece dikkatsiz bir biçimde kupa arabasının penceresinden çıkarmış olan Bay Golyadkin'in yüzünü görünce besbelli, bu beklenmedik rastlantıya çok şaşırmış, eğilebildiğince eğilip büyük bir merakla ve ilgiyle, kupa arabasının, kahramanımızın hemen saklandığı köşesine bakmaya başlamıştı. Yaylıdaki

adam, Bay Golyadkin'in şef yardımcısı olarak görev yaptığı bölümün müdürü Andrey Filippoviç'ti. Bay Golyadkin, Andrey Filippoviç'in onu tanıdığını, dikkatle ona baktığını, gizlenmesinin olanaksız olduğunu görünce kulaklarına kadar kızardı. Kahramanımız anlatılamaz bir panik içinde şöyle düşünüyordu: "Selam versem mi, vermesem mi? Seslensem mi, seslenmesem mi? Kimliğimi gizlesem mi, gizlemesem mi? Yoksa başka biriymişim gibi, bana çok benzeyen biriymişim, ortada bir şey yokmuş gibi mi yapsam? Evet, bu ben değilim, ben değilim, o kadar!" Bay Golyadkin şapkasını çıkarıp gözlerini Andrey Filippoviç'ten ayırmadan onu selamlarken böyle düşünüyordu. Sonra, kendini zorlayarak mırıldandı: "Bu ben değilim, ben değilim, evet hiç de ben değilim, o kadar..." Ancak, bu arada Andrey Filippoviç'in yaylısı Bay Golyadkin'in kupa arabasını geçmiş, uzaklaşmış, müdürün bakışının etkisi kaybolmuştu. Ne var ki, Bay Golyadkin'in yüzü hâlâ kıpkırmızıydı. Gülümsüyor, kendi kendine birşeyler mırıldanıyordu... Sonunda şöyle dedi: "Ona seslenmediğim için aptallık ettim. Rahat olmam, içten, soylu bir insan gibi davranmam gerekirdi: Evet Andrey Filippoviç, böyle iken böyle, gördüğünüz gibi, ben de akşam yemeğine davetliyim... hepsi o kadar!" Daha sonra, kahramanımız yanlış yaptığını anımsayınca birden yüzü ateş gibi oldu, kaşlarını çattı, aşırı bir öfkeyle kupa arabasının ön köşesine baktı. Bu bakışında düşmanlarının tümünü bir anda paramparça etme isteği vardı. Sonra aklına ansızın bir şey gelmiş gibi, arabacının koluna bağlı kordonu çekip kupa arabasını durdurdu, arabacıya geri, Liteyskaya'ya dönmelerini söyledi. Anlaşılan Bay Golyadkin'in, kendisini rahatlatması için çok önemli olsa gerek, bir şeyi doktoru Krestyan Ivanoviç'e hemen anlatması gerekiyordu. Gerçi Krestyan Ivanoviç'le daha yeni tanışmıştı. Gerektiği için yalnızca bir kez, o da geçen hafta gitmişti ona. Krestyan Ivanoviç

dert babası denilen türden bir doktordu. Kimliğini saklaması anlamsız olurdu, doktor ianırdı hastasını, kesin anımsardı onu. Kahramanımız, arabacıya Liteyskaya'da beş katlı bir apartmanın önünde durmasını söyledi. Kupa arabasından inerken düşünmeyi sürdürüyordu: "Ama hep böyle mi olacak? Hep böyle mi olacak? Yakışık alır mı yani?" Başkalarının merdivenlerinden çıkarken her zaman hızlı çarpma alışkanlığı olan kalbinin çarpmasını yavaşlatmaya çalışarak, derinden soluk alarak üst kata çıkarken düşünmeyi sürdürüyordu: "Sahi, nedir bu? Ayıp ne var ki bunda... Buraya gelmemek aptallık olurdu. Ortada önemli bir şey yokmuş, geçerken şöyle bir uğramış gibi yaparım... Bunun böyle olması gerektiğini o da anlayacaktır."

Bay Golyadkin böyle düşünerek ikinci kata çıktı, beş numaralı dairenin önünde durdu. Kapıda şöyle yazan kırmızı, metal bir plâka vardı:

K r e s t y a n I v a n o v i ç R u t e n ş p i t s
T ı p D o k t o r u v e C e r r a h

Kahramanımız yüzüne ağırbaşlı, rahat, bir ölçüde sevimli bir ifade takınıp çingırağın ipine asılmaya hazırlandı. Kolu nu uzattığı anda, tam zamanında ve yerinde olarak, buraya yarın gelmesinin daha iyi olacağını ve "şu anda bunun çok acil olmadığını" düşündü. Ne var ki, Bay Golyadkin o anda merdivenlerde birisinin ayak sesini duyunca yeni verdiği kararı hemen değiştirdi, kararlı bir tavırla Krestyan Ivanoviç'in kapısının çingırağının ipine asıldı.

Bölüm II

Tıp Doktoru ve Cerrah Krestyan Ivanoviç Rutenspits yaşlı olmasına karşın oldukça sağlıklı biriydi. Ak düşmüş Tanrı vergisi gür saçları ile favorileri, görünüşte yalnızca bakışının bile her türlü hastalığı yok etmesine yetecek kadar anlamlı, aydınlık gözleri ve nihayet, yakasında önemli bir nişanı vardı. O sabah çalışma odasında geniş, rahat koltuğunda oturmuş, karısının kendi eliyle pişirip getirdiği sabah kahvesini sigarasıyla içerken, bir yandan da hastalarının reçetelerini yazmıştı. Basuru olan yaşlı bir hasta için son bir şişe ilaç daha yazdıktan ve onu da yan kapıdan yolcu ettikten sonra Krestyan Ivanoviç bir sonraki hastayı beklemeye koyulmuştu. Bay Golyadkin girdi.

Krestyan Ivanoviç'in Bay Golyadkin'i hiç beklemediği, dahası onu görmek istemediği belliydi. Çünkü bir an kaşlarını çatmış, elinde olmadan yüzünde tuhaf, hatta can sıkıntısı diyebileceğimiz bir ifade belirmişti. Zira Bay Golyadkin yalnızca kendisini ilgilendiren ufak tefek şeylerden söz ediyor, anlattıkça özgüvenini yitiriyor, ne diyeceğini şaşırıyordu. Şimdi de, böyle durumlarda takılıp kaldığı ilk cümlesi-

ni söylemeden iyice şaşırmış, (özür dileme anlamında olacak) birşeyler mırıldanmış, daha sonra ne yapacağını bilemeden bir sandalyeye ilişmişti. Ama oturması söylenmeden oturduğunu fark edince, bu davranışının uygunsuz kaçtığını düşünmüş, yaptığı kabalığı onarmak için davetsiz oturduğu sandalyeden hemen kalkmıştı. Daha sonra, peş peşe iki aptallık ettiğini anlayınca, belli belirsiz de olsa bunu fark edince, hiç zaman kaybetmeden bir üçüncüsünü yapmış, yani kendini temize çıkarmayı denemiş, gülümseyerek birşeyler mırıldanacak olmuş, kızarıp bozarmış, mahcup olmuş, anlamlı bir biçimde susmuş ve sonunda bir daha kalkmamak üzere yeniden oturmuş, her ihtimale karşı kendini güvenceye almak için yine kendince düşmanlarının tümünü dağıtma ve yerle bir etme gücüne sahip o bakışını takınmıştı. Ayrıca, onun bu bakışı Bay Golyadkin'in kimseye bağımlı olmadığını eksiksiz gösteren bir bakıştı, yani bu bakışı açıkça şöyle söylüyordu: "Bay Golyadkin'in bir sıkıntısı yok, herkes gibi keyfi yerinde onun, hiçbir şeyi umursadığı yok." Krestyan Ivanoviç besbelli, bütün bunları onaylıyor ve doğru buluyor anlamına gelecek biçimde öksürdü, hık mık etti, sonra denetleyen ve soran bakışını Bay Golyadkin'in yüzüne dikti.

Bay Golyadkin gülümseyerek söze başladı:

– Ben... Krestyan Ivanoviç, ikinci kez rahatsız ediyorum sizi. Şimdi bir kez daha hoşgörünüze sığınarak...

Bay Golyadkin'in söyleyecek bir şey bulmakta güçlük çektiği belliydi.

Krestyan Ivanoviç sigara dumanını dışarı üfledikten sonra sigarasını masaya bırakıp:

– Hım... evet! dedi. Size söylenenleri yerine getirmeniz gerekiyor. Biliyorsunuz, açıkladım size, iyileşmeniz alışkanlıklarınızı değiştirmenize bağlı... Birşeylerle oyalanmalısınız. Eşinizle dostunuzla görüşmelisiniz, bu arada hafif-

ten alkol de almalısınız... Neşeli arkadaş gruplarına düzenli olarak katılmalısınız.

Bay Golyadkin gülümsemeyi sürdürüyordu. Çabuk çabuk konuşarak, kendisinin başkalarından bir farkı olmadığını, durumundan yakınmadığını, herkes gibi onun da eğlendiğini... elbette tiyatroya gittiğini, çünkü herkes gibi onun da para durumunun iyi olduğunu, gündüzleri görevde, akşamları evinde olduğunu, bir sıkıntısının bulunmadığını anlattı. Bu arada, anladığı kadarıyla, başkalarından geri kalan bir yanının olmadığını, kendi evinde oturduğunu, ayrıca Petruşka adında bir uşağının da olduğunu laf arasına sıkıştırmıştı. Bay Golyadkin burada takıldı, konuşmasını sürdüremedi.

– Hım, hayır, size söylemek istediğim bu değildi. Ayrıca sorduğum da bu değildi. Benim daha çok ilgilendiğim, sizin neşeli arkadaş gruplarına girmeyi, eğlenmeyi sevip sevmediğiniz... Melankolik bir yaşam biçiminiz mi var, yoksa neşeli biri misiniz?

– Ben, Krestyan Ivanoviç...

Doktor, Bay Golyadkin'in sözünü kesti:

– Hım... Yaşam biçiminizi kökünden değiştirmeniz, kişilik yapınızı bütünüyle kaldırıp atmanız gerektiğini söylüyorum... (Krestyan Ivanoviç "kaldırıp atmanız" diye üzerine özellikle basarak söylemiş, sonra pek anlamlı bir biçimde bir süre susmuştu.) Neşeli bir yaşama bırakmalısınız kendinizi. Evde oturmak yaramaz size... Kesinlikle oturmamalısınız evde.

Bay Golyadkin, Krestyan Ivanoviç'in yüzüne dikkatle bakarak, besbelli düşüncesini daha iyi anlatabileceği bir sözcük ararken:

– Ben, dedi... Krestyan Ivanoviç, sessizliği seviyorum ben... Oturduğum dairede yalnızca ben ve Petruşka, yani söylemek istediğim, uşağım var Krestyan Ivanoviç... Si-

ze şunu söylemek istiyorum Krestyan Ivanoviç, kendi halinde bir insanım ben, Krestyan Ivanoviç, kendime göre bir yaşıntım var. Kendi yoluma giderim, bildiğim kadarıyla kimseye bir bağımlılığım yoktur. Ayrıca Krestyan Ivanoviç, dolaşmaya da çıkarım.

– Nasıl?.. Evet! Bu günlerde dolaşmaya çıkmanın eğlence-
li bir yanı olamaz; havalara baksanıza, çok kötü.

– Haklısınız Krestyan Ivanoviç. Aslında Krestyan Ivanoviç, size daha önce de açıklamak onuruna sahip olduğumu sandığım gibi, uysal yaratılışlı bir insanım, ama başkalarına benzemiyorum Krestyan Ivanoviç, değişik bir yaşam biçimim var... Geniştir yaşam yolu... İstedğim... bununla size söylemek istediğim Krestyan Ivanoviç... Bağışlayın beni Krestyan Ivanoviç, güzel konuşmayı beceremiyorum.

– Hım... anlatın...

– Anladığım kadarıyla, güzel konuşmayı beceremiyorum Krestyan Ivanoviç, bunun için beni bağışlamanızı diliyorum Krestyan Ivanoviç.

Bay Golyadkin yarı mahcup bir tavırla, sözcükleri birbirine karıştırarak, ne söyleyeceğini bilemiyormuş gibi konuşuyordu. Tuhaf bir biçimde gülümseyerek ekledi:

– Bu bakımdan başkalarına benzemiyorum ben Krestyan Ivanoviç. Bir şeyi uzun uzun, gerektiği gibi de anlatamıyorum. Güzel konuşmakta usta değilim. Bununla birlikte çalışkan bir insanım; bununla birlikte çalışkan biriyim Krestyan Ivanoviç!

Krestyan Ivanoviç:

– Hım... Nasıl yani... çalışıyorsunuz? diye karşılık verdi.

Sonra bir dakikalık bir sessizlik oldu. Doktor tuhaf bir biçimde, Bay Golyadkin'in yüzüne ona inanmıyormuş gibi baktı. Bay Golyadkin de doktora aynı biçimde, kuşkuyula, bakıyordu.

– Ben, Krestyan Ivanoviç...

Bay Golyadkin hep aynı tonda, biraz sinirli, Krestyan Ivanoviç'in aşırı ısrarından son derece şaşkın, konuşmasını sürdürüyordu:

– ...Ben, Krestyan Ivanoviç, sükuneti seviyorum, sosyetenin gürültüsünü değil... Size nasıl anlatsam Krestyan Ivanoviç, yüksek sosyete de çizmelerinizle döşemeleri cilalamanız, parlatmanız gerekir... (böyle söylerken ayağını yere sürtmüştü Bay Golyadkin) orada sizden bunu istiyorlar efendim, ayrıca imalı sözler etmelisiniz... karşınızdakini iyi pohpohlamayı bilmelisiniz... orada silahlarınız bunlardır işte. Gel gelelim böyle silahlarım yoktur benim Krestyan Ivanoviç... Bu çeşit şeylere yetenek yok bende, hiçbir zaman da olmadı. Sade, sıradan bir insanım ben, çekici bir yanımda yoktur. Sanırım bu işlerde önemli olan da budur Krestyan Ivanoviç. Bu anlamda bıraktım ben silahı.

Anlaşılabacağı gibi, Bay Golyadkin, bu anlamda silahı bıraktığı için, bu çeşit yetenekleri olmadığı için hiç de üzülmediğini, dahası bu durumundan hoşnut bile olduğunu doktorun açıkça anlayacağı biçimde söylüyordu. Krestyan Ivanoviç onu dinlerken, yüzünü oldukça tatsız bir biçimde buruşturmuş, birşeyler seziyormuş gibi önüne, yere bakıyordu. Bay Golyadkin'in tiradını hayli uzun süren, anlamlı bir sessizlik izledi.

Sonunda Krestyan Ivanoviç alçak sesle:

– Yanılmıyorsam konudan biraz uzaklaştınız, dedi. Açıkçası, ne demek istediğinizi tam anlayamadım.

Bay Golyadkin bu kez kaba, kararlı bir tavırla:

– Güzel konuşmasını bilmem ben Bay Krestyan Ivanoviç, dedi. Güzel konuşmayı beceremediğimi daha önce de söylemiştim size, Krestyan Ivanoviç.

– Hım...

Bay Golyadkin yine sakin, ama çok anlamlı, mağrur bir tavırla her sözcüğün üzerine basa basa:

– Krestyan Ivanoviç! diye başladı. Krestyan Ivanoviç! Bu-
raya geldiğimde sözüme özür dileyerek başladım. Yine ay-
nı şeyi söylüyorum, yine bir süre beni hoşgörüle dinleme-
nizi rica ediyorum. Sizden gizlemeyeceğim Krestyan Iva-
noviç. Sizin de bildiğiniz gibi, küçük bir insanım ben; ama
ne mutlu ki, küçük bir insan olduğum için bunu kendime
dert etmiyorum. Dahası, tam tersi Krestyan Ivanoviç; ger-
çeği söyleyecek olursam, büyük değil de, küçük biri oldu-
ğum için kendimle gurur bile duyuyorum. Entrikacı biri
değilim ve bununla da gurur duyuyorum. Gizli kapaklı iş-
ler çevirmem, ne yaparsam açık açık yaparım, kurnazlık et-
meye kalkışmam; birine bir kötülüğüm dokunacaksa, ki-
me dokunması gerektiğini iyi bilirim. Ama Krestyan Iva-
noviç, bu tür pis işlere bulaşmak istemem, hemen ellerimi yı-
karım. Ellerimi yıkarım diye şu anlamda söylüyorum Krest-
yan Ivanoviç...

Bay Golyadkin bir an anlamlı bir tavırla sustuktan sonra
konuşmasını uysal bir heyecanla sürdürdü:

– Dümdüz yoluma giderim ben Krestyan Ivanoviç, sağa
sola sapmam, hoşlanmam çünkü böyle şeylerden, bırakırım
başkaları sapsın sağa sola. Bizlerden, yani sizinle benden da-
ha kötü olan insanları küçük görme çabası içinde olmam...
yani şunu söylemek istiyorum Krestyan Ivanoviç, onlarla bi-
zi demek istiyorum, sizi demek istemiyorum. Üstü kapalı,
yarım yamalak söylenmiş sözleri sevmiyorum. Çift kişilikli
insanlardan hoşlanmıyorum. İftiradan ve dedikodudan nef-
ret ediyorum. Ben, maskeyi yalnızca maskeli baloda taka-
rım. Her gün maskeyle dolaşmam insanların arasında. Yal-
nızca şunu sormak isterim size Krestyan Ivanoviç: Düşmanı-
nızdan, –kim olursa olsun– en acımasız bellediğiniz düşma-
nınızdan öcünüzü nasıl alırdınız?

Bay Golyadkin konuşmasını Krestyan Ivanoviç'in yüzüne
meydan okurcasına bakarak bitirmişti.

Gerçi Bay Golyadkin bütün bunları son derece açık seçik, anlaşılır bir biçimde, kendine güvenle, sözcükleri ölçüp biçerek, etkilerinin en yüksek düzeyde olduğunu düşünüyormuş gibi söylüyordu ama, öte yandan Krestyan Ivanoviç'in yüzüne de huzursuz, çok huzursuz, aşırı derecede huzursuz bakıyordu. Kulak kesilmiş, korkuyla ürpererek, acıklı, karamsar bir sabırsızlık içinde Krestyan Ivanoviç'in vereceği cevabı bekliyordu. Ne var ki, Krestyan Ivanoviç önce kendi kendine birşeyler mırıldandı, sonra koltuğunu masaya çekip oldukça soğuk bir tavırla, ama kibarca ona zamanının değerli olduğunu söyledi ve ayrıca durumu tam anlamadığını, ama ona yardımcı olabilmek için gücünün yettiği her şeyi yapmaya hazır olduğunu, ancak onun elinde olmayan şeylere de karışamayacağını ifade eden birşeyler mırıldandı. Bay Golyadkin şaşırmıştı, ne düşüneceğini bilememişti. Doktor kalemini eline almış, bloknotunu önüne çekmiş, bir kâğıt koparmış, hemen şimdi gereken her şeyi yazacağını söylemişti.

Bay Golyadkin yerinden kalkıp Krestyan Ivanoviç'in sağ kolunu tuttu.

– Hayır Krestyan Ivanoviç, gerekmez! dedi. Hayır efendim, buna hiç gerek yok! Şu aşamada bunun hiç gereği yok Krestyan Ivanoviç...

Bununla birlikte, o anda Bay Golyadkin'in görünümünde tuhaf bir değişiklik olmaktaydı. Gri gözleri acayip bir biçimde parlamaya başlamıştı. Dudakları titriyor, yüzünde herkes, her çizgi kıpırdıyordu. Bütün bedeni de titremeye başlamıştı. Krestyan Ivanoviç'in kolunu bıraktıktan sonra Bay Golyadkin, şimdi yaptığına inanamıyormuş, daha sonra ne yapması gerektiği konusunda bir esin bekliyormuş gibi kıpırdamadan ayakta duruyordu.

O anda oldukça tuhaf bir şey oldu.

Biraz şaşırın Krestyan Ivanoviç birden oturduğu yerde

doğrulmuş, kendinde değilmiş gibi dik dik Bay Golyadkin'in gözlerinin içine bakmaya başlamıştı. Bay Golyadkin de öyle, onun gözlerinin içine bakıyordu. Daha sonra Krestyan Ivanoviç, Bay Golyadkin'in resmî giysisinin yakasına hafifçe tutunarak ayağa kalktı. Birkaç saniye öyle, karşılıklı birbirlerinin gözlerinin içine bakarak ayakta durdular. Ne var ki o anda, Bay Golyadkin son derece tuhaf ikinci bir hareket daha yaptı. Yine dudakları titremeye başladı, çenesi oynadı, ansızın hiç beklenmedik bir biçimde ağlamaya başladı. Sol eliyle Krestyan Ivanoviç'in ev kıyafetinin yakasına yapıştı; hıçkırarak, sağ eliyle göğsünü yumruklayarak, başını sallayarak birşeyler söylemeye, bir şeyi açıklamaya uğraşıyordu, ama konuşamıyordu. Sonunda, Krestyan Ivanoviç şaşkınlığından kurtuldu. Bay Golyadkin'i koltuğa oturtmaya çalışırken:

– Yeter artık, dedi, sakinleşin, şuraya oturun!

Bay Golyadkin korkuyormuş gibi, fısıldayarak karşılık verdi:

– Düşmanlarım var benim Krestyan Ivanoviç, düşmanlarım var. Çok kötü niyetli, beni mahvetmek isteyen düşmanlarım var...

– Yeter, yeter; bırakın şimdi düşmanlarınızı! Onlardan söz etmenin zamanı değil! Kesin artık! (Krestyan Ivanoviç Bay Golyadkin'i koltuğa oturtmaya çalışıyordu.) Oturunuz, şöyle oturunuz...

Sonunda oturmuştu Bay Golyadkin. Ama gözlerini Krestyan Ivanoviç'in yüzünden ayırmıyordu. Krestyan Ivanoviç canı sıkkın, çalışma odasının içinde bir aşağı bir yukarı doluşmaya başlamıştı. Uzun süren bir sessizlikten sonra Bay Golyadkin mahcup bir tavırla ayağa kalktı.

– Size minnettarım Krestyan Ivanoviç, dedi, size çok minnettarım, benim için şu anda yaptıklarınızın da farkındayım. Bana olan bu içten davranışınızı ömrümün sonuna kadar unutmayacağım.

Bay Golyadkin'in bu çıkışına Krestyan Ivanoviç oldukça sert karşılık verdi:

– Yeter, kesin artık! Yeter diyorum size! (Bay Golyadkin'i tekrar yerine oturtmaya çalışıyordu.) Hadi, neyiniz var? CAnınızı sıkan nedir, anlatın bana.

Bay Golyadkin bakışını önüne indirip karşılık verdi:

– İstemez Krestyan Ivanoviç, iyisi mi bırakalım şimdi bunu. Başka bir zamana... bırakalım Krestyan Ivanoviç, daha uygun bir zamana bırakalım. Her şey ortaya çıktığında, anlaşıldığında, bazı yüzlerden maskeler düştüğünde, kimin ne olduğu anlaşıldığında konuşuruz bunları... (Bay Golyadkin bu kez yerinden kesin kararlı kalkmış, şapkasını eline almıştı.) Şimdilik ise, gördüğünüz gibi, aramızda geçenlerden sonra... sizin de kabul edeceğiniz gibi Krestyan Ivanoviç... izninize size iyi günler dileyeyim Krestyan Ivanoviç.

– Ama, neyse... nasıl isterseniz... hım... (Bir anlık bir sessizlik oldu.) Bildiğiniz gibi, kendi açımdan elimden geleni yapmaya... ve içtenlikle size yardımcı olmaya hazırım.

– Sizi anlıyorum Krestyan Ivanoviç, anlıyorum. Artık çok iyi anlıyorum sizi... Neyse, sizi rahatsız ettiğim için bağışlayın beni Krestyan Ivanoviç.

– Hım... Size söylemek istediğim bu değildi. Tamam, nasıl isterseniz öyle olsun. İlaçları almaya devam edin...

– Söylediğiniz gibi, almaya devam edeceğim ilaçlarımı Krestyan Ivanoviç. Yine aynı eczaneden alacağım... Günümüzde eczacılık çok önemli bir meslek oldu Krestyan Ivanoviç...

– Nasıl yani? Hangi anlamda söylediniz bunu?

– En doğal anlamında söyledim Krestyan Ivanoviç. Dünyanın artık çok değiştiğini söylemek istemiştim...

– Hım...

– Yalnızca eczacı çocukların değil, bütün çocukların burunu Kaf Dağı'nda şimdi, herkese yukarıdan bakıyorlar.

– Him... Nereden biliyorsunuz bunu?

– Tanıdığım birinden biliyorum da onun için söylüyorum Krestyan Ivanoviç... ortak tanıdığımız birisinden, Krestyan Ivanoviç, söz gelimi hiç değilse Vladimir Semyonoviç'ten...

– Ya!

– Evet, Krestyan Ivanoviç. Arada bir de olsa gerçeği söylemek için toplumun ne düşüneceğini fazla umursamayan birkaç kişi tanıyorum Krestyan Ivanoviç.

–Ya!.. Nasıl oluyor bu?

– Şöyle oluyor efendim... Ama konumuzla ilgisi yok bunun. Böylece kimi zaman yumurtayı meyve suyuyla ikram ederler sana.

– Nasıl? Neyi ikram ederler?

– Yumurtayı meyve suyuyla, Krestyan Ivanoviç. Bir Rus atasözüdür bu. Yani bazen umduğunu bulamaz insan... Anlayacağınız böyle insanlar da vardır Krestyan Ivanoviç...

– Umdüğünü mu bulamaz?

– Evet Krestyan Ivanoviç. Yakın bir tanıdığıma birkaç gün önce olduğu gibi...

Krestyan Ivanoviç, Bay Golyadkin'in yüzüne dikkatlice bakarak:

– Yakından tanıdığınız biri, demek... öyle mi? diye sordu. Nasıl oldu bu?

– Oldu işte efendim. Yakından tanıdığım birisi, yine oldukça yakından bir tanıdığımın, üstelik dostumun, nasıl derler, çok can bir dostumun rütbesini, yeni aldığı sekizinci derece rütbesini kutladı. Ona tam olarak şöyle dedi: "Yeni rütbenizi kutlamak benim için büyük bir mutluluktur, Vladimir Semyonoviç. Ayrıca herkesin bildiği gibi, günümüzde falcı kocakarılar da kalmadı."

Bay Golyadkin bunu söylerken başını anlamlı anlamlı sallamış, gözlerini kısarak Krestyan Ivanoviç'in yüzüne bakmıştı...

– Hım... Demek öyle dedi...

– Evet Krestyan Ivanoviç, öyle dedi işte, tam öyle dedi. Bir yandan da bizim yavru Vladimir Semyonoviç'in dayısı Andrey Filippoviç'e bakıyordu. Öyle ama, ona sekizinci dereceyi verdilerse bana ne, öyle değil mi yani Krestyan Ivanoviç? Beni ne ilgilendirir bu? Kusura bakmayın ama, adamın ağzı daha süt kokuyor, geldiği yere, aldığı rütbeye bakın... Tam böyle dedi işte... Vladimir Semyonoviç... Söylemek istediğim her şeyi söyledim size, izninizle gideyim artık.

– Hım...

– Evet Krestyan Ivanoviç, izninizle gideyim artık diyorum. Anlayacağınız, bir taşla iki kuş vurmak için –delikanlının şansı yerinde– Klara Olsufyevna'ya dedim ki (olay, önceki gün Olsufiy Ivanoviç'in evinde oldu, duygulu bir aşk şarkısını yeni bitirmişti...) “Şarkıyı çok duygulu söylediniz Klara Olsufyevna, gelgelelim, temiz yürekle dinlemediler sizi...” Yani ona anlatmak istediğim, Krestyan Ivanoviç, anlayabiliyor musunuz beni, oradakilerin Klara Olsufyevna'yı dinlerken başka şeyler düşünmeleri...

– Ya! Peki o zaman Vladimir Semyonoviç ne yaptı?

– Atasözünde denildiği gibi Krestyan Ivanoviç, limon yemiş gibi oldu.

– Hım...

– Evet Krestyan Ivanoviç. Sonra ihtiyara döndüm, “Olsufiy Ivanoviç,” dedim, “size ne kadar borçlu olduğumu biliyorum, neredeyse çocukluğumdan beri benim için yaptığınız bütün iyilikler için minnettarım size. Ama gözünüzü açın artık Olsufiy Ivanoviç,” dedim. “Çevrenizde neler olup bitiyor, bakın. Ben her şeyin farkındayım, Olsufiy Ivanoviç.”

– Öyle mi!

– Evet Krestyan Ivanoviç. Tam böyle dedim işte...

– Vay canına! Olsufiy Ivanoviç ne yaptı?

– Ne yapacak, Krestyan Ivanoviç! Hık mık etti, o kadar. Birşeyler geveledi, başka bir şey söyleyemedi. Bilirim ben onu. Amirimiz de çok iyi bir insandır, sesini çıkarmadı... Öyle ya, adam yaşlı, deyim yerindeyse ortalığı karıştırmak istemedi.

– Ya! Demek öyle oldu!

– Evet Krestyan Ivanoviç. Biz böyleyiz işte. Ne yaparsınız! Adamcağız yaşlı. Bir ayağı çukurda, böyle durumlarda dedikleri gibi, yolcudur artık. Öte yandan dedikodu almış yürümüş. Sesini çıkarmıyor. O karışmayınca da olmuyor...

– Dedikodu mu dediniz?

– Evet Krestyan Ivanoviç, bir dedikodudur yayıldı. Bizim ayı ile yavru da soktular burunlarını... Anlayacağınız, onlar da kocakarılarla bir oldular, yapacaklarını yaptılar. Ne düşünüyorsunuz? Adamı öldürmek için ne yaptılar dersiniz?..

– Adamı öldürmek için mi?

–Evet Krestyan Ivanoviç. Bir insanı öldürmek, ruhsal yonden öldürmek için. Dedikodu yaydılar... Yakından tanıdığım o insandan söz ediyorum...

Krestyan Ivanoviç başını salladı. Bay Golyadkin anlatmayı sürdürüyordu:

– Ne yalan söyleyeyim, onunla ilgili... burada söylemeye utanacağım bir dedikodu yaydılar Krestyan Ivanoviç...

– Hım...

– Sözde, bir mektup yazıp onunla evlenmek istediğini bildirmiş, oysa öte yandan başka birinin de sözlüsüymüş... Hem de kimin biliyor musunuz Krestyan Ivanoviç, kimin?

– Gerçekten mi? Kimin?

– Aşevi işleten bir kadının, akşam yemeklerini yediği uygunsuz bir Alman kadının. Yediği yemeklerin ücreti olarak evlenme teklif etmiş kadına.

– Bunu onlar mı söylüyorlar?

–İnanabiliyor musunuz Krestyan Ivanoviç? Bir Alman ka-

dın, aşağılık, iğrenç, utanmaz bir kadın. Belki de tanıyorsunuzdur onu, Karolina Ivanovna...

– Doğrusunu isterseniz, kendi açımdan...

– Anlıyorum sizi Krestyan Ivanoviç, anlıyorum ve kendi açımdan ben de aynı şeyi hissediyorum...

– Söyler misiniz, şimdi nerede oturuyorsunuz?

– Şimdi nerede mi oturuyorum, Krestyan Ivanoviç?

– Evet... bilmek istemiştin... Yanılmıyorsam daha önce oturduğunuz, yani yaşadığınız yerden...

Bay Golyadkin hafiften gülümseyerek:

– Evet Krestyan Ivanoviç, yaşıyordum, yaşıyordum, dedi, yaşıyordum, daha önce de yaşıyordum. Yaşamadan olur mu hiç?

Onun bu cevabı Krestyan Ivanoviç'i biraz şaşırtmıştı.

– Hayır, yanlış anladınız. Kendi açımdan söylemek istemiştin ki...

Bay Golyadkin gülererek sürdürdü konuşmasını:

– Ben de kendi açımdan söylemiştim Krestyan Ivanoviç, ben de kendi açımdan söylemek istemiştin. Ama çok zamanınızı aldım Krestyan Ivanoviç. Umarım bağışlarsınız beni... İyi sabahlar dilerim size...

– Hım...

Kahramanımız, Krestyan Ivanoviç'in karşısında ezilip büzülerek:

– Evet Krestyan Ivanoviç, anlıyorum sizi, dedi. Şimdi çok iyi anlıyorum sizi. Evet, izin verin iyi sabahlar dileyeyim size...

Kahramanımız asker gibi topuklarını birbirine vurup Krestyan Ivanoviç'i büyük bir şaşkınlık içinde bırakarak odadan çıktı. Doktorun merdivenlerinden inerken gülümseyerek ellerini ovuşturuyordu. Apartman kapısından çıkıp temiz havayı ciğerlerine çektiğinde kendini özgür hissetti. Öyle ki, kendini dünyanın gerçekten en mutlu ölümlüsü say-

maya ve hemen şimdi, doğrudan daireye gitmeye hazırdı ki, o anda kupa arabasının tekerlek sesi duyuldu. Bay Golyadkin kupa arabasını görünce her şeyi anımsadı. Petruška arabanın kapısını açıyordu bile. Bay Golyadkin o anda tuhaf, son derece tatsız bir duyguya kapıldı. Bir an yüzü kızarmıştı sanki. Bir şey saplanmıştı yüreğine. Kupa arabasının basamağına ayağını kaldırıyordu ki, birden döndü, Krestyan İvanoviç'in penceresine baktı. Yanılmamıştı! Krestyan İvanoviç penceredeydi. Sağ eliyle favorilerini sıvazlarken büyük bir merakla kahramanımıza bakıyordu.

Bay Golyadkin kupa arabasına binerken "Aptal bu doktor," diye geçirdi içinden, "çok aptal. Belki hastalarını iyileştirmeyi biliyordur, ama yine de aptal... odun kafalı..." Bay Golyadkin arabaya yerleşti, Petruška seslendi: "Yürü!" Kupa arabası yine Nevski Caddesi'ne doğru hareket etti.

Bölüm III

Bütün o sabah Bay Golyadkin için çok telaşlı geçti. Nevski Caddesi'ne gelince kahramanımız arabacıya Gostiniy Saray önünde durmasını söyledi. Kupa arabasından atlayıp Petruşka'nın eşliğinde kemerin altından koşarak geçti, gümüş ve altın takılar satan bir dükkâna daldı. Bay Golyadkin'in yalnızca yüzünden bile aşırı telaşlı ve başının çok kalabalık olduğu belliydi. Toplam bin beş yüz rublenin üzerinde tutan tam takım bir yemek ve kahvaltı takımıyla, bu fiyata dahil olmak üzere, kendisi için usta işi güzel bir sigara tabakası ve gümüş, tam bir sakal kesme takımı, ayrıca ufak tefek hoş birşeyler daha seçip pazarlığını yaptıktan sonra Bay Golyadkin seçtiklerini yarın kesinlikle uğrayıp alacağını, belki de yarını beklemeden hemen bugün adam yollayıp aldirtacağını söyleyip dükkânın numarasını aldı. Kapora konusunda titizlenen dükkân sahibini dikkatle dinledikten sonra, geldiğinde ödemeyi de yapacağını söyledi. Sonra, şaşkın durumdaki dükkân sahibiyle aceyle vedalaştı ve arkası sıra koşutan tezgâhtarların önünde, ikide bir arkaya dönüp Petruşka'ya bakarak dümdüz yürü-

meye başladı. Başka bir dükkân arıyordu. Bu arada bir de-
ğiş tokuş dükkânına girdi, büyük banknotlarının hepsi-
ni bozdurdu. Bu işten zarar edeceğini bile bile bozdurdu.
Cüzdanı iyice şişmişti. Bunun ona büyük haz verdiği bel-
liydi. Sonunda çeşitli kadın eşyaları satan bir dükkâna gir-
di. Bay Golyadkin burada da oldukça yüklü tutarda birta-
kım eşyanın pazarlığını yaptıktan sonra, dükkân sahibine
sonra yine uğrayıp ayırdıklarını alacağını söyledi, dükkân-
nın numarasını not etti, kaporayı sorduklarında, ödemenin
eşyaları alırlarken yapılacağını söyledi. Sonra birkaç dükkâ-
na daha uğradı. Her dükkânda pazarlık yaptı, birçok eş-
yanın fiyatını sordu, dükkân sahipleriyle uzun uzun tar-
tıştı. Bazı dükkânlara birkaç kez çıkıp tekrar döndü. Sö-
zün kısası, çok meşgul görünüyordu. Kahramanımız Gos-
tinıy Saray'dan sonra ünlü bir mobilya mağazasına da uğra-
dı. Orada altı odalı bir ev için gerekli mobilyanın pazarlığı-
nı yaptı; çok hoş, son moda, kadınlar için bir tuvalet masa-
sını uzun uzun inceledi ve seçtiklerini aldirtmak üzere ke-
sinlikle adam yollayacağını, her yerde olduğu gibi, dükkân
sahibine ödemenin eşyalar alınırken yapılacağını söyleyip
mağazadan çıktı. Daha sonra birkaç dükkâna daha uğradı,
birşeylerin pazarlığını daha yaptı. Sözün kısası, çok telaş-
lıydı. Bütün bunların, sonunda Bay Golyadkin'i de sıktığı
belliydi. Durup dururken vicdanının neden sızlamaya baş-
ladığını ancak Tanrı bilirdi. O anda, söz gelimi, Andrey Fi-
lippoviç'le, ya da hiç değilse Krestyan Ivanoviç'le karşılaş-
mayı dünyada istemezdi. Saat kulesindeki saat, nihayet öğ-
leden sonra üç buçuğu vurdu. Sonunda kupa arabasına bin-
diğinde, bu sabah bunca dolaşmadan, koşuşturmadan son-
ra Bay Golyadkin'in elinde toplam bir buçuk ruble ödedi-
ği bir çift eldivenle bir şişe parfümden başka bir şey yoktu.
Henüz erken olduğu için Bay Golyadkin arabacıya Nevski
Caddesi'nde, o güne kadar yalnızca adını duyduğu, hiç git-

mediği ünlü bir lokantanın önünde durmasını söyledi. Kupa arabasından indi, birşeyler atıştırmak, biraz dinlenmek, bu arada da onun için önemli olan o anın gelmesini beklemek için lokantaya girdi.

Zengin bir yemeğe davetli birinin atıştıracacağı gibi, yani açlığını bastırmak için birşeyler yedikten ve bir kadeh votka içtikten sonra Bay Golyadkin, koltuğa geçip çevresine alçakgönüllülükle şöyle bir göz gezdirdikten sonra içi boş ulusal bir gazeteyi* sakince alıp okumaya başladı. İki satır okuduktan sonra gazeteyi bırakıp kalktı, aynaya baktı, üstünü başını düzeltti, aynada sağına soluna baktı. Sonra pencereye gitti, kupa arabasının orada olup olmadığına baktı... sonra yine koltuğa gidip oturdu, gazeteyi eline aldı. Kahramanımızın son derece heyecanlı olduğu belliydi. Saatine bakıp üçü çeyrek geçtiğini, dolayısıyla daha çok beklemesi gerektiğini anlayınca, bir şey içmeden böyle oturmasının uygunsuz kaçacağını düşünerek, o anda canı hiç de çekmemesine rağmen, kendine bir kakao ısmarladı. Kakaosunu içtikten sonra, zamanın biraz geçtiğine karar verdi, hesabı ödemek için kasaya gitti. O anda biri omzuna dokundu.

Dönüp bakınca sabahleyin Liteyskaya'da karşılaştığı yaşça da, rütbece de küçük iki daire arkadaşını gördü. Kahramanımızın onlarla belli bir yakınlığı yoktu. Dost da değildiler, düşman da. Yani karşılıklı olarak birbirlerine saygılıydılar. Başkaca bir ilişki yoktu aralarında, olamazdı da. Şimdiki karşılaşmaları Bay Golyadkin'in canını çok sıkıyordu. Yüzünü biraz buruşturdu, bir an ne diyeceğini bilemedi.

İki kayıt memuru neşeli:

– Yakov Petroviç, Yakov Petroviç! diye başladılar. Burada mıydınız? Hangi rüzgâr attı sizi buraya?..

Bay Golyadkin, genç memurların şaşkınlığı ve senli benli

(*) Bulgarlar'ın *Kuzey Arısı* ima ediliyor.

tavırları karşısında biraz bozulmuş, heyecanlanmış gibi hemen kesti sözlerini:

– O!.. Siz miydiniz baylar! dedi. Bugün kaçaksınız galiba baylar he,he,he!..

Kahramanımız bu arada kendini küçük düşürmemek ve her zaman ilişkilerini belli sınırlar içinde tuttuğu genç yazıcılara hoş davranmış olmak için, genç memurlardan birinin omzuna dokunacak olmuş, ama bu onun için şimdi hiç de iyi sonuç vermemiş; davranışı içten olmaktan çok garip kaçmıştı.

– Ee, dairede işler nasıl, bizim ayı oturuyor mu yine?..

– Kimden söz ediyorsunuz Yakov Petroviç?

Bay Golyadkin bir kahkaha attı.

– Ne yani, kime ayı dediklerini bilmiyor musunuz yani?.. dedi.

– Paranın üstünü almak için tezgâhtara döndü. Tezgâhtarla işini bitirdikten sonra bu kez memurlarla konuşmasını çok daha ciddi bir tavırla sürdürdü:

– Andrey Filippoviç'den söz ediyorum baylar...

İki kayıt memuru birbirine anlamlı anlamlı göz kırptılar. Biri:

– Hâlâ oturuyor ve sizi soruyor Yakov Petroviç, diye karşılık verdi.

– Oturuyor demek! Öyleyse bırakın otursun baylar! Beni soruyor ha?

– Evet Yakov Petroviç, soruyor. Ne olmuşsunuz böyle Yakov Petroviç, kokular, kremler sürünmüşsünüz, iki dirhem bir çekirdek giyinmişsiniz?..

Bay Golyadkin canı sıkkın bir biçimde gülümseyip başını öte yana çevirip karşılık verdi:

– Evet baylar, öyle işte! Hoşçakalın...

Onun gülümsediğini gören memurlar kahkahalarla gülmeğe başlamışlardı. Kahramanımız somurttu. Bir an sustuk-

tan sonra, memurlara bir açıklamada bulunmaya karar vermiş gibi:

– Size bir dost olarak şunu söyleyeyim baylar... diye başladı, sizler benim nasıl biri olduğumu bilirsiniz baylar. Ama şimdiye kadar yalnızca bir yanıma biliyordunuz. Bunun için kimseyi suçlayamam, aslını isterseniz bunda suç biraz da benimdir.

Bay Golyadkin dudaklarını büzdü, memurlara anlamlı anlamlı baktı. Memurlar yine birbirlerine göz kırptılar.

– Şimdiye kadar nasıl biri olduğumu bilmiyordunuz baylar. Burada nasıl biri olduğumu size açıklamanın yerinde olacağını da sanmıyorum. Yalnız kısaca birşeyler söyleyeceğim size. Bazı insanlar vardır baylar, dümdüz yollarına giderler, sağa sola sapmayı sevmezler, yalnızca maskeli balolarda maske takarlar. Bazı insanlar da vardır, insanın yaradılışının asıl amacının yalnızca döşemeleri çizmeleriyle daha iyi cilalamak olmadığını bilirler. Öyle insanlar vardır, baylar, pantolonları üzerlerine güzel oturuyor diye mutlu olduklarını, yaşamlarının eksiksiz olduğunu söylemezler. Nihayet, boşuna koşuşturup durmayı, onun bunun önünde yaltaklanmayı, en önemlisi de baylar, hiç de istenmedikleri yerlere burunlarını sokmayı sevmeyen insanlar vardır... Size söylemem gereken her şeyi söyledim baylar, şimdi izin verin gideyim...

Bay Golyadkin giderken durdu. Çünkü kayıt memurları anlamak istedikleri şeyi anlamış ve ikisi birden son derece uygunsuz biçimde kahaahalarla gülmeye başlamıştı. Bay Golyadkin gururu kırılmış gibi, öfkeli:

– Gülün bakalım baylar, gülün! dedi. Zamanı gelince anlayacaksınız.

Şapkasını alıp kapıya yürüdü. Kapıda durup son kez döndü kayıt memurlarına:

– Size bir şey daha söyleyeyim baylar, diye ekledi, bir şey

daha söyleyeyim: Burada karşı karşıyayız sizinle, benim prensibim, elde etmek istediğim şeyi elde edemezsem metin olmaya çalışmaktır. Elde edersem tutarım kendimi, ne olursa olsun, kimsenin kuyusunu kazmam. Entrikacı biri değilim ve bununla gurur duyarım. Anlayacağınız diplomat olamazmışım. Bir de, bilirsiniz baylar, kuş kendiliğinden gelir avcıya, derler. Evet, kabul etmeye de hazırım: Ama burada kim avcı, kim kuştur? Önemli olan bu işte, baylar!

Bay Golyadkin konuşmasını anlamlı bir tavırla, yüzüne çok şey anlatan bir biçim vererek (yani kaşlarını kaldırıp dudaklarını olmayacak derecede büzüp) bitirdi. Öne eğilerek memurları selamladı, onları büyük bir şaşkınlık içinde bırakıp çıktı.

Petruşka, soğukta beklemekten sıkılmış olsa gerek, canı sıkın bir tavırla:

– Nereye emrediyorsunuz? dedi.

– Kahramanımızın bu sabah iki kez takındığı, şimdi merdivenden inerken de üçüncü kez takındığı yüzündeki o korkunç, her şeyi yok edici ifadesini fark edince sorusunu tekrarladı:

– Nereye emrediyorsunuz?

– İzmaylovski Köprüsü'ne.

– İzmaylovski Köprüsü'ne çek! Hadi!

Bay Golyadkin düşünüyordu: “Yemeğe saat dörtten önce oturmazlar, hatta beşte... Şimdi gitsem erken olmaz mı? Ama olsun varsın, ben biraz erken gitsem olur. Aile yemeği çünkü. Ben, önemli kişilerin aralarında dedikleri gibi, san-fason* gidebilirim. Niçin san-fason gidemeyecekmişim? Bizim ayı bile herkesin san-fason gidebileceğini söylüyordu, öyleyse ben de gidebilirim...” Bay Golyadkin böyle düşünüyordu. Ne var ki bu arada heyecanı giderek artmaktaydı.

(*) Fransızca *sans façon*: teklifsiz.

Onu çok endişelendiren bir şeye kendini hazırladığı belliydi. Artık düşünmemek için, kolunu sallayarak kendi kendine birşeyler mırıldandı, kupa arabasının penceresinden dışarı bakmaya başladı. Öyle ki, o anda Bay Golyadkin'i gören biri onun iyi, dahası aile ortamında (önemli kişilerin aralarında dediği gibi, *sansfaçon*) bir yemeğe gitmekte olduğunu kesinlikle söyleyemezdi. Izmaylovski Köprüsü'ne geldiklerinde Bay Golyadkin arabacıya evi gösterdi. Kupa arabası avlu kapısından gürültüyle girdi. Sağdaki girişin önünde durdu. İkinci katın penceresinde bir kadın görünce, Bay Golyadkin eliyle ona öpücük yolladı. Ancak, ne yaptığını bilemeden yapmıştı bunu. Çünkü o anda kelimenin tam anlamıyla kendinde değildi. Kupa arabasından yüzü bembeyaz, sersem gibi indi. Sundurmanın altına girdi, şapkasını çıkardı, dizlerinin hafiften titrediğini hissediyordu, kendinde değilmiş gibi yürüdü, basamakları çıkmaya başladı. Kapıyı açan görevliye:

– Olsufiy Ivanoviç var mı? diye sordu.

– Evdeler efendim, yani yoklar, hayır, evde degiller efendim.

– Nasıl olur? Sen ne diyorsun canım? Ben... ben yemeğe geldim aslanım. Beni tanımadın sanırım?

– Tanımaz olur muyum efendim! Sizi içeri almam söylenmedi bana efendim.

– Sen... sen aslanım... galiba yanılıyorsun aslanım. Benim. Ben davetliyim canım. (Bu arada Bay Golyadkin içeri girmeye kararlı olduğunu göstermek için paltosunu çıkarıp atmıştı.) Yemeğe geldim ben.

– Durun efendim, olmaz. Sizi içeri almamamız ve kapıdan geri çevirmemiz emredildi efendim. Evet efendim, öyle!

Bay Golyadkin'in yüzünde renk kalmamıştı. Tanı o anda salonun kapısı açıldı, gelen Olsufiy Ivanoviç'in yaşlı oda hizmetçisi Gerasimoviç'ti.

– İşte kendileri, Yemelyan Gerasimoviç, içeri girmek istiyorlar, ben de...

– Peki, aptal mısınız siz Alekseiç. İçeri gidin ve o Semyonoviç aşağılığını buraya yollayın.

– Gerasimoviç sonra Bay Golyadkin'e döndü, kibar, ama kararlı bir tavırla ekledi:

– Olmaz efendim, kesinlikle olmaz... Kusura bakmamanızı rica ediyorlar. Sizi kabul edemeyecekler efendim.

Bay Golyadkin kekeleyerek:

– Kendileri mi öyle, yani beni kabul edemeyeceklerini söylediler? diye sordu. Kusura bakmayın Gerasimoviç ama, neden kesinlikle kabul edemeyeceklermiş, sorabilir miyim?

– Kabul edemeyeceklermiş işte efendim. Söyledim size, kusura bakmamanızı söylememi emrettiler. Demek kabul edemeyecekler efendim.

– Ama neden? Nasıl bir şey bu? Nasıl?..

– İzninizle, izninizle!..

– Peki ama nasıl olur? Böyle olmaz ki! Haber verin içeriye... Olacak şey mi bu? Yemeğe davetliyim ben...

– İzninizle, izninizle!..

– Ama ortada bir durum var, kusura bakmamam isteniyor. Öte yandan, izninizle Gerasimoviç, nasıl olur bu, Gerasimoviç?

Gerasimoviç, tam o anda antreye giren iki beye genişçe yol açmak için Bay Golyadkin'i eliyle oldukça kararlı bir tavırla kenara iterek:

– İzin verin, izin verin! dedi.

Antreye girenler Andrey Filippoviç ile yeğeni Vladimir Semyonoviç'ti. İkisi de şaşkınlıkla bakmışlardı Bay Golyadkin'e. Andrey Filippoviç bir şey söyleyecek olmuştu, ama Bay Golyadkin kararlıydı; başını önüne eğip yüzü kıpkırmızı gülümseyerek, yüzü allak bullak, Olsufiy Ivanoviç'in antresinden çıkmak için yürüdü.

– Ben sonra uğrarım Gerasimoviç, dedi. Geldiğimde durumu açıklarım.

Kapıya vardığında oradan seslendi:

– Umarım durum bir an önce açıklığa kavuşur.

Bay Golyadkin'in arkasından koşan Andrey Filippoviç'in sesi duyuldu:

– Yakov Petroviç, Yakov Petroviç!

Bay Golyadkin o arada merdivenin başındaydı. Birden Andrey Filippoviç'e döndü. Hayli kararlı bir tavırla:

– Ne istemiştiniz Andrey Filippoviç? diye sordu.

– Neyiniz var Yakov Petroviç? Bir şey mi oldu?..

– Önemli değil Andrey Filippoviç. Bir şey yok, öyle bir uğramıştım da... Benim kişisel bir sorunum bu, Andrey Filippoviç...

– Olay nedir efendim?

– Kişisel bir sorunum olduğunu söyledim size, Andrey Filippoviç. Sandığım kadarıyla resmî ilişkimizle ilgili kötü bir şey de yok ortada.

– Nasıl yani? Resmî ilişkimizle ilgili...

– Bir şey yok Andrey Filippoviç, kesinlikle bir şey yok. Küstah bir kız, hepsi o kadar...

Andrey Filippoviç ne diyeceğini şaşırmişti:

– Ne?.. Ne?!

Bu arada merdivenin dibinden seslenerek Andrey Filippoviç'le konuşmakta olan Bay Golyadkin, onun üzerine atılmaya hazırmış gibi doğrudan gözlerinin içine bakıyordu. Bölüm müdürünün biraz şaşkın olduğunu görünce, neredeyse farkında olmadan, ona doğru bir adım bile atmıştı. Andrey Filippoviç geri çekilmişti. Bay Golyadkin bir basamak sonra bir basamak daha çıktı. Andrey Filippoviç çok huzursuzmuş gibi çevresine bakınıyordu. Bay Golyadkin birden hızla çıkmaya başladı basamakları. Bu arada Andrey Filippoviç atik davranmış, salona girmiş, arkasından kapı-

yı kapatmıştı. Bay Golyadkin antrede yalnız kalmıştı. Gözleri kararıyordu. Ne yapacağını bilemiyordu. Çok kısa bir süre önce olmuş, yine son derece saçma bir şeyi anımsamış gibi, anlamsız düşüncelere dalmış ayakta duruyor, zorla gülümseyerek “Eh, eh!” diye mırıldanıyordu. Tam o anda merdivenin ilk basamaklarında, Olsufiy Ivanoviç’in yemeğe davet ettiği yeni konukların olsa gerek, konuşmaları ve ayak sesleri duyuldu. Bay Golyadkin biraz toparladı kendisini, rakun kürkten yakalığını kaldırdı, böylece elinden geldiğince gizlenmeye çalışarak yan yan, kısa adımlarla, basamaklara arada bir takılarak inmeye başladı merdivenlerden. Üzerinde aşırı bir bitkinlik vardı. Sersemlemiş gibiydi. Kendini öylesine mahcup hissediyordu ki, dışarı çıkınca kupa arabasının gelmesini beklememiş, çamurlu avluda bata çıka arabasına doğru yürümeye başlamıştı. Arabasının yanına vardığında, Bay Golyadkin arabaya binmeye çalışırken o anda yer yarılsa içine girse veya hiç değilse kupa arabasıyla birlikte bir fare deliğine saklansa ne iyi olurdu diye düşündüğünün farkına vardı. O anda Olsufiy Ivanoviç’in evinde herkesin pencerelere üşüşerek, ona baktığını düşünüyordu. Dönüp pencerelere bakacak olsa, o anda ölürmüş gibi geliyordu ona.

Kupa arabasına binmesine yardım etmeye hazırlanan Petruşka’ya tıkanacak gibi:

– Ne diye gülüyorsun kütük herif? dedi.

– Gülecek ne var ki ortada, güleyim? Güldüğüm falan yok. Şimdi nereye gideceğiz?

– Eve, hadi çek...

Petruşka kupa arabasının arkasındaki yerine çıkıp:

– Eve çek! diye bağırdı.

Bay Golyadkin “Karga gibi gırtlak var adamda!” diye geçirdi içinden. Çok geçmeden kupa arabası Izmaylovski Köprüsü’nü oldukça geride bırakmıştı. Kahramanımız birden

var gücüyle ve hızla asıldı kordona, bağırarak arabacısına hemen geri dönmesini söyledi. Arabacı atları çevirdi, iki dakika sonra kupa arabası tekrar Olsufiy Ivanoviç'in evinin avlusuna girmişti. Bay Golyadkin bu kez "Hayır salak, hayır," diye bağırdı. "Geriye!" Arabacı böyle bir komutu bekliyor-muş gibi, bir şey söylemeden ve Olsufiy Ivanoviç'in evinin girişinde durmadan, avluyu bir baştan bir başa dolanıp tekrar sokağa çıktı.

Eve kadar gitmedi Bay Golyadkin. Semyonovski Köprü-sü'nü geçtikten sonra arabacıya bir ara sokağa sapmasını ve son derece gösterişsiz bir meyhanenin önünde durmasını söyledi. Kahramanımız kupa arabasından indi, arabacı-nın parasını verip böylece sonunda arabadan kurtuldu. Pet-ruşka'ya eve gitmesini ve kendisinin dönmesini beklemesi-ni emretti, sonra meyhaneye girdi, özel bir oda kiralayıp ye-mek ısmarladı. Kendisini çok kötü hissediyordu. Kafasının içi karmakarışık. Odanın içinde uzun süre heyecanlı, bir aşağı bir yukarı dolaştı; sonunda bir sandalyeye çöktü ve ba-şını ellerinin arasına aldı. Durumunu kendini zorlayarak dü-şünüyor, anlamaya çalışıyordu...

Bölüm IV

.

Bay Golyadkin'in velinimeti olan yüksek derece devlet görevlisi Berendeyef'in biricik kızı Klara Olsufyevna için göz kamaştırıcı, harika bir öğleden sonrası yemeğiyle kutlanan görkemli doğum günü ziyafeti veriliyordu. (Izmaylovski Köprüsü ve çevresindeki devlet görevlilerinin evlerinde şimdiye dek görülmemiş derecede gösterişli bir yemekti bu. Bir yemekten çok, zenginlik, görkem ve kalite yönünden Babil'deki Valtazar ziyafetlerinden geri kalmayan bir ziyafet.)* Şampanyalar patlatılıyor, Yeliseyev ve Milyutin dükkânlarından** getirtilmiş istiridyeler ve meyveler masaları süslüyordu. Sağlıklı bedenler, rütbesine göre kimin nerede oturacağını gösteren kartlar... Her şey ışıltılı, pırıl pırıldı. Böylesine görkemli olan bu önemli yemeğin sonunda ailenin, tanıdıkların, akrabaların katılacağı küçük çapta bir de balo düzenlenmişti. Balo da yemek kadar parlak ve kalite-

(*) Incil'deki bir öyküde (peygamber Daniil'in kitabı. 5.başlık) Haldey Kralı Valtasar'ın sarayında verilen bir ziyafette, esrarengiz bir el, duvara o gece kralın öldürüleceğini yazar ve kral o gece öldürülür.

(**) Yeliseyev ile Milyutin, Petersburg'un en ünlü meyve sebze dükkânlarının sahipleriydiler.

teliydi. Evet, bu kadar güzel baloların her zaman düzenlenebileceğini elbette kabul ederim. Ama inanın, çok seyrek görülebilecek cinstendi bu balo. Bir balo olmaktan çok, ailenin mutluluğuna tanıklık eden bu tür balolar, yalnızca yüksek devlet görevlisi Berendeyev'in evi gibi evlerde verilebilir. Dahasını söyleyeyim: Her yüksek dereceden devlet görevlisinin evinde de böyle baloların verilebileceğinden kuşkuluyum. Ah, bir şair olsaydım! (Yani en azından Homeros veya Puşkin gibi –onlardan daha az yetenekli olmak yeterli değildir çünkü– kesinlikle baştan sona anlatırdım size o balonun görkemini, parlak renklerini, ihtişamını... Ah, okuyucularım benim! Ne göz kamaştırıcı bir gündü o! Evet, yemeği anlatarak başlardım öyküme; o anı, ziyafetin kraliçesinin onuruna kadehlerin kaldırıldığı o ilk anı anlatarak başlardım. Önce, Hatip Demosthenos'un derin anlamlı, heyecanlı söylevlerini dinliyormuş gibi duygulu, saygılı bir sessizliğe gömülmüş konukları anlatırdım size. Sonra konuklardan rütbesi en yüksek, en önde gelen konuk olmaya birçok bakımdan hakkı olan, ak saçlı, nişanları ak saçlarına pek yakışan Andrey Filippoviç'i anlatırdım. Yerinden kalkıp (özellikle böyle anlar için uzak ülkelerden getirilmiş, şaraptan çok tanrısal nektara benzeyen) en kalitelişinden şarapla* dolu kadehini başının üzerine kaldırdığını anlatırdım. Andrey Filippoviç'in arkasından kadehlerini kaldıran, beklenti dolu bakışlarını ona doğrultmuş konukları da, doğum günü kutlanan kraliçenin mutlu anne babasını da uzun uzun anlatırdım. Gözünden bir şey kaçmayan Andrey Filippoviç'in kadehine bir damla gözyaşı damladıktan sonra, bir kutlama konuşması yaptığını, herkese sağlıklar dilediğini, herkesin sağlığına kadeh kaldırıp içtiğini de anlatırdım... Ama, itiraf edeceğim, açıkça itiraf edeceğim, o anın, yaş günü kutlanan kraliçenin, Klara Ol-

(*) Burbon şarapları ve şampanya ülkesi Fransa kastediliyor.

sufyevna'nın yüzü bir ilkbahar gülü gibi kıpkırmızı, mutluktan ve utangaçlıktan yanakları al al, aşırı duygulanmaktan ağlamaklı, kendini ince ruhlu annesinin kollarına bıraktığında ince ruhlu annesinin ağlamaya başladığı ve ayrıca, bu olay karşısında herkesin sayıp sevdiği yüksek dereceden devlet memuru, uzun yıllar devlet hizmetinde çalıştığı için artık ayakları tutmayan ve dürüst çalışmasına karşılık Tanrı'nın böylesine büyük bir servetle, gösterişli bir evle, birkaç köyle ve bu kadar güzel bir kızla ödüllendirdiği yaşlı Olsufiy Ivanoviç'in birden çocuk gibi hıçkırarak ağlamaya başladığı ve onun gözyaşları içinde, amirleri generalin çok yüce gönüllü bir insan olduğunu söylediği o anı yine de gerektiği gibi anlatamazdım. Evet anlatamazdım, o anda herkesin ne denli duygulandığını, heyecanlandığını anlatamazdım. Bir kayıt memurunun da (o anda bir kayıt memurundan çok beşinci dereceden bir devlet görevlisini andırıyordu) Andrey Filippoviç'in sözleri üzerine herkes gibi heyecana kapılıp ağlamaya başladığını da anlatamazdım. Öte yandan, o coşkulu anda Andrey Filippoviç, bir kayıtşefine de bir bölüm müdürüne de hiç benzemiyordu... hayır, başka birine benziyordu o anda... ama neye benzediğini bilemiyorum, ne var ki, bir kayıt şefine hiç benzemediğini biliyorum. Çok yüksek biriydi o anda! Nihayet... of! Yüce ve çarpıcı şeylerden söz etme yeteneği neden yoktur bende! İnsan yaşamında bazen erdemin kötü niyete, kötülüğe, ahlaksızlığa ve çekememezliğe üstün geldiği böylesine coşkulu, etkileyici anları neden anlatamam! Bu konuda hiçbir şey söylemeyeceğim, ama susarak –her türlü güzel sözden daha etkileyici olacaktır bu– yirmi birinci baharına basan o mutlu genci, Andrey Filippoviç'in yeğeni Vladimir Semyonoviç'i anlatacağım size. Vladimir Semyonoviç ayağa kalktı, o da kadehini kaldırdı. Toplantının kraliçesinin anne babası, yaşlı gözlerini ondan ayırmıyorlardı. And-

rey Filippoviç'in gurur dolu bakışları da, toplantının kraliçesinin utangaç bakışları da, konukların coşkulu bakışları da, bu parlak gencin birkaç daire arkadaşının kıskançlık dolu bakışları da ona yönelmişti. Söylemeden edemeyeceğim, bu gencin her şeyi –onun için iyi anlamda olmak üzere, bir gençten çok saygın yaşlı birine benzeyen bu gencin her şeyi– pembe yanaklarından küçük rütbesini gösteren nişanına varana dek her şeyi, bu görkemli anda onun bir zaman geldiğinde çok yüksek rütbelere ulaşacağına tanıklık ediyordu! Ama bir departman şefi, aynı zamanda Andrey Filippoviç'in ve bir zamanlar Olsufiy Ivanoviç'in de mesai arkadaşı ve aynı zamanda evin uzun yıllardır aile dostu, Klara Olsufyevna'nın vaftiz babası olan Anton Antonoviç Setoçkin'in, saçlarına ak düşmüş bu ihtiyar adamın kadehini nasıl kaldırdığını, horoz ötüşüne benzer bir sesle neşeli birkaç şiir okuduğunu, deyim yerindeyse kibarlıktan ezilip büzülerek herkesi gülmekten kırıp geçirdiğini, onun herkesi güldürmesi ve böylesine kibarlık göstermesi üzerine Klara Olsufyevna'nın (anne babasının uyarısı üzerine) kalkıp onu öptüğünü de anlatmayacağım. Yalnızca şu kadarını söyleyeceğim: Böyle bir yemekten sonra birbirlerini akrababa ve kardeş saymak zorunda hissetmeleri doğal olan konuklar nihayet masadan kalktılar; arkasından yaşlılar ve ağırbaşlı konuklar belli bir süreyi dostça, anlaşılacağı gibi, oldukça içten, saygılı bir sohbetle geçirdikten sonra, kibarca bitişikteki odaya geçtiler. Değerli zamanı ziyan etmemek için hemen gruplar oluşturarak, ağırbaşlı tavırlarla yeşil çuha örtülü masalara dağıldılar. Bayanlar ise, konuk salonunda oturup birbirlerine karşı son derece sevimli, kibar tavırlarla değişik konulardan söz etmeye başladılar. Sonunda, devletine inançla ve özveriyle hizmet ederken bacaklarını kullanma yeteneğini yitirmiş, bu nedenle de yukarıda anlatılan şeylerle ödüllendirilmiş çok saygıdeğer ev sahibi, Vla-

dimir Semyonoviç ve Klara Olsufyevna'nın yardımlarıyla koltuk 'değneklerine dayanarak konuklarının arasında doluşmaya başladı. O da birden aşırı derecede sevimli olmuş, biraz pahalıya patlayacak olsa da, küçük çapta bir balo düzenlemişti. Orkestrayı ayarlama görevi, yemekte bir gençten çok, saygın bir ihtiyarı andıran gence verilmişti. Sonunda on iki kişilik orkestra gelip yerini aldı ve saat tam sekiz buçukta konukları Fransız kadriline, değişik danslara çağırmaya başladı... Kalemimin zayıf olduğunu gizlemiyorum. Ak saçlı ev sahibinin olağanüstü bir sevimlilikle düzenlediği baloyu gerektiği gibi anlatmakta güçsüz kaldığımı da itiraf ediyorum. Hem ayrıca sorarım size, benim gibi sıradan, ama Bay Golyadkin'in serüveni gibi olağanüstü serüvenlere aşırı meraklı bir anlatıcı nasıl anlatabilir size, bunca güzelliğin, parlaklığın, saygın davranışın, neşenin, sevimli ağırbaşlılığın ve ağırbaşlı sevimliliğin, canlılığın, sevincin karışımını, bütün o oyunları, devlet memurlarının her biri havai fişekler gibi ışık saçan eşlerinin (bunu onların güzelliklerini ifade etmek için söylüyorum) bütün o kahkahalarını, onların gül pembesi omuzlarını, küçücük yüzlerini, göz alıcı bedenlerini, ancak Homeros'un o yüce anlatımıyla betimleyebileceği küçücük ayaklarını nasıl anlatabilir size? Nihayet, o göz kamaştırıcı genç centilmenlerin ağırbaşlılıklarını, sigara içenlerinin dans aralarında uzaktaki küçük yeşil bir odada sigaralarını içişini, dansa verilen aralarda sigara içmeyenlerinin ise (öylelerinin her birinin saygın bir rütbesi ve soyadı vardı) çevrelerine olan saygılı davranışlarını nasıl anlatabilirim size? Bayanlarla daha çok Fransızca konuşan, Rusça konuşmaları gerektiğinde ise çok anlamlı sözcükler kullanan, komplimanlar yapan, derin anlamlı cümleler kuran o gençleri nasıl anlatırım? Ancak sigara içilen odalarda böyle kibar konuşmayı bırakan, ("Ne o Petka, polkayı neden öyle zıplayarak oynu-

yordun?” veya “Ne o Vaska, kadını ne güzel çeviriyordun öyle?” gibi cümleler kullanan, o gençleri de nasıl anlatacağım? Evet okuyucularım, size yukarıda da bildirmek onuruna erdiğim gibi, kalemim bütün bunları anlatmama yetecek kadar güçlü değildir benim. Bu nedenle susuyorum. İyisi mi, Bay Golyadkin’e, çok gerçek olan öykümüzün asıl kahramanına dönelim.

Daha fazlasını anlatmamak için yalnızca şu kadarını söyleyeyim: Bay Golyadkin çok tuhaf bir ruhsal durum içindeydi. O da buradaydı baylar, yani baloda değildi ama aşağı yukarı baloda sayılırdı. Söylenecek bir şey yok baylar; durumunda bir acayıplık yoktu ama, bulunduğu yer biraz tuhaftı; (gerçi bunu söylemek bile garip ama) o anda Olsufiy Ivanoviç’in hizmetçiler girişinin merdiven sahanlığında bekliyordu. Doğrusunu isterseniz, burada beklemesinde bir tuhaflik yoktu. Öyle bekliyordu orada. Ama köşeye sinmişti baylar, soğuk olmayan bir köşede bekleyeydi hadi neyse, oysa karanlık bir yer seçmişti kendine, büyük bir dolap ile eski bir paravanın arkasına, bir sürü döküntü eşyanın arasına gizlenmişti. Oradan yabancı bir gözlemci gibi olan biteni izliyordu. Şimdilik yalnızca gözlüyordu, baylar. Evet baylar, isteseydi elbette girerdi içeri... Niçin giremeyecekti ki? Birkaç adım atması yeterdi, doğrudan içeri girerdi, hem adamakıllı girerdi. Ne var ki, şu anda dolapla paravan arasında bir sürü döküntünün, eski püskü eşyanın arasında soğukta üç saattir dikilirken, bu yaptığının yanlış bir şey olmadığını kendi kendine kanıtlamak istercesine, Fransız bakan Villel’in* kutsal anılarından şu cümleyi geçiriyordu içinden: “Beklemesini bilirsen, her şeyin sırası gelir...” Bu cümleyi Bay Golyadkin bir zamanlar, hiç ilgisi olmayan bir kitapta okumuştı, ne var ki şimdi, tam yerinde anımsamıştı onu. Bir kere cümle, o andaki durumuna çok uygun-

(*) Josef Villel (1773-1854) Kont, reaksiyoner, kralcı.

du; ayrıca, merdivende yaklaşık üç saat karanlıkta ve soğukta bekleyen birinin aklına sorununun çözümüyle ilgili neler gelmezdi ki Bay Golyadkin, eski Fransız bakan Vil-
lel'in söylediğimiz o cümlesini tam zamanında içinden geçirdikten sonra, nedendir bilinmez, yine bir zamanlar bir kitapta öykülerini okuduğu eski Türk Vezir Marsimiris ile güzel Kontes Luiza'yı* anımsadı. Daha sonra, Cizvitlerin amaca ulaşmak için başvurulan her yolun hoş görülebileceğini prensip edindiği aklına geldi. Bu tür tarihsel bilgilerle kendini biraz cesaretlendirdikten sonra Bay Golyadkin kendi kendine "Cizvitler de ne oluyor?" diye mırıldandı. "Cizvitlerin topu son derece beyinsizdi. Hepsini cebimden çıkarırım. Bir ara büfe (doğrudan antreye, oradan da, şu anda Bay Golyadkin'in bulunduğu hizmetçilerin merdivenine açılan odaydı bu), boşalacak olsa, Cizvitlere falan boş verir, yürüyüp önce büfeden geçer, çay odasına girer, sonra şimdi kâğıt oynadıkları o odaya, daha sonra doğrudan salona, şu anda polka oynadıkları salona süzülürdüm. Evet süzülürdüm, düpedüz çaktırmadan süzülürdüm kapıdan. Hiçbir şeyi umursamadan girerdim salona, basbayağı, hiç kimse farkına varmadan girerdim kapıdan. Ne yapacağıma orada karar verirdim."

Evet baylar, tam anlamıyla gerçek olan bu öykümüzün kahramanını, ruhunda neler olup bittiğini bilemesek de, şimdi bu durumda görüyoruz. Doğrusunu isterseniz herkesin yapabileceği bir şey olduğu için, dış kapıdan girmeyi, merdivenin başına kadar ulaşmayı niçin başaramayacaktı? Ancak, daha ileri gidemiyordu. Düpedüz gidemiyordu... Beceremediği için değil, canı istemediği için gitmiyordu. Çünkü bunu yaptığını kimsenin fark etmesini iste-

(*) M. Komarov'un (ölümü. 1812) aşk romanı *İngiliz Lordu George ile Brandenburg Kontesi Frederic Luiza'nın Aşk Serüveni* romanıyla *Türk Veziri Marsimiris ile Sardunya Kraliçesi Tereza'nın Aşk* romanı 1782 yılında İngiliz Lordu adı altında birlikte basılmıştı.

miyordu, istediği içeriye gizlice girmekti. İşte baylar, şimdi bunu yapabileceği uygun, sakın bir anı kolluyordu, tam iki buçuk saattir bunu bekliyordu. Neden beklemeyecekti? Villel de beklemişti. Bay Golyadkin “Peki ama Villel’in sırası mı şimdi!” diye geçirdi içinden. “Villel de kim oluyor? Şimdi benim için önemli olan... ustalıkla içeri sızmak değil mi?..” Bay Golyadkin soğuktan uyuşmuş eliyle yine soğuktan uyuşmuş yanağını çimdikleyerek mırıldandı: “Ah, ne figüransın sen! Çok aptalsın Golyadkinciğim... Çok tuhaf bir soyadın var!..” * Ne var ki, o anda kendisine sevgiyle Golyadkinciğim demesi düşünülerek söylenmiş bir şey değildi, amaçsız, öyle çıkıvermişti ağzından. İşte usulca çıktı saklandığı yerden, yürüdü... Tam zamanıydı, büfe odasında kimsecikler yoktu. Bay Golyadkin pencereden içeriyi görüyordu. İki adımda kapıya vardı. Kapıyı yavaşça açtı. “İçeri girsem mi, girmesem mi? Evet, girsem mi girmesem mi? Gireceğim... neden girmeyecekmişim? Cesareti olana her kapı açıktır!” Kahramanımız kendine böyle cesaret verdikten sonra birden paravanın arkasına çekildi. “Hayır,” diye geçirdi içinden, “ya tam o anda biri girerse? Olur ya, biri girer kapıdan... Oldu da işte, bak biri girdi büfe odasına. Kimsecikler yokken ne diye fırsatı kaçırdım? O anda hemen dalmalıydım içeri!.. Benim gibi biri için içeri dalmak da ne oluyor! Kötü bir düşünce bu! Tavuk gibi korkuya kapıldım birden. Korkuya kapılmak bizim işimiz. Öyle işte! Her şeyi berbat etmekten başka bir işe yaramayız! Bunun niçin böyle olduğunu sormayın bize. Sen kütük gibi otur şurada, sesini çıkarma! Evde sıcak bir bardak çay içseydim şimdi... Bir bardak sıcak çay ne iyi giderdi şu anda. Sonra gelirdim. Ama kesin homurdanıp durur yine Petruşka. Gitsem mi eve? Her şeye boş versem! Gidiyorum, o kadar!” Bay Golyadkin içinde bulunduğu durumu böylece değerlendir-

(*) Golyadkin soyadı Rusça golıy – çıplak, cıbil sözcüğünden geliyor – ç.n.

dikten sonra, biri arkasından itmiş gibi yürüdü. İki adımda büfe odasında buldu kendini, paltosunu, şapkasını çıkarıp bir kenara attı, üstüne başına çekidüzen verdi; sonra... sonra çay odasına yöneldi, çay odasından geçip bir başka odaya daldı, oyun oynayanların arasından geçtiğinde, onları da heyecanlandırdı ve sonra... sonra... o anda kendini kaybetti Bay Golyadkin, ne yaptığının farkında değildi artık, çevresinde ne oluyor ne bitiyor bilemiyordu, birden dans salonunda bulmuştu kendisini.

Kasıtlı yapılmış gibi, o anda dans edilmiyordu. Güzel bayanlar oluşturdukları gruplarla salonda dolaşıyorlardı. Erkeklerin bazıları bir araya toplanmıştı. Bayanlara yaklaşılmaya çalışan bazıları da salonda koşuşturup duruyordu. Bay Golyadkin'in bunların hiçbirini fark ettiği yoktu. Yalnızca Klara Olsufyevna'yı görüyordu; onun yanında Andrey Filippoviç'i, bir de Vladimir Semyonoviç'i... Ayrıca, iki veya üç subay, sonra yine oldukça ilginç, ilk bakışta düşünülebileceği gibi, gelecek vaat eden veya hak ettiği yere gelmiş iki üç genç gördü... Başka birini daha gördü. Ya da hayır; henüz hiç kimseyi görmemiş, kimseye bakmamıştı... Davet edilmediği bir baloya onu arkasından iterek paldır küldür sokan o güç, şimdi giderek daha kuvvetli itiyordu onu, daha daha ileri itiyordu. Yanından geçerken bir devlet görevlisine çarptı ve ayağına bastı. O sırada saygıdeğer yaşlı bir bayanın da eteğine basmış, biraz yırtılmasına neden olmuştu. Sonra içki servisi yapan görevliyle çarpıştı, daha sonra başka birine daha çarptı ve bütün bunların hiçbirinin farkında olmadan veya daha doğrusu, farkına varıp ama aynı anda hiç kimseyi, hiçbir şeyi umursamadan hep ileri, hep ileri giderek birden Klara Olsufyevna'nın karşısında buldu kendini. O anda yer yarılrsa hiç tereddüt etmeden, gözünü kırpmadan, son derece büyük bir istekle içine girerdi. Ama olmuş bitmiş bir şeyi geri çeviremezsiniz... evet, olup biten bir şeyi kesinlik-

le geri çeviremezsiniz.O anda ne yapılabilirdi? “Başaramazsan diren, başarırsan sağlam dur.” Elbette, bir entrika adamı da, yerleri çizmeleriyle cilalamakta usta biri de değildi Bay Golyadkin... Ama böyle olmuştu işte. Nasılsa Cizvitler karışmıştı işe... Ancak, onları düşünecek durumu yoktu şimdi Bay Golyadkin'in! Yürüyen, gürültü eden, konuşan, gülen her şey sanki sihirli bir değneğin dokunmasıyla birden susmuş, yavaş yavaş Bay Golyadkin'in çevresinde toplanmaya başlamıştı. Ama Bay Golyadkin sanki hiçbir şey duymuyor, hiçbir şey görmüyor, hiçbir şey anlayamıyordu... ne olup bitiyor, farkında değildi. Başı önünde, bakışını döşemeye dikmiş, öylece duruyordu. Nasıl olsa kendisine söz vermişti, kararlıydı, ne olursa olsun o gece tabancayla kendini öldürecekti. Bay Golyadkin böyle bir karar vermişken şöyle geçirdi içinden: “Ne olursa olsun!” Sonra, hiç beklenmedik bir anda, kendisinin de çok şaşırdığı bir biçimde ansızın konuşmaya başladı.

Bay Golyadkin söze, kutlamalarla iyi dileklerini ve saygılarını sunmakla başladı. Kutlamalar iyi gitmişti. Ama sıra iyi dileklere gelince kahramanımız duraladı. Duralarsa bir çuval inciri berbat edeceğinin farkındaydı. Öyle de oldu. Duraladı ve şaşırdı... şaşırinca kulaklarına kadar kızardı, kızarınca dağıldı, dağılınca bakışlarını yerden kaldırdı, bakışlarını kaldırdınca çevresine bakındı, çevresine bakınca dondu kaldı... Herkes ayaktaydı, herkes susuyordu, herkes bekliyordu. Biraz uzaktakiler aralarında fısıldaşıyorlardı. Biraz daha uzakta olanlar ise kahkahalarla gülmeye başlamışlardı. Bay Golyadkin yilgın, uysal bir göz attı Andrey Filippoviç'e. Andrey Filippoviç, Bay Golyadkin'e öylesine bir bakışla karşılık verdi ki, kahramanımız o ana kadar ölmemiş olsaydı, (bu olası olsaydı) kesinlikle o anda ölürdü. Sessizlik uzuyordu.

Bay Golyadkin ölgün, zor işitilir bir sesle:

– Bu daha çok benim kişisel durumumla ve özel yaşamım-
la ilgili Andrey Filippoviç, diye mırıldandı. Resmî görevimle
ilgili bir şey yok ortada Andrey Filippoviç...

Andrey Filippoviç yüzünde anlaşılmaz bir ifadeyle ve al-
çak sesle mırıldandı:

– Utanın bayım, utanın!

Böyle söyledikten sonra Klara Olsufyevna'yı kolundan tu-
tup Bay Golyadkin'in yanından uzaklaştırdı. Bay Golyadkin
ne söyleyeceğini, ne yapacağını bilemez bir durumdaydı.
Şaşkın durumdaki konuklar arasında bu olayı ve onun sos-
yal durumunu olağan karşılayan birini umutsuz bakışlarıyla
ararken alçak sesle:

– Bunda utanılacak bir şey yok Andrey Filippoviç, dedi.

Çevresini almış kalabalıktan kurtulmak istiyor gibi sağa
sola gidip gelirken mırıldanıyordu:

– Bir şey yok baylar! Bir şey yok! Ne oluyoruz? Herkesin
başına gelebilecek bir durum bu...

Yol verdiler ona. Kahramanımız iki yana açılan şaşkın me-
raklıların arasından güçlkle geçti. Kader peşinde sürüklü-
yordu onu. Hissediyordu bunu Bay Golyadkin. O anda hiz-
metçiler girişinin merdiven sahanlığındaki o eski sakın, ra-
hat yerinde olmak için neler vermezdi... Ama artık öyle bir
şey kesinlikle olamayacağına göre, şimdi kendine sinebile-
ceği, öylece bekleyebileceği bir köşe aramaya başlamıştı. Hiç
kimseye dokunmadan, kendi halinde, uslu, sessiz, kimsenin
dikkatini çekmeden, ama konukların ve ev sahibinin hoşgö-
rüsünü bekleyerek sinecekti oraya. Bu arada Bay Golyadkin,
kendisini bir şeyin alıp götürmekte olduğunu, sanki sallan-
dığını, düşüp kalktığını hisseder gibi oldu. Nihayet bir kö-
şeye ulaşmıştı. İki sandalyenin arkasına tutundu, ikisini de
sıkıca tutup tam olarak eline geçirdikten sonra; bulunduğu
köşeden çevresinde olan bitene bir yabancı gibi ilgisiz, so-
ğukkanlı görünmeye çalışarak bakmaya başladı. Bu arada,

önünde toplanmış Olsufiy Ivanoviç'in konuklarına olabildiğince rahat görünmeye çalışıyordu. Onun en yakınında, en önde olan uzun boylu, yakışıklı, sempatik bir subay vardı. Onun karşısında Bay Golyadkin kendini bir böcek gibi hissediyordu.

Bay Golyadkin yalvaran bakışını subayın gözlerinin içine dikip, soluk soluğa:

– Teğmenim, dedi, bu iki sandalye tutuldu: Biri Klara Olsufyevna için teğmenim, öteki şu anda dansa kalkmış olan Prenses Çevçehanova için. Bu iki sandalyeyi ben onlar için tutuyorum teğmenim.

Teğmen sesini çıkarmadan, aşağılayıcı bir gülümsemeye başını öte yana çevirdi. Olduğu yerde kalakalan kahramanımız mutluluğunu başka bir yerde aramayı deneyecek oldu ve doğrudan, boynunda nişanı olan önemli bir devlet danışmanına döndü. Ne var ki, danışman onu yukarıdan aşağı öylesine soğuk bir bakışla süzdü ki, Bay Golyadkin o anda, kendini başından aşağı bir kova buz gibi soğuk su dökülmüş gibi hissetmişti. Susmuştu Bay Golyadkin. Susmaya, bir şey söylememeye, keyfi yerinde ve herkes gibi neşeli görünmeye kararlıydı. Durumunun da, sandığı kadarıyla oldukça uygun olduğunu düşünüyordu. Verdiği kararı uygulamak amacıyla bakışını üniformasının kol ağzına dikti, sonra kaldırdı, oldukça saygın görünen bir beyefendinin yüzüne bakmaya başladı. “Bu adamın saçı peruk,” diye geçirdi içinden, “peruğunu çekip alırsan altından cascavlak bir kafa çıkacaktır, aynı benim şu avcumun içi gibi.” Bay Golyadkin böylesine önemli bir keşifte bulunduktan sonra, Arap emirlerini anımsadı. Onların da Muhammet’le akraba olduklarını göstermek için başlarına sardıkları yeşil sarığı kaldırırsanız altından çıplak, saçsız bir kafanın çıkacağını düşündü. Sonra, belki de Türklerle ilgili bu düşüncesinin sonucu Bay Golyadkin, Türklerin iskarpinlerini, bunun sonucunda da Andrey

Filippoviç'in çizmeden çok iskarpine benzeyen çizmeler giydiğini düşündü. Bay Golyadkin'in içinde bulunduğu durumu bir dereceye kadar benimsediği belliydi. Şöyle düşünüyordu: "Şu avize, şimdi şu avize yerinden kopsa ve insanların üzerine düşecek olsa hemen atılırim, Klara Olsufyevna'yı kurtarırim, kurtardıktan sonra şöyle derim ona: 'Telaşlanmayın hanımefendi; tamam, korkmayın, ben kurtardım sizi'. Sonra da..." Bay Golyadkin bakışlarıyla Klara Olsufyevna'yı arıyordu, birden Olsufiy Ivanoviç'in yaşlı oda hizmetçisi Gerasimoviç'i gördü. Gerasimoviç kalabalığın arasından son derece ki-bar, mağrur ve ciddi bir tavırla kendine yol açmaya çalışarak ona doğru geliyordu. Bay Golyadkin anlaşılmaz, aynı zamanda hiç de hoş olmayan bir duyguyla ürperdi, yüzünü buruşturdu. Elinde olmadan çevresine bakınmaya başladı. İlk aklına gelen, buradan usulca sıvışmak, gözden kaybolmak, yani kimseyle işi ve bir alış verişi yokmuş gibi çekip gitmek olmuştu. Ancak kahramanımız bir karar verene kadar Gerasimoviç onun yanına varmıştı.

Kahramanımız gülümseyerek:

– Bakın Gerasimoviç, dedi, çocuklara söyleyin, kollu şamdandaki mumu düzeltsinler, devrildi devrilecek... Söyleyin de düzeltsinler onu. Görüyorsunuz Gerasimoviç, devrilmek üzere...

– Mum mu dediniz efendim? Hayır efendim, dümdüz duruyor o mum. Şurada biri sizi soruyor efendim.

– Kimdir beni soran, Gerasimoviç?

– Kim olduğunu bilmiyorum efendim. Birisi işte... Yakov Petroviç Golyadkin burada mı diye sordu. Çok önemli bir durum nedeniyle hemen buraya getirin onu dedi... Tam böyle söyledi işte efendim.

– Hayır Gerasimoviç, yanılıyorsunuz. Bu konuda yanılıyorsunuz Gerasimoviç.

– Sanmıyorum efendim.

– Hayır Gerasimoviç, yanılıyorsun. Öyle bir şey yok Gerasimoviç. Kimse sormuyor beni. Benim yerim iyi burada Gerasimoviç.

Bay Golyadkin göğüs geçirerek çevresine bakındı. Evet! Salonda herkes dönmüş, gösterişli bir bekleyiş içinde ona bakıyor, onu dinliyordu. Erkekler iyice yanına sokulmuş, onu izliyordu. Bayanlar biraz uzakta, aralarında fısıldaşıyorlardı. Ev sahibi Bay Golyadkin'den hayli uzakta duruyordu. Gerçi görünüşünden, onun Bay Golyadkin'in durumuyla doğrudan ilgilenmediği belliydi (çünkü olay kibarlık sınırlarını aşmıyordu) ama, yine de, bütün olanlar öykümüzün kahramanı için önemli bir anın geldiğini onun da anlamasına yetiyordu. Bay Golyadkin gözünü karartıp darbeyi indirmesinin, düşmanlarını rezil etmesinin zamanının geldiğini açıkça görüyordu. Heyecanlıydı Bay Golyadkin. Bay Golyadkin coşmuştu. Tekrar, onun yanıtını beklemekte olan Gerasimoviç'e döndü, titreyen, mağrur bir sesle:

– Hayır dostum, dedi. Soran falan yok beni. Yanılıyorsun. Ayrıca şunu da söyleyeyim, bu sabah da yanıldın, bana... evet bana...(Bay Golyadkin sesini yükseltmişti.) Olsufiy Ivanoviç'in, uzun yıllardır velinimetim olan, birçok bakımdan bana babalık etmiş Olsufiy Ivanoviç'in, ailesi için böylesine mutlu bir günde, yüreği sevinçle doluyken kapısının bana kapalı olduğunu söylerken de yanılmıştın... (Bay Golyadkin kendisinden son derece hoşnut, ama çok duygulu çevresine bakındı. Kirpiklerinde gözyaşları birikmişti.) Sana tekrar söylüyorum dostum, yanıldın, bağışlanamayacak bir hataydı bu yaptığın...

Görkemli bir andı. Bay Golyadkin yarattığı etkinin en üst düzeyde olduğunu hissediyordu. Başını alçakgönüllü bir tavırla önüne eğmiş, ayakta duruyor, Olsufiy Ivanoviç'in gelip onu kucaklamasını bekliyordu. Konukların heyecanlı, şaşkın olduğu belliydi. Dediğim dedik diyen Gerasimoviç tek-

rar “Sanmıyorum efendim,” derken... orkestra ansızın yüksek perdeden bir polka çalmaya başladı. Bir anda her şey yok oldu, uçup gitti. Bay Golyadkin ürperdi. Gerasimoviç kendini geri attı, salon deniz gibi dalgalanmaya başladı. Kolunda Klara Olsufyevna ile polkaya ilk kalkan, Vladimir Semyonoviç oldu. Onların arkasından Prenses Çevçehanova ile yakışıklı teğmen kalktılar. Herkes ilgiyle, heyecanla dans edenleri izlemek için pistin çevresine yığılmıştı. Herkesin başını döndüren yeni moda, ilginç bir danstı bu. Bay Golyadkin bir an unutulmuştu. Ama sonra birden, yine bir dalgalanma oldu. Konuklar telaşa kapıldılar, kıpırdanmaya başladılar. Orkestra susmuştu... çok tuhaf bir şey olmuştu. Polkada çok yorulan Klara Olsufyevna soluk soluğa, yanakları al al, göğsü inip kalkarak bitkin bir durumda bir koltuğa yığılmıştı. Herkes harika güzellikteki kızın yanına koşmuştu. Onu kutluyor, öylesine güzel dans edip onları eğlendirdiği için ona teşekkürlerini sunuyordu... Bir anda Bay Golyadkin belirdi Klara Olsufyevna'nın önünde. Kahramanımızın yüzü çarşaf gibi bembeyazdı. Çok heyecanlıydı. Onun da bitkin olduğu belliydi. Güçlkle hareket ediyordu. Nedense gülümseyordu. Yalvarır gibi uzattı elini... Şaşırın Klara Olsufyevna o şaşkınlıkla elini çekmeyi başaramadı ve Bay Golyadkin'in dans davetini kabul edip bir şey düşünmeden ayağa kalktı. Bay Golyadkin öne doğru önce bir kez, sonra bir kez daha sendeledi, sonra ayağını kaldırdı, sonra topuklarını birbirine vurur gibi yaptı, sonra ayaklarını yere vurdu sanki, sonra sendeledi... Klara Olsufyevna ile dans etmeye çalışıyordu. Klara Olsufyevna bir çılgık attı. Herkes Klara Olsufyevna'nın elini, Bay Golyadkin'in elinden kurtarmak için atıldı. Kahramanımız bir anda en azından on adım öteye uzaklaştırılmıştı. Onun çevresinde de bir grup oluşmuştu. Bay Golyadkin'in geri geri giderken çarpıp az kaldı ayaklarını yerden kestigi yaşlı iki kadın bağıırıyordu. İnanılmaz bir karga-

şa başlamıştı. Herkes ne olduğunu soruyor, her kafadan bir ses çıkıyordu. Orkestra susmuştu. Kahramanımız kendisini kuşatmış grup arasında dönüp duruyor, kendinde değilmiş gibi kimi zaman gülümsüyor, kimi zaman mırıldanıyordu: “Neden olmazmış bakalım, anladığım kadarıyla yeni bir dans bu polka, bayanların eğlenmeleri için yaratılmış oldukça ilginç de bir dans... Ne yapalım, öyle olsa bile razıyız.” Ne var ki, Bay Golyadkin’in razı olup olmamasının kimseyi ilgilendirdiği yoktu. Kahramanımız ansızın birisinin koluna yapıştığını hissetti. Bir başkası da omzundan yakalamıştı. Onu ısrarla bir yana doğru götürdüklerini fark etti. Çok geçmeden, onu doğrudan kapıya götürdüklerini anlamıştı. Bay Golyadkin bir şey söylemek, bir şey yapmak istiyordu... Yo hayır, hiçbir şey istemiyordu. Elinde değilmiş gibi gülüyordu yalnızca. Sonunda, paltosunu giydirmekte olduklarını, şapkasını gözlerinin üzerine gelene kadar başına geçirdiklerini fark etti. Daha sonra soğuk, karanlık merdiven başında, daha sonra da merdivende buldu kendini. Nihayet ayağı takıldı, dipsiz bir boşluğa düşüymüş gibi hissetti kendini. Bir çığlık atmaya hazırlanıyordu ki, avluda olduğunu fark etti. Yüzüne temiz hava vurunca birden durdu. O anda yine çalmaya başlayan orkestranın sesini duydu. Bay Golyadkin ansızın her şeyi anımsadı. Kaybettiği gücünü birden tekrar kazanmıştı sanki. O ana kadar çakılıymış gibi durduğu yerden birden koptu, rastgele koşmaya başladı...

Bölüm V

Bay Golyadkin, düşmanlarının ve onu izleyenlerin elinden, üzerine üzerine gelen fiske yağmurundan, korkuya kapılmış yaşlı kadınların çığlıklarından, kadınların ah-vahlarından ve Andrey Filippoviç'in öldürücü bakışlarından kurtulmak için çılgın gibi koşarak Izmaylovski Köprüsü'nün hemen yanındaki Fontanka kıyısına sahiline vardığında Petersburg'un saat kulelerinin hepsinde saatler tam gece yarısını vuruyordu.

Bay Golyadkin ölü gibiydi, kelimenin tam anlamıyla ölü gibiydi. O anda koşabilme yeteneğini yitirmediyse, bu kesinlikle bir mucizeydi. Sonunda inanmayı reddettiği bir mucize... Korkunç bir geceydi. Islak, sisli, yağmurlu, karlı, hastalıklı, nezleli, sıtmalı, anjinli, her çeşidinden ve cinsinden ateşli hastalıklı, sözün kısası, Petersburg kasımlarının her çeşit özelliğini taşıyan korkunç bir kasım gecesi... Rüzgâr ıssız sokaklarda uğulduyor, Fontanka Irmağı'nın simsiyah sularını diz boyu kaldırıyor, kıyı boyundaki zayıf direkli sokak fenerlerini kuvvetlice sallıyor; fenerler de onun uğultusuna, kemanlarının kulakları tırmalayan tiz sesinin ve ince ıslık-

larının oluşturduğu, her Petersburglu'nun çok iyi bildiği o sonsuz, rahatsız edici konserle karşılık veriyorlardı. Yağmur ve kar aynı anda yağıyordu. Rüzgârın savurduğu yağmur taneleri itfaiyeci hortumundan çıkmış gibi neredeyse yatay geliyorlar, zavallı Bay Golyadkin'in yüzüne sanki binlerce topluğne ve çivi gibi saplanıyorlardı. Yalnızca uzaklardan gelen tekerlek seslerinin, rüzgârın uğultusunun ve fenerlerin ısığının bozduğu gecenin sessizliğinde; damlardan, çatılardan, oluklardan dökülüp yaya kaldırımının granit taşlarına çarpan suyun insana hüzün veren sesi duyuluyordu. Yakınlar da da, uzaklarda da kimsecikler yoktu. Böyle bir zamanda ve havada olmaması olağandı zaten. Yalnızca Bay Golyadkin tek başına, içindeki umutsuzluğuyla Fontanka'da, yaya kaldırımında gecenin bu saatinde küçük adımlarla koşarcasına yürüyerek bir an önce Şestilavoçnaya Sokağı'na, dördüncü kattaki evine ulaşmaya çalışıyordu.

Her ne kadar karlı yağmurlu, adı bilinmedik daha bir sürü belasıyla kasım gecelerinin Petersburg fırtınası, karşılaştığı şanssızlıklar yüzünden zaten ölmüş olan Bay Golyadkin'in üzerine saldırıp soluk almasına izin vermezken, önünü görmesine engel olurken, iliklerine kadar işlerken, koşmasını zorlaştırırken, son umutlarını da yok ederken, inadına, onun düşmanlarıyla birlik olduğunu belli ederken, onun bu gününü ve gecesini zehir etmek niyetinde olduğunu anlatırken, her yandan acımasızca üzerine saldırırken... bütün bunlara karşın, Bay Golyadkin, kaderinin bu darbesini umursamıyordu. Birkaç dakika önce devlet görevlisi Berendeyev'in evinde olanlar çok sarsmıştı onu! O anda yabancı, ilgisiz bir gözlemci, Bay Golyadkin'in bu acınacak durumunu, koşuşunu görseydi onun içindeki korkunç acıları, ezilmişliği hisseder, kesinlikle Bay Golyadkin'in o anda kendinden saklanmak, kendinden kaçmak ister gibi göründüğünü söylerdi. Evet! Gerçekten öyle görünüyordu Bay Golyadkin.

Dahasını söyleyelim: Bay Golyadkin o anda yalnızca kendinden kaçmak istemiyordu, üstelik bütünüyle yok olmak da istiyordu, kaybolmak, kül olup havaya savrulmak istiyordu. O anda çevresinde olup bitenle ilgilenmiyordu, ne olup bittiğini anlayamıyordu da. Böylesine kötü, fırtınalı bir gece de, önündeki uzun yol da, yağmur da, kar da, rüzgâr da, kötü hava koşullarının bütün bu zorlukları da onu hiç etkilemiyormuş gibiydi. Bay Golyadkin'in sağ ayağındaki çizmeden çıkan galoşu, Fontanka yaya kaldırımında çamurlu karın içinde kalmıştı. Bay Golyadkin galoşunu almak için geri dönmeyi bir an bile düşünmemiş, dahası, galoşunun ayağından çıktığının bile farkına varmamıştı. Öylesine kendinde değildi ki ve biraz önce o evde öylesine küçük düşürülmesinin etkisi altında, içinde bulunduğu koşullara karşın, birkaç kez ansızın durmuş, yaya kaldırımının ortasında bir süre direk gibi kıpırdamadan dikilip beklemişti. O anda ölüyordu, yok oluyordu, sonra çıldırmış gibi kopuyordu bulunduğu yerden, tekrar koşmaya başlıyordu; onu kovalayan birinden kaçıyormuş, daha korkunç bir felaketten kurtulmaya çalışıyormuş gibi, arkasına bakmadan koşuyordu... Durumu gerçekten, çok kötüydü!.. Sonunda bitkin düşüp durdu Bay Golyadkin, ansızın burnundan kan boşalmış biri gibi, kıyıdaki parmaklıklara tutundu ve Fontanka'nın bulanık, simsiyah sularına bakmaya başladı. Sulara öyle ne kadar zaman baktığı bilinmiyor. Yalnızca, Bay Golyadkin'in o anda büyük bir umutsuzluk içinde, perişan bir durumda olduğu, acılar içinde kıvrandığı, her şeyi, Izmaylovski Köprüsü'nü de, Şestilavoçnaya Sokağı'nı da, o andaki kendi varlığını da ancak hayal-meyal anımsayacak kadar bitik, ruhsal yönden çökmüş olduğu biliniyor... Gerçek neydi? Evet, o anda hiçbir şey umurunda değildi. Elbette olan olmuştu, kararın altına imza atılmıştı. Bay Golyadkin'in yapabileceği ne vardı?.. Birden... birden bütün bedeninde bir ürperti hissetti, elinde ol-

madan birkaç adım yana sıçradı. Anlatılamaz bir huzursuzlukla çevresine bakınmaya başladı. Ama kimsecikler yoktu, dikkati çekecek bir şey de olmamıştı; ancak... ancak, o anda, o dakikada hemen yanında, onun gibi parmaklıklara yaslanmış biri duruyormuş gibi gelmişti ona. Üstelik, (çok tuhaftır!) sanki ona bir şey de demişti, yüksek sesle, çabuk çabuk konuşarak anlaşılmayan, ama Bay Golyadkin'e hiç de yabancı olmayan, onunla ilgili birşeyler söylemişti... Bay Golyadkin çevresine bir kez daha bakarak "Hayal mi gördüm yoksa?" diye mırıldandı. Başını sallayarak ekledi: "Sahi, neredeyim ben?.. Ah, ah!" Bu arada huzursuz, hüzünlü ruhsal durumu içinde, hatta korkuyla gözlerini kısıp görme gücünü artırmaya çalışarak önünde uzanan puslu, rutubetli uzaklara bakıyor, oralarda neler olduğunu görmeye çalışıyordu. Ama yeni hiçbir şey yoktu. Bay Golyadkin değişik bir şey görememişti oralarda. Sanki her şey yolunda, olması gerektiği gibiydi. Yani kar giderek daha çok, daha yoğun, daha iri taneli yağıyor, yirmi adım ötesi görünmüyor, fenerler önce olduğundan daha tiz, yüksek sesle ıslık çalıyor, rüzgâr ise karnını doyurmak için bir metelik isteyen yapışkan bir dilenci gibi hüzünlü şarkısını sanki daha acıklı söylüyordu. Bay Golyadkin hafiften çevresine bakınarak tekrar yola koyulduğunda yine "Ah, ah!" diye mırıldanıyordu. Bu arada Bay Golyadkin'in içine bambaşka bir duygu dolmaktaydı: Hüzün deseniz, hüzün değildi bu, korku deseniz, o da değil... Damarlarında yakıcı bir ürperti dolaşıyordu. Dayanılmaz derecede tatsız bir andı! Kendini rahatlatmak için "Yo, bir şey yok," diye mırıldandı. "Hayır, bir şey yok! Belki hiçbir anlamı yoktur bunun. Kimseye bir zararı da yoktur. Belki öyle olması gerekiyordu." Ne dediğini anlamadan sürdürüyordu konuşmasını: "Bakarsın bütün bunların sonu iyi gelir, bir şeyden yakınmak gerekmez, her şeyin yolunda olduğu anlaşılır." Bay Golyadkin kendi kendine konuşarak, böylece

kendini sözcüklerle rahatlatmaya ve avutmaya çalışıyordu. Yürürken bir yandan da şapkasında, yakasında, paltosunda, kravatında, çizmelerinde, her yerinde kalın bir tabaka olacak biçimde birikmiş karları silkeliyordu. Ne var ki, içine dolan o tuhaf duyguyu, o karanlık, tuhaf hüznü üzerinden atmayı, kendinden uzaklaştırmayı başaramıyordu. Uzaklarda bir yerde bir top patladı. “Üf! Ne hava!” diye geçirdi içinden kahramanımız. “Sel mi geliyor yoksa? Demek su seviyesi bayağı yükseldi.” Bay Golyadkin böyle düşünürken birden karşıdan ona doğru gelmekte olan, tıpkı onun gibi, herhangi bir nedenle geç kalmış birini gördü. Görünüşte son derece olağan, sıradan bir durumdu bu. Ama nedendir bilinmez Bay Golyadkin şaşırmıştı; dahası biraz korkmuş, telaşlanmıştı da. Korkusu, karşıdan gelenin kötü biri olduğunu düşündüğünden değildi, öyle korkmuştu işte, bakarsın... Bay Golyadkin’in içinden şöyle geçti: “Öyle ya, kimin nesidir bu saatte sokaklarda dolaşan bu adam? Belki de öyle biridir, kötü bir amacı vardır, boşuna gecenin bu vakti sokaklarda dolaşmıyordur... Yolumu kesecektir, bıçaklayacaktır beni...” Aslında belki tam böyle düşünmemişti Bay Golyadkin, ama buna benzer bir duyguya kapılmıştı. İçinden oldukça kötü birşeyler geçmişti. Ne var ki düşünmeye, birşeyler hissetmeye zaman yoktu. Karşıdan gelen kişi artık iki adım önündeydi. Bay Golyadkin her zaman olduğu gibi hemen, kendisinin kimsenin etlisine sütlüsüne karışacak biri olmadığını, kendi yoluna gittiğini, yolun herkes için yeterince geniş olduğunu, kimsenin geçmesiyle ilgilenmediğini anlatan alışılmış tavrını takınmıştı. Biraz sonra olduğu yere çakıldı kaldı, yıldırım çarpmış gibi durdu, birden geri döndü, o anda yanından geçmiş olan adamın arkasından bakmaya başladı. Bir şey arkasından kuvvetlice tutup, rüzgârın rüzgâr okunu çevirdiği gibi hızla çevirmişti onu. Adam kar fırtınasının içinde gözden kaybolmak üzereydi. O da Bay Golyad-

kin gibi hızlı yürüyordu. O da tepeden tırnağa sıkı giyimliydi, sarınıp sarmalanmıştı ve Fontanka Sokağı'nda onun gibi kısa, sık adımlarla biraz yalpalayarak yürümeye çalışıyordu. Bay Golyadkin kararsız gülümseyerek (ama bu arada bütün bedeninde bir ürperti dolaşmıştı) şöyle mırıldandı: "Nedir bu? Ne oluyoruz?" Sırtından bir ürperti geçti. Bu arada önündeki adam gözden kaybolmuştu. Ayak sesleri bile duyulmaz olmuştu. Oysa Bay Golyadkin hâlâ duruyor, arkasından bakıyor, yavaş yavaş kendine geliyordu. Canı sıkkın, düşünüyordu: "Sahi, ne oluyor bana? Gerçekten, aklımı mı yitirdim?" Dönüp adımlarını giderek daha çabuklaştırarak yoluna devam etti. İyisi mi bu konuda artık hiç düşünmemek istiyordu. Bu amaçla sonunda gözlerini bile kapamıştı. Rüzgârın uğultusu, kötü havanın gürültüsü arasında ansızın, yine oldukça yakınında birisinin ayak sesi geldi kulağına. Ürpererek açtı gözlerini. Yirmi adım önünde, yine hızla ona doğru yaklaşmakta olan birini gördü. Bu adamın acelesi vardı. koşarcasına yürüyordu. Çok acelesi var gibiydi. Aralarındaki uzaklık hızla kısalıyordu. Yanından geçerken Bay Golyadkin geç kalmış bu yeni arkadaşın yüzünü iyice görmüştü. Görür görmez de şaşkınlıkla, dehşetle bir çığlık atmış; ayakları bedeninin ağırlığını taşıyamaz olmuştu. On dakika önce yanından geçen adamdı bu. Şimdi yine, hiç beklenmedik bir biçimde karşıdan gelip yanından geçmişti. Ne var ki, Bay Golyadkin'i şaşırtan yalnızca bu gariplik değildi. (Bay Golyadkin öylesine şaşırmıştı ki, birden olduğu yerde kalakalmış, bir çığlık atmış, bir şey söylemek istemişti.) Sonra bu yabancıya yetişmeye çalışmış, onu bir an önce durdurmak için olacak, arkasından seslenmişti bile. Yabancı, Bay Golyadkin'in on adım ötesinde durdu. Öyle ki, hemen yakındaki sokak fenerinin ışığı ona vuruyordu. Yabancı durunca Bay Golyadkin'e döndü ve telaşlı bir merakla onun ne diyeceğini beklemeye koyuldu. Kahramanımız titrek bir ses-

le “Bağışlayın, sanırım birisine benzettim sizi,” diye mırıldandı. Yabancı bir şey söylemeden, canı sıkkın, döndü, Bay Golyadkin yüzünden kaybettiği iki saniyeyi kazanmak istiyormuş gibi hızlı adımlarla yoluna devam etti. Bay Golyadkin’e gelince, her yanı titriyordu, dizleri tutmaz olmuştu. İnceleyerek yaya kaldırımının sınır taşına çöktü. Onun böyle şaşırması boşuna değildi. Yabancı bu kez tanıdık gelmişti ona. Hepsi bu kadar olsa yine bir şey değildi. Bay Golyadkin tanıdığı bu adamı, hem de çok iyi tanımıştı. Çok sık görüyordu onu. Bir zamanlar, hatta şu yakınlarda çok kez görmüştü onu. Peki ama nerede? Dün olabilir miydi? Ne var ki, asıl önemli olan, Bay Golyadkin’in onu sık görmüş olması da değildi. Ayrıca bu adamın değişik hiçbir özelliği de bulunmuyordu. İlk bakışta dikkati çekecek bir yanı kesinlikle yoktu. Herkes gibi biriydi işte. Akıllı uslu, yani akıllı uslu herkes gibi biri. Belki birtakım çok üstün meziyetleri bile vardı. Sözün kısası, normal biriydi. Bay Golyadkin’in içinde bu adama karşı en küçük bir nefret, düşmanlık, hatta en basit anlamıyla küçücük bir antipati bile yoktu. Oysa, dünyanın bütün hazinelerini verseler, onunla karşılaşmayı, söz gelimi, özellikle o anda olduğu gibi karşılaşmayı istemezdi. Burada önemli olan ortamdı. Daha açık anlatalım: Bay Golyadkin çok iyi tanıyordu bu adamı. Adını ve soyadını biliyordu. Öte yandan, yine dünyanın bütün hazinelerini verseler, adını, baba adını, soyadını söylemeye asla razı olamazdı. Bay Golyadkin’in şaşkınlığı uzun süre mi sürdü, kısa süre mi; yaya kaldırımının sınır taşında uzun süre mi oturdu, söyleyemeyeceğim, ama bir süre sonra nihayet biraz açılınca birden ayağa fırladı, arkasına bakmadan var gücüyle koşmaya başladı. Soluk alamıyordu. İki kez ayağı takılıp tökezlemiş, düşecek gibi olmuştu. Bu arada Bay Golyadkin’in öteki çizmesi de galoşunca terk edilmiş, yetim kalmıştı. Biraz soluklanmak için sonunda yavaşladı Bay Golyadkin, aceleyle bakın-

dı, farkına varmadan Fontanka Sokağı'nın sonuna kadar koşmuş olduğunu, Aniçkov Köprüsü'nü çoktan geçtiğini, Nevski Caddesi'nin ortalarına geldiğini, artık Liteynaya sapağında olduğunu fark etti. Liteynaya'ya saptı Bay Golyadkin. O andaki ruhsal durumu; ırmağın parça parça çökerttiği korkunç bir uçurumun kenarında duran, ayaklarının altındaki toprağın artık son kez sallandığını, kopmaya başladığını hissederken geri sıçrayacak, bakışlarını kapkara uçurumdan kaçırarak gücü de, kararlılığı da olmayan; uçurumun çektiği, sonunda kendini dipsiz uçuruma atıp, böylece sonunun gelmesini kendi çabuklaştıran bir insanın ruhsal durumunu andırıyordu. Bay Golyadkin yolda kötü bir şeyle daha karşılaşacağını, başına tatsız bir olayın daha geleceğini biliyor, hissediyordu. Dahası, bundan kesinlikle emindi. Söz gelimi, tekrar o yabancıyla karşılaşabilirdi; gelin görün ki, çok tuhaftır, onunla karşılaşmayı istiyordu bile. Bunun kaçınılmaz olduğunu düşünüyor; yalnızca, her şeyin bir an önce olup bitmesini, nasıl olacaksa olsun, durumunun açıklığa kavuşmasını, bunun bir an önce gerçekleşmesini arzuluyordu. Yeter ki ne olacaksa, bir an önce olsundu. Bu arada koşuyordu, durmadan koşuyordu. Yabancı bir güç arkadan itiyordu onu sanki. Çünkü bedeninde tuhaf bir bitkinlik, uyuşukluk hissediyordu. Düşünceleri çakal eriği çalısı gibi her şeye hemen yapıştığı halde, bir şey düşünemiyordu. Bu arada, nereye gideceğini bilemeyen sırlıslam, soğuktan tir tir titreyen sıska bir köpek Bay Golyadkin'in peşine takılmış, kuyruğunu ve kulaklarını kısıp, arada bir başını çevirip ürkek, anlayışlı bakışlarla ona bakarak yanı sıra koşuyordu. Bay Golyadkin'in çok zaman önce unuttuğu bir düşünce (bir zamanlar olmuş bir olayın anısı) aklına gelmişti şimdi, çekiç gibi kafasına vuruyor, canını sıkıyordu. Bir türlü kurtulamıyordu bu düşüncesinden. Bay Golyadkin ne dediğini kendi de bilmeden "Eh, pis köpek!" diye mırıldandı. Sonra

o yabancıyı İtalyan Sokağı'nın köşesinde tekrar gördü. Ancak bu kez yabancı, Bay Golyadkin'e doğru karşıdan gelmiyor, birkaç adım önünde, onun gittiği yönde, onun gibi koşuyordu. Şestilavoçnaya'ya geldiler. Bay Golyadkin'in kalbi duracakmış gibi çarpıyordu. Yabancı, Bay Golyadkin'in oturduğu apartmanın tam önünde durdu. Kapının çingırağının çaldığı ve aynı anda da demir sürgünün gıcırdadığı duyuldu. Avlu kapısı açıldı, yabancı eğildi, bir anda gözden kayboldu. Aşağı yukarı aynı anda Bay Golyadkin de kapıya varmış, ok gibi kapıdan girmişti. Homurdanan kapıcıya bakmadan, koşarak, soluk soluğa avluya girdi. Girer girmez, bir an gözden kaybettiği ilginç yol arkadaşını gördü. Yabancı, Bay Golyadkin'in oturduğu dairenin bulunduğu bölümün girişinden girmişti. Bay Golyadkin arkasından koştu. Merdiven karanlık, rutubetli ve pisti. Merdivenin her sahanlığı o katta oturanların attığı bir sürü döküntüyle tıka basa doluydu; öyle ki, karanlıkta bu merdiveni çıkması gereken buraya ilk kez gelmiş biri, bacağını kırma tehlikesini göze alıp bu merdivene de, bu berbat yerde oturan tanıdıklarına da lanetler okuyarak bu merdivende yarım saat seyahat etmek zorunda kalırdı. Ne var ki, Bay Golyadkin'in yol arkadaşı merdivene hiç de yabancıya benzemiyordu. Burada oturan biri gibi çıkıyordu merdiveni. Koşar adımlarla, zorlanmadan, bu ortamın hiç de yabancı değilmiş gibi çıkıyordu. Bay Golyadkin neredeyse yakalayacaktı onu. Yabancı'nın paltosunun eteği iki üç kez yüzüne değmişti bile. Kahramanımızın kalbi duracakmış gibi çarpıyordu. Esrarengiz adam, tam Bay Golyadkin'in oturduğu dairenin kapısının önünde durmuştu. Parmağıyla kapıyı tıklattı ve (başka zaman olsa Bay Golyadkin şaşırırdı) Petruşka yatmamış, kapının dibinde bekliyor-muş gibi kapıyı hemen açtı, içeri giren yabancı'nın arkasından elinde mumla yürüdü. Öykümüzün kahramanı kendinde değilmiş gibi koşarak girdi açık kapıdan. Paltosuyla şap-

kasını çıkarmadan dar koridoru geçti ve odasının kapısında yıldırım çarpmış gibi kalakaldı. Bay Golyadkin'in nsezilerinin hepsi gerçekleşmişti. Korktuğu, beklediği her Şey Şimdi açıkça gerçek olmuştu. Soluk almakta güçlük çekiyor, başı dönüyordu. Yabancı, onun gibi, üzerinde paltosu, başında Şapkasıyla hafiften gülümseyerek, gözlerini biraz kısımış, Bay Golyadkin'in karyolasında oturuyor, dostça başını eğerek onu selamlıyordu. Bağırmak istiyordu Bay Golyadkin, ama bağıramıyordu. Herhangi bir biçimde tepki göstermek istiyordu, ama gücü yetmiyordu buna. Saçları dimdik olmuştu. Ne yaptığını bilmeden, dehşet içinde yere oturdu. Nedensiz de değildi bu. Bay Golyadkin gece arkadaşını Şimdi tam anlamıyla tanı mıştı. Gece arkadaşı kendisinden başkası değildi. Yani Bay Golyadkin'in kendisi, bir başka Bay Golyadkin... Her Őeyiyle kendisinin bir eşi, kısacası, her bakımdan "teki" dedikleri çeşidinden.

Bölüm VI

Bay Golyadkin ertesi sabah saat sekiz sularında yatağında uyandı. Bir gün öncesinin olağanüstü olayları, neredeyse akıl almaz serüvenlerle dolu o inanılmaz, korkunç gece belleğinde dehşet verici bütünlüğüyle bir anda canlanıvermişti. Düşmanlarının böylesine amansız ve acımasız öfkesi, kini, bu öfkenin özellikle bu son kanıtı Bay Golyadkin'in yüreğini buz gibi soğutmuştu. Ancak olanlar öylesine tuhaf, anlaşılmasız ve garipti, öylesine olamayacak gibi görünüyordu ki, bütün bunların olduğuna inanmak gerçekten olanaksızdı. Bay Golyadkin, şansına, acı yaşam deneyimlerinden, nefretin kimi zaman insana neler yaptırabileceğini, kırılan gurur ve onurunun intikamını alma hırsına kapılmış bir düşmanın acımasızlığını nerelere vardırabileceğini biliyordu ve bütün bu olanların anlamsız birer sayıklamadan, hayal gücünün saçmalamasından, beyninin bulanıklaşmasından başka bir şey olmadığını kabul etmeye hazırdı. Öte yandan, Bay Golyadkin'in kol ve bacaklarındaki kırıklık, başındaki sersemlik, belindeki sızı ve yakalandığı kötü nezle, dün gece dolaşırken başından geçenleri doğru-

luyor, bu serüvenin gerçek olduğuna kesin tanıklık ediyordu. Hem sonra, Bay Golyadkin düşmanlarının birşeyler hazırladığının, yerine başka birini bulduklarının ne zaman- dır farkındaydı. Ama ne olacaktı? Bay Golyadkin iyice düşünmüş taşınmış, sesini çıkarmamaya, boynunu bükmeye, zamanı gelene kadar bu olayı protesto etmemeye, susmaya karar vermişti. “Belki de böylece bana gözdağı vermek, beni yıldırım istiyorlardır, ama benim etkilenmediğimi, durumu protesto etmediğimi, hiç sesimi çıkarmadığımı, her şeye ağırbaşlılıkla katlandığımı gördüklerinde pes edecekler, evet, önce onlar pes edecekler.”

Yatağında gerinerek, kendini toparlamak için bitkin kol ve bacaklarını hareket ettirerek, Petruşka'nın her sabah olduğu gibi odasına gelmesini beklerken, Bay Golyadkin'in kafasında bu düşünceler vardı işte. Petruşka'yı on beş dakikadır bekliyordu. Tembel Petruşka'nın paravanın arkasında sema- verle uğraştığını duyuyor, ama ona seslenmeye bir türlü karar veremiyordu. Dahasını söyleyelim: Bay Golyadkin, Petruşka ile göz göze gelmekten korkuyordu şimdi. Şöyle geçiriyordu içinden: “O düzenbazın ne düşündüğünü Tanrı bilir... Bütün bu olanlarla ilgili içinden neler geçirdiğini Tanrı bilir. Susar, bir şey söylemez, ama kafasında çok şey vardır...” Sonunda gıcırdayarak açıldı kapı, Petruşka elinde tepsiyle odaya girdi. Bay Golyadkin sabırsız, ne olacağını beklerken ürkek, yan gözle baktı ona. Petruşka'nın bilinen o olayla ilgili bir şey söylemesini bekliyordu. Ama bir şey söylemedi Petruşka. Tersine, her zamankine oranla pek bir suskun, katı, asık suratlıydı. Kaşlarının altından bakıyordu. Bir şeye canının aşırı sikkın olduğu belliydi. Efendisinin yüzüne bir kez olsun bakmamıştı. Bu arada şunu da söyleyelim, Bay Golyadkin'i çok etkilemişti bu. Petruşka getirdiği her şeyi masaya koydu, bir şey söylemeden dönüp paravanının arkasına geçti. Bay Golyadkin kendine çay koyarken “Biliyor, biliyor, her

şeyi biliyor namussuz!” diye mırıldanıyordu. Ne var ki, daha sonra çeşitli gerekçelerle odasına girip çıkan hizmetçisine kahramanımız kesinlikle bir şey sormadı. Bay Golyadkin’in sinirleri çok bozuktu. Daireye gitmeyi hiç istemiyordu. Orada da ters birşeylerin olduğuyla ilgili güçlü bir önsezi vardı içinde. “Gidersem bakarsın kötü bir şey olur,” diye düşünüyordu. “Ne yapsam? Gitmesem daha iyi olmaz mı? En iyisi beklemek değil mi? Bırak, ne isterlerse yapsınlar. Ben bugün burada kalacağım, gücümü toplayacağım, iyice kendime geleceğim, bu olayla ilgili her şeyi enine boyuna düşüneceğim, sonra da en uygun zamanı bekleyip, beklemedikleri bir anda tepelerine bineceğim.” Bay Golyadkin böyle düşünürken birbiri ardına pipo içiyordu. Zaman hızla geçiyordu. Saat neredeyse dokuz buçuk olmuştu. “Saat dokuz buçuk oldu,” diye geçirdi içinden Bay Golyadkin. “Daireye gidemem artık, geç oldu. Üstelik hastayım da. Evet hastayım, kesinlikle hastayım. Hasta olmadığımı kim söyleyebilir? Umurumda değil! İnanmazlarsa adam yollayıp baktırsınlar. İsterse denetleyici gelsin. Sahi neyim var benim? Baksana, sırtım ağrıyor, öksürüyorum, nezleyim. Bu havada nasıl dışarı çıkarım? Sonra daha kötü olurum. Bakarsın ölürüm. Bu aralar ölümler öyle çoğaldı ki...” Bu tür nedenlerle Bay Golyadkin vicdanını sonunda iyice rahatlatmış; bu yolla, göreve gelmediği için Andrey Filippoviç’ten yemeyi beklediği papara öncesinde kendini temize çıkarmış oluyordu. Kahramanımız bu gibi durumlarda genellikle vicdanını kendi gözünde itiraz edilemeyecek çeşitli nedenlerle temize çıkarmayı, böylece kendini rahatlatmayı çok severdi. Şimdi de vicdanını iyice rahatlattıktan sonra piposunu aldı, doldurdu, tam tüttürmeye başlamıştı ki, oturduğu kanepeden birden ayağa fırladı, piposunu bir yana attı, elini yüzünü yıkadı, tıraş oldu, saçlarını taradı, resmî giysisini giydi, tüm hazırlığını yaptıktan sonra, birtakım evrakları kapıp daireye koştu.

Bay Golyadkin çalıştığı bölüme korkarak, çok tatsız bir şeyin olacağı beklentisi içinde titreyerek girdi. Bu beklentisi bilinçsiz, belirsiz, aynı zamanda tatsızdı. Şef Anton Antonoviç Setoçkin'in masasının yanındaki yerine ürkekçe ilişti. Bir şeye bakmadan, hiçbir şeyle ilgilenmeden, masasının üzerindeki evrakları incelemeye koyuldu. Kararlıydı, kendine söz vermişti, sataşmalardan, (manalı sorular, dün geceki olayla ilgili kaba şakalar gibi) gururunu çok kırarak takılmalardan elinden geldiğince etkilenmemeye çalışacaktı. Daire arkadaşlarına, olağan kibar davranışlarda bile bulunmayacaktı. Yani sağlığıyla veya başka bir konuyla ilgili sorularına bile cevap vermeyecekti. Ancak bunu böyle sürdürmek de olacak şey değildi. Huzursuzluk ve kendisiyle yakından ilgili bir şeyden habersiz olmak, her zaman olayın kendisinden çok acı verirdi ona. İşte bu yüzden, ne olursa olsun hiçbir şeye karışmayacağına, herkesten uzak duracağına kendi kendine söz vermiş olmasına karşın, Bay Golyadkin arada bir çaktırmadan başını hafifçe kaldırıp kaşlarının altından memur arkadaşlarına bakıyor, kendisiyle ilgili yeni, önemli bir şeyin olup olmadığını, kendisinden bir şeyi gizleyip gizlemediklerini yüzlerinden anlamaya çalışıyordu. O anda odadaki herkesin onun dün akşam başından geçenlerle yakından ilgisi olduğu kanısındaydı. Sonunda, büyük bir üzüntü içinde, ne olacaksa bir an önce olmasını, felaketle bile sonuçlanacak olsa, bir an önce her şeyin bitmesini istemeye başlamıştı! Kader yapacağını yaptı Bay Golyadkin'e: İsteği, hem de hiç beklenmedik bir biçimde, bir anda gerçekleşti, kuşkuları dağıldı.

Bitişik odaya geçilen kapı ansızın gıcırdadı, usulca açıldı ve odaya Bay Golyadkin'in iyi tanıdığı biri, çok önemsiz biriymiş gibi ürkek bir tavırla girdi, gelip kahramanımızın masasının tam önünde durdu. Kahramanımız başını kaldırıp bakmamıştı onun yüzüne. Hayır, ama geleni şöyle

bir bakışla yapısından tanımış, anlaması gerekeni en küçük ayrıntısına varana dek anlamıştı. Utancından bir ateş düşmüştü içine ve avcının izlediği bir devekuşu başını kızgın kuma ne amaçla sokuyorsa, o da aynı amaçla başını önündeki evraklara gömdü. Odaya gelen kişi öne eğilerek Andrey Filippoviç'i selamladı. Arkasından, her devlet dairesinde üslerin astlarıyla ve yeni göreve başlayanlarla konuştuğu gibi resmî, okşayıcı bir ses duyuldu. Andrey Filippoviç yeni gelene Anton Antonoviç'in masasını göstererek "Şuraya oturunuz" dedi. "Evet, oraya, Bay Golyadkin'in karşısına, hemen çalışmaya başlayacaksınız." Andrey Filippoviç yeni gelene hoşgörölü bir tavırla görevi konusunda birtakım bilgiler verdikten sonra önünde yığılı evrakların üzerine eğilmişti.

Bay Golyadkin sonunda başını kaldırdı... o anda bayılmadıysa, bu daha önceden bütün bu olanları sezinlemesinden, olanları önceden bilmesinden, gelenin kim olduğunu hissetmesindendi... Bay Golyadkin'in ilk yaptığı, çabucak çevresine bakınmak olmuştu: Aralarında fısıldaşanlar var mıydı, bu olay birtakım imalı konuşmalara neden olmuş muydu, şaşkınlık içinde yüzünü buruşturan var mıydı ve nihayet, korkudan masanın altına saklananlar olmuş muydu? Ancak Bay Golyadkin hayretle böyle bir olağanüstülüğün olmadığını gördü. Daire arkadaşlarının olağan davranışları şaşırtmıştı onu. Bu çok tuhaf ve mantıksız gelmişti ona. Böylesine görülmemiş, olmayacak bir sessizlik korkutmuştu bile Bay Golyadkin'i. Gerçek ortadaydı. Tuhaf, alışılmadık, çirkin bir durumdu bu. İnsanların kayıtsız kalamayacakları, etkilenmeleri gereken bir durum vardı ortada. Anlaşılacağı gibi, bütün bunlar Bay Golyadkin'in kafasından bir anda geçmişti. Kendisinin içinde ise küçük bir ateş vardı. Kuşkusuz, nedensiz de değildi bu ateş. Kısacası, şu anda Bay Golyadkin'in karşısında oturan kişi (Bay Golyadkin'i dehşete düşü-

ren bir şeydi, utancıydı Bay Golyadkin'in, dün geceki kâbusuydu) Bay Golyadkin'in kendisiydi, şu anda onun karşısında ağzı bir karış açık, kalem elinde donup kalakalmış, oturan Bay Golyadkin değildi; dairede şef yardımcısı olan Bay Golyadkin değildi; kalabalığın arasına karışmayı, orada kaybolmayı çok seven Bay Golyadkin değildi; nihayet, her tavırla sanki "Bana dokunmayın, ben de size dokunmayacağım," veya "Dokunmayın bana, ben size dokunmuyorum ki," diyen Bay Golyadkin değildi... Hayır, başka, bambaşka bir Bay Golyadkin'di bu, ama aynı anda tıpatıp kahramanımız Bay Golyadkin'e benzeyen, aynı boyda, aynı yapıda, aynı kıyafetli, saçları aynı biçimde dökük... sözün kısası, tam benzerlik için hiçbir şeyi, kesinlikle hiçbir şeyi eksik olmayan bir Bay Golyadkin... Öyle ki, ikisini yan yana koysalar, hiç kimse, kesinlikle hiç kimse hangisinin gerçek, hangisinin sahte, hangisinin eski, hangisinin yeni, hangisinin orijinal, hangisinin kopya Golyadkin olduğunu belirleme sorumluluğunu üzerine alamazdı.

Şöyle bir benzetme yapmak olasıysa, kahramanımızın o andaki ruhsal durumu, şakacı bir yaramazın şaka olsun diye hemen arkasında çatapat patlattığı bir insanınkiyle aynıydı. "Nedir bu, bir düş mü?" diye geçiriyordu içinden. "Gerçek mi, yoksa dün gecenin devamı mı? Nasıl oluyor, bütün bunlar nasıl olabiliyor? Kim bu adamı getirdi buraya, kim izin verdi ona? Uykuda mıyım yoksa hayal mi görüyorum?" Bay Golyadkin bir yerlerini çimdikleyecek oldu, hatta bir başkasını çimdiklemeyi bile denedi... Hayır, düş görmüyordu. Bay Golyadkin sırtından ter boşaldığını, başına olmayacak, şimdiye dek görülmemiş (üstelik, felaketin tam olması için) yakışıksız şeylerin geldiğini hissediyordu. Böylesine iğrenç bir olayın içinde olmak sıkıntı veriyordu ona. Önceden her şeye hazırlıklı olmasına, kuşkularının öyle veya böyle, bir an önce sonuçlanmasını istemesine karşın, so-

nunda kendinden bile kuşku etmeye başlamıştı. Ne var ki, olay bambaşka bir biçimde gelişmişti. İçindeki sıkıntı şimdi acı veriyordu ona. Arada bir bilincini bütünüyle yitiriyordu. Sonra kendine geldiğinde, elindeki kalemle kâğıda birşeyler karalamakta olduğunu fark ediyordu. Kendine güvenmediği için yazdıklarını kontrol etmeye başlıyor, okuduklarından hiçbir şey anlamıyordu. Bir süre sonra, o ana kadar yerinde saygılı, sakin bir biçimde oturan öteki Bay Golyadkin kalktı, bitişik odanın kapısında gözden kayboldu. Bay Golyadkin çevresine bakındı, bir olağanüstülük yoktu, herkes kendi işiyle ilgileniyordu. Yalnızca kalem gıcirtısı, çevri len kâğıtların hışırtısı, bir de Andrey Filippoviç'in masasından uzaktaki köşelerde memurların konuşmaları duyuluyordu. Bay Golyadkin Anton Antonoviç'e baktı. Kahramanımızın yüzünden onun o anda içinde bulunduğu ruhsal durum belli olduğu için, iyi yürekli Anton Antonoviç kalemini bir kenara bırakıp olağanüstü yakın bir ilgiyle Bay Golyadkin'in nasıl olduğunu sormuştu.

Bay Golyadkin kesik kesik konuşarak karşılık verdi:

– Doğrusunu isterseniz Anton Antonoviç, Tanrı'ya şükürler olsun... benim sağlığım çok yerinde Anton Antonoviç... Kararsız, ekledi:

– Doğrusunu isterseniz Anton Antonoviç, şu anda bir şeyim yok.

Sık sık adını yinelemesine karşın, bir şeyi olmadığına Anton Antonoviç'i bile inandıramamıştı.

– Ya! dedi Anton Antonoviç. Hastasınız sanmıştım da... İyi olduğunuza sevindim! Bu günlerde herkes hasta çünkü... Biliyor musunuz...

– Evet Anton Antonoviç, biliyorum, herkesin hasta olduğunu biliyorum...

Bay Golyadkin Anton Antonoviç'in yüzüne dikkatlice bakarak sürdürdü konuşmasını:

– Anlayacağınız Anton Antonoviç, size nasıl söyleyeceğimi bile bilemiyorum. Yani şunu söylemek istiyorum Anton Antonoviç, neresinden başlayacağımı...

– Ne dediniz? Ben sizi... biliyor musunuz... ben, inanın, pek iyi anlayamıyorum; siz... size bir şey söyleyeyim mi, burada canınızı sıkın nedir, daha açık anlatır mısınız bana?..

Bay Golyadkin'in gözlerinin yaşardığını fark eden Anton Antonoviç de konuşmakta biraz güçlük çekiyordu.

– Doğrusunu isterseniz Anton Antonoviç, ben...burada bir memurum Anton Antonoviç...

– Eh! Hâlâ ne demek istediğinizi anlamış değilim.

– Şunu söylemek istiyorum Anton Antonoviç... yeni gelen bir memur var burada.

– Evet, var, soyadı sizinkiyle aynı.

Birden haykırdı Bay Golyadkin:

– Nasıl?

– Soyadı sizinkiyle aynı dedim. Onun soyadı da Golyadkin. Kardeşiniz falan mı oluyor?

– Hayır Anton Antonoviç, ben...

– Hım! Söyleyin lütfen... oysa ben yakın akraba olduğunuzu sanmıştım. Bilirsiniz, aynı soyadı taşıyan çok insan vardır.

Bay Golyadkin şaşkınlıktan donup kalmıştı, bir an dili bile tutulmuştu. Böyle yakışsız, görülmemiş bir şeyi, kendi türünde gerçekten az rastlanır böyle bir durumu, en ilgisiz bir tanığı bile şaşkına çevirecek böyle bir olayı, her şey apaçık ortadayken soyadı benzerliğiyle açıklamak olacak şey değildi!

Anton Antonoviç konuşmasını sürdürüyordu:

– Size ne salık veririm, biliyor musunuz Yakov Petroviç... Gidip bir doktora görünün. İnanır mısınız, hiç iyi değilsiniz. Gözleriniz çok tuhaf... biliyor musunuz, bakışınızda çok değişik bir ifade var...

– Hayır Anton Antonoviç, elbette birşeyler hissediyorum ama... yani size şunu sormak isterim Anton Antonoviç, o memur kimdir?

– Hangisi?

– Yani... onda tuhaf bir şeyin farkına varmadınız mı Anton Antonoviç?.. Çok değişik bir şeyin?

– Yani?

– Yani şunu söylemek istiyorum Anton Antonoviç, onun birisiyle, söz gelimi, yani benimle, aşırı benzerliği dikkatini çekmedi mi? Demin soyadlarımızın benzerliğinden söz ediyordunuz Anton Antonoviç. Pek önemsemeden söylediniz bunu... Bilirsiniz, ikiz kardeş gibi birbirine benzeyen insanlar vardır. Öyle ki, bir elmanın iki yarısı gibi birbirine benzerler, hangisi hangisidir ayıramazsınız. Bunu anlatmak istiyorum işte.

Anton Antonoviç bir süre düşündükten sonra, bu duruma ilk kez şaşıyormuş gibi:

– Evet, dedi. Evet! Çok haklısınız! Benzerliğiniz gerçekten hayret verici... Doğru söylediniz, birinizi ötekiniz sanabilir insan.

Anton Antonoviç gözlerini giderek daha çok açarak sürdürüyordu konuşmasını:

– Hem biliyor musunuz Yakov Petroviç, ayrıca, görülmemiş, mucize bir benzerlik bu. Kimi zaman dedikleri gibi, fantastik bir benzerlik. Tıpkı size benziyor... Siz de farkına vardınız mı Yakov Petroviç? Hatta ben de sormayı düşünüyordum size, ama ne yalan söyleyeyim, başlangıçta olayı fazla önemsememiştim. Gerçekten mucize bir benzerlik sizin ki! Bakın ne diyeceğim Yakov Petroviç, siz doğma büyüme buralı değilsiniz, değil mi?

– Hayır.

– O da buralı değil. Belki de aynı yerden geldiniz. İzninizle sorabilir miyim, anneniz daha çok nerelerde kaldı?

– Ne dediniz Anton Antonoviç?.. Buralı değil miymiş?.. Demek buralı değil...

Konuşmayı çok seven, konuşacak bir konu bulduğunda gerçekten bayram eden Anton Antonoviç konuşmasını sürdürüyordu:

– Evet efendim, buralı değilmiş. İnanın çok ilginç bir durum bu. Birisiyle her gün karşılaşırsın, yanından geçersin, yan yana oturursun, onunla konuşursun, bir şeyin farkına varmazsın. Ama takmayın kafanıza. Olur böyle şeyler. Biliyor musunuz, anlatayım da dinleyin... Teyzemin başına da gelmişti aynı şey. Ölümü yaklaştığında o da kendini iki görmeye başlamıştı...

– Hayır, ben... sözünüzü kestiğim için bağışlayın Anton Antonoviç.... şunu öğrenmek istiyordum ben Anton Antonoviç... o memur nasıl oluyor da, yani burada görevi nedir?

– Toprağı bol olsun, Semyon İvanoviç'in yerine geldi. Onun yeri boşalınca, oraya onu aldılar. Anlatılanlara bakarsanız, zavallı Semyon İvanoviç'imiz arkasında birbirinden küçük üç çocuk bırakmış. Dul karısı amirimizin ayaklarına kapanmış. Ama kadının çok parası varmış, öyle diyorlar, ama saklıymuş paralarını...

– Hayır, ben, Anton Antonoviç, benim sözünü ettiğim o değil...

– Yani? Ha, evet! Peki neden bu kadar ilgileniyorsunuz onunla? Söylüyorum size: Bu olaya o kadar takmayın kafanızı. Gelip geçici bir durum bu. Ne olmuş ki? Uzak durun gitsin. Tanrı'nın işi bu, öyle uygun görmüş, öyle yapmış. Onun yaptığı bir şeyden şikâyetçi olmak günahdır. Besbelli, onun takdiri böyle. Size gelince Yakov Petroviç, bana sorarsanız, bunda sizin bir suçunuz, günahınız yok. Dünyada az mı mucize oluyor! Doğa anamız cömerttir. Bunu sormayacaklar size, bunun cevabını siz vermeyeceksiniz. Bakın, tam yerinde bir örnek vereyim size, umarım Siyamlı sırt sırta yapışık

ikizleri duymuşsunuzdur. Öyle yapışık yaşıyorlar, yemeklerini birlikte yiyorlar, birlikte uyuyorlar. Anlatılanlara bakılırsa çok da para kazanıyorlarmış.*

– İzninizle Anton Antonoviç...

– Anlıyorum sizi, anlıyorum! Evet! Ama ne yaparsın! El-den bir şey gelmez ki! Bana sorarsanız üzülecek bir şey yok ortada. Ne diyeceksiniz? Adam bir memur. Anlaşıldığı kadarıyla eli işe yatkın da. Soyadının Golyadkin olduğunu söylüyor. Buralı değilmiş, dokuzuncu derecedenmiş. Amirimiz generalin karşısına çıkıp anlatmış.

– Peki ama nasıl oluyor?

– Olmuş işte. Amirimize yeterince bilgi vermiş. Böyle iken böyle amirim, demiş, durumum iyi değil, çalışmak istiyorum. Özellikle sizin gibi değerli bir amirin yanında... Anlayacağınız, adamın ağzı laf yapıyor. Her şeyi anlatmış amirimize. Kafası da çalışıyor. Herhalde birisinin önerisiyle gelmiştir, yoksa, bilirsiniz, olacak şey değildir...

– Kimin önerisiyle dersiniz?.. Yani şunu öğrenmek istiyorum, bu iğrenç işte kimin parmağı var?

– Evet. Öneren kişi önemli biriymiş, öyle diyorlar. Anlatıklarına göre, amirimizle Andrey Filippoviç gülüşmüşler.

– Gülüşmüşler mi?

– Evet, gülüşmüşler. Yalnızca gülüşmüşler ve “Tamam,” demişler, “olabilir, bizim için bir sakıncası yok, yeter ki iyi çalışsın...”

– Peki sonra ne olmuş? İçimi rahatlatıyorsunuz Anton Antonoviç; yalvarırım söyleyin, daha sonra ne olmuş?

– İzninizle tekrar söyleyeceğim... Eh, işte... aslında önemli bir şey değil. Son derece doğal bir durum. Söylüyorum size, kafanıza takmayın bunu. Yadırganacak bir şey yok ortada...

(*) Siyamlı yapışık ikizler Hang ve Eng (1811-1874) Avrupa'nın birçok ülkesinde ve Amerika'da para karşılığında halka gösterilmişti.

– Demek yok. Ancak şunu sormak istiyorum size Anton Antonoviç, bu konuda amirimiz başka bir şey söylemedi mi? Yani benimle ilgili...

– Anlayacağınız... nasıl yani? Evet efendim! Yo, hayır, bir şey söylemedi; içiniz rahat olsun. Size bir şey söyleyeyim mi? Çok haklısınız. Hayret edilecek bir olay bu. Hem başlangıçta... evet başlangıçta ben de fark etmemiştim. Siz söyleyinceye kadar nasıl fark edemediğimi doğrusu ben de bilmiyorum. Ama sizin içiniz yine de rahat olsun.

İyi yürekli Anton Antonoviç sandalyesinden kalkarken ekledi:

– Önemli bir şey söylemediler, daha doğrusu, hiçbir şey söylemediler.

– Bakın Anton Antonoviç, ben...

– Ah, bağışlayın. Gevezeliğe daldım, oysa yetiştirmem gereken önemli bir iş vardı elimde.

O anda Andrey Filippoviç'in kibar sesi duyuldu:

– Anton Antonoviç! Amirimiz sizi yanına istedi.

– Şimdi, hemen şimdi Andrey Filippoviç, hemen gidiyorum efendim.

Anton Antonoviç bir tomar evrak kapıp önce Andrey Filippoviç'in yanına koştu, sonra amirin odasına.

Bay Golyadkin düşünüyordu: “Bu nasıl oluyor? Ne biçim bir oyun oynanıyor burada? Bir işler dönüyor ya, bakalım... Ama durum fena değil. Sanırım en iyisini yapmaya çalışıyorlar. (Kahramanımız sevincinden altındaki sandalyeyi bile hissetmeden, ellerini ovuşturarak böyle geçiriyordu içinden.) Öyle ya, olağan bir olay bu. Altından bir şey çıkmayacaktır. Gerçekten de kimsenin bu durumla ilgilendiği yok, umurlarında değil. Haydutlar oturmuşlar, kendi işlerini yapıyorlar. Görevlerinden başka bir şeyle ilgilendikleri yok, aferin! İyi insanları severim, sevdim, her zaman sayıp sevmeye de hazırım... Ama şuna ne demeli... Bizim Anton

Antonoviç... Akıl alacak şey değil: Saçı başı ağarmış, yaşlılıktan ayakta zor duruyor... Aslında en önemli, en iyisi, sayın amirimizin bir şey söylemeden onu işe alması. Bu iyi olmuş! Takdir ediyorum! Yalnız, Andrey Filippoviç ne diye öyle manalı manalı gülümsüyor? Ona ne oluyor? Pis herif! Her zaman yoluma çıkar, her zaman kara kedi gibi insanların önünden geçip uğursuzluk getirir onlara, herkese ters davranır, bağırır, çağırır...”

Bay Golyadkin tekrar bakındı çevresine, yine bir umut doldu içine. Öte yandan uzak, kötü bir düşüncenin onu hâlâ huzursuz ettiğini de hissediyordu. Bir ara memurları herhangi bir şekilde yoklamaya, onların neler düşündüğünü öğrenmek için ağızlarını aramaya bile niyetlenmişti. Hatta, (mesai bitimlerinde ya da mesai saatleri içinde bir şey görüşmek istiyormuş gibi yapıp) laf arasında “Böyle iken böyle baylar, bu benzerlik insanı hayrete düşürüyor, durum son derece garip, adi bir komedi sanki,” diyecek, böylece kendisini bile alay konusu ederek, tehlikenin ne büyüklükte olduğunu anlamaya çalışacaktı. Kahramanımız sonunda vermişti kararını: “Öyle sakın görüldüğüme bakma benim, ne anasının gözüyümdür...” Ne var ki, Bay Golyadkin böyle yalnızca düşünüyordu. İyi ki yanlış düşündüğünün farkına varıp zamanında düşüncesinden caymış, olayın üstüne gitmenin başına ne işler açabileceğinin farkına varmıştı. Kendi alınına hafiften bir fiske vurup “Senin huyun bu!” diye geçirdi içinden. “Hemen kaptırıyorsun kendini! Seviniveriyorsun! Çok saf bir insansın! Yo, Yakov Petroviç, iyisi mi soğukkanlılığımızı koruyalım, bekleyip görelim!” Bununla birlikte, daha önce de söylediğimiz gibi, Bay Golyadkin’in içine bir umut da dolmuştu. Yeniden hayata gelmişti sanki. “Önemi yok,” diye geçirdi içinden. “Göğsümün üzerinden beş yüz pudluk* bir ağırlık kalktı sanki! Şu işe bak!

(*) Bir pud 16,3 kg. – ç.n.

Durum hiç de düşündüğüm kadar kötü değilmiş! Evet, kutu açıldı.* Krılov haklı, evet haklı... İşinin ustasıdır Krılov, aynı zamanda büyük bir masal yazarıdır da! Ne yazarsa yazsın, canı sağ olsun... yeter ki kimsenin işine karışmasın, kimseye bir zararı dokunmasın, istediğini yazsın... kabul ederim, sesimi çıkarmam!”

Oysa bu arada zaman hızla geçmiş, saat dört olmuş, mesai bitmişti. Andrey Filippoviç şapkasını aldı ve her zaman olduğu gibi, herkes onu izledi. Bay Golyadkin biraz oyalandı, özellikle bekledi, herkes çıktıktan, gideceği yöne dağıldıktan sonra çıktı. Sokağa çıktığında kendini cennetteymiş gibi hissetti. Öyle ki, hiç değilse şöyle biraz hava almak, Nevski Caddesi'nde biraz dolaşmak bile istedi canı. Kahramanımız “Şu işe bak!” diye geçirdi içinden. “Durum nasıl beklenmedik biçimde birden değişiverdi! Hava bile güzelleşti, soğuk da, kızaklar da... Rus insanı soğuğu sever. Soğukla arası çok iyidir Rus insanının! Severim Rus insanını. Avcının dediği gibi, ilk yağan karın üzerine yoktur! Yeni yeni tutmuş karda tavşan izi! Öf! Daha ne ister bir avcı!”

Bay Golyadkin sevincini böyle dile getiriyordu işte. Ne var ki, yine de bir endişe vardı içinde. Hüzün deseniz, hüzün değildi. Ama arada bir yüreği ısrarla, Bay Golyadkin'in kendini yatıştırmayı bilmediğini söylüyordu. “Bir gün daha bekleyelim bakalım, ondan sonra sevinelim. Peki ama bu nedir? Biraz düşünelim, bakalım. Hadi düşünelim bakalım genç dostum benim, düşünelim... Senin gibi biri önce tam anlamıyla böyledir. Ortada olan nedir. Ne yani, bir insan böyleyse, onun için üzülmem, ağlamam mı gerekir? Bana ne bundan? Beni ilgilendiren bir şey yok ki ortada! Islık çalarak geçer giderim yanından! Başımı çevirip bakmam bile! Ne yaparsa yapsın! Doğrusu çok tuhaf, Siyam ikizlerinden söz ediyor bana... Siyam ikizleriyle ne ilgisi var bu durumun?

(*) I.A. Krılov'un “Kutu” masalından bir deyim.

Tutalım ki ikizdirler onlar, ama, öyle ya, kocaman adamlar da bazen gariplikler yaparlar. Tarihten biliyoruz, ünlü Suvo-rov da horoz gibi ötermiş... * Evet, o bunu politik bir nedenden ötürü yaparmış ve büyük komutanlar... sahi, komutanların ne işi var burada şimdi? Ben yalnızca kendi sorunumla ilgileniyorum. Başkaları ilgilendirmiyor beni, haklı olduğum için de düşmanlarımı küçümsüyorum. Entrikacı biri değilim, bununla da gurur duyuyorum. Temiz yürekliyim, dürüstüm, akıllı uslu biriyim, kin tutmam...”

Birden sustu Bay Golyadkin, duraksadı, yaprak gibi titremeye başladı. Bir an için gözlerini bile kapamıştı. Bununla birlikte, korkularının nedeninin hayalden başka bir şey olmadığı umuduyla sonunda açtı gözlerini ve ürkekçe sağ yanına baktı. Hayır, hayal değildi!.. O kişi yanı sıra yürüyor, konuşmaya başlamak için fırsat kolluyor gibi yüzüne bakarak gülümsüyordu. Ama bir türlü konuşmaya başlayamıyorlardı. Böylece elli adım kadar yan yana yürüdüler. Bay Golyadkin'in tek istediği daha çok sarınmak, paltosunun içine daha çok gömülmek, şapkasını gözlerinin üzerine olabildiğince indirmektir. İşin kötüsü, arkadaşının paltosu da, şapkası da o anda Bay Golyadkin'in giydikleriyle aynıydı.

Sonunda kahramanımız dönüp arkadaşına bakmamaya çalışarak alçak sesle:

– Bayım, dedi, yanılmıyorsam yollarımız ayrı sizinle... (Bir an sustu Bay Golyadkin.) Öyle olduğundan eminim bile... (Sözünü oldukça soğuk bir tavırla bitirdi) Ayrıca, beni çok iyi anladığınızdan da kuşku yok...

Bay Golyadkin'in arkadaşı sonunda konuştu:

– İsterdim ki... İsterdim ki... Sanırım, yüce gönüllülüğünüzle bağışlayacaksınız beni... Burada kimden yardım isteyebileceğimi bilemiyorum... Durumum, küstahlığımı ba-

(* E. Fuks'un yayını *Prens Italiyski ve Kont Suvorov'dan Fıkralar* derlemesinde öyle yazar.

ğışlayacağınızı umuyorum... Öyle sandım ki, acıyla tanışmış bir insan olarak bu sabah bana yakınlık duydunuz. Kendi açımdan ben de... ilk görüşte içim ısındı size... ben... (O anda Bay Golyadkin yeni daire arkadaşının yerin dibine girmesinden başka bir şey istemiyordu.) Sizin Yakov Petroviç, yüce gönüllülüğünüzle beni dinleyeceğinizi umabilseydim eğer...

Bay Golyadkin:

– Biz... biz burada... iyisi mi benim evime gidelim. Nevski Caddesi'nden karşıya geçelim, ara sokaklardan, kestirmeden gidelim... En iyisi öyle.

Bay Golyadkin'in alçakgönüllü arkadaşı, ses tonuyla onun için ara sokaktan gitmenin de uygun olduğunu, yol seçecek durumda olmadığını anlatmak istiyormuş gibi çekingen bir tavırla:

– Tamam, ara sokaklardan gidelim, diye karşılık verdi.

Bay Golyadkin'e gelince, kendisine ne olduğunun hiç mi hiç farkında değildi. Olanlara inanamıyordu. Şaşkınlığından henüz kurtulabilmiş değildi.

Bölüm VII

Bay Golyadkin ancak oturduğu dairenin kapısında biraz gelebildi kendine. İçinden kendi kendine sitem ediyordu: “Ah, ne beyinsiz biriyim ben! Nereye getirdim onu? Bile- rek iş açtım başıma. Bizi birlikte görünce ne düşünecek Petruşka? O namussuzun aklına kim bilir neler gelecektir? Her şeyden kuşkulanır çünkü...” Ama yapabileceği bir şey yoktu artık, olan olmuştu. Kapıyı çaldı Bay Golyadkin. Ka- pı açıldı. Petruşka konuğun ve Bay Golyadkin’in paltolarını alırken, Bay Golyadkin onun o anda ne düşündüğünü an- lamak için şöyle bir baktı yüzüne. Ama hayretle hizmetçisi- nin şaşırarak şöyle dursun, tersine, böyle bir şeyi bekliyor- muş gibi sakin olduğunu gördü. Kuşkusuz, avını kapma- ya hazırlanan bir kurt gibi başka tarafa bakıyordu. Kahra- manımız “Bugün biri herkesi büyülemiş olmasın?” diye ge- çirdi içinden. “Sanki şeytan girdi işin içine! Bugün kesin-likle herkese değişik birşeyler olmuş. Kahretsin! Ne kötü bir şey!” Bay Golyadkin böyle şeyler düşünerek konuğunu odasına götürdü. Oturmasını kibarca rica etti. Görünüşte konuk ne yapacağını bilemez bir durumdaydı. Ürkekti. Ev

sahibinin her hareketini saygılı bakışlarla izliyordu. Onun bakışını yakalamaya, besbelli, bakışından onun ne düşündüğünü anlamaya çalışıyordu. Davranışlarında bir aşağılanmışlık, ezilmişlik, çekingenlik vardı. Öyle ki, şöyle bir benzetme yapmak olasıysa, o anda, kendisinin giyeceği giysisi olmadığı için başka birinin giysilerini giymiş birini andırıyordu: Adamın üzerindeki ceketin kolları neredeyse dirseklerindedir, beli ensesine dayanmıştır, kısa yeleşini çekip durmaktadır, kâh kalçalarını sağa sola oynatıp, birtakım tuhaf hareketler yapar, kâh bir yerlere saklanmaya yeltenir, kâh herkesin gözlerinin içine bakarak kimin ne dediğini duymaya, onun bu durumuyla ilgili birşeyler söylüyorlar mı, onunla alay ediyorlar mı, onun adına utanıyorlar mı anlamaya çalışır... kâh yüzü kızarır, ne yapacağını bilemez, gururu incinir... Bay Golyadkin şapkasını pencerenin içine koydu, ama dikkatsiz bir hareketi sonucu şapka döşemeye düştü. Konuk hemen atılıp şapkayı yerden aldı, üzerindeki tozu güzelce silkeledikten sonra dikkatlice eski yerine koydu; kendi şapkasını ise köşede usulca ilişip oturduğu sandalyenin yanındaki döşemeye bıraktı. Bu küçük ayrıntı Bay Golyadkin'in gözlerinin bir ölçüde açılmasına neden olmuştu. Konuğunun parasal yönden büyük sıkıntıda olduğunu anlamıştı. Bu nedenle, konuşmaya başlamak için kendisine gerekli her şeyi konuğuna da sunmakta artık güçlük çekmeyecekti. Konuğunun ise konuşmaya başlamak için herhangi bir girişimde bulunduğu yoktu. Korkuyor muydu, biraz utanıyor muydu, yoksa kibarlığından ev sahibinin konuşmaya başlamasını mı bekliyordu, anlamak güçtü. O sırada Petruşka geldi, kapıda durdu, konukla Bay Golyadkin'in buldukları yerin tam tersi yana bakarak ilgisiz, kısık bir sesle:

– Yemeği iki kişilik mi istiyorsunuz efendim? dedi.

– Ben, ben bilmiyorum... siz... evet, iki kişilik getir canım.

Petruška gitti. Bay Golyadkin konuğuna baktı. Konuğu kulaklarına kadar kızarmıştı. Bay Golyadkin iyi yürekli biriydi, iyi yürekli biri olduğu için de hemen kafasında şöyle bir teori oluşturdu:

“Zavallı adam,” diye düşündü. “Göreve başlayalı daha bir gün olmuş, sanırım uzun yıllar sıkıntı çekmiştir, yalnızca orta halli bir maaşı var, o da karnını doyurmaya yetmiyor. Zavallı, ne kadar ezik biri! Neyse, önemli değil; bir bakıma iyi bile...”

Konuğuna döndü Bay Golyadkin.

– Bağışlayın beni, dedi, ben... ancak, isminizi öğrenmeme izin verir miydiniz?

Konuk:

– Ben... ben... diye mırıldandı, Yakov Petroviç...

Kendisinin adının da Yakov Petroviç olduğu için sıkılıyormuş, bunun için özür diliyormuş gibi söylemişti bunu.

Kahramanımız şaşkınlığını gizleyemedi.

– Yakov Petroviç ha! diye yineledi.

Bay Golyadkin'in uysal konuğu gülümsemeye, bu arada şaka da yapmaya cesaret edip:

– Evet efendim, öyle işte... diye karşılık verdi. Sizinle adaş oluyoruz.

Ne var ki, ev sahibinin şu anda şaka kaldıracak durumda olmadığını fark edince sustu, son derece ciddi, bununla birlikte biraz da şaşkın bir tavır takındı.

– Siz... izninizle sorabilir miyim size, hangi nedenle...

Konuk, oturduğu sandalyede hafiften doğrularak, çabuk, ama biraz ürkek, kesti Bay Golyadkin'in sözünü:

– Efendim, sizin ne yüce gönüllü, iyi bir insan olduğunuzu bildiğim için sizin yanınıza gelmek, sizinle... tanışmak ve sizden yardım... istemek cesaretini gösterdim.

Bay Golyadkin'in konuğunun fazla küçük düşmemek için kullandığı deyim ve sözcüklerin aşırı pohpohlayıcı, kendini

ise aşığlayıcı olmayanlarını ve bu arada ev sahibiyle eşit olduğunu kabaca düşündürebilecek fazla cesur, iddialı olmayanlarını da seçmekte güçlük çektiği belliydi. Sözün kısası, Bay Golyadkin'in konuğunun eski püskü giysili, cebinde önemli bir kişi olduğunu gösteren kimlik kartı olan, karşısındaki insana elini nasıl uzatacağını henüz iyice öğrenememiş soylu bir dilenci olduğu söylenebilirdi.

Bay Golyadkin kendini, odasının duvarlarını ve konuğunu şöyle bir gözden geçirdikten sonra karşılık verdi:

– Beni üzüyorsunuz... size nasıl... yani şunu söylemek istiyorum, herhangi bir konuda size nasıl yardımcı olabilirim?

– Ben, Yakov Petroviç, ilk görüşte bir yakınlık duydum size ve lütfen o soylu yüce gönüllülüğünüzle bağışlayın beni, sizden yardım isteyebileceğimi hissettim. Hissetmek cesaretini buldum kendimde, Yakov Petroviç... Ben... Burada ne yapacağımı ne edeceğimi bilemez bir durumdayım Yakov Petroviç. Zavallı, çok acılar çekmiş bir insanım Yakov Petroviç, üstelik Petersburg'da daha çok yeniyim. Doğuştan gelen her zamanki üstün özelliklerinizle sizinle aynı soyadını taşıdığımı öğrenince...

Bay Golyadkin yüzünü buruşturdu. Konuğu konuşmasını sürdürüyordu:

– Sizinle aynı soyadını taşıdığım ve aynı kentten buraya gelmiş olduğum için size başvurmaya ve zor durumumu size açmaya karar verdim.

Bay Golyadkin mahcup bir tavırla:

– Pekâlâ efendim, pekâlâ, dedi. Inanın size ne söyleyeceğimi bilemiyorum. Neyse, yemeğimizi yedikten sonra konuşuruz...

Konuk onaylıyor anlamında başını eğdi. Yemek geldi. Petruşka masayı hazırladı ve konuk ile ev sahibi birlikte yemeklerini yemeye başladılar. Yemek uzun sürmedi. İkisi de acele ediyordu: Ev sahibi, her zamanki olağan orta-

mında olmadığı, üstelik yemekler de kötü olduğu için kendini huzursuz hissediyordu... Konuğunu iyi ağırlamak, bir yandan da kendisinin yoksul biri olmadığını göstermek istiyordu çünkü. Konuk ise son derece mahcup, ne yapacağını, ne diyeceğini bilemez bir durumda olduğu için acele ediyordu... Bir parça ekmek alıp onu yedikten sonra bir parça daha almak amacıyla elini uzatmaya çekiniyor, yemeğin biraz iyi bölümünden almaktan sıkılıyor; durmadan kendisinin aslında hiç de aç olmadığını, yemeğin nefis olduğunu, bu yemeğin onu çok mutlu ettiğini, Bay Golyadkin'in bu konukseverliğini ölünceye kadar unutmayacağını söylüyordu. Masadan kalktıklarında Bay Golyadkin piposunu yaktı, dostu için hazırladığı bir başka pipoyu da ona önerdi, ikisi karşılıklı oturdular ve konuk, yaşam serüvenini anlatmaya başladı.

Küçük Bay Golyadkin'in, yaşam öyküsünü anlatması üç-dört saat sürdü. Öyküsü son derece boş, anlamsız (Şöyle denebilirse) durumlardan oluşmuştu. Öyküde bir il merkezindeki bir devlet dairesinden, yargıçlardan, yöneticilerden, kalem odalarında çevrilen dolaplardan, adamın birinin aşâğılık davranışlarından, bir müfettişten, amirler kademesinin birden değiştirilmesinden, küçük Bay Golyadkin'in hiç suçu yokken zarar görmesinden; onun çok yaşlı halası Pelageya Semyonovna'dan; düşmanlarının çevirdiği entrikalar yüzünden onun nasıl işinden olduğundan ve bu yüzden Petersburg'a "yürüyerek" geldiğinden; burada ne büyük acılar çektiğinden, Petersburg'da uzun süre iş arayıp bulamadığından, elinde avucunda olanı da tükettiğinden, aç susuz kaldığından, neredeyse sokaklarda yatıp kalktığından, göz yaşını siyah ekmeğe katık yaptığından, kuru yerlerde yattığından ve sonunda iyi yürekli birinin onunla ilgilendiğinden, onu iyi bir yere önerip orada iş verilmesini sağladığından uzun uzun söz ediliyordu. Bay Golyadkin'in konuğu

öyküsünü anlatırken ağlıyordu. Daha çok muşambaya benzeyen ekoseli mendiliyle gözyaşlarını siliyordu. Bay Golyadkin'e bütünüyle açılarak bitirdi öyküsünü. Şimdi yalnızca yiyecek bir şeyi olmadığı gibi, insan içine çıkabileceği bir giyeceğinin de bulunmadığını, resmî giysi alabileceği parasının da kalmadığını itiraf etti. Öyküsünü, çizme alabilecek durumunun bile olmadığını, geçici bir süre için de olsa, birilerinden ödünç bir resmî giysi de bulamadığını söyleyerek bitirdi.

Bay Golyadkin duygulanmıştı. Gerçekten duygulanmıştı. Konuğunun öyküsü son derece sıradan bir öykü olmasına karşın, her sözcüğü Tanrısal sözlermiş gibi yüreğine işlemişti. Önemli olan, Bay Golyadkin'in son kuşklarını unutmuş, yüreğini özgürlüğe, sevince bırakmış ve nihayet, aptallık ettiğini düşünmeye başlamış olmasıydı. Oysa her şey bu kadar doğalmış! Meğer insanı kahredecek, perişan edecek, çok acı bir durum varmış ortada! Doğrusu, çok nazik, gerçekten çok nazik bir durumdu bu! Evet, asıl kötü olan bu durum değildi: Çünkü insan suçlu değilse, işin içine doğa karışmışsa insanın onuruna kimse kara süremezdi, onu lekeleyemez, meslek hayatını bitiremezdi. Üstelik konuk yardım istiyordu, ağlıyordu konuk, kaderini suçluyordu. Art niyetli birine hiç benzemiyordu. Kimsenin kötülüğünü isteyip, kurnazlık ediyor da olamazdı. Acınacak, zavallı biriydi. Ev sahibiyle arasındaki böylesine tuhaf bir yüz benzerliği nedeniyle (başka bir açıdan da olsa) üzüldüğü bile belliydi. Davranışları olabildiğince iyi niyetliydi. Ev sahibinin hoşuna gidebilmek için elinden gelen çabayı gösteriyordu. Bay Golyadkin'in yüzüne vicdanı sızlıyormuş, ona karşı kendini suçlu hissediyormuş gibi bakıyordu. Söz gelimi, konu iki türlü yorumlanabilecek bir noktaya geldiğinde, konuk hemen Bay Golyadkin'in görüşünü destekliyordu. Yanlışlıkla Bay Golyadkin'in düşüncesine tersi bir şey söy-

leyecek olsa hemen sözünü değiştiriyor, durumu kurtarmaya çalışıyor, aslında ev sahibi gibi dūřündüğünü, olayı tıpkı onun gördüğü gibi gördüğünü açıklamaya çalışıyordu. Sözün kısıası konuk, Bay Golyadkin'e yaranmak için elinden geleni yapmaktaydı. Öyle ki, Bay Golyadkin sonunda konuğunun her konuda çok kibar, ince biri olduğuna karar vermişti. Bu arada çay servisi yapıldı. Saat sekizi geçmişti. Bay Golyadkin kendini çok iyi hissediyordu. Neřelenmiřti, konuşup gülmeye başlamıştı. Biraz dolaştı odanın içinde, sonra konuğuyla heyecanlı, ilginç bir sohbete daldı. Keyfi yerinde olduğu zamanlar ilginç şeyler anlatmayı çok severdi Bay Golyadkin. şimdi olduğu gibi: Bařkentle ilgili bir sürü řey anlattı konuğuna. Eđlence yerlerinden, görmeye değer yerlerden, tiyatrolardan, kulüplerden, Brüllov'un tablosundan* iki Ingiliz'in sırf Yazlık Park'ın parmaklıklarını görmek için İngiltere'den kalkıp Petersburg'a gelip parmaklıkları gördükten sonra hemen geri döndüklerinden,(D.I. Hvostov'un çeşitli şiirlerinde, V. Buryanov'un "S. Petersburg'da ve çevresinde ocuklarla Bir Gezi" kitabında bu olaydan söz edilir.) dairedeki işlerin nasıl yürüdüğünden, Olsufiy Ivanoviç'ten, Andrey Filippoviç'ten, Rusya'nın günden güne mükemmel bir ülke olduğundan,

"Söz sanatının zamanla çiçekler gibi aıyor" olduğundan, geçenlerde "Kuzey arısı"nda okuduğu küçük bir fıkradan, Hindistan'da olağanüstü güçlü bir yılanın olduğundan; nihayet, Baron Brambeus'dan** vb... söz etti. Anlayacağınız, Bay Golyadkin bütünüyüle sakinleşmişti: Önce, bütünüyüle sakinleştiği için; sonra, artık dūřmanlarından korkmadığı, onları en amansız bir vuruşmaya çağırmaya bile hazır ol-

(*) K.P. Brüllov'un İtalya'da tamamladığı (1834) *Pompei'nin Son Günü* tablosu Petersburg'a getirilmiş, Güzel Sanatlar Akademisi'nde sergilenmiş, Rus ve yabancı basında büyük yankı uyandırmıştı.

(**) Okuma kitaplığı'nın yayıncısı O.I. Senkovski'nin takma adı.

duğu için ve nihayet, bir insanı koruduğu, ona iyilik yaptığı için sakindi, rahatlamıştı... Ne var ki, ruhunun derinliklerinde henüz tam anlamıyla mutlu olmadığını kendi kendine itiraf ediyor, içinde yine de en küçüklerinden siyah bir kurtçuğun varlığını, yüreğini hâlâ kemirdiğini hissediyordu. Canını en çok sıkan, dün akşam Olsufiy İvanoviç'in evinde olanların anısıydı. Dün olanlardan bazılarının olmamış olması için şimdi neler vermezdi! Kahramanımız sonunda kararını verdi: "Bu o kadar önemli değil!" Bundan böyle ne yaptığını bilerek adımını atacak, bu çeşit yanlışlıklara düşmeyecekti. Bay Golyadkin iyice rahatlamıştı artık, birden neredeyse tam anlamıyla mutlu olmuştu, hayatını yaşamayı düşünmeye bile başlamıştı. Petruşka rom getirdi, punç yaptı. Konukla ev sahibi birer bardak devirdikten sonra ikinciyi istediler. Konuk, şimdi daha önce olduğundan da nazikti. Davranışlarıyla artık yalnızca içten ve neşeli olduğunu değil, Bay Golyadkin'in neşelenmesinden fazlasıyla mutlu olduğunu da belli ediyor, onun yüzüne gerçek ve tek kurtarıcısı oymuş gibi bakıyordu. Bir kalemlle bir kâğıt aldı eline, Bay Golyadkin'den ne yazdığına bakmamasını rica etti. Bitirince, yazdıklarını kendi gösterdi Bay Golyadkin'e. Son derece okunaklı, düzgün bir el yazısıyla yazılmış, çok duygulu, anlaşılacağı gibi, çok nazik, ince ruhlu bir konuğun yazabileceği bir dörtlüktü bu. Dörtlük şöyleydi:

*Bir gün unutursan beni,
İnan ben unutmayacağım seni;
Her şey olabilir yaşamda,
Unutma beni sen de!**

Bay Golyadkin gözleri yaşlı kucakladı konuğunu. Sonunda iyice duygulanmıştı, kendisi de bazı sırlarını, herkesten gizlediği anılarını anlatmaya başladı konuğuna. Anlatırken

(*) Enstitülü kızların anı albümlerine yazdıkları şiirlerden biri.

söz dönüp dolaşp sık sık Andrey Filippoviç ile Klara Olsuf-yevna'ya geliyordu. Kahramanımız şöyle diyordu: "Evet Yakov Petroviç, seninle çok iyi anlaşacağız... Su ile balığın, öz kardeşlerin birbirleriyle yaşadıkları gibi birlikte uyum içinde yaşayacağız Yakov Petroviç. Birlikte kurnazlıklar yapacağız seninle, biricik dostum. Biz de onların bize yaptıklarını yapacağız onlara... göstereceğiz onlara günlerini... Ne entrikalar çevireceğiz... Sen onların hiçbirine güvenme sakın. Biliyorum seni Yakov Petroviç, nasıl bir insan olduğunu anladım. İlk gördüğün insana içini açıyorsun, temiz yüreklisin! Aman kardeşim, onların hepsinden uzak dur!" Konuk, Bay Golyadkin'in her dediğini yapacağını söylüyordu. Sonunda onun da gözleri yaşarmıştı. Bay Golyadkin daha da duygulu, titrek bir sesle konuşmasını sürdürüyordu: "Bak ne diyeceğim sana Yakovcuğum, bir zaman için ya da temelli benim yanıma yerleş sen Yakovcuğum... Seninle çok iyi geçiniriz. Ne dersin kardeşim? Ha? Şu anda seninle aramızda böyle tuhaf bir durum olduğu için kendini rahatsız hissetme sakın, bundan şikâyetçi olma: Şikâyet iyi bir şey değildir dostum, günahdır! Doğa bu! Doğa anlamız cömerttir Yakovcuğum, kardeşim benim! Seni sevdiğim için, seni bir kardeş gibi sevdiğim için söylüyorum bunu sana. Seninle çok işler çevireceğiz Yakovcuğum, onların çukurlarını kazacağız, burunlarını sürteceğiz." İki dostun devirdiği punç bardakları sonunda adam başına üç olmuş, dörde ulaşmıştı. Bay Golyadkin şimdi iki şeyi hissediyordu: Birincisi, olağanüstü mutlu olduğu, ikincisi, ayakta duramadığıydı. Anlaşılacağı üzere, konuk gece yatısına davet edilmişti. İki sıra sandalye yan yana dizilip bir karyola yapıldı. Küçük Bay Golyadkin dost evinde çıplak döşemede yatmanın bile çok rahat olacağını, nerede olursa olsun, seve seve, minnettarlıkla uyuyabileceğini, şu anda kendini cennetteymiş gibi hissettiğini, çok acılar, üzüntüler çekti-

ğini, her şeye göğüs gerdiğini, sabrettiğini, (gelecekte daha neler çekeceğini kimsenin bilmediğini) belki daha çok acılara katlanacağını anlattı. Büyük Bay Golyadkin onun artık böyle düşünmemesi gerektiğini söyledi ve Tanrı'ya güvenmek zorunda olduğunu ona anlatmaya çalıştı. Konuk onun her dediğini bütünüyle kabul ediyor, Tanrı'yla elbette kimsenin bir olamayacağını söylüyordu. Büyük Bay Golyadkin burada, Türklerin düşlerinde bile Tanrı'nın adını andıkları için bir bakıma çok haklı olduklarını belirtti. Sonra, Türk peygamberi Muhammed'le ilgili olduk olmadık birtakım iftiralar uyduran, onun kendi türünde büyük bir politikacı olduğunu iddia eden bazı bilim adamlarının söylediklerinin doğru olmadığını söyledi; Bay Golyadkin daha sonra derleme bir kitapta okuduğu gibi, Cezayirlilerin berber dükkânlarının son derece ilginç olduğunu anlatmaya başladı. Konuk ile ev sahibi, Türklerin saflığına çok güldüler. Ne var ki, onların afyonla uyarılan fanatizmine hayret ettiklerini, buna saygı bile duyduklarını da ister istemez kabul ediyorlardı... Konuk sonunda giysilerini çıkarmaya başlamıştı. Bay Golyadkin paravanın arkasına geçti. Bunu biraz iyi yürekliliğinden, belki konuğun iç çamaşırları doğru dürüst değildir, zaten birçok nedenle kendini mahcup hissetmeden adamcağızın bir de bunun için mahcup olmasını istemediği için yapmıştı; biraz da elinden gelirse, herkes mutlu olduğu için, Petruşka'yı biraz okşamak, masanın üzerine dökülen tuzlardan kalmış mı diye bakmak için... Burada şunu da belirtmek gerekir, Bay Golyadkin, Petruşka konusunda hâlâ endişeliydi.

Hizmetçisinin bölümüne girince okşayıcı bir ses tonuyla:

– Sen yat artık Petruşkacığım, dedi. Hemen yat uyu, yarın sabah saat sekizde de uyandır beni. Anladın mı Petruşka?

Bay Golyadkin son derece yumuşak, sevecen bir tavırla konuşuyordu. Ama Petruşka susuyor, karyolasının etrafın-

da birşeyler yapıyordu. Dönüp efendisine bakmamıştı bile. Oysa ona saygı gösterip en azından bunu yapması gerekirdi. Bay Golyadkin:

– Ne söylediğimi duydun mu Petruşkacığım? diye sürdürdü konuşmasını. Şimdi hemen yat uyu, yarın sabah da saat sekizde uyandır beni Petruşkacığım. Anladın mı?

Petruşka homurdanır gibi:

– Anladım elbette, anlaşılmayacak ne var bunda? dedi.

– Pekâlâ Petruşka. Ben de iş olsun diye söylemişim zaten, senin de için rahat olsun diye, kendini mutlu hissedesin diye. Bak, bu akşam herkes mutlu burada, senin de huzurlu, mutlu olmanı istiyorum. Şimdi iyi geceler diliyorum sana. Yat uyu Petruşkacığım, iyi geceler sana. Bizim biraz daha işimiz var... Bak ne diyeceğim sana canım, aklına kötü birşeyler gelmesin e mi...

Bay Golyadkin birşeyler daha söyleyecekti ki, birden sustu. “Fazla mı ileri gittim yoksa?” diye geçirdi içinden. “Çok mu yakınlık gösterdim ona? Her zaman öyle yaparım zaten... bir yerde durmasını bilemem...” Petruşka’nın yanından ayrılırken kahramanımızın canı hayli sikkindi. Petruşka’nın kaba, umursamaz tavrı gururuna dokunmuştu. “Hinoğlu hinlik yapıyor, öyleyken ben yine de iyi davranıyorum ona, anlamıyor bunu,” diye geçirdi içinden Bay Golyadkin. “Hizmetçi takımının hepsi böyledir zaten!” Hafiften yalpalayarak odaya döndü, konuğunun bu arada soyunup yatağa bile girmiş olduğunu görünce bir dakikalığına yanına, yatağının kenarına ilişti. Başını aşağı yukarı sallayarak “Hadi itiraf et Yakovcuğum,” dedi, “bana karşı suçlusun, değil mi? Ah seni gidi çapkın! Evet, adaşım benim, durumu biliyorsun...” Bay Golyadkin konuğuyla aşırı senli benli konuşmaya başlamıştı. Sonunda ona dostça iyi geceler dileyip yatağına gitti. Bu arada konuğu horlamaya başlamıştı. Bay Golyadkin yatmaya hazırlanırken gülümseyerek kendi ken-

dine şöyle mırıldanıyordu: “Bu akşam sarhoşsun sen dostum Yakov Petroviç, hergele seni! Golyadkin’miş, ne tuhaf bir soyadın var! Sahi, bu akşam ne bu sendeki neşe böyle? Yarın görürüz seni! Başlarsın yine ağlaşmaya! Sulu göz, ne olacak! Ne yapacağım seninle, bilemiyorum!” O anda Bay Golyadkin’in içinde kuşkuya ya da pişmanlığa benzeyen çok tuhaf bir duygu vardı. “Ölçüyü kaçırdım,” diye geçirdi içinden, “bak, şimdi kafamın içi kazan gibi, sarhoş oldum. Tutamadın kendini salak! Boş yere o kadar içkiyi içtin, üstüne üstlük tuttun bir de felsefe yapmaya kalkıştın, namussuz! Elbette, bağışlamak ve uğranılan hakaretlerin üzerine sünger çekmek en büyük erdemdir. Ama iyi de değildir! Böyle işte!” Bay Golyadkin yatağında doğruldu, mumu alıp parmaklarının ucuna basarak bir kez daha baktı uyuyan konuğuna. Derin düşüncelere dalıp uzun süre öyle baktı konunun yüzüne. “Hiç de hoş olmayan bir manzara! İğrenç! Tam bir rezalet! Hepsi o kadar!” diye geçirdi içinden.

Sonra gidip yattı Bay Golyadkin. Başının içi zonkluyordu. Yavaş yavaş geçiyordu kendinden... birşeyler düşünmek, ilginç birşeyler anımsamak, önemli, hassas bir konuda bir karar vermek için zorluyordu kendini, ama yapamıyordu... Uyku ağır basmıştı. Bir dost akşam toplantısında, sonunun ne olacağını bilmeden, bir oturuşta ilk kez beş bardak punç içmiş birinin genelde uyuduğu gibi bir uykuya daldı...

Bölüm VIII

Bay Golyadkin, ertesi sabah her zaman olduğu gibi saat sekizde uyandı. Uyanır uyanmaz dün akşam olanları anımsadı ve yüzünü buruşturdu. Yataktan kalkarken “Eh, dün akşam ne aptallıklar ettim!” diye düşünüyordu. O ara konuğunun yattığı yere baktı. Odada konuğunun da yatağının da olmadığını görünce çok şaşırdı. Neredeyse “Ne oluyor!” diye haykıracaktı Bay Golyadkin. “Neler oluyor? Bu yeni durum ne anlama geliyor şimdi?” Bay Golyadkin şaşkınlıktan ağzı açık, dün akşam konuğu için hazırladıkları yatağın şimdi boş yerine bakarken kapı gıcırdayarak açıldı. Petruşka kahvaltı tepsisini getirmişti. Kahramanımız, konuk için dün akşam hazırladıkları yatağın yerini göstererek zor duyulan bir sesle “Nereye gitti? Nereye?” diye sordu. Petruşka önce hiçbir şey söylemedi. Efendisine bakmamıştı bile. Yalnızca başını çevirip sağ köşeye bakmıştı. Öyle ki, Bay Golyadkin de ister istemez aynı yere bakmak zorunda kalmıştı. Ancak, bir anlık sessizlikten sonra Petruşka kısık ve kaba bir sesle “efendisinin evde olmadığını” söyledi.

Bay Golyadkin, doğrudan hizmetçisinin gözlerinin içine bakarak kesik kesik:

– Aptalsın sen Petruşka, dedi, efendin benim.

Petruşka karşılık vermedi, ama Bay Golyadkin'in yüzüne öylesine bakmıştı ki, Bay Golyadkin kulaklarına kadar kızardı. Küfürden farksız, sitem dolu, aşağılayıcı bir bakıştı bu. Eli ayağı boşaldı derler ya, öyle olmuştu Bay Golyadkin. Petruşka sonunda, ötekinin bir buçuk saat önce çıktığını, beklemek istemediğini söyledi. Kuşkusuz, öyle olmuş olabilir. Petruşka'nın yalan söylemediği belliydi. Aşağılayıcı bakışı da, saygısız konuşma tarzı da o can sıkıcı olayın bir sonucuydu. Ama yine de, ortada tatsız bir durumun olduğunu, kaderin ona hiç de tatlı olmayan bir başka armağan hazırlamakta olduğunu belli belirsiz de olsa hissediyordu. "Pekâlâ, bakarız," diye geçirdi içinden, "göreceğiz, zamanı gelince her şeyi öğreneceğiz... Ah, Tanrım! (Kendisinininkine benzemeyen bir sesle inlemişti.) Niçin evime davet ettim onu? Ne akla hizmetle yaptım bütün bunları? Doğrusu, onların aşağılık ilmiğine kendim sokuyorum kafamı, o ilmiği bile kendim hazırlıyorum. Aaah kafam ah! Evet, küçük bir çocuk gibi, saf bir kalem odası memuru gibi, rütbesiz bir odacı gibi, seciyesiz biri gibi, kişiliksiz bir süprüntü gibi tutamıyorsun kendini Golyadkin, dayanamıyorsun! Dedikoducunun tekisin sen, çenesi düşük bir karı!.. Değerli dostlarım benim! Adi herif bir de şiir yazdı bana! Sözde bana âşıkmiş! Ah, şimdi olacak ki... Buraya bir daha gelecek olsa kapıyı göstermez miyim ben o adi, aşağılık herife... Adam kandırmak için herkesin başka bir yolu ve sistemi var demek... Benim bu kısıtlı maaşımdan da bu kadar koparılabildi işte... Ya da herhangi bir şekilde gözdağı vermeliyim ona; söz gelimi, şunu göz önüne alacak olursak diye anlatmalıyım ona... "Dairenin kirasını, yemek masraflarını yarı yarıya ödemeliyiz, ayrıca parayı peşin vermelisin..." Hım! Hayır, olmaz, Allah kahret-

sin! Olmaz... Bana yakışmaz. Hiç de kibar bir davranış olmaz bu! Peki şöyle olabilir mi: Petruşka'ya öğretsem, o soğuk davransa ona, saygısızlık, kabalık etse, böylece uzaklaştırırsa onu buradan, nasıl olur? Kapaştırsam onları... Hayır, kahretsin! Olmaz... Tehlikeli olur. Evet, olaya bu açıdan bakacak olursak... hiç de doğru olmaz... Evet, hiç doğru olmaz. Peki ya gelmezse? Böylesi daha kötü... Dün akşam her şeyimi yalan-doğru anlattım ona!.. Ah, çok kötü, çok kötü! Of, durum iyi değil! Aah benim şu akılsız kafam! Öğrenmen gereken hiçbir şeyi öğrenemiyorsun, işin arkasında ne var, anlayamıyorsun. Ya gelir de önerimi kabul etmezse? Allah vere de gelse! Gelirse çok sevineceğim! Gelse ne iyi olurdu..." Bay Golyadkin çayını yudumlarırken ikide bir duvar saatine bakarak böyle düşünüyordu. "Dokuza çeyrek var. Gitmeliyim artık. Ne olacak bu işin sonu? Birşeyler olacak sanırım... Arkadan ne dolaplar dönüyor, bilmeyi çok isterdim. Evet, bir işler çeviriyorlar orada. Önce onların niyetini, ne yapacaklarını öğrenebilseydim..." Bay Golyadkin dayanamadı artık, yarısına geldiği piposunu bıraktı, giyindi, daireye gitmek üzere evden çıktı. Orada bir tehlike söz konusuysa ne olduğunu öğrenecek, neler olup bittiğini gidip kendisi görecekti. Evet, bir tehlike söz konusuydu: Tehlike olduğunu biliyordu. Bay Golyadkin antrede paltosuyla galoşlarını çıkarırken düşünüyordu: "Şimdi göreceğiz... neler oluyormuş. Şimdi her şeyi öğreneceğiz." Nasıl hareket edeceğini böylece kararlaştıran kahramanımız üstüne başına çeki düzen verdi, tam odaya giriyordu ki, kapıda dün akşamki konuğu, dostu ve arkadaşıyla karşılaştı. Neredeyse burun buruna geldikleri halde, küçük Bay Golyadkin sanki fark etmemişti büyük Bay Golyadkin'i. Küçük Bay Golyadkin çok ciddi ve çok telaşlı görünüyordu. Soluk soluğa bir yere yetişmeye çalışıyor gibiydi. Gören, yüzünden "kendisine önemli bir görev verildiğini..." hemen anlardı.

Kahramanımız dün akşamki konuğunu kolundan tutup:

– Aaa, siz miydiniz Yakov Petroviç! dedi.

Küçük Bay Golyadkin kolunu kurtarıp gitmeye çalışırken, yüksek sesle:

– Sonra, sonra, dedi, kusura bakmayın, söyleyeceğinizi sonra söylersiniz, şimdi acelem var.

– Yani şunu mu söylemek istiyorsunuz Yakov Petroviç?..

– Neyi? Hadi ne söyleyecekseniz çabuk söyleyin?

Bu arada Bay Golyadkin'in dün akşamki konuğu sanki istemedi, kendini zorlayarak kulağını Bay Golyadkin'in düpedüz burnuna dayamıştı. Kahramanımız:

– Size şunu söylemek istiyorum Yakov Petroviç, dedi, bu davranışınızı... doğrusu hiç beklemediğim bu davranışınızı çok yadırgadım. Böyle bir şeyi beklemezdim sizden.

– Her şeyin bir usulü vardır efendim. Gidip amirimizin sekreterini görün, sonra gerektiği gibi, kalem müdürüne çıkın. Bir isteğiniz mi vardı?..

– Siz... bilemiyorum Yakov Petroviç! Doğrusu çok şaşırttınız beni Yakov Petroviç! Ya gerçekten tanımadınız beni ya da doğuştan şakacı biri olduğunuz için şaka ediyorsunuz.

Küçük Bay Golyadkin, büyük Bay Golyadkin'i ancak şimdi tanımış gibi:

– Aaa! Siz miydiniz! dedi. Demek sizdiniz? Nasıl, gece iyi uyudunuz mu bari?

Küçük Bay Golyadkin hafiften gülümseyerek (bu gülümseyişi, hiç de öyle olması gerekmemesine karşın, –öyle ya, büyük Bay Golyadkin'e minnettar olması gerekirdi– son derece resmîydi) Bay Golyadkin'in gece iyi uyuduğuna kendi açısından çok sevindiğini söyledi. Sonra hafiften öne eğilerek olduğu yerde birkaç adım ileri geri gidip geldi, sağına soluna bakındı, sonra başını önüne eğdi, yandaki kapının kolunu tuttu, özel bir işi olduğunu fısıldayıp aceleyle bitişikteki odaya daldı. Bir anda gözden kayboldu.

Kahramanımız olduğu yerde donup kalmıştı.

– şu işe bak!.. diye mırıldandı. Vay canına! Demek burada işler iyi değil!..

Bay Golyadkin'e o anda nedense, bedeninde karıncalar dolaşıyormuş gibi gelmişti. Masasının bulunduğu odaya girerken mırıldanmayı sũrdũrũyordu:

– Ama... Önceden biliyordum zaten burada işlerin iyi olmadığını. Onun zel bir görevle işe alındığını biliyordum zaten. Dũn akşam bu adamı birisinin kesinlikle özel bir görevde kullanmak üzere daireye aldığını söylemiştim zaten...

Anton Antonoviç Setoçkin, yanındaki masaya oturan Bay Golyadkin'e sordu:

– Dũnkũ evrakları tamamladınız mı Yakov Petroviç? Yanınızdalar mı?

Bay Golyadkin şefine biraz da pek kendinde değilmiş gibi bakarak:

– Yanımdalar, diye mırıldandı.

– Tamam, iyi... Andrey Filippoviç iki kez sordu da, onun işin sylũyorum. Dikkat et, amirimiz istiyormuş...

– Evet, hepsi tamam.

– İyi yleyse.

– Biliyorsunuz Anton Antonoviç, ben görevimi her zaman eksiksiz yaparım ve amirlerimin verdiği her görevi seve seve, bũyũk bir dikkatle yerine getiririm.

– Haklısınız efendim. Ama bununla ne söylemek istediğinizi doğrusu anlayabilmiş değilim efendim.

– Hiçbir şey söylemek istediğim yok Anton Antonoviç. Yalnızca şu kadarını belirtmekti amacım... yani şunu söylemek istemiştim ki, bir lokma ekmek uğruna ktũ niyet ile kıskançlığın insana asla bir yararı olmaz.

– Bağışlayın, ne demek istediğinizi anlayamadım. Yani kimden söz ediyorsunuz?

– Anlayacağımız Anton Antonoviç, dosdoğru yoluna gi-

den, sağı sola sapınayı kendine yakıştırmayan, izninizle bununla haklı olarak gurur da duyan bir insanım ben...

– Evet, haklısınız efendim. Çok haklısınız. Hiç değilse ben öyle düşünüyorum, size hak veriyorum. Ama size şunu da söylememe izin verin Yakov Petroviç, iyi bir toplum içinde birinin kişiliğinden kötü söz etmeniz pek uygun değildir. Söz gelimi, arkasından konuşma hadi neyse; ama yüzüne karşı hiç olmaz. Çünkü kimin arkasından konuşulmaz ki! Ancak ne dersiniz deyin dostum, yüzüme karşı kimsenin benimle ilgili kötü şeyler söylemesine izin vermem. Bu saçları devlet hizmetinde ağarttım ben sevgili dostum, bu yaşta kendime hakaret ettirmem...

– Hayır efendim, ben... beni yanlış anladınız Anton Antonoviç, bakın Anton Antonoviç, sanırım siz yanlış anladınız beni... İzninizle Anton Antonoviç, size saygılarımla yalnızca şunu söyleyebilirim efendim..

– Siz de beni bağışlayınız... Eski terbiye almış insanlarız bizler. Sizin gibi yeni usul terbiyeye alışabilmek bizim için çok geç artık. Bugüne kadar anayurdumuza yeterince hizmet ettik sanırım. Bildiğiniz gibi dostum, yirmi beşinci yıl üstün hizmet nişanımı var...

– Biliyorum Anton Antonoviç, hepsini biliyorum efendim. Maskeden söz ederken söylemek istediğim bu değildi Anton Antonoviç...

– Maskeden mi?

– Yani yine... Korkarım, bunu da başka anlama çekeceksiniz Anton Antonoviç... Her söylediğimi yanlış anlıyorsunuz. Benim anlatmak istediğim, günümüzde yüzü maskeli olanların çoğaldığı ve maskenin arkasında kimin olduğunun anlaşamadığıydı Anton Antonoviç...

– Evet, size bir şey söyleyeyim mi, bu o kadar zor bir şey değil. Kimi zaman kolay bile... ama kimi zaman da öylesini bulmak için çok aramak gerekir.

– Hayır, bakın Anton Antonoviç, ben kendimden söz ediyorum, söz gelimi, ben ancak gerektiği zaman takarım maskeli, yani açıkça söyleyecek olursam, yalnızca maskeli balalarda ve eğlenceli toplantılarda takarım. Ayrıca üstü kapalı şöyle söyleyeyim, insanların karşısına her gün maskeli çıkınam efendim. Size bunu anlatmak istemiştım işte Anton Antonoviç.

Anton Antonoviç masasından kalktı, amire sunmak üzere birtakım evrakları toplarken:

– Neyse, bırakalım şimdi bunları, dedi. Zamanım yok. Bana sorarsanız, sizin işinizin geciktirilmeden açıklığa kavuşturulması gerekiyor. O zaman kime kızmanız, kimi suçlamamız gerektiğini kendiniz de göreceksiniz. Ama ben rica ediyorum, bundan böyle beni kişisel ve görevime zararı dokunabilecek sorunlarınızdan, yakınmalarınızdan uzak tutun efendim...

Bay Golyadkin'in yüzü bembeyaz olmuştu. Uzaklaşmakta olan Anton Antonoviç'in arkasından seslendi:

– Hayır Anton Antonoviç, öyle bir şey söylemek istemedim. Anton Antonoviç...

Kahramanımız yalnız kalınca "Ne oluyoruz?" diye geçirdi içinden. "Ne tuhaf rüzgârlar esiyor burada, bu yeni durum ne anlama geliyor?" Kahramanımız kendinde değilmiş, ne yapacağını bilemiyormuş gibi bu yeni sorunun yanıtını bulmaya çalışırken, bitişik odada bir gürültü oldu, bir telaştır başladı, kapı açıldı, biraz önce bir iş için amirin odasına gitmiş olan Andrey Filippoviç görüldü. Soluk soluğaydı. Bay Golyadkin'e seslendi. Olayın ne olduğunu bilen Bay Golyadkin, Andrey Filippoviç'i bekletmemek için hemen ayağa fırladı, amirin istediği evrakları telaşla toparlamaya koyuldu. Evrakları götürecektir olan Andrey Filippoviç'in arkasından amirin odasına gitmeye hazırlanıyordu. O anda, kapıda bekleyen Andrey Filippoviç'in neredeyse koltuğunun al-

tında birden, yerden biter gibi, küçük Bay Golyadkin belirdi, odaya daldı, telaşla, işgüzar bir heyecanla ve mağrur ciddi bir tavırla koşup doğrudan, böyle bir saldırıyı hiç beklemeyen Bay Golyadkin'in yanına geldi... Kahramanımızın arkadaşı alçak sesle ve telaşlı:

– Evraklar Yakov Petroviç, evraklar... dedi. Amirimiz evrakları hazırlayıp hazırlamadığınızı soruyor... Andrey Filippoviç sizi bekliyor...

Büyük Bay Golyadkin, o da alçak sesle ve telaşlı:

– Siz söylemeden de biliyorum beklediğini, dedi.

– Hayır Yakov Petroviç hayır, olay o değil... Asıl önemli olan o değil Yakov Petroviç; sizi düşündüğüm için söylüyorum Yakov Petroviç, size destek olmak için...

– Rica etsem, bu telaşınızın nedenini öğrenebilir miyim? İzninizle, izninizle...

– Sanım onları saracaksınız Yakov Petroviç, üçüncü sayfayı da araya koyacaksınız, bir dakika izin verin Yakov Petroviç...

– Evet ama önce siz izin verin...

– Bakın, burada mürekkep lekesi var, fark ettiniz mi bu mürekkep lekesini?..

O anda Andrey Filippoviç ikinci kez seslendi Bay Golyadkin'e.

– Şimdi Andrey Filippoviç, hemen şimdi geliyorum... Bir dakika bayım, Rusça anlamıyor musunuz siz?

– İyisi mi, bıçağın ucuyla çıkaralım bu lekeyi Yakov Petroviç. İyisi mi siz bana bırakın Yakov Petroviç. Güvenin bana, bıçağın ucuyla hemencecik hallederim...

Andrey Filippoviç üçüncü kez seslendi Bay Golyadkin'e.

– Peki ama leke nerede burada be canım? Leke falan yok burada...

– Baksanıza, kocaman bir leke var... işte! Tam şurada, ben gördüm! Bakın, işte... Bana izin verin yeter Yakov Petroviç,

bıçağın ucuyla hemen çıkarıveririm onu. Sizi sevdiğim için Yakov Petroviç, size iyilik olsun diye bıçağın ucuyla çıkarıvereceğim... olup bitecek...

O arada küçük Bay Golyadkin ansızın atılmış, amirin istediği evrakları büyük Bay Golyadkin'in elinden çabucak kapmış, kahramanımıza söylediği gibi, ona yardım olsun diye bıçağın ucuyla mürekkep lekesini çıkaracağı yerde, kağıtları rulo yapıp koltuğunun altına sıkıştırmış, soluğu hiçbir şeyin farkında olmayan Andrey Filippoviç'in yanında almış, onunla birlikte direktörün çalışma odasına yollanmıştı. Büyük Bay Golyadkin elinde bıçak, bir şey kazımaya hazırlanıyormuş gibi, olduğu yerde öylece kalakalmıştı...

Kahramanımız ne olup bittiğini anlayamamıştı bile. Henüz kendine gelebilmiş değildi. Bir şeyin kendisini çarptığını hissetmişti o kadar. Sonunda, içinde sözcüklerle anlatılamaz büyük bir can sıkıntısıyla olduğu yerden koptu, yolda bu işin sonunun iyi olması için Tanrı'ya yalvararak, direktörün çalışma odasına doğru koşmaya başladı... Direktörün odasından bir önceki odada Andrey Filippoviç ve adaşıyla burun buruna geldi. İkisi de amirin odasından çıkmışlardı. Bay Golyadkin kenara çekildi. Andrey Filippoviç neşeli görünüyordu. Gülümseyerek birşeyler söylüyordu. Büyük Golyadkin'in adaşı Andrey Filippoviç'in arkası sıra saygılı bir biçimde, kısa adımlar atarak, dönüp sağına soluna bakınarak yürüyor, gülümsüyor, Andrey Filippoviç'in kulağına birşeyler fısıldıyordu. Andrey Filippoviç ise son derece hoşnut bir tavırla ona başını sallıyordu. Kahramanımız durumu hemen anlamıştı. Çalışması (daha sonra öğrendiği gibi) amirin beklediğinden çok daha iyi, tam zamanında ve süresinde hazırlanmıştı. Amir çalışmayı çok beğenmişti. Amirin küçük Bay Golyadkin'e teşekkür ettiği bile söyleniyordu. Sıcak bir tavırla teşekkürlerini bildirmişti ona. Dahası, bu başarısını unutmayacağını, zamanı gelince değerlendire-

ceğini de söylemişti... Anlaşılacağı gibi, Bay Golyadkin'in ilk yaptığı protesto etmek, var gücüyle protesto etmek olmuştu. Neredeyse kendini bilmeden, yüzü bir ölününki gibi bembeyaz, Andrey Filippoviç'e koşacak olmuştu. Ne var ki, Andrey Filippoviç Bay Golyadkin'in kişisel bir konuda kendisiyle görüşmek istediğini öğrenince onu dinlemeyeceğini, kişisel konularla ilgilenecek zamanı olmadığını söylemişti.

Onun görüşme isteğini Andrey Filippoviç'in geri çevirmesindeki soğukluk ve kesinlik Bay Golyadkin'i şaşırtmıştı. "Öyleyse başka bir kanala başvururum... Anton Antonoviç'le konuşayım." Bay Golyadkin'in şanssızlığı, Anton Antonoviç de yerinde değildi: Onun da bir yerlerde işi vardı. Düşünüyordu kahramanımız: "Sanırım benimle konuşmak için bir yerlere gönderilmesini kendi istemiştir! Ne ihtiyar kurttur o! Bu durumda ben de doğrudan amirin karşısına çıkarım."

Bay Golyadkin yüzü bembeyaz, kafasının içi karmakarışık, neye karar vereceğini bilemez bir durumda sandalyesine oturdu. Durmadan düşünüyordu: "Hepsi bu kadar olsa yine iyi... Bunun arkasında çok daha karanlık birşeylerin olduğu kesin. Önce anlamsız bir şey bu, sonra olacak şey değil. Sanki hayal gördüm ya da başka bir şey oldu, yoksa gerçekte olabilecek şey değildi bu. Yoksa oraya giden ben miydim... ve orada kendimi başka biri sandım... olacak şey değildi çünkü."

Bay Golyadkin, tam bunun olacak bir şey olmadığına dair kesin kararını vermişti ki, iki elinde, koltuğunun altında kâğıtlarla küçük Bay Golyadkin daldı odaya. Yanından geçerken Andrey Filippoviç'e, gerekli birşeyler söyledikten sonra birkaç memurla (bazılarıyla sevimli, bazılarıyla çok senli benli) konuştuğundan sonra boşa harcayacak zamanı yokmuş gibi odadan çıkmaya hazırlanıyordu ki, büyük Bay Golyadkin'in şansına, tam kapıda durdu, iki-üç genç memurla ko-

nuşmaya başladı. Büyük Bay Golyadkin hemen onun yanına koştu. Küçük Bay Golyadkin onun yanına gelmekte olduğunu görünce büyük bir telaş içinde, bir an önce nereye sıvışacağına karar vermek için bakınmaya başladı. Ama kahramanımız, bu arada dün akşamki konuğunu kolundan yakalamıştı. Dokuzuncu dereceden iki devlet görevlisinin çevresindeki memurlar kenara açıldılar, ne olacağını beklemeğe başladılar. Dokuzuncu dereceden yaşlı devlet görevlisi, odadakilerin ondan yana olmadığını farkındaydı, ona bir komplo kurduklarını anlamıştı. Ama ne olursa olsun, yine de kendini savunmaya kararlıydı.

Küçük Bay Golyadkin, büyük Bay Golyadkin'in yüzüne küstah bir tavırla bakarak:

– Ne var? dedi.

Büyük Bay Golyadkin güçlkle soluk alabiliyordu:

– Bilmiyorum dostum, dedi. Bana karşı bu tuhaf davranışınızı nasıl yorumlayacağımı bilemiyorum.

Küçük Bay Golyadkin çevresine bakındı “Şimdi komedi başlıyor işte,” der gibi yanlarındaki memurlara göz kırptı.

– Değerli dostum, bana karşı oynamaya çalıştığınız bu çirkin ve iğrenç oyun daha çok sizin nasıl bir insan olduğunuzu gösteriyor... elbette, benim sözlerimden daha çok... Bu numaranıza pek güvenmeyin, hiç de iyi bir numara değil...

Küçük Bay Golyadkin doğrudan büyük Bay Golyadkin'in gözlerinin içine bakarak:

– Şimdi söyler misiniz bana Yakov Petroviç, gece rahat uyudunuz mu bari? diye sordu.

Dokuzuncu dereceden devlet görevlisi, kendinde değilmiş gibi, büyük bir öfkeyle:

– Ne dediğinizin farkında mısınız siz bayım? dedi. Umırım bu tavrınızı değiştirirsiniz...

Küçük Bay Golyadkin yüzünü çok yakışsız bir biçimde buruşturarak baktı büyük Bay Golyadkin'e ve birden, hiç

beklenmedik bir biçimde, okşuyormuş gibi, onun oldukça tombul sağ yanağından bir kesme aldı.

– Tatlım benim!

Kahramanımız birden kıpkırmızı kesildi... Büyük Bay Golyadkin'in arkadaşı, karşısındakinin zangır zangır titrediğini, öfkeden dili tutulmuş gibi, kendini bilmeden üzerine atılmaya hazırlandığını görünce hemen, son derece utanmaz bir tavırla uyardı onu. Yanaklarından iki kez daha kesme aldı, genç memurları onun öfkeden donup kalmış duruşuyla neşelendirerek birkaç saniye daha eğlendi onunla. Büyük bir utanmazlık ve sıkılmazlıkla sonunda büyük Bay Golyadkin'in iri göbeğini okşadı ve nihayet alayla gülümseyerek şöyle dedi: "Bize sökmez bu numaralar Yakov Petroviç, sökmez! Aklın sıra numara yapıyorsun ha Yakov Petroviç!" Kahramanımız son ataktan sonra yavaş yavaş kendine gelmeye başladığında; küçük Bay Golyadkin (izleyicilerin bir süre gülümsemelerine izin verdikten sonra) ansızın, çok meşgulmüş gibi bir tavır takındı, çok işi varmış, çok ciddiymiş gibi başını önüne eğdi, ezilip büzüldü, telaşla şöyle dedi: "Amirimin verdiği görevi yapmak zorundayım." Kısa bacaklarıyla çifte atar gibi koştu ve bitişik odanın kapısında kayboldu. Kahramanımız gözlerine inanamıyordu, hâlâ kendine gelememişti...Sonunda toparladı kendini. Artık mahvolduğunu, bir anlamda her şeyin bittiğini, kendini rezil ettiğini, kişiliğini lekelediğini, yabancıların karşısında küçük düştüğünü, alay konusu olduğunu, daha dün akşam en önde gelen, en güvendiği dostu bildiği insanın onun gururuyla alçakça oynadığını, yapabileceği bir şeyin olmadığını düşünüyordu. Bay Golyadkin düşmanının arkasından koştu. O anda, uğradığı hakaretin tanıklarını düşünecek durumda değildi. "Hepsi birlik olmuşlar," diye geçiriyordu içinden. "Hepsi birbirini destekliyor, biri ötekini kışkırtıyor." Kahramanımız beş-on adım atmıştı ki, bunun bir

şeye yaramayacağını düşündü ve geri döndü. “Bir şeye yaramayacak,” diye geçirdi içinden. “Ezerler seni, sonra timsah gözyaşları dökerler arkandan...” Bay Golyadkin aşırı öfkeli ve son derece enerjik bir kararlılıkla masasına kadar yürüdü, sandalyesine oturdu. “Bir şeye yaramayacak!” diye yinedi. Artık pasif bir savunma değildi söz konusu olan: Bir kararlılık, saldırganlık gelmişti üzerine. O anda Bay Golyadkin’i gören biri; onun yüzü kıpkırmızı bir şekilde, heyecandan kendini güçlkle tutarak mürekkep kalemini hokkaya daldırışını, öfkeyle yazmaya başlayışını görünce, hemen o anda, bu işin bu kadarla kalmayacağını, böyle basit bir köylü kadın ağız dalaşıyla bitmeyeceğini düşünürdü. Kahramanımız ruhunun derinliklerinde bir karar vermiş, kalbinin derinliklerinde de bu kararını gerçekleştireceğine dair yemin etmiş gibiydi. Gerçekte nasıl hareket etmesi gerektiğini henüz tam olarak bilmiyordu, daha doğrusu hiçbir şey bilmiyordu. Ama önemi yoktu! “Evet sayın bayım, kendini başka biri olarak tanıtanların, utanmazların günümüzde yeri yoktur. Kendini başka biri olarak tanıtan utanmazların sonu iyi değildir bayım, darağacıdır... Yalnızca Grişka Ortepyev, saf insanları başka biri olduğuna inandırabilirdi, o da kısa bir zaman için, bayım.” Bu son duruma karşın, Bay Golyadkin bazı kimselerin maskesi düşene, birtakım gerçekler ortaya dökülene kadar beklemeye kararlıydı. Bunun için önce mesai saatinin bir an önce bitmesini beklemek gerekiyordu. O zamana kadar herhangi bir şey yapmayı düşünmüyordu. Sonra, mesai bitiminde yalnızca bir önlem alacaktı. Ne yapması gerektiğine işte o zaman karar verecekti. Bu önlemden sonra o kendini beğenmişin boynuzlarını nasıl kıracağını, güçsüzlerin cesedini kemiren o yılanın kafasını nasıl ezeceğinin* planını yapacaktı. Bazılarının onu çamurlu çizmelerini sildiği pis bir bez parçası yeri-

(*) Puşkin’in “Mozart ile Salieri” şiirinden bir alıntı.

ne koymasına izin vermeyecekti Bay Golyadkin. Buna razı olamazdı. Özellikle bu olayda. Uğradığı şu son hakaret olmasaydı, kahramanımız belki de tutardı kendini, sesini çıkarmazdı, boynunu bükerdi, ters tepki göstermezdi. Hafiften biraz tartışırđı, biraz karşı koyardı, kendisinin haklı olduğunu kanıtlamaya çalışırđı, sonra biraz geri çekilirdi, daha sonra belki biraz daha çekilirdi, sonra bütünüyle eğerdı boynunu, kabul ederdi; sonra, karşı taraf üstünlüğünü tam olarak anladığında iyice yelkenleri suya indirirdi, hatta uysallaşırđı, hatta (kim bilir) belki o zaman yepyeni bir dostluk doğardı; güçlü, içten ve dün akşamkinden çok daha geniş anlamlı bir dostluk... Öyle ki, bu dostluk iki kişinin birbirine aşırı benzemesi yüzünden ortaya çıkan tatsızlığı belki de yok edebilir, dokuzuncu dereceden iki devlet görevlisini çok mutlu eder, belki de yüz yıl dostça yaşarlardı... vb., vb... Nihayet şunu söyleyelim: Bay Golyadkin kendini ve haklarını savunduğu, böylece ortaya tatsız bir durumun çıkmasına neden olduğu için şimdi biraz pişmanlık duymaya bile başlamıştı. Şöyle geçiriyordu içinden: "Biraz sakın olsaydı... şaka yaptığını söyleseydi, bağışlardım onu, bunu yüksek sesle açıklasaydı çok daha yürekte bağışlardım... Ama beni karşısında çizmelerini sildiği bir bez parçası, bir paçavra gibi görmesine izin vermem. Hiç kimse nin, özellikle bazı aşağılık insanların böyle bir şey yapmasına göz yumamam. Bir bez parçası, bir paçavra değilim ben. Hayır efendim, bir paçavra değilim!" Sözün kısası, kararını vermişti kahramanımız. "Evet efendim, suçlu olan sizsiniz!" Kendisini savunmaya kararlıydı, bütün gücüyle savunacaktı kendisini, sonuna kadar savunacaktı. Öyle bir insandı işte! Kendisine hakaret edilmesine izin vermezdi. Hele bir paçavra yerine konulmasına hiç... hem de bunu aşağılık birinin yapmasına... Ama tartışmayalım bunu, tartışmayalım. Eğer biri Bay Golyadkin'i bir paçavraya çevirme-

ye kalkışsa, söz gelimi böyle bir şey düşünecek olsa; kolayca, bir zorlukla karşılaşmadan, herhangi bir zarar görmeden yapabilirdi bunu (kimi zaman böyle düşünüyordu Bay Golyadkin) ve bir paçavra çıkıverirdi ortaya, Bay Golyadkin değil... Ama aşağılık, iğrenç bir paçavra olurdu bu. Ne var ki, sıradan bir paçavra değil, gurur sahibi, ruhu ve duyguları olan bir paçavra... Ancak, gururu da heyecanları da sıradan olmayan, çamur dolu kıvrımlarında duyguları gizli bir paçavra...

Saatler bitmek bilmiyordu. Sonunda dördü vurdu saat. Çok geçmeden herkes kalktı, başkanın arkasından evine gitmek üzere kapıya yürüdü. Bay Golyadkin kalabalığa karıştı. Gözlerini dört açmış, gereken kişiyi gözden kaçırmamaya çalışıyordu. Kahramanımız sonunda arkadaşının paltoları dağıtan görevlilerin yanına koştuğunu, sırasını beklerken her zamanki o iğrenç alışkanlığıyla görevlilerin çevresinde dönüp durduğunu gördü. Geç kalmaya gelmezdi. Bay Golyadkin de kalabalığı yarıp arkadaşından geri kalmamak için paltosunu almak için acele etmeye başladı. Ne var ki, her zamanki alışkanlığıyla burada da görevlilere yakınlık gösterdiği, yılıştığı, onlara okşayıcı sözler söylediği, onlarla fısıldaştığı, gülüştüğü için önce Bay Golyadkin'in arkadaşının, dostunun paltosunu vermişlerdi.

Küçük Bay Golyadkin paltosunu giydikten sonra açıktan açığa nispet yapar gibi gülümseyerek baktı büyük Bay Golyadkin'e, sonra ona özgü küstah tavrıyla çevresine bakındı, (çevresindekiler üzerinde olumlu bir izlenim bırakmak için olacak) her zaman olduğu gibi kısa adımlar atarak tıptış tıptış yürümeye başladı. Kısa adımlar atarak merdivenden inerken bazı memurlara birşeyler söylüyor, bazılarıyla fısıldaşıyor, bazılarını yılıştırıyor, bazılarını gülücükler yolluyor, bazılarının elini sıkıyordu. Büyük Bay Golyadkin onu gözden kaçırmadığı için çok mutluydu. Sonunda en alt basamakta

yetişti ona, paltosunun yakasından tuttu. Kck Bay Golyadkin şaşırdı, telaşla çevresine bakındı. Alçak sesle çıkıştı Bay Golyadkin'e:

– Bu yaptığınızın anlamı nedir bayım?

Kahramanımız:

– Sayın bayım, dedi, birazcık olsun soylu bir insansanız, sanırım dn akşamki dostluğumuzu anımsıyorsunuzdur.

– Ah, evet. Eee, ne olmuş? Dün akşam iyi uyudunuz mu bari efendim?

Büyük Bay Golyadkin'in dili duyduğu öfkeden dolayı bir an tutuldu.

– Evet, iyi uyudum... Ama size şunu söyleyeyim ki, sayın bayım, bu oynadığınız oyun artık kabak tadı vermeye başladı...

Kendini Bay Golyadkin diye tanıtan kişi sert bir tavırla:

– Bunu söyleyene bakın! diye karşılık verdi.

O anda gerçek Bay Golyadkin'in gcsz elinden beklenmedik bir biçimde kurtardı yakasını. Kurtarır kurtarmaz da indi merdivenden, çevresine bakındı, bir fayton görünce koştu ve hemen atladı faytona, büyük Bay Golyadkin'in gözünden kayboldu. Umutsuzluğa kapılan, kendisini terk edilmiş hisseden dokuzuncu dereceden devlet görevlisi bakındı, ama görünürlerde bir başka fayton yoktu. Koşmayı denedi, ama bacakları taşımıyordu onu. Yıkılmış, ağzı açık, bitmiş, çökmüş, bitkin bir durumda bir fenerin direğine yaslandı, yaya kaldırımının ortasında birkaç dakika öylece kaldı. Bay Golyadkin için her şey bitmişti sanki...

Bölüm IX

Görünüşte her şey, doğa bile Bay Golyadkin'e karşı silahlanmıştı sanki. Ama hâlâ ayaktaydı o, yenilmemişti. Yenilmediğini hissediyordu. Savaşmaya hazırdı. İlk şaşkınlığından kurtulduktan sonra (Bay Golyadkin'in yalnızca o andaki görünüşünden bile onun teslim olmayacağı sonucuna varmak olasıydı) kendini savaşmaya hazır hissederek enerjik bir tavırla ellerini ovuşturdu. Ne var ki, tehlike çok yakınında ve apaçıktı. Bunu da hissediyordu Bay Golyadkin. Nasıl başa çıkacaktı onunla, bu tehlikeyle? Önemli olan buydu işte. Bir an şöyle bir düşünce bile geçti Bay Golyadkin'in kafasından: "Yoksa her şeyi olurlarına mı bıraksam, yine dostmuşuz gibi mi yapsam? Ne olacak? Bir yararı olmaz ki! Kendim değilmişim gibi davransam... Her şeye boş versem; ben değilim ki bu gördüğünüz, hepsi o kadar. Bakarsın o da geri çeker kendini. Deyyus dönüp durur, dolaşır, tıpış tıpış koşur, sonunda durulur ve benimle uğraşmayı bırakır. Bakarsın öyle olur! Soğukkanlılığımın kazanırım savaşı. Peki tehlike neresinde bunun? Hem nasıl bir tehlike bu? Bunun neresi tehlikeli, birisinin bunu bana anlatmasını isterdim. Ko-

layca halledilebilecek bir iş! Olağan bir şey!..” Burada duruladı Bay Golyadkin. Sözcükler ağzında donup kaldı. Böyle düşündüğü için kendine kızdı bile. Dahası, böyle düşünmekle küçüldüğünü, korkaklık ettiğini hissetti. Ama sorunu çözmekte bir aşama kaydedebildiği de yoktu. Bu durumda birşeyler yapmak zorunda olduğunu düşünüyor, hatta ne yapmaya karar vermesi gerektiğini ona söyleyecek birine çok şeyler verebileceğini hissediyordu. Evet, nasıl bilebilecekti ne yapması gerektiğini? Oysa düşünmeye de zaman yoktu. Ne olur ne olmaz diye, zaman kaybetmeden hemen eve gitmek için bir faytona atladı. Kendi kendine düşünüyordu: “Ee? Şimdi nasıl hissediyorsun kendini? Şimdi nasıl hissediyorsunuz kendinizi sayın Yakov Petroviç? Şimdi ne yapmak niyetindesin? Ah seni aşağılık adam, düzenbaz! Ne yapacaksın şimdi? İş buralara kadar getirdin, şimdi de ağlıyorsun, sızlanıyorsun!” faytonda sarsılarak giderken böyle düşünüyordu Bay Golyadkin. O anda böylece kendini kızdırmaktan, yaralarını kaşıtmaktan önüne geçilmez, derin, neredeyse bedensel bir haz duyuyordu. “Şimdi bir büyücü gelse, diye düşünüyordu ya da biri gelse, resmen şöyle dese bana: Sağ elinin bir parmağını ver Golyadkin, amacına ulaşacaksın; öteki Bay Golyadkin yitip gidecek, mutlu olacaksın, ama yalnızca bir parmağın olmayacak, hemen verirdim parmağımı, kesinlikle verirdim, hiç düşünmeden, yüzümü buruşturmadan verirdim. Allah kahretsin! (Dokuzuncu dereceden devlet görevlisi sonunda böyle bağırmıştı.) Peki ama bütün bunlar niçin? Olmak zorunda mıydı bütün bunlar? Bu olanlar, özellikle bu olanlar başka türlü olamaz mıydı sanki! Başlangıçta iyiydi, herkes yeterince mutluydu. Öyle olması da gerekirdi! Ama konuşmakla bir şey elde edemem. Birşeyler yapmalıyım.”

Bay Golyadkin birşeyler yapma kararını neredeyse vermiş bir durumda evine geldi, hiç zaman geçirmeden piposu-

nu kaptı, dumanını ciğerlerine olanca hırsıyla çekip sağa sola parça parça savurarak büyük bir heyecanla odasının içinde aşağı yukarı dolaşmaya başladı. Bu arada Petruşka masayı hazırlıyordu. Bir süre sonra kesin kararını verdi Bay Golyadkin, birden bıraktı piposunu, paltosunu kaptığı gibi, yemeği evde yemeyeceğini söyleyip koşarak çıktı. Petruşka, elinde, Bay Golyadkin'in almayı unuttuğu şapkasıyla merdivenlerde soluk soluğa yetişti arkasından. Bay Golyadkin şapkasını aldı, Petruşka'nın bundan başka bir anlam çıkarmaması için birşeyler söyleyecek oldu, ama Petruşka onun ne dediğini dinlememiş, hemen dönüp uzaklaşmıştı. Bay Golyadkin de böylece herhangi bir açıklamada bulunmak zorunda kalmadan şapkasını giymiş, merdivenlerden aceleyle inmiş, bu arada ayaklarının uyuştuğunu bile hissetmesine karşın, her şeyin düzelebileceğini, işlerin öyle veya böyle yoluna girebileceğini düşünerek sokağa çıkmış, doğrudan Andrey Filippoviç'e gitmek üzere bir faytona atlamıştı.

Bay Golyadkin, Andrey Filippoviç'in oturduğu dairenin kapı çingırağının kordonuna uzanırken "Bunu yarın yap-sam daha mı iyi olurdu acaba?" diye geçirdi içinden. "Şimdi ne söyleyeceğim ona? Aslında ortada bir şey yok. Son derece basit, incir çekirdeğini doldurmayacak bir olay..." Birden asıldı kordona Bay Golyadkin. Çingırağın sesi duyuldu ve arkasından içeriden ayak sesleri geldi... Bay Golyadkin acele ettiği, küstahlık ettiği için o anda kendine lanetler okumaya başlamıştı. İşler arasında unuttur gibi olduğu bugünkü tatsız olaylar, ayrıca Andrey Filippoviç'le arasında geçenler gelmişti aklına. Geri dönüp kaçmak için zaman yoktu: Kapı açılmıştı. Bay Golyadkin'in şansına, Andrey Filippoviç'in henüz daireden eve gelmediğini, yemeği de evde yemeyeceğini söylediler. Kahramanımız buna çok sevinmiş gibi "Yemeği nerede yiyeceğini biliyorum," diye geçirdi içinden. Hizmetçinin, kimin geldiğini söylemesini sorması üzerine "Bir

dost dersin, iyisi mi bir dost dersin, kendisi dostum olur,” dedi. Aceleyle, biraz da kendini toparlamış olarak merdivenleri koşarak inmeye başladı. Sokağa çıkınca faytonu bırakmaya karar verdi, faytoncunun parasını ödedi. Faytoncunun, uzun süre beklediği, ayrıca beyefendi acele ediyor diye hayvanı acımadan kamçıladığı için ek ücret istemesi üzerine, bir beşlik daha verdi ona, hem seve seve yaptı bunu, sonra yürümeye başladı.

Düşünüyordu Bay Golyadkin: “Evet, bu işi böyle bırakmak olmaz... Ne var ki, böyle düşünecek olursam, sağlıklı kararlar alırsam telaşlanacak bir şey kalmaz ortada... Ne için perişan ediyorum kendimi, üzülüyorum, acı çekiyorum, kendi kendime eziyet ediyorum? Bir kere, olan oldu, geri dönüşü yok... evet, geri dönüşü yok! Şöyle düşünelim: Bir adam çıkıyor ortaya, saygın birinin ‘kendisi iyi bir memurdur, kusursuz bir görev adamıdır, yalnızca yoksuldur, başından üzücü olaylar geçmiştir’ tavsiye mektubuyla geliyor. Evet, yoksulluk ayıp değil. Buna ben de bir şey diyemem. Ama bu ne akıl almaz bir durumdur? Adam gelip işe giriyor, son derece doğal bir yolla masasına oturuyor, ama bir başkasına tıpatıp benzemektedir, tam anlamıyla tıpatıp... Bunun için kabul etmesinler mi onu daireye yani?! Ya kaderin bir oyunuysa bu? Ya kör talihin işiyse? O zaman bir paçavra gibi kenara mı atalım onu, dairede görev yapmasına izin vermeyelim mi?.. Ondan sonra haktanırlık bunun neresinde olacak? Adamcağız yoksul, umutsuz bir durumda, yıkılmış... İnsanın yüreği sızlar, onun bu durumuna üzülür, yardım etmek ister ona! Evet! Kimsenin bir diyeceği olamaz buna. Amirlerimiz böyle, yani benim gibi, bu uçarı kafa gibi düşünmüşlerse, iyi yapmışlardır. Ah benim bu kafam! Bazen onlarca aptal düşünce dolaşır içinde! Evet! Evet! İyi ettiler ve zavallı adamı korudukları için teşekkür ediyorum onlara... Eh, tutalım ki, söz gelimi, iki-

ziz. İkiz kardeş olarak geldiysek dünyaya ne olmuş? Ne var bunda? Hiçbir şey! Bütün memurları alıştırırsın buna, olur biter... dairemize her yeni gelen de bunda uygunsuz, onur kırıcı bir şey görmez. Hoş bir etkisi de olabilir bu durumun. Örneğin, şöyle düşünülebilir: Tanrı'nın işine bak, iki insanı tıpatıp birbirinin eşi yaratmış, dairenin amiri de büyük bir yüce gönüllülük gösterip iki benzer insana aynı yerde görev vermiş. Elbette... (Bay Golyadkin derin bir soluk aldıktan sonra, düşünmeyi sürdürdü) elbette... böyle sevimli bir durum olmasaydı, ikiz falan da olmasaydık elbette çok daha iyi olurdu... Şeytan götürsün bütün bunları! Ne gereği vardı? Böylesine önemli, sıkıntılı bir durumun ortaya çıkmasına ne gerek vardı şimdi?! Yüce Tanrım! Besbelli şeytanın işi bu! Öte yandan tuhaf huyları var adamın. Kırıtkan, iğrenç biri... tam bir alçak, yerinde duramıyor, yılışık, yaltakçı bir Golyadkin işte! Bakarsın daha kötü şeyler de yapar, soyadımı lekeler alçak. Hadi şimdi bir de onu izle bakalım! Ne bela! Neyse canım, önemli değil! Alçağın teki işte! Ama öteki Golyadkin dürüst. O alçak olsun varsın, ben dürüst olacağım. Öteki öyle ama, bu Bay Golyadkin dürüst, diyecekler, ötekine bakmayın siz, bununla onu karıştırmayın. Bu Bay Golyadkin onurlu, temiz yürekli, uysal, iyilik sever, görevine bağlı, daha yüksek rütbeleri hak eden bir insandır. Böyle işte! Eh, bu kadarı da iyi... Peki ama ya... dairede birbirimize karıştırırlarsa bizi! Elbette herkes uzak duracaktır ondan! Ah yüce Tanrım!.. O alçak benim yerime geçiverir... Beni paçavraya çevirir, bir insan olduğumu düşünmez. Ah benim yüce Tanrım, ah! Ne büyük bir belaya çattım!..”

Bay Golyadkin nereye gittiğini bilmeden sokaklarda koşarken böyle şeyler düşünüyor, düştüğü durumdan böyle yakınıyordu. Ancak Nevski Bulvarı'nda, (o da) birine gözlerinde şimşekler çakacak biçimde tosladığında geldi kendi-

ne. Bay Golyadkin başını kaldırmadan mırıldanarak özür dileyebilecek olmuş, ama tosladığı kişi kaba bir biçimde söylenince birkaç adım geri çekilmiş, başını kaldırmış, çevresine bakınınca ancak o zaman nerede, ne durumda olduğunu anlamıştı. Kahramanımız bakınıp Olsufiy Ivanoviç'in yemekli davetine gitmeye hazırlanırken oturup dinlendiği lokantanın hemen yakınında olduğunu fark ettiğinde birden, yanğından bir kesme alındı, göbeği okşandı gibi geldi ona. Henüz yemek yemediğini, yemekli davette falan bulunmadığını anımsadı, bu nedenle değerli zamanını boşa harcamadan, elinden geldiğince acele birşeyler atıştırmak amacıyla koşarak çıktı lokantanın merdivenlerini. Bu lokantada yiyeceklerin biraz pahalı olmasına karşın, böyle küçük bir ayrıntı şimdi durdurmaya yetmemişti Bay Golyadkin'i. Evet, şimdi böyle önemsiz ayrıntılar üzerinde durmaya değmezdi. İçerisi aydınlıktı. Üzerinde düzgün insanların atıştırdığı birçok yiyeceğin bulunduğu tezgâhın önünde büyük bir müşteri kalabalığı vardı. Tezgâhtar içki koymaya, boşalanları toplamaya, yenilerini doldurmaya, para alıp üstünü vermeye yetişemiyordu. Bay Golyadkin sırasını bekledi. Sırası gelince alçakgönüllü bir tavırla elini dilimli böreğe uzattı. Bir köşede arkası kalabalığa dönük oturup böreğini iştahla yedikten sonra tezgâhtarın yanına gitti, boş tabağını tezgâhın üzerine bıraktı, yediği böreğin fiyatını bildiği için gümüş bir on kapiklik çıkarıp bakışıyla "Buyur, bir dilim börek yedim, ücreti burada," demek için tezgâhtarın bakışını yakalamaya çalışarak parayı tabağının yanına bıraktı. Tezgâhtar yarım ağızla:

– Sizin borcunuz bir ruble on kapik, dedi.

Bay Golyadkin oldukça şaşırılmıştı.

– Bana mı diyorsunuz?.. diye sordu. Ben... ben yalnızca bir börek yedim...

Tezgâhtar kendinden emin bir tavırla:

– On bir börek yediniz, dedi.

– Anladığım kadarıyla... yamlıyorsunuz... evet yanılıyorsunuz... Yalnızca bir börek yedim ben.

– Saydım. On bir börek aldınız. Aldığınıza göre, hepsinin parasını ödemelisiniz de, burada her şey parayla...

Bay Golyadkin şaşırmişti. “Kâbus falan mı görüyorum?” diye geçirdi içinden. “Ne oluyor bana böyle?” Bu arada tezgâhtar Bay Golyadkin’in vereceği kararı bekliyordu. Bay Golyadkin’in çevresini kuşatmışlardı. Beladan uzak durmak için Bay Golyadkin gümüş bir ruble çıkarmak amacıyla elini cebine soktu. Kulaklarına kadar kızarmıştı. “Ne yapalım,” diye geçirdi içinden, “on bir tane almışsam, almışımdır. Bir kişinin on bir börek yediği nerede görülmüş? Eh, adam kurt gibi acıkmıştır, yemiştir diyelim. Yediyse afiyet olsun, şeker bal olsun. Şaşılacak, utanılacak bir şey yok bunda...” Ansızın bir şey dürttü sanki Bay Golyadkin’i. Başını çevirip baktı, bir anda kavradı durumu, neler olduğunu anladı: Olay birden çözülmüştü... Tezgâhtarın hemen arkasındaki, Bay Golyadkin’in tam karşısındaki, bu arada kahramanımızın o ana kadar ayna sandığı oda kapısında biri duruyordu. O duruyordu. Bay Golyadkin, ama büyük Bay Golyadkin değil, öykümüzün kahramanı değil, öteki Bay Golyadkin, yeni Bay Golyadkin duruyordu... Yeni Bay Golyadkin çok mutlu görünüyordu. Asıl Bay Golyadkin’e bakarak gülümsüyor, başını sallayarak, ona göz kırparak, olduğu yerde küçük adımlar atarak onu selamlıyor, bakışlarıyla ona sanki şöyle demek istiyordu: “Ben bu odadayım, arka kapıdan bir çıkış var burada, yani anlayacağın... yakalayamazlar beni...” On bölgenin sonuncusu elindeydi. Bay Golyadkin’in yüzüne bakarak ısıırıyordu böreği, büyük bir hazla ağzında evirip çevirerek çiğniyordu. Bay Golyadkin utancından kulaklarına kadar kızarmış, düşünüyordu: “Namussuz! Bana ödetiyor parayı, namussuz! Hiç de utanmıyor! Gören olmuştur onu di-

ye düşünmüyor bile. Galiba kimse fark etmedi...” Bay Golyadkin elini yakmış gibi attı gümüş rubleyi tezgâhın üzerine, tezgâhtarın hayli küstah, mağrur, üstünlük taslayan gülümsemesini fark etmeden kalabalığı yarıp geçti, kendini dışarı attı. Büyük Bay Golyadkin “İyi ki içerde rezil etmedi beni!” diye geçirdi içinden. “Bir terslik çıkmadığı için o haydu da şansına da teşekkürler! Yalnızca tezgâhtar biraz kabalık etti, o kadar. Ama doğrusu haksız da değildi adam! On bir börek yenmiş, adam haklı... Öyle ya, bedava yiyecek dağıtmıyorlar ki orada, her şey parayla! Ama haylaz biraz daha kibar olsaydı, fena olmazdı!..”

Bütün bunları lokantanın merdiveninden inerken düşünmüştü Bay Golyadkin. Ne var ki, merdivenin son basamağında birden olduğu yerde kalakaldı. Utancından, gözlerinden yaş gelircesine kızardı yüzü. Olduğu yerde yarım dakika öyle durduktan sonra birden basamaktan sokağa atladı ve sağına soluna bakmadan, soluk soluğa, hiç yorgunluk hissetmeden Şestilavoçnaya Sokağı'na, evine doğru koşmaya başladı. Eve gelince, evde her zaman ev kıyafetiyle olma alışkanlığına karşın, üstünü değiştirmeden, dahası piposunu bile almadan hemen kanepeye çöktü, mürekkep hokkasını önüne çekti, yazı kalemini aldı, bir mektup kâğıdı çıkardı ve heyecandan eli titreyerek yazmaya başladı:

Benim yüce gönüllü efendim, Yakov Petroviç!

Durumum ne olursa olsun, beni bunu yapmak zorunda bırakmasaydınız asla kalemi elime almazdım, yüce gönüllü efendim. İnanın, yalnızca bir zorunluluktur size böyle bir açıklamada bulunmam. Bu nedenle de, yüce gönüllü efendim, önce, benim bu girişimimi kişiliğinize karşı yapılmış bir hakaret olarak değil, şu anda bizi birbirimize bağlayan durumun bir sonucu olarak alınanızı rica edeceğim.

Yazdıklarını baştan sona bir kez okuduktan sonra “Sanırım iyi olmuş,” diye geçirdi içinden. “Hem kibar hem saygılı oldu, öte yandan kararlılığı, anlatım gücü de eksik değil... Sanırım gururunu incitecek bir şey yok burada. Ayrıca yerden göğe kadar da haklıyım.”

Benim yüce gönüllü efendim, kendilerini küçümsediğim, önemsemediğim için isimlerini söylemeyeceğim düşmanlarının bana karşı kaba, yakışık almayan davranışlarından sonra fırtınalı bir gecede sizinle beklenmedik ve tuhaf karşılaşmamız, şu anda aramızdaki bütün bu anlaşmazlıkların temelini oluşturmaktadır. Yüce gönüllü efendim, ısrarla benim çevreme, yaşamıma girme çabanız karşılıklı nezaket sınırlarını bile aşıyor. Sanırım bu arada, amirlerimizin övgüsünü, hiç de hak etmediğiniz övgülerini kazanmak için, hazırladığım evrakları ve saygın soyadımı çaldığınızı da burada size anınsatmanın gereği yok. Ayrıca, bu konuda zorunlu olan açıklamaların yapılmasından kasıtlı olarak ve çirkin bir biçimde kaçtığınızı anınsatmanın da gereği olduğunu sanmıyorum. Nihayet, burada şu kadarını daha söyleyeceğim, lokantada bana karşı çok tuhaf, anlaşılmaz diyebileceğim son davranışınızı anınsatırım size. Bu arada boşa giden gümüş bir rublemden de oldum kuşkusuz. Bütün bunların yanında, başkalarının, tanıdık olmasa da, efendi insanların arasında beni açıkça küçük düşürdüğünüzü anımsadıkça size öfkelenmemek elimden gelmiyor yüce gönüllü efendim...

Bu arada “Çok mu ileri gittim yoksa?” diye düşündü Bay Golyadkin. “Bu kadarı fazla mı olacak? Çok mu kırıcı yazdım; yani incelik, kibarlık yönünden diyorum?... Neyse canım! Kişilik sahibi biri olduğumu ona göstermem gerekiyor. Bununla birlikte, sonunda biraz da gönlünü alsam fena olmayacak. Şöyle yazalım bakalım.

Yüce gönüllü efendim, soylu yüreğinizle içten yaradılışınızın size aramızdaki bozulan ilişkileri eski düzgün durumuna getirecek yolu göstereceğinden emin olmasaydım inanırım bu mektupla canınızı sıkımdım.

Bu mektubumun sizi kırmayacağını, onu size ulaştıran adamımla yanıtınızı yollayacağınızı bütün içtenliğimle umuyorum.

Yüce gönüllü efendim, yanıtınızı sabırsızlıkla beklediğimi bildirir, en derin saygılarımı sunarım.

Y. Golyadkin.

– Şimdi her şey tamam işte. Yapmam gerekeni yaptım. Olay yazışmaya kadar vardı. Peki ama suç kimde? Suç onda: Sonunda yazılı yanıt istemek zorunda o bıraktı beni. Bu işte ben haklıyım...

Bay Golyadkin yazdığı mektubu bir kez daha baştan sona okuduktan sonra katladı, bir zarfa koyup ağzını kapadı, Petruşka'yı çağırdı. Petruşka her zaman olduğu gibi uykulu gözlerle ve nedense bir şeye canı sıkın geldi.

– Bak kardeşçagızım, şu mektubu alacaksın... anlıyor musun?

Petruşka susuyordu.

– Alıyorsun bu mektubu, daireye götürüyorsun; orada valilik sekreterliği nöbetçisi Vahrameyev'i buluyorsun. Bugün Vahrameyev nöbetçi. Anlıyor musun beni?

– Anlıyorum.

– Anlıyorum! Anlıyorum efendim, diyemiyor musun? Memur Vahrameyev'in nerede olduğunu soruyorsun, kendisine böyle ikenböyle, diyorsun. "Efendimin selamları var, dairemiz memurlarının adreslerinin kayıtlı olduğu deftere bakıp dokuzuncu derece devlet görevlisi Golyadkin'in adresini bana bildirmenizi rica ediyorlar," diyorsun.

Petruşka susuyordu. Hafiften gülümsüyor gibi bile gelmişti Bay Golyadkin'e.

– Evet Petruşka, Vahrameyev'den sorup dairemize yeni atanan memur Golyadkin'in nerede oturduğunu öğreniyorsun.

– Tamam.

– Adresi alıyorsun ve bu mektubu o adrese götürüyorsun.

Anladın mı?

– Anladım.

– Eğer orada... yani mektubu götürdüğün adreste... mektubu vermen gereken kişi, yani Golyadkin denen adam... Ne gülüyorsun, salak?

– Niye gülmeyeyim ki? Beni ilgilendiren bir şey yok! Gülmüyorum ben efendim! Biz uşaklar öyle her şeye gülemezler efendim...

– Pekâlâ... Mektubu götürdüğün kişi, efendinin nasıl olduğunu, burada durumun nasıl olduğunu falan soracak olursa... ya da başka birşeyler soracak olursa sus, yalnızca efendinin iyi olduğunu, mektubuna yanıt beklediğini söyle, başka bir şey söyleme. Anladın mı?

– Anladım efendim.

– Efendim iyi de, sağlığı yerinde de, ben çıkarken bir tanıdığına konuk gitmek üzere hazırlanıyordu de, başka bir şey söyleme, bir de sizden yanıt bekliyor de. Anladın mı?

– Anladım.

– Hadi git şimdi.

“Böyle bir salakla nasıl iş yapacaksın! Sırıtarak bakıyor insanın yüzüne, başka bir şey yaptığı yok. Neye öyle sırtır, bilmem! Bir belaya çattım ki, sorma gitsin! Ama bakarsın sonu iyi gelir... Şu benim dalgacı Petruşka da şimdi iki saat dolaşacaktır sokaklarda, bir yerlere kaybolacaktır. Bir yere göndermeye gelmiyor onu. Ne pis iş!.. Felaket bu, bir felaket!..”

Kahramanımız başına gelen bu felaketi düşünerek iki saat hiçbir şey yapmadan Petruşka'yı beklemeye karar vermişti.

İlk bir saati odanın içinde dolaşarak geçirdi, pipo içti, sonra pipoyu bıraktı, oturup eline bir kitap aldı, okumaya başladı, daha sonra yine odanın içinde koşturmaya başladı. Düşünmek istiyordu, ama bir şey gelmiyordu aklına. Boş durmak sonunda dayanılmaz ağır gelmeye başladı ona ve birşeyler yapmaya karar verdi. “Petruşka’nın gelmesine daha bir saat var,” diye düşündü. “Anahtarı kapıcıya bırakabilirim ve... bu arada ben de kendi işime bakarım...” Bay Golyadkin kendi işine bakmak için zaman kaybetmeden şapkasını kaptı, odasından çıktı, kapıyı kilitledi, kapıcının yanına uğradı, anahtarı ona teslim etti, ayrıca eline bir kapik de sıkıştırdı (bu aralar Bay Golyadkin pek bonkör olmuştu) gideceği yere gitmek üzere yola çıktı. Yayan gidiyordu Bay Golyadkin. Önce Izmaylovski Köprüsü’ne gidecekti. Oraya kadar yarım saatte yürüdü. Oraya varınca iyi bildiği bir evin avlu kapısından girdi ve devlet görevlisi Berendeyev’in oturduğu dairenin pencerelerine baktı. Kırmızı perdeli üç pencerenin dışındaki pencerelerde ışık yoktu. Bay Golyadkin şöyle geçirdi içinden: “Anlaşılan Olsufiy İvanoviç’in konuğu yok bugün. Sanırım bütün aile şu anda evdedir.” Kahramanımız avluda bir süre bekledi. Bir şeye karar vermek istiyordu. Ama besbelli, vereceği kararı yerine getirecek kadar kararlı değildi. Bay Golyadkin adam sen de, anlamında kolunu sallayıp tekrar sokağa çıktı. “Hayır, buraya gelmem gerekmiyordu. Ne yapacağım burada?.. Evet, şimdi asıl yapmam gereken şeyi yapmalıyım...” Bay Golyadkin böylece karar verdikten sonra, görevli olduğu daireye doğru yürümeye başladı. Daire uzaktı. Üstelik sokaklar diz boyu çamurdu ve lapa lapa ıslak bir kar yağıyordu. Ancak, şu anda kahramanımız hiçbir zorluktan yılacağa benzemiyordu. Sırılsıklam olmuştu, ıslaklık iliklerine kadar işlemişti ve canı sıkkındı. “Ama bu arada geldik sayılır...” Gerçekten de daireye gelmiş sayılırdı Bay Golyadkin. Kocaman resmî bina, önünde simsiyah

yükseliyordu. “Dur!” diye geçirdi içinden. “Nereye gidiyorum ve ne yapacağım orada? Turalım ki onun nerede oturduğunu öğrendim. Oysa belki de bu arada Petruşka dönmüş ve mektubuma yanıtını getirmiştir bile. Zamanım değerli benim, ama boş yere harcıyorum onu. Çok zaman kaybettim... Neyse, önemi yok. Hâlâ düzeltilebilir durum. Peki ama bu arada Vahrameyev’e şöyle bir uğrasam nasıl olur? Yo, hayır! Sonra... Eh! Şimdi sırası değil... Evet, benim yaradılışım da böyle işte! Zamanı mı, zamanı değil mi düşünmeden her işe girişirim, bir şeyin sırasını bekleyemem... Hım... Saat kaç? Baksana, dokuz olmuş. Belki de Petruşka gelmiş, evde beni bulamamıştır. Evden çıkınakla çok aptallık ettim... Eh, hak ettim bunu!”

Kahramanımız, çok aptallık ettiğine böylece içtenlikle karar verdikten sonra, dönüp Şestilavoçnaya Sokağı’na doğru koşmaya başladı. Eve geldiğinde yorgunluktan bitkin bir durumdaydı. Kapıcıdan, Petruşka’nın daha gelmediğini öğrendi. “Demek öyle!” diye geçirdi içinden. “Tahmin ettiğim gibi... Oysa saat dokuz oldu. Ne alçaktır şu Petruşka! Bir yerlerde kafa çekiyordur şimdi! Tanrım! Ne günahım vardı da böyle bir serseriye sardın başıma!” Bay Golyadkin böyle düşünüp sızlanarak oturduğu dairenin kapısını açtı, kibriti aldı, soyundu, piposunu yaktı ve yorgun, bitkin, karnı aç Petruşka’yı beklemek için kanepeye uzandı. Mum çok cansız yanıyordu, ışığı duvarlarda oynaşyordu... Bay Golyadkin bir süre bakındı, düşündü, sonra derin bir uykuya daldı.

Geç vakit uyandı, Mum sonuna gelmiş, tütüyordu. Ha söndü ha sönecekti. Bay Golyadkin birden ayağa fırladı, silkindi ve her şeyi, evet her şeyi anımsadı. Paravanın arkasından Petruşka’nın horlaması geliyordu. Bay Golyadkin pencereye koştu. Hiçbir yerde ışık yoktu. Camı açtı. Her yer sessizdi. Kent derin bir sessizliğe gömülmüş, uyuyordu. Saat iki ya da üç olmalıydı. Evet, öyleydi de: Paravanın arkasındaki

saat ıkına sıkına ikiyi vurmuştu. Bay Golyadkin paravanın arkasına koştu.

Uzun süre sarstıktan sonra uyandırıp yatağının içinde oturabildi Petruşka'yı. Bu arada mum da sönmüştü. Bay Golyadkin'in yeni bir mum bulup yakması on dakika kadar sürdü. Bu arada Petruşka yeniden uyumuştı. Bay Golyadkin onu tekrar uyandırmak için sarsarken söyleniyordu: "Alçak, rezil seni, aşağılık serseri! Hadi kalk! Uyan!" Bay Golyadkin yarım saat uğraştıktan sonra hizmetçisini uyandırmayı ve karga tulumba paravanın bu yanına sürüklemeyi başarabilmişti. Kahramanımız ancak o zaman Petruşka'nın zil zurna sarhoş olduğunu, ayakta duramadığını fark etti.

– Serseri! diye bağırdı Bay Golyadkin. Ne aşağılık bir yaratıksın sen! Başımın belası! Tanrım, mektubu ne yaptı acaba? Ah Tanrım! Şimdi ne olacak?.. Sanki ne diye yazdım ben de o mektubu!.. Hiç yazmamalıydım! Birazcık bekleyemedim! Gurur meselesi yaptım! Gururum yüzünden neler yaptım! Al sana gurur şimdi, salak, al sana gurur!.. Söylesene be alçak adam, sana verdiğim o mektubu ne yaptın? Kime verdin o mektubu?..

– Kimseye mektup falan vermedim ben efendim, mektup yoktu bende zaten... inanın yoktu!

Bay Golyadkin umutsuzluk içinde elini kolunu sallamaya başladı.

– Beni dinle Petruşka... dinle, beni dinle...

– Dinliyorum...

– Nereye gittin sen? Cevap ver bana...

– Nereye mi gittim?.. Arkadaşlarımla yanına! Nereye gitmem gerekiyordu?

– Aman Tanrım! Önce nereye uğradın? Daireye gittin mi?.. Beni dinle Petruşka, sarhoşsun galiba?

– Ben mi sarhoşum? Allah canımı alsın ki bir damla içmedim... Bakın...

– Hayır, hayır, sarhoş olman önemli değil... Öylesine sormuştum zaten... Sarhoş olman iyi bile. İçmiş olmana bir şey demiyorum Petruşka, ona bir şey demiyorum... Belki şu anda unuttun, ama hemen hatırlayacaksın... Hatırla hadi... Memur Vahrameyev'i görmeye gittin mi? Söyle; gittin mi, gitmedin mi?

– Hem gitmedim hem öyle bir memur yoktu orada. Hiç değilse o anda...

– Hayır, hayır Petruşka! Hayır Petruşka, kızmıyorum sana! Bak görüyorsun, kızmıyorum... Ne olmuş! Dışarısı soğuk, kar yağıyor; olabilir, canın bir-iki kadeh çekmiş olabilir, önemi yok, öyle değil mi... Bir şey demiyorum buna. Bugün ben de içtim zaten canım... Hadi söyle bana, hatırla canım: Gidip memur Vahrameyev'i gördün mü?

– Şu andaymış gibi aklımda, inanın doğru söylüyorum, doğru ona gittim...

– Tamam Petruşka, tamam, doğru ona gittin. Gördüğün gibi, kızmıyorum... Ama, ama (Kahramanımız hizmetçisini cesaretlendirmek için onunla yumuşak konuşmaya çalışıyor, omzunu okşuyordu.) biraz demlendin, değil mi kerata, hafiften... Bir onluk verdin içkiye, değil mi? Ah ne çapkınsın sen Petruşka!.. Neyse canım, bu önemli değil. Gördüğün gibi, kızdığım falan yok... Kızmıyorum Petruşkacığım, inan kızdığım falan yok...

– Hayır efendim, kim ne derse desin, çapkın değilim ben... Yalnızca arkadaşlarıma yanına uğradım, ama çapkın değilim, hiçbir zaman da çapkın olmadım...

– Yo, hayır Petruşkacığım! Beni dinle canım: Sana hakaret etmek istemedim inan, çapkın dedim yalnızca, hepsi o kadar. Sevdiğim için takılmak istedim sana, o kadar, iyi anlamda söyledim bunu Petruşka... Bazen sevdiği birine okşayıcı birşeyler söylemek istediği zaman ona çapkın der insan. Bazıları kendisine çapkın denmesinden hoşlanır bile...

Neyse, bunları boş ver şimdi! Sen söyle bana Petruşka, şimdi açıkça, bir şeyi gizlemeden bir dostuna söylediğin gibi söyle... Memur Vahrameyev'in yanına gittin mi? Adresi verdi mi sana?

– Adresi de verdi, adresi de verdi. Çok iyi bir memur! “Senin efendin,” dedi, “iyi biridir, çok iyi biridir,” dedi, “söyle kendisine,” dedi, “çok selamlarımı yolluyorum ona,” dedi, “teşekkürlerimi bildir kendisine,” dedi, “ve onu sevdiğimi söyle, ona saygı duyduğumu söyle!” dedi. “Petruşka,” dedi, “sen de iyi birisin,” dedi. Hepsi bu kadar...

– Of Tanrım! Ya adres, adres, adres, ah ne salak bir şeysin sen Petruşka!

Bay Golyadkin son sözcükleri neredeyse fısıldayarak söylemişti.

– Adresi de... adresi de verdi.

– Verdi mi? Peki nerede oturuyormuş Golyadkin, dokuzuncu dereceden memur Golyadkin nerede oturuyormuş?

– “Golyadkin'in adresini mi istiyorsun?” dedi. “Şeştilavoçnaya Sokağı'nda oturuyor,” dedi. “Şeştilavoçnaya Sokağı'na gideceksin,” dedi, “sağdaki merdivenden dördüncü kata çıkacaksın,” dedi. “Golyadkin orada oturuyor işte...” dedi.

Kahramanımızın sabrı tükenmişti artık.

– Çok adi bir insansın sen Petruşka! diye bağırdı. Benim adresim bu! Farkında değil misin, benim adresim! Oysa bir başka Golyadkin daha var. Ben ötekinin adresini öğrenmeni istemiştin senden, salak!

– Ben ne bileyim! Golyadkin'in adresini istedim, o da verdi...

– Ya mektup? Mektup ne oldu?..

– Hangi mektup? Mektup falan yoktu bende. Mektup görmedim ben.

– Mektubu ne yaptın, rezil?!

– Ha, evet, mektubu verdim, verdim mektubu... “Selamlarımı ilet kendisine,” dedi. “Teşekkür ettiğimi söyle...” Senin efendin çok iyi biridir,” dedi. Efendine selamlarımı söyle...” dedi.

– Kim söyledi bunu? Golyadkin mi?

Petruşka bir süre sustu, efendisinin doğrudan gözlerinin içine bakarak ağzını yayarak gülümsedi.

Bay Golyadkin öfkeden ne diyeceğini bilemiyordu. Soluk soluğa:

– Beni dinle serseri! diye başladı. Bana ne yaptığını biliyor musun sen! Bana ne yaptığını söyle! Öldürdün beni alçak! Mahvettin beni! Hain!

Petruşka paravanın arkasına çekilirken kararlı bir sesle:

– Artık siz nasıl dersiniz öyle olsun! dedi. Gerisi beni ilgilendirmez!

– Buraya gel! Hemen buraya gel! Aşağılık herif!

– Şimdi gelmeyeceğim yanınıza! Gelmeyeceğim. Umu-
rumda değil! İyi insanların yanına giderim, onlara hizmet ederim... İyi insanlar dürüst oluyorlar, sahte işler yapmıyorlar, ayrıca hiçbir zaman iki kişi olmuyorlar...

Bay Golyadkin’in eli ayağı buz kesmişti. Soluk almakta güçlük çekiyordu...

Petruşka devam ediyordu:

– Evet efendim, hiçbir zaman iki kişi olmuyorlar, ayrıca iyi insanlar Tanrı’yı da gücendirmiyorlar...

Bay Golyadkin güç işitilir bir sesle söyleniyordu:

– Bir serserisin sen, sarhoşun tekisin! Şimdi uyu bakalım aşağılık haydut! Yarın gösteririm ben sana...

Petruşka’ya gelince, o da kendi kendine birşeyler mırıldanmıştı. Sonra, kendini yatağa attığı, (öyle ki, karyolanın yayları gıcırdamıştı) uzun uzun esnediği, gerindiği ve çok geçmeden de derin bir uykuya dalıp horlamaya başladığı duyuldu. Bay Golyadkin ölü gibiydi. Petruşka’nın davranışları;

uzaktan da olsa dokundurduğu imalı, çok tuhaf, kahramanımızın kızmasını gerektirmeyecek (ne de olsa sarhoşken söylenmiş sözlerdi bunlar) sözleri ve nihayet, olayın çok kötü bir yön alması... bütün bunlar derinden sarsmıştı Bay Golyadkin'i. Kahramanımız, onu rahatsız eden bir duyguyla tüm bedeni titreyerek söyleniyordu: "Gece gece şeytan dürttü beni, bağırdım çocuğa. Sarhoşla dalaştırdı beni! Sarhoş insanın ne söylemesini bekleyebilirsin? Yalan yanlış konuşur durur işte! Ama neler söyledi öyle namussuz! Tanrım! O mektubu yazmamın ne gereği vardı! Büyük aptallıktı yaptığım! Kendi kendimi öldürdüm! Susamazdım kuşkusuz! Tepki mi göstermek zorundaydım! Peki ama nasıl? Mahvolacaksın, paçavra paçavra çevirecekler seni! Gururunmuş, sözde gururun inciniyormuş, gururunu kurtarmalıymışsın! İntihar senin bu yaptığın!"

Bay Golyadkin koltuğunda oturmuş, korkudan kıpırdaymaya cesaret edemeden böyle düşünüyordu. Bakışları ansızın, dikkatini aşırı derece çeken bir şeye takıldı kaldı. Dikkatini uyaran bir hayal miydi bu, hayal gücünün bir oyunu mu... kahramanımız korkarak, ürkerek, anlatılmaz bir merakla, umutla uzattı kolunu... Hayır, bir hayal değildi bu! Bir hayal değildi! Bir mektup, sanki bir mektuptu, kesinlikle bir mektuptu, ona gönderilmiş bir mektup... Bay Golyadkin masanın üzerinden aldı mektubu. Kalbi duracakmış gibi çarpıyordu. "Bizim namussuz getirmiş olmalı," diye geçirdi içinden. "Masanın üzerine bıraktı, sonra da oraya koyduğunu unuttu. Hep öyle yapar zaten. Evet, her zaman öyle yapar..." Mektup Bay Golyadkin'in genç daire arkadaşı ve bir zamanlar dostu memur Vahrameyev'dendi. Kahramanımız "Ama biliyordum ben bu mektubun geleceğini," diye geçirdi içinden. "Mektupta yazılı olanları da biliyordum, hissediyordum..."

“Sayın efendim Yakov Petroviç!

Adamınız sarhoş, bir işe yarayacağını sanmıyorum. Bu nedenle cevabını size mektupla bildirmeyi uygun buldum. Hemen söyleyeyim: Bildiğiniz kişiye iletmek üzere tarafıma gönderdiğiniz mektubu yerine ulaştırmak görevini size olan bütün sadakatimle, eksiksiz olarak yerine getirmeye hazırım. Siz dostumun yerine geçen, (hiçbir suçu olmayan birinin ismini boş yere lekelememek için) ismini söylemeyeceğim o çok iyi bildiğiniz kişi, sizin de bir zamanlar bizimle birlikte oturduğunuz Tanbov’dan gelen piyade subayının da kaldığı Karolina Ivanovna’nın dairesinde şimdi bizimle birlikte kalıyor. Ayrıca, o kişiyi (hepsi için bunu söylemek olanaksız olsa da) onurlu, dürüst, temiz kalpli insanların arasında her yerde görebilirsiniz. Bugünden sonra sizinle ilişkimizi kesmek niyetindeyim. Sizinle şimdiye kadar olan dostça, içten ilişkimizi sürdürmemiz olanaksız; bu nedenle rica ediyorum sayın efendim, size açıkyüreklilikle yazdığım bu mektubu alır almaz, size verdiğim Avrupa iki tıraş bıçağı için bana borcunuz olan iki rubleyi hemen gönderiniz. Hatırlıyorsanız bu iki tıraş bıçağını bundan yedi ay önce, bizimle birlikte, bütün kalbimle saygı duyduğum Karolina Ivanovna’nın dairesinde kaldığınız sıralar, parasını sonra ödemek üzere almıştınız benden. Size karşı böyle davranmanın nedeni, akıllı uslu bazı kimselerin anlattıklarına göre, insanların saygısını yitirmiş olmanız; suçsuz, temiz insanlar için ahlak yönünden artık bir tehlike oluşturmanız... çünkü bazı bayanlar yanlış şeyler yapıyorlar, dahası, söyledikleri hep yalan... ve saygın görünüşlerinin arkasında sahtekârlık gizli... Sonra, her zaman soylu, dürüst bir insan olan Karolina Ivanovna’nın uğradığı hakarete karşı çıkmak için yapıyorum bunu. Tertemiz bir insandır Karolina Ivanovna, üstelik, yaşı biraz geçkin olsa da bakiredir. Ayrıca onurlu bir yabancı aileden geliyor. Yetenekli insan her zaman her yer-

de bulunabilir. Saygın bazı kişiler bu mektubumda bunu size yazmamı özellikle rica ettiler. Öte yandan, sözü dinlenir saygın birçok kimsenin anlattıklarıyla kendinizi başkentin dört bir yanında yeterince ünlü yaptığınız, bu nedenle de birçok yerde hak ettiğiniz tepkiyle karşılaştığınız halde, hâlâ bir şeyden haberiniz yoksa, sırası geldiğinde her şeyi öğreneceksiniz sayın efendim. Mektubumu bitirirken, burada son olarak şunu da söyleyeyim size, sayın efendim, bilinen bazı soylu nedenlerle adını burada anmayacağım bildiğiniz kişi, herkesin saygısını kazanmıştır; ayrıca neşeli, hoş bir insandır, işinde de, toplum içinde de sözüne ve dostluğuna güvenilir biridir, her gün karşı karşıya olduğu arkadaşlarını hiç incitmemektedir.

Yine de saygılar

N. Vahrameyev.

P.S. Uşağınızı kovuyormuşsunuz. Sarhoşmuş ve başınıza her zaman iş açıyormuş. Öyleyse daha önce bizim yanımızda çalışan, şimdi ise işsiz olan Yevstafiy'i alın. Şimdiki uşağınız yalnızca sarhoş değil, üstelik hırsız da. Çünkü daha geçen hafta dört yüz gram kesme şekeri çok düşük fiyatla Karolina Ivanovna'ya sattı. Bana sorarsanız, fırsat buldukça ufak tefek birşeylerinizi yürütmeden zaten edemez. Bazı kimseler, özellikle saygın, dürüst, kişilik sahibi olmayan insanlar başkalarını yalnızca gücendirmeyi, incitmeyi bilirler; ayrıca, sırf onları çekemedikleri, onlar gibi olamadıkları için arkalarından kötü konuşurlar, ama ben yine de iyiliğinizi istediğim için yazdım bütün bunları size.

V.”

Kahramanımız Vahramayev'in mektubunu okuduktan sonra kıpırdamadan uzun süre oturdu koltuğunda. İki gündür çevresini sarmış olan anlaşılmaz, esrarlı dumanı yeni bir ışık delip geçmiş, ona kadar ulaşmıştı. Kahramanımız durumu ya-

vaş yavaş kavramaya başlamıştı... Biraz kendine gelmek, dar-madağın olmuş düşüncelerini bir düzene koymak, bilinen ko-nuya yöneltmek, bu arada kendini biraz toparladıktan sonra da durumunu etrafıca düşünmek için yerinden kalkıp oda-nın içinde bir-iki dolaşmayı deneyecek oldu. Ama tam aya-ğa kalkıyordu ki, bitkinlikten, güçsüzlükten kalkamadı, tek-rar koltuğuna yığıldı. “Evet, bunların hepsi içime doğmuş-tu, önceden biliyordum bunların olacağını; ama nasıl yazmış bu mektubu, nasıl etkileyici, insanın içine işleyen sözcükler kullanmış? Genel anlamını biliyordum diyelim, ama bu ne-ye yarar ki? Doğrudan şöyle yazsaydı: Durum böyleyken böy-le, şöyle ve şöyle yapmak gerekiyor... dediğini yapardım. İş-ler nahoş bir durum alıyor... Ah bir sabah olsa, yapmam gere-kenleri bir an önce yapmaya başlasam! Ne yapacağımı biliyo-rum artık. Demek böyleyken böyle, diyeceğim. Nedenlere bir diyeceğim yok, ama gururum satılık değil benim... ayrıca, bel-ki... Bununla birlikte, bildiğiniz o kişi, buraya kötü bir amaçla gelmiş değil mi sizce? Neden başka bir yere değil de özellik-le buraya geldi? Ah, bir an önce sabah olsa! Tefe koyacaklar-dır beni, arkamdan bir sürü dolap çevireceklerdir, yapmadık-larını bırakmayacaklardır! Zaman kaybetmemem çok önem-li; söz gelimi, şimdi hemen bir mektup yazıp şu şu konularda, şu şu olanlarda, falan falan olaylarda sizinle aynı düşüncede-yim... diye yazmalıyım. Ayrıca, yarın sabah erkenden, o daire-ye gelmeden... oraya gidip memur arkadaşları uyarmalıyım... Hep aleyhime konuşuyorlar!”

Bay Golyadkin bir kâğıt çekti önüne, mürekkep kalemini aldı, valilik sekreteri Vahrameyev'e şu mektubu yazdı:

Yüce gönüllü efendim Nestor Ignatyeviç!

Hakaret dolu mektubunuzu yüreğimi sızlatan büyük bir hayretle okudum. Çünkü beni yakışıksız ve sahte, kötü ni-yetli birtakım insanlarla karıştırdığınızı gördüm. Yüreğim-

de büyük bir üzüntü duyarak görüyorum ki, onurumla, gururumla ve soylu ismimle ilgili çıkarılan kötü dedikodular çok çabuk ve başarıyla etkisini göstermiş, köklerini derinlere salmış. Daha üzücü ve gurur kırıcı olanı ise dürüst, soylu düşünceli, en önemlisi de sağlam ve içten kişilik sahibi kimselerin soylu insanlardan yana olmaları gerekirken, yüreklerinin bütün üstün özellikleriyle, ne yazık ki günümüzde iyice artan ve yayılan aşağılık bir kokuşmuşluktan yana olmalarıdır. Bu arada şunu da belirteyim, sözünü ettiğiniz gümüş iki ruble borcumu eksiksiz olarak size ödeme-yi kendim için kutsal bir borç bildiğime inanınız.

Yüce gönüllü efendim benim, bildiğimiz o bayanla, onun niyetleriyle, düşünceleriyle, çeşitli amaçlarıyla ilgili imalı sözlerinize gelince; size şunu söyleyebilirim benim yüce gönüllü efendim, bu imalı sözlerinizi hiç anlayamadım. İzin verin yüce gönüllü efendim benim, dürüst düşüncelerimi, soylu adımları lekelenmekten koruyayım... Her durumda sizinle birebir görüşmeye hazır olmakla birlikte, daha güvenli olduğu için yazışarak iletişim kurmayı da yeğlerim; ayrıca, sizinle aramızdaki sorunları ortadan kaldırmak amacıyla, kuşkusuz, karşılıklı görüşmeye de hazırım. Son olarak bir ricam daha olacak sizden yüce gönüllü efendim, sözünü ettiğimiz sayın bayana kendisiyle karşılıklı görüşmeye hazır olduğumu, ayrıca zaman ve yer belirlemesini rica ettiğimi de iletiniz lütfen. Size sözde hakaret etmem, dostluğumuza ihanet etmem ve arkanızdan kötü konuşmam üzerine imalı sözlerinizi okurken inanın içim acıdı yüce gönüllü efendim. Bütün bu anlaşmazlıkların nedeninin, haklı olarak, acımasız düşmanların diye adlandırabileceğim kimselerin benimle ilgili uydurduğu iftiralardan, kıskançlıklardan ve kötü niyetlerinden kaynaklandığını biliyorum. Ama sanırım onlar suçsuzluğun, suçsuz olduğu için güçlü olduğunu henüz bilmemektedirler. Utanmazlı-

ğın, küstahlığın, bazı insanların ruhlarını bozan laubaliliğin eninde sonunda dönüp dolaşıp onları herkesin gözünde küçülteceğinin ve bu insanların mahvolmalarının yüreklerindeki kötülükten, bozulmuşluktan olacağını farkında değillerdir. Sonuç olarak, rica ediyorum sizden, yüce gönüllü efendim benim, söyleyin o beylere, bu garip girişimleri, bu dünyada kendi hallerinde yaşayıp giden insanları çileden çıkarmak ve onların yerini kapmak için gösterdikleri fantastik kötü arzuları insanı şaşırtıyor ve üzüyor. Bu yüzden aşağılanmayı, ayrıca tımarhaneyi boylamayı hak ediyorlar. Üstelik bu tür ilişkileryasalarca da suçtur ve bençe en hakça olanı herkesin kendi bulunduğu yerle yetinmesidir. Her şeyin bir sınırı vardır ve bu yaptıkları bir şakaysa, hiç de yakışık alır bir şaka değildir. Dahasını söyleyeyim: Tam anlamıyla ahlaksızca bir şakadır, çünkü inanın yüce gönüllü efendim, benim sahip olduğum düşünceler yaygın ve saygın düşüncelerdir.

Ne olursa olsun, kendimi sadık dostunuz saydığımı için gurur duyuyorum

Y. Golyadkin.

Bölüm X

Genelde bir gün öncenin olaylarının Bay Golyadkin'i derinden sarstığı söylenebilirdi. Kahramanımız hiç iyi uyuyamamıştı. Yani beş dakika olsun, tam anlamıyla derin uykuya dalamamıştı: Sanki yaramazın biri yatağına kesilmiş kıl serpmişti. Bütün geceyi bir çeşit yarı uykuda, yarı uyanık, yatağın içinde bir o yana bir bu yana dönerek, oflayıp puflayarak, bir dakikalığına dalıp arkasından tekrar uyanarak geçirmişti. Bulanık anılarla, iğrenç görüntülerle, sözün kısası, hoş olmayan bir sürü şeyle karışık bir sıkıntı vardı içinde... Loş, tuhaf, esrarengiz bir ışıpta sıska, öfkeli, soğuk bakışlı Andrey Filippoviç'i görür gibi oluyordu... Bay Golyadkin onun karşısında kendini öyle veya böyle temize çıkarmak, ona kendisinin, düşmanlarının dediği gibi bir insan olmadığını kanıtlamak, ona böyle böyle biri olduğunu, doğuştan gelen yeteneklerinden başka şu şu yeteneklerinin daha olduğunu göstermek için Andrey Filippoviç'e yaklaşacak oluyordu; ama o anda Andrey Filippoviç'in her zamanki soğuk yüzüyle, ters bakışıyla karşılaşılıyor, Bay Golyadkin'in tüm iyi niyeti bir anda yok oluyor, gururu inciniyordu; son-

ra dairedeki, toplum içindeki durumunu anımsıyordu. Daha önceleri olduğu gibi, lojmanda veya görevi gereği bulunduğu bir yerde, birisi protesto edemeyeceği bir biçimde başına onu küçümser gibi bir fiske vuruyordu sanki, bu yüzden Bay Golyadkin'in başı kaşınıyordu... Bu arada Bay Golyadkin başına hiç değilse bir çeşit fiske vurulmasını neden protesto edemeyeceği üzerine kafa patlatırken, başına vurulan fiske üzerine bu düşüncesi farkına varmadan, arada sırada başka bir biçim alıyor, sanki bir süre önce gördüğü, duyduğu ya da yaptığı kötü bir davranışın düşüncesi biçimine dönüşüyordu. Aslında böyle bir davranışı yapması kötü niyetinden olmuyordu. Öylesine, kibarlığından, bazen de söz gelimi, savunmasız olduğundan ve nihayet... yani kısacası, bu tür kötü davranışlarının nedenini biliyordu Bay Golyadkin! O zaman uykusunda yüzü kızarıyordu Bay Golyadkin'in, utancını bastırmaya çalışarak kendi kendine mırıldanıyordu: "Burada kişiliğimi, kişilik sahibi olduğumu gösterebilirdim..." Sonra şöyle bağlıyordu sözünü: "Kişilik sahibi olmak mı dedin!.. Şimdi nasıl anlamalı bunu?.." Öte yandan Bay Golyadkin'in canını en çok sıkan, tepesini attıranda burada, böyle bir anda, onu çağırılmış olsalar da olmasalar da orada o çirkin durumun ortaya çıkması ve durumun bilinmesiydi. Arkasından tatsız bir biçimde gülümseyerek ekliyordu: "Nedir kişilikli olmak? Evet Yakov Petroviç, seninle benim kişilik sahibi olmamız ne anlama geliyor?" Bay Golyadkin kendilerini zekâlarıyla, esprili konuşmalarıyla ünlü ve iyi insanların arasında görüyordu. Bu toplulukta herkes seviyordu onu, hatta orada bulunan bazı eski düşmanları bile seviyorlardı. Bu çok hoşuna gidiyordu Bay Golyadkin'in. Herkes önceliği ona veriyordu. Ev sahibinin bazı konukları bir kenara çekip onlara Bay Golyadkin'i övdüğünü fark ettikçe çok mutlu oluyordu... Ama sonra durup dururken birden değişiyordu her şey, yine o yüz, küçük Bay Gol-

yadkin'in çirkin yüzü çıkıveriyordu karşısına, arkasından, onun ortaya çıkmasıyla birlikte büyük Bay Golyadkin'e gösterilen tüm ilgi bir anda yok oluyordu. Küçük Bay Golyadkin söndürüyordu onun ışığını, çamura yatırıp üzerine basıyordu sanki. Daha sonra gerçek büyük Bay Golyadkin'in hiç de gerçek büyük Bay Golyadkin olmadığını, kendini öyle tanıttığı halde, sahte büyük Bay Golyadkin olduğunu, bu nedenle böyle saygın bir toplulukta işinin olamayacağını, burada bulunmaması gerektiğini açıkça kanıtlıyordu. Bütün bunlar öylesine kısa bir sürede olup bitiyordu ki, ağzını açıp bir şey söyleyemiyordu büyük Bay Golyadkin. Herkes ruhuyla da bedeniyle de öylesine çabuk etkisinde kalmış oluyordu ki sahte Golyadkin'in, hiçbir suçu olmayan gerçek büyük Golyadkin'den derin bir aşağılamayla yüz çeviriyorlardı. İğrenç Bay Golyadkin'in etkisinde kalmayan olmuyordu. Toplulukta en önemsiz kişiler arasında bile, sahte Bay Golyadkin'in her zamanki alışkanlığıyla yaltaklanmadığı, kendine özgü tavrıyla tatlı tatlı gülümseyerek yanaşmadığı, karşısında yüzüne dumanını üfleyerek sigara içmediği (karşısındaki dumandan gözlerinden yaş gelesiye öksürüyordu ama bundan çok hoşlandığı belli oluyordu) kimse kalmıyordu. Önemli olan da bütün bunların bir anda olup bitmesiydi: Kuşkulu ve yararsız Bay Golyadkin'in çabukluğu şaşırtıcıydı! Söz gelimi, tam birine yanaşıyor, yaltaklanmaya başlıyor, siz gözünüzü açıp kapayana kadar bakıyordunuz o bir başkasının yanına gitmiş. Bu kez ona yaltaklanmaya, yılışarak sırtmaya başlamış, kısa, yusuvarlak, ayrıca kalası andıran bacağı geri atarak karşısında dönüp duruyor... Arkasından bir üçüncüye yanaşıyor, ona yılışıyor, bu kez onunla samimi bir biçimde konuşmaya başlıyordu. Siz daha şaşmaya fırsat bulamadan bakıyordunuz o dördüncüye yanaşmış, onunla da aynı samimi havada konuşuyor... Korkunç bir şeydi bu! Bir çeşit sihirbazlık gibi! Herkes hoşnuttu ondan,

herkes seviyordu onu, övüyordu ve hep bir ağızdan onun ince zekâsının, espri yeteneğinin gerçek Bay Golyadkin'inkinden çok daha üstün olduğunu söylüyor, bununla dürüst, hiçbir suçu olmayan, iyi niyetli gerçek Bay Golyadkin'i aşağılıyorlar, tekmeliyorlar, fiskeliyorlardı!.. Acılar içinde kıvrılarak sokağa atıyordu kendini zavallı Golyadkin, hemen amirinin, o olmazsa Andrey Filippoviç'in yanına gitmek için bir fayton aramaya başlıyordu... ama felaket! Faytoncular bir türlü almak istemiyorlardı Bay Golyadkin'i, şöyle diyorlardı: "Olmaz bayım, birbirinin aynı iki kişiyi götüremeyiz. Besbelli, iyi bir insansınız, dürüstsünüz, ama bir kişiden iki kez ücret alınmaz ki..." Son derece dürüst Bay Golyadkin utanç içinde umutsuzca bakınıyordu. Tam o anda faytoncuların yanında Petruşka'yı görüyordu. İğrenç Bay Golyadkin de orada oluyordu. Tam ona yakışır, genelde eğitimle kazanılan iyi hiçbir özellik taşımayan çok kötü bir şey yapmaya hazırlanır gibi bekliyordu. Dürüst Bay Golyadkin utancından, çaresizliğinden ne yaptığını bilmeden rastgele koşmaya başlıyordu. Ama adımını her attığında, ayağı yaya kaldırımının granit taşına her çarptığında yüreği yerinden çıkacakmış gibi hopluyordu. Birden herkes büyük Bay Golyadkin'in arkasında, kaz sürüsü gibi uzun bir sıra oluşturacak biçimde peş peşe, düşe kalka koşmaya başlıyordu. Öyle ki, acınacak bir durumda olan Bay Golyadkin kurtulamıyordu onlardan, dehşet içinde ne yana koşacağını bilemiyordu. Sonunda başkentte kim var kim yok herkes takılmıştı arkasına, böylesine bir uygunsuz duruma tanık olan bir polis memuru önüne gelenin yakasına yapışmak, yakaladığını hemen yanındaki kulübeye tıkmak zorunda kalıyordu... Kahramanımız duyduğu dehşetten, eli ayağı buz kesmiş olarak uyandı, dehşet içinde, uyumasa zamanın belki de daha iyi geçeceğini düşündü... İçinde büyük bir sıkıntı vardı, acı duyuyordu... Biri göğsünden kalbini söküp alıyordu sanki...

Artık dayanamadı Bay Golyadkin, yatağından kararlı bir biçimde kalkarken “Yeter!” diye haykırdı. Böyle haykırınca iyice ayıldı.

Günün çoktan başladığı belliydi. Odanın içi her zaman olduğundan daha aydınlıktı sanki. Güneş ışınları soğuktan buz tutmuş pencere camlarından süzülerek odaya doluyordu. Bay Golyadkin’i hayli şaşırtmıştı bu. Çünkü yalnızca gün ortasında güneş böyle vururdu odasına. Bay Golyadkin’in hatırladığı kadarıyla, önceleri bu saatte güneş böylesine hiç aydınlatmamıştı odasını. Kahramanımız tam böyle düşünüyordu ki, paravanın arkasındaki duvar saati vızıldamaya başladı, böylece saatin kaç olduğunu vurmaya hazırlanıyordu. “Evet, şimdi!” diye geçirdi içinden Bay Golyadkin, üzgün bir bekleyiş içinde, saatin kaç olduğunu öğrenmek için hazırlandı... Ne var ki saat ofladı pufladı ve yalnızca bir kez vurdu. Buna çok şaşırdı Bay Golyadkin. Kahramanımız yatağından fırlarken “Nedir bu böyle!” diye bağırdı. Kulaklarına inanamadan, öylece, olduğu gibi, yatak kıyafetiyle paravanın arkasına koştu. Saat gerçekten biri gösteriyordu. Bay Golyadkin Petruşka’nın yatağına baktı. Petruşka’dan eser yoktu: Yatağın uzun süre önce toplandığı belliydi. Görünürlerde Petruşka’nın çizimleri de yoktu. Petruşka’nın evde olmadığını kesin kanıtıydı bu. Bay Golyadkin kapıya koştu: Kapı kilitliydi. Büyük bir heyecan içinde, zangır zangır titreyerek mırıldandı: “Nerede bu Petruşka?..” Ansızın bir şey geldi aklına... Bay Golyadkin hemen masasına koştu, şöyle bir baktı, masanın üzerinde olanları karıştırdı... evet, Varhameyev’in dünkü mektubu orada değildi... Paravanın arkasında Petruşka da yoktu; duvar saati biri gösteriyordu. Oysa Varhameyev’in dünkü mektubunda oldukça özel birtakım şeyler vardı. Gerçi ilk anda pek açık şeyler değildi bunlar, ama şimdi açıkça anlaşılıyorlardı. Nihayet Petruşka da... besbelli, satmıştı kendisini Petruşka! Evet, evet, satmıştı!

Bay Golyadkin avuç içiyle alnına vurup gözlerini daha da çok açarak bağırdı: “Bütün bu numaralar orada dönüyor! Bu pis işler o pinti Alman’ın başının altından çıkıyor! Demek beni Izmaylovski Köprüsü’ne yönlendirerek bu stratejik darbeyi o adi yaratık hazırladı... Dikkatimi başka yöne çekip şaşırttı beni pislik, arkasından da kuyumu kazdı!!! Evet, kesin öyle oldu! Olaya bu açıdan bakacak olursak, kesinlikle öyle! Adi adamın ortaya çıkışı da bunu doğruluyor: Olaylar aynı düşünceye götürüyor insanı. Uzun zamandır saklıyorlardı onu, hazırlıyorlardı, kara gün için ellerinin altında bulunduruyorlardı. Şimdi anlaşılıyor! Her şey ortaya çıktı artık! Neyse, önemli değil! Zaman geçmiş değil henüz!..” Göğsünden bir inilti geldi: “Yapacaklarını şimdiye kadar yapmışlarsa... Göreceğiz...” Giyindi, kâğıt kalem aldı, yazdı:

Saygıdeğer efendim Yakov Petroviç!

Ya siz ya ben, ikimiz birlikte olmaz! Bunun için, benim ikizim olmak, kendinizi öyle tanıtmak, böylece onursuzluğunuza, yenilginize neden olmak konusunda gösterdiğiniz arzunuzun tuhaf, komik, akıl almaz olduğunu size söylemek zorundayım. Bu nedenle rica ediyorum, kendi çıkarınız için kenara çekilin, dürüst insanların iyi niyetli amaçları için çalışmalarına engel olmayın. Bunu yapmazsanız son derece sert önlemler alınacaktır. Kalemı bırakıyor, bekliyorum... Ayrıca, tabancayla hesaplaşmaya da hazırım.

Y. Golyadkin.

Yazmayı bitirince kahramanımız enerjik bir biçimde ellerini ovuşturdu. Sonra paltosunu, şapkasını giydi, yedek anahtarla kapıyı açtı, daireye gitmek üzere yola çıktı. Daireye kadar yürüdü, ama içeri girmeye karar veremedi. Saat gerçekten çok geçti. Bay Golyadkin’in saati iki buçuğu gösteriyordu. Birden, görünüşte oldukça önemsiz bir durum,

Bay Golyadkin'in kararsızlığını biraz hafifletti: Dairenin bulunduğu binanın köşesinden ansızın alı al, moru mor, soluk soluğa biri çıktı, kimseye görünmemeye çalışarak, parmaklarının ucuna basarak binanın kapısına koştu, hemen içeri daldı. Yazıcı Ostafyev'di bu. Bay Golyadkin çok iyi tanıyor du onu. Durumu pek iyi sayılmazdı, on kapiğe her şeyi yapmaya hazır biriydi. Kahramanımız, Ostafyev'in zayıf noktasını bildiği, bir ihtiyacı nedeniyle dışarı sıvıştığını hissettiği için fırsatı kaçırmamaya karar verdi, hemen koştu, Ostafyev'in arkasından binaya girdi, seslendi, esrarengiz bir tavırla işaret edip yanına çağırdı onu, büyük, demir Rus sobasının arkasına çekti. Kahramanımız, orada sorgulamaya başladı Ostafyev'i:

– Ne o dostum, yukarda işler nasıl?.. Neyi sorduğumu anlıyorsun kuşkusuz?..

– Buyurun efendim, sağlıklar dilerim size.

– Pekâlâ dostum, pekâlâ. Hizmetinin karşılığını vereceğim sevgili dostum. Bak şimdi, gördüğün gibi... Durum nasıl dostum?

Ostafyev o anda kendiliğinden yamulan ağzını eliyle hafiften tutarak:

– Neyi öğrenmek istiyordunuz efendim? diye sordu.

– Bak dostum, ben şeyi soracaktım sana... sakın başka bir şey gelmesin aklına... Şey, Andrey Filippoviç yukarda mı?..

– Yukardalar efendim.

– Bütün memurlar da mı?

– Evet efendim, bütün memurlar da, olması gerektiği gibi, yukardalar.

– Amirimiz de mi?

Yazıcı yamulan ağzını bir kez daha tuttu ve merakla tuhaf tuhaf baktı Bay Golyadkin'in yüzüne. Hiç değilse kahramanımıza öyle gelmişti.

– Yani herhangi bir olağanüstülük yok mu orada dostum?

– Hayır efendim. Hiçbir olağanüstülük yok.

– Yani, sevgili dostum, benimle ilgili birşeyler söylemiyorlar mı?.. Anlarsın ya, dostum...

Yazıcı bir kez daha tutup düzeltti ağzını, yine tuhaf tuhaf baktı Bay Golyadkin'in yüzüne. O anda kahramanımız Ostafyev'in yüzünden onun ne düşündüğünü, birşeyleri gizleyip gizlemediğini anlamaya çalışıyordu. Gerçekten de birşeyler saklıyordu sanki Ostafyev. Çünkü giderek daha kaba ve soğuk davranmaya başlamıştı. Konuşmaya başladıklarında olduğu gibi yakından ilgilenmiyordu Bay Golyadkin'le. Kahramanımız şöyle geçirdi içinden: "O da kendi açısından haklı. Benim sorunlarımdan ona ne? Belki de karşı taraftan alacağını almıştır. O yüzden şu anda parası vardır. Oysa ben daha çok vereceğim ona..." Bay Golyadkin onluğu çıkarmanın zamanı geldiğine karar vermişti.

– Al bakalım canım... dedi.

– Çok teşekkür ederim efendim.

– Sonra daha fazlasını da vereceğim.

– Sağ olun efendim.

– Durumu anlattığında yine vereceğim. Bir bu kadar daha vereceğim. Ne demek istediğimi anlıyorsun, değil mi?

Yazıcı susuyor, hazırolda bekliyor... kıpırdamadan Bay Golyadkin'in yüzüne bakıyordu.

– Şimdi söyle bana: Benimle ilgili neler duydun orada?..

– Yanılmıyorsam, şimdilik... yani efendim... şimdilik bir şey yok efendim...

Ostafyev duraklayarak; Bay Golyadkin gibi esrarlı bir biçimde, kaşlarını oynatarak, yere önüne bakarak, ciddi bir tavır takınmaya çalışarak, kısacası, cebe indirdiği onluğu artık kazanılmış saydığı için, kendisine söz verilen parayı da kazanmaya çalışarak konuşuyordu.

– Hiçbir şey bilinmiyor mu?

– Şimdilik bilinmiyor efendim.

– Ama beni dinle... durum... yine de birşeyler biliniyordur?

– Sanırım daha sonra açıklanacak efendim.

Kahramanımız “Kötü!” diye geçirdi içinden.

– Bak canım, al şunu...

– Çok teşekkür ederim efendim.

– Dün Vahrameyev burada mıydı?..

– Buradaydılar, efendim.

– Başka kimse var mıydı?.. Hatırla, kardeşim...

Yazıcı bir dakika kadar hatırlamaya çalıştı, ama Bay Golyadkin’in istediği kişiyi hatırlayamadı.

– Hayır efendim, başka kimse yoktu.

– Hım!

Bir sessizlik oldu.

– Bak kardeşim, al sana bir onluk daha. Hatırladığın en küçük şeyi anlat bana.

– Başüstüne efendim.

Ostafyev hemen yumuşamıştı. Bay Golyadkin’in istediği de buydu.

– Şimdi anlat bana kardeşim, canı sıkkın mıydı?

Yazıcı Bay Golyadkin’in gözlerinin içine bakarak karşılık verdi:

– Fena değildi... keyfi yerindeydi efendim...

– Nasıl yani, keyfi yerindeydi?

– Yani, efendim...

Böyle söylerken Ostafyev anlamlı bir biçimde kaşlarını kaldırmıştı. Ancak tam anlamıyla şaşkın bir durumdaydı, ne söyleyeceğini bilemiyordu.

Bay Golyadkin “Kötü!” diye geçirdi içinden.

– Vahrameyev’le ilgili söyleyebileceğin başka bir şey yok mu?

– Hepsi bu kadar efendim, bir değişiklik yok.

– Biraz düşün hele...

– O kadar efendim.

– Başka bir şey?

Ostafyev yine eliyle düzeltti ağzını.

– Bana gelen bir mektup falan yok mu?

– Odacı Miheyev, bugün Vahrameyev'in evine gitti. Alman hizmetçi kadınına gördü. İsterseniz gider ona sorarım.

– Tanrı aşkına yap bunu kardeşim!.. Öylesine soruyorum kardeşim, merakımdan... Aklına başka bir şey gelmesin, öylesine merak ediyorum işte. Ayrıca, orada benimle ilgili birşeyler düşünüyorlar mı, onu da öğren canım. O neler düşünüyor? Benim için asıl önemli olan bu... İşte bunu öğren sevgili dostum, hizmetinin karşılığını vereceğim sevgili dostum...

– Başüstüne efendim... ayrıca, sizin masanıza bugün İvan Semyonoviç'i oturtular efendim.

– İvan Semyonoviç'i mi? Ya! Demek öyle! Gerçekten mi?

– Andrey Filippoviç söyledi oraya oturmasını...

– Gerçekten mi? Neden? Tanrı aşkına, bunun nedenini de öğren bana kardeşim... Öğren bunu bana kardeşim. Her şeyi öğren, sonra hakkını vereceğim canım... Benim için çok önemli bu... Ama sakın aklına başka bir şey gelmesin...

– Başüstüne, başüstüne efendim, hemen şimdi gidip öğreniyorum. Siz bugün yukarı çıkmayacak mısınız efendim?

– Hayır dostum. Şöyle bir uğrayayım demiştim de... Öylesine uğramıştım... Gelip bir bakayım demiştim canım. Hakkını sonra vereceğim sana sevgili dostum.

– Başüstüne efendim...

Yazıcı dönüp koşarak çıktı merdiveni, Bay Golyadkin yalnız kaldı. "Kötü!" diye geçirdi içinden. "Evet, çok, çok kötü! Bu ara işlerimiz berbat! Ne demek oluyor bütün bunlar? Bu sarhoşun bazı imalı sözleri ne anlama geliyor? Ne oluyoruz? Ya! Bunu kimin yaptığını biliyorum artık. Ne büyük bir numara! Demek durumu öğrendiler, benim masama İvan Semyonoviç'i oturtular... Peki ama oturtmuşlar-

sa ne olmuş? Andrey Filippoviç oturtmuş onu oraya. Evet, ama neden oturtmuş? Ne amaçla? Sanırım öğrenmişlerdir durumu... Vahrameyev elinden geleni yapıyor, yani Vahrameyev değil de... salağın tekidir çünkü o, bir kütük gibi kafasızdır Vahramayev... Ötekilerin hepsi de onun arkasında, onun için çalışıyorlar, o şeytanı da bu amaçla getirdiler. Tek gözlü Alman cadısı da bunun için şikâyetçi oldu zaten... Bütün bu oyunların boşuna olmadığını, bu kocakarı dedikodularının kesinlikle bir amacı olduğunu biliyordum zaten. Beni moral yönden boğazlamak istediklerini, bu yüzden Karolina Ivanovna'nın adını ortaya attıklarını Krestyan Ivanoviç'e de söyledim. Evet, bunların bu tür işlerde usta olduğu belli! Evet dostum, Vahrameyev değil, başka ustalar var işin içinde! Vahrameyev'in aptal olduğu bilinen bir şey... Onun arkasında kimlerin bulunduğunu biliyorum artık... O hinoğlu hinin, benim adıma çalan aşağılık herifin işi bütün bunlar! Toplum içinde kendine bir yer edinmek için yapıyor bunu. Ama onun şimdi neler yapmaya çalıştığını, şu anda oradaki durumunu bilmeyi doğrusu çok isterdim... Peki ama İvan Semyonoviç'i ne diye oturtular benim masama? İvan Semyonoviç ne işlerine yarayacak? Başka birini bulamazlar mıydı? Ama kimi bulurlarsa bulsunlar, durum değişmezdi. Ama şurasını biliyorum, İvan Semyonoviç denen o adamdan eskiden beri kuşkulanıyordum. Uzun zamandan beri farkındaydım: İğrenç bir ihtiyardır, pisin biri... Faizle para verdiğini, Yahudiler gibi çok yüksek faiz aldığını söylüyorlar. Her şey o ayının başının altından çıkıyor. Bu olanlar o ayının işi... Her şeyi o başlattı. Evet, öyle. Izmaylovski Köprüsü'nde başladı, evet, orada başladı..." Bay Golyadkin hoş olmayan bir şeyi anımsamış olacak, limon ısırılmış gibi yüzünü buruşturdu. "Neyse canım, önemi yok!" diye geçirdi içinden. "Ben de hep kendimi düşünüyorum. Şu Ostafyev de nerede kaldı? Ya beni unutup otur-

du kaldı orada ya da bir iş verdiler ona. Bir bakıma iyi de oldu. Bu arada ben de ne yapmam gerektiğini düşünürüm, planlar kurarım. Ostafyev'e bir onluk vermem yeter... hemen benden yana geçer. Ama asıl önemli olan şu: Tam olarak benden yana mı olacaktır? Belki onlar da kendi yanlarına çekmeye çalışacaklardır onu... O zaman da onlarla birlik olup benim kuyumu kazmaya çalışacaktır. Zaten soyguncudan farkı yok adamın... tam bir haydut, bir dalavereci! Mahsus gelmiyordur rezil! "Bir şey yok efendim," diyor, pek bir duygulu konuşuyor benimle, sözde minnettarmış bana. Ne namussuz!"

Ayak sesleri duyuldu... Bay Golyadkin hemen sobanın arkasına girdi. Biri merdivenlerden indi, sokağa çıktı. Kahramanımız "Kimdir acaba!" diye geçirdi içinden. Bir dakika geçmeden yine ayak sesleri duyuldu... Artık dayanamadı Bay Golyadkin, saklandığı yerden hafifçe çıkardı başını, çikarmasıyla burnunun ucuna biri topluigne batırmış gibi geri çekilmesi bir oldu. Bu kez merdivenlerden inen, bilinen o kişiydi, yani o alçak, entrikacı, aşağılık adam... Her zaman ki gibi yine küçük adımlarla, bacağını birine tekme atıyormuş gibi savurarak tıpış tıpış iniyordu basamakları. Kahramanımız "Alçak!" diye geçirdi içinden. Ne var ki, Bay Golyadkin bu arada alçağın koltuğunun altında amirin çantası olduğunu fark etmişti. Bay Golyadkin can sıkıntısından kızarak, köşeye önce olduğundan daha çok sinerek "Amirimiz yine özel bir iş vermiş ona," diye mırıldandı. Küçük Bay Golyadkin onu fark etmeden büyük Bay Golyadkin'in önünden henüz yeni geçmişti ki, yukarıdan yine ayak sesleri duyuldu. Bu kez gelenin yazıcı olduğunu anlamıştı Bay Golyadkin. Gerçekten de bir yazıcının yağlı yüzü sobanın arkasına uzanmış, Bay Golyadkin'e bakmıştı. Ancak Ostafyev'in yüzü değildi bu. Takma adı Kâtipçik olan başka bir yazıcının yüzüydü. Bu şaşırtmıştı Bay Golyadkin'i. "Gizli işimize başka-

larını ne diye karıştırıyor?” diye geçirdi içinden. “Ne barbar-
dır bu yazıcı takımı! Kutsal diye bir şey yoktur onlar için!”
Sordu Kâtipçik’e:

– Ne vardı dostum? Kim yolladı seni buraya canım?..

– Sizin işiniz için geldim efendim. Sorduğunuz kişiler-
den şu anda hiç kimse yok yukarıda. Olursa size bildirece-
ğiz efendim.

– Ostafyev nerede?..

– O buraya gelemez efendim. Amirimiz iki kez dolaştı
odaları. Şu anda benim de hiç zamanım yok.

– Teşekkür ederim dostum, teşekkür ederim... Yalnız,
söylesene...

– İnanın hiç zamanım yok... Her dakika arayıp soruyorlar
bizi efendim... Siz bir süre daha bekleyin burada, işinizle ilgi-
li bir değişiklik olursa hemen haber vereceğiz size efendim...

– Yo canım, iyisi mi söyle sen bana...

Kâtipçik, eteğine yapışan Bay Golyadkin’den kurtulma-
ya çalışırken:

– İzin verin, dedi, hiç zamanım yok efendim... İnanın hiç
zamanım yok efendim. Siz burada bekleyin lütfen, biz olan
biteni haber vereceğiz size.

– Bir dakika dostum, bir dakika canım! Bak ne diyece-
ğim sana canım, al şu mektubu, hakkını vereceğim, sevgi-
li dostum...

– Başüstüne efendim.

– Onu Bay Golyadkin’e vermeye çalış.

– Golyadkin’e mi?

– Evet canım, Bay Golyadkin’e.

– Tamam efendim, hemen götürüp vereceğim efendim.
Ama siz şimdilik burada bekleyin. Kimse görmez sizi bu-
rada...

– Hayır dostum, öyle düşünme... Kimse görmesin diye
durmuyorum burada ben. Hem şimdi çıkıyorum buradan...

DıŖarıda ara sokakta olacağım. Bir kahvehane var ara sokakta. Orada bekleyeceğim. Bir Ŗey olursa gel haber ver bana, anladın mı?

– Anladım efendim. Ama Ŗimdi bırakın beni, gideyim. Anladım...

Sonunda eteğini kurtarıp uzaklaŖan Katipçik'in arkasından seslendi Bay Golyadkin:

– Hakkını vereceğim dostum...

Kahramanımız sobanın arkasından usulca çıkarken düşünüyordu: “Adi herif, hemen kabalaŖtı. Bu iŖin içinde de bir iŖ var ya, bakalım. Apaçık ortada olan bir Ŗey bu... Önce fena sayılmazdı... Ama gerçekten çok acele ediyordu, belki de iŖi vardı yukarda. Amirimiz de iki kez dolaŖmış odaları... Neden acaba?.. Uf! Neyse canım, boş ver! Belki de bir Ŗey çıkmaz altından. Göreceğiz...”

Bay Golyadkin tam kapıyı açmış, sokağa çıkıyordu ki, kapının önünde amirin kupa arabası durdu. Bay Golyadkin ne oluyor anlayamadan kupa arabasının kapısı içeriden açıldı, biri atladı arabadan, kapıya koŖtu. Kupa arabasından inen, on dakika önce merdivenlerden inip giden küçük Bay Golyadkin'den baŖkası değildi. Büyük Bay Golyadkin amirin evinin iki adım ötede olduğunu hatırladı. Kahramanımız “Demek özel bir görev verdi ona amir,” diye geçirdi içinden. Bu arada küçük Bay Golyadkin kupa arabasından aldığı, içi dolu, yeŖil bir çanta ile birtakım kâğıtlar koltuğunun altında, arabacıya birŖeyler emrettikten sonra nihayet kapıyı büyük Bay Golyadkin'e neredeyse çarparcasına açtı ve bilerek onu fark etmemiş gibi yapıp böylece ona hava atarak merdivene koŖtu. “Kötü!” diye geçirdi içinden Bay Golyadkin. “Eh, bu durumda bizim iŖler kötüye gidiyor demektir! Nasıl bilirsen öyle yap onu Tanrım!” Kahramanımız yarım dakika olduğu yerde kalakaldı. Sonunda verdi kararını. Uzun süre düşünmeden (ama kalbinin küt küt çarptığını, tüm bedeninin tit-

rediğini hissediyordu), merdivenleri çıkmakta olan dostunun arkasından koştu. Antrede şapkasını, paltosunu, galoşlarını çıkarırken düşünüyordu: “Aman! Ne olursa olsun, beni ne ilgilendirir? Bu işte yokum ben!”

Bay Golyadkin odasına girdiğinde ortalık iyice kararmıştı. Andrey Filippoviç de, Anton Antonoviç de yoklardı. Direktörün odasına rapor vermeye gitmişlerdi. Anlatılanlardan bilindiği kadarıyla, direktör de amirin yanına çıkmak için acele ediyordu. Bu koşullar altında, ayrıca havanın da kararmış olmasından, mesai saatinin de bitmek üzere olduğundan bazı memurlar, kahramanımız odaya girdiğinde çalışmayı bırakmış, bir araya toplanmış gevezelik ediyor, söyleşip gülüşüyorlar, hatta en genç olanlardan bazıları, yani rütbesizler köşelere, pencere diplerine çekilmiş, gizlice yazı tura oynuyorlardı. Görgü kurallarını iyi bilen Bay Golyadkin, o anda bu kurallara özellikle uyması gerektiğini düşünerek iyi günler falan demek için doğrudan, arasının iyi olduğu birkaç memurun yanına yürüdü. Ne var ki, oda arkadaşları biraz tuhaf karşılık verdiler Bay Golyadkin’e. Herkesin ona soğuk, ters, hatta sert denecek bir biçimde davranması şaşırtmıştı Bay Golyadkin’i. Hiç kimse elini uzatmamıştı ona. Bazıları yalnızca “merhaba” deyip yanından uzaklaşmışlardı. Bazıları yalnızca başlarını hafifçe eğmiş, bazıları ise düpedüz arkalarını dönmüş, onu fark etmemiş gibi yapmışlardı. Nihayet en kötüsü de, Bay Golyadkin’in çok yerinde olarak; yazı tura oynamaktan başka bir şey beceremediklerini, yalnızca boş boş dolaşmayı bildiklerini söylediği genç memurların, onun çıkmasına engel olmak için yavaş yavaş Bay Golyadkin’in çevresinde toplanmaya, yolunu kesmeye çalışmalarıydı. Hepsi de aşağılayıcı bir merakla bakıyorlardı yüzüne.

Kötü bir belirtiydi bu. Bay Golyadkin bunu hissediyor, hoşgörülü davranıp kendi açısından durumu fark etmemiş

gibi yapmaya hazırlanıyordu. O anda hiç beklenmedik bir olay bütününü bitirdi, yok etti Bay Golyadkin'i.

Bay Golyadkin kendisini kuşatan genç memurların arasındayken, onun için çok sıkıntılı bir anda, sanki inadına, birden küçük Bay Golyadkin çıkmıştı karşısına. Her zaman olduğu gibi neşeliydi, gülümsüyordu, her zaman olduğu gibi kıpır kıpırdı. Kısacası, çevresindekilerle şakalaşıyor, olduğu yerde zıplayıp duruyor, yanındakilere sırnaşıyor, kahkahalarla gülüyor, durmadan konuşuyor, her zaman olduğu gibi, önceleri de dün de Bay Golyadkin'in sıkıntılı anlarında olduğu gibi, ayaklarını çifte atar gibi savuruyordu. Sırtarak, olduğu yerde dönüp durarak, tıpış tıpış adımlar atarak, herkese "iyi akşamlar," der gibi gülümseyerek memurların arasına girmiş, kiminin elini sıkıyor, kiminin omzunu okşuyor, kimini hafifçe kucaklıyor, kimine amirin onu özel bir işi için nereye gönderdiğini, nereye gittiğini, orada ne yaptığını, oradan ne alıp getirdiğini anlatıyor, en yakın dostlarından biri olsa gerek, bir başkasını dudaklarından öpüyordu. Sözün kısası, her şey Bay Golyadkin'in düşünde gördüğü gibi oluyordu. Küçük Bay Golyadkin doyasıya hoplayıp zıpladıktan, herkese kendine özgü bir biçimde davrandıktan, genç memurların hepsini kendi yanına çektikten sonra, o anda gerekli miydi, yoksa gereksiz mi, genç memurların hepsiyle tek tek şapur şapur öpüştükten sonra birden, o ana kadar fark etmediği eski dostuna, yanlışlıkla olsa gerek, elini uzattı. Bu kez kahramanımız, belki de yine yanlışlıkla (gerçi tam olarak farkındaydı küçük Bay Golyadkin'in kötü niyetli olduğunun), beklemediği bir anda kendisine uzatılan eli hemen yakaladı, büyük bir içtenlikle, dostça, yürekten, gözlerinden yaş gelesiye bir duygululukla sıktı. Kötü niyetli, kaba düşmanın ilk davranışıyla aldatılmış mıydı kahramanımız, yoksa kendiliğinden mi öyle gelişmişti olay, yoksa büyük çaresizliğini ruhunun derinliklerinde mi hissetmiş-

ti... söylemek zordu bunu. Ama gerçek şuydu ki, büyük Bay Golyadkin can düşmanı dediği insanın elini tanıkların önünde isteyerek, bilinçli olarak ve mağrur bir biçimde sıkmişti. Ama büyük Bay Golyadkin'in can düşmanınının, aşağılık küçük Bay Golyadkin'in, yaşamını zehir ettiği, alçakça aldattığı karşısındaki suçsuz insanı fark edip yaptığı yanlışlığı anlayınca hiç utanıp sıkılmadan, duygusuzca, vicdanı da kalbi de hiç sızlamadan dayanılmaz bir yüzsüzlükle, kabalıkla elini büyük Bay Golyadkin'in elinden çektiğini; bu yetmiyormuş gibi, sözde pislenmiş elini silkelediğini, bu da yetmiyormuş gibi, küçümser bir tavırla yüzünü buruşturarak yana tükürdüğünü; bu da yetmiyormuş gibi, cebinden mendilini çıkarıp bir an büyük Bay Golyadkin'in avucunda olan parmaklarını iğreniyormuş gibi tek tek sildiğini görünce, büyük Bay Golyadkin'in şaşkınlığı, öfkesi, kızgınlığı çok büyük olmuştu... Küçük Bay Golyadkin bütün bunları yaparken o sahte alışkanlığıyla özellikle çevresine bakmıyor, yaptıklarını herkesin görmesine çalışıyor, herkesin gözünün içine bakıyor, oradakilerin büyük Bay Golyadkin'le ilgili iyi şeyler düşünmemesi için elinden geleni yapıyordu... Görünüşe bakılırsa, iğrenç küçük Bay Golyadkin'in bu yaptıkları oradaki memurların tepkisini çekmişti. Havai gençler bile rahatsız olmuşlardı. Sağda solda homurdananlar, söylenenler vardı. Büyük Bay Golyadkin bunları duymamış olamazdı. Ne var ki, küçük Bay Golyadkin'in tam zamanında yaptığı bir şaka kahramanımızın tüm umutlarını bir kez daha yıkmış, dengeyi yine küçük Bay Golyadkin'den yana çevirmişti.

– Bizim Rus Foblaz'ımızdır bu,* baylar, izninizle genç Foblaz'ımızı tanıtayım size...

Küçük Bay Golyadkin, memurların arasında dolaşarak, şaşkınlığından donup kalmış, gerçek Bay Golyadkin'i göster-

(*) Fransız yazar J.B. Luvé de Kuvre'nin *Şövalye de Foblas'ın Aşk Serüvenleri* eserinin hilekâr, sinsî, hinoglu hin, baştan çıkarıcı roman kahramanı.

rerek, her zamanki küstah tavrıyla ve ona özgü ince sesiyle böyle diyordu. Alçakça hakaret ettiği kahramanımıza doğru yürürken dayanılmaz iğrenç, küstah bir tavırla “Gel öpüselim canım!” dedi. İşe yaramaz küçük Bay Golyadkin’in bu şakası gerekli yankıyı yapmışa benziyordu. Çünkü görünüşte herkesin bildiği, haberdar olduğu bir duruma dokundurma ve ima vardı bu şakada. Kahramanımız düşmanının elinin ağırlığını hissetti omuzlarında. Ama kararını vermişti artık. Gözleri çakmak çakmak, yüzü bembeyaz, dudaklarında donup kalmış bir gülümseme, kendini kalabalığın dışına attı, hiç de düzgün olmayan çabuk adımlarla amirin odasına yöneldi. Bir önceki odanın kapısında, amirin yanından yeni çıkmış Andrey Filippoviç’le karşılaştı. Gerçi odada Bay Golyadkin’in hiç tanımadığı bir sürü yabancı vardı ama, kahramanımız şimdi bu tür ayrıntılarla ilgilenecek durumda değildi. Kendi kendine hayret ederek, bu cesaretini içinden överek hiç zaman kaybetmeden, onun bu çılgın davranışı karşısında çok şaşırılmış Andrey Filippoviç’in karşısına dikildi.

Bölüm müdürü, bir şey söylemeye çalışan, ama bir türlü konuşamayan Bay Golyadkin’i dinlemeden:

– Ooo!.. Nereye böyle? diye sordu. Ne istemiştiniz?

– Andrey Filippoviç, ben...

Kahramanımız, son derece kararlı bakışını Andrey Filippoviç’in yüzüne doğrultarak, birden açık seçik ve tane tane konuşmaya başladı:

– Şu anda amirimizle karşılıklı konuşabilir miyim Andrey Filippoviç?

Andrey Filippoviç tepeden tırnağa şöyle bir süzdü Bay Golyadkin’i.

– Ne dediniz? Elbette konuşamazsınız.

– Bunu, şunun için yapmak istiyorum Andrey Filippoviç, çünkü şaşıyorum, nasıl oluyor da dairemizde hiç kimse be-

nim yerime geçen bir sahtekârın, bir alçağın farkına varmıyor.

– Ne dediniz?

– Alçağın, dedim Andrey Filippoviç.

– Kimin hakkında böyle konuşabiliyorsunuz?

– Bilinen o kişi hakkında, Andrey Filippoviç. Bildiğiniz o kişiden söz ediyorum Andrey Filippoviç. Buna hakkım da var... (Bay Golyadkin kendinde değilmiş gibi konuşuyordu.) Andrey Filippoviç... Sanırım bu davranışımın dürüst bir davranış olduğunun ve iyi niyetimi gösterdiğinin, yüce gönüllü amirimizi baba bildiğimin, görevimi gözüm kapalı yaptığımın siz de farkındasınız, Andrey Filippoviç. Evet efendim, böyle işte... (Bay Golyadkin'in sesi titredi, yüzü kıpkırmızı olmuştu ve yanaklarından aşağı iki damla yaş süzülüyordu.) Gördüğünüz gibi...

Bay Golyadkin'i dinlerken Andrey Filippoviç öylesine şaşırmıştı ki, elinde olmadan iki adım geri bile çekilmişti. Sonra huzursuz bakışlarını çevresinde dolaştırdı... O anda amirin odasının kapısı birden açılmasaydı ve amir yanında birkaç memurla dışarı çıkmasaydı bu konuşma nasıl sonuçlanırdı, bilinmez... Arkadan odadaki herkes çıkmıştı. Amir Andrey Filippoviç'i yanına çağırırdı ve onunla bazı işlerle ilgili konuşarak uzaklaştı. Herkes uzaklaştıktan sonra akli başına geldi Bay Golyadkin'in. Sakinleşip amirin odasından en son çıkıp aksayarak öndekilerin arkası sıra (son derece asık bir yüzle ve endişeli) yürüyen Anton Antonoviç Setoçkin'in yanına sokuldu. O anda şöyle düşünüyordu: "Burada da bir sonuç elde edemedim, burada da işi berbat ettim... Neyse, önemli değil!"

Heyecandan titreyerek alçak sesle:

– Umarım, hiç değilse siz, Anton Antonoviç, beni dinlemeye, durumumu anlamaya razı olacaksınız... dedi. Herkes benden yüz çevirdiği için durumumu size anlatmaya çalışı-

yorum. Andrey Filippoviç'in öyle söyleyerek bana ne demek istediğini hâlâ anlayabilmiş değilim, Anton Antonoviç. Elinizden gelirse açıklayın bana bunu...

Anton Antonoviç bir an bekledikten sonra sert bir tavrıyla:

– Zamanı geldiğinde her şeyi anlayacaksınız, diye karşılık verdi. (Onun bu tavrından Bay Golyadkin, Anton Antonoviç'in konuşmayı sürdürmekten yana olmadığını açıkça belli etmek istediğini anlamıştı.) Çok yakında her şeyi öğreneceksiniz efendim. Bugün her şey resmen bildirecek size.

Kahramanımız birden korkmuş gibi sordu:

– Resmen mi dediniz Anton Antonoviç? Neden özellikle resmen?

– Bu bizim bileceğimiz bir şey değil Yakov Petroviç, amirimizin kararı böyle.

Bay Golyadkin bu kez daha da korkmuştu:

– Niçin amirimizin kararı? diye sordu. Niçin amirimizin kararı? Ortada amirimizin rahatsız edilmesini gerektirecek bir durum yok ki Anton Antonoviç... Bana belki de dünkü olayla ilgili bir şey söylemek istiyorsunuzdur Anton Antonoviç?

– Hayır efendim, asıl önemli olan dünkü olay değil efendim. Sizinle ilgili uygunsuz başka şeyler var.

– Neyiniş uygunsuz olan Anton Antonoviç? Bence aksayan bir şeyim yok Anton Antonoviç.

Anton Antonoviç, ne diyeceğini bilemez durumdaki Bay Golyadkin'in sözünü sertçe kesti:

– Kime neyi anlatmaya çalışıyorsunuz bayım?

Bay Golyadkin ürperdi, yüzü çarşaf gibi bembeyaz oldu. Duyulur duyulmaz bir sesle:

– Elbette, Anton Antonoviç, diye mırıldandı, karşı taraf dinlenmeden iftiralara kulak verilecek, düşmanlarımızın anlattıkları dikkate alınacak olursa elbette böyle olur... elbette

Anton Antonoviç, elbette acı çekebilir bir insan Anton Antonoviç, hiçbir suçu yokken boşu boşuna acı çekebilir.

– Evet, öyle efendim. Ya size öylesine yakınlık gösteren o soylu ve iyi ailenin tertemiz kızını küçük düşüren yakışsız davranışınız?

– Hangi davranışından söz ediyorsunuz Anton Antonoviç?

– Hangisinden olacak ya, yoksul da olsa, onurlu bir yabancılıktan gelen öteki bayan konusunda yaptığınızı da hatırlamıyor musunuz?

– Bir dakika Anton Antonoviç... izin verin Anton Antonoviç, beni dinleyin lütfen...

– Ya başka bir memur için ortaya attığınız iğrenç iftira... işlediğiniz o günah? Ya o yaptığınız? Buna ne diyeceksiniz?

Kahramanımız titremeye başlamıştı.

– Ama ben kovmadım onu Anton Antonoviç. Uşağım Petruşka'ya da böyle bir şey söylemedim efendim... Soframa oturup yemeğimi yedi. Anton Antonoviç!

Kahramanımız etkileyici, duygulu bir sesle, öyle ki, çenesi hafiften titremeye başlamış, gözleri yine yaşarmıştı, devam etti:

– Son derece konuksever davrandım ona karşı...

Anton Antonoviç anlamlı anlamlı gülümseyerek (sesinde Bay Golyadkin'in yüreğine işleyen bir kurnazlık vardı) karşılık verdi:

– Yalnızca soframa oturup yemeğimi yedi diyorsunuz Yakov Petroviç.

– Ayrıca, yüksek izninizle sorabilir miyim size Anton Antonoviç: Bütün bunlardan amirimizin haberi var mı?

– Olmaz olur mu! Ama artık bırakın beni, gideyim efendim. Sizinle çene çalacak zamanım yok benim... Bilmeniz gereken her şeyi bugün öğreneceksiniz efendim.

– Tanrı aşkına, bir dakikacık daha bekleyin Anton Antonoviç...

– Sonra efendim, söyleyeceğinizi sonra söylersiniz...

– Hayır Anton Antonoviç; bir dakika dinleyin beni Anton Antonoviç... Dinimize karşı değilim Anton Antonoviç. Üstelik dinimize bağlıyım. Bu tür düşünceleri çıkarıp attım artık kafamdan...

– Çok güzel, çok güzel efendim. Duydum...

– Hayır Antonoviç, bunu duymadınız. Bu başka bir şey Anton Antonoviç, bunu duymaktan hoşlanacaksınız... Demin de dediğim gibi, o düşünceleri çıkarıp attım artık kafamdan Anton Antonoviç. Bakın, Tanrı birbirinin tıpatıp aynı iki insan yaratmış, yüce gönüllü amirimiz de Tanrı'nın bu mucizesini görünce dairesinde ikisinin birlikte çalışmalarına karar vermiş. Çok güzel bir şey bu Anton Antonoviç. Siz de görüyorsunuz bunun güzel bir şey olduğunu Anton Antonoviç. Benim dinimize karşı olmadığımı da... Yüce gönüllü amirimizi babam bilirim ben. Doğrusunu isterseniz velinimetimdir benim, size gelince... aslında genç bir insana çalışma fırsatı verilmesi doğrudur... Benden yana çıkın Anton Antonoviç, beni destekleyin... Kötü biri değilim... Anton Antonoviç, Tanrı aşkına bir sözcük daha... Anton Antonoviç...

Ama bu arada Anton Antonoviç, Bay Golyadkin'den hayli uzaklaşmıştı... Kahramanımız nerede olduğunun, ne duyduğunun, ne yaptığının, ona ne olduğunun ve daha sonra ona ne yapacaklarının farkında değildi. Duydukları ve o anda yaşadıkları öylesine derinden sarsmıştı onu.

Memurlar kalabalığında yalvaran bakışlarla Anton Antonoviç'i arıyordu. Amacı onun gözünde kendini temize çıkarmak, ona son derece güzel birşeyler söylemek, bu arada kendisini de biraz övmekti... Ne var ki, bu arada Bay Golyadkin'in bulanık şaşkınlığını yeni bir ışık, o ana dek varlığından hiç haberdar olmadığı şeyleri bir anda ortaya çıkaran korkunç bir ışık aydınlatmıştı... Şaşkın durumdaki kahra-

manımızı o anda yandan biri dürttü. Kahramanımız dönüp baktı. Kâtipçik karşısında duruyordu.

– Size bir mektup var efendim.

– Ya! .. Sen mi getirdin onu dostum?

– Hayır. Sabah saat onda buraya getirmişlerdi efendim.

Odacı Miheyev valilik sekreteri Vahrameyev'in evinden getirmişti.

– Pekâlâ dostum, pekâlâ, sonra hizmetinin karşılığını vereceğim sana.

Bay Golyadkin böyle söyledikten sonra mektubu resmî giysisinin yan cebine koyup düğmelerinin hepsini tek tek ilikledi. Sonra çevresine bakındı ve dairenin antresinde, kapının önünde toplanmış bir grup memurun arasında olduğunu fark edince şaşırıldı. Mesai bitmişti çünkü. Bay Golyadkin bu son durumun nasıl olduğunu fark etmediği gibi, ayrıca paltosunu ne zaman giydiğini, galoşlarını ayağına ne zaman geçirdiğini, şapkasını eline ne zaman aldığını da bilmiyordu. Memurların hepsi kıpırdamadan, saygılı bir bekleyiş içinde ayakta duruyorlardı. Bunun nedeni amirin, nedense geciken kupa arabasını merdivenin en alt basamağında bekliyor olması, bu arada üst düzey iki memuruyla ve Andrey Filippoviç'le ilginç bir konuşma sürdürmesiydi. İki üst düzey memurla Andrey Filippoviç'in biraz ötesindeki Anton Antonoviç Setoçkin ile birkaç memur daha durmuş, amirin şaka yapmak, gülmek lütfunda bulunduğunu gördükleri için mutluluktan gülümsüyorlardı. Merdivenin başında bekleyen memurlar da gülümsüyorlardı. Gülümsemeyen yalnızca bir kişi vardı: Kapının koluna yapışmış, hazırolda bekleyen, en büyük zevki olan kapının bir kanadını bir çeкише ardına kadar açıp, yerlere kadar eğilerek daire amirini yolcu edeceği anı sabırsızlıkla bekleyen göbekli kapıcı Fedoseiç. Ama görünüşte en mutlu olan, bu durumdan en çok haz duyan, Bay Golyadkin'in aşağılık ve iğrenç düşmanıy-

dı. O anda bütün memurları bile unutmuştu. Dahası, her zamanki alışkanlığını da, olduğu yerde dönüp durmayı da, insanların arasında dolaşmayı da, birilerine yılışmayı da bırakmıştı. Kulak kesilmiş, gözlerini dört açmış, besbelli, amirin ne dediğini daha iyi duyabilmek, onun gözüne çarpmak için tuhaf bir biçimde kasılmış, ancak arada bir kolunu, ayağını ve başını ruhunun derinliklerinde olan biteni açığa vururcasına hafiften oynatıyordu.

Kahramanımız “Adam boş durmuyor!” diye geçirdi içinden. “Göze batmaya çalışıyor rezil! Toplum içinde neyiyle öne çıkmaya çalıştığını bilmeyi çok isterdim... Akıllı değil, kişilik desen yok, öğrenimi de, duygusallığı desen o da yok. Ama şansı yerinde alçağın! Tanrım! Kısa zamanda nasıl bir yer edindi kendine! Nasıl herkesin sempatisini kazandı! Evet, devlet hizmetinde daha çok ilerleyecek, yemin ederim daha çok ilerleyecek alçak! Şansı var pisin! Amirimizin yanındakilere neler fısıldadığını bilmeyi çok isterdim. Onlarla ortak ne gibi sırları olabilir? Neler fısıldaşıyorlar acaba aralarında? Yüce Tanrım! Birazcık olsa... ben de konuşmak isterdim onunla... söz gelimi şöyle derdim kendisine... amirim, derdim, artık öyle şeyler yapmayacağım, efendim... Evet, suçluyum, derdim, günümüzde genç insanların da çalışmaları gerekir amirim, derdim... Bu belirsiz durumumdan hiç şikâyetçi değilim efendim; öyle işte! Hiçbir şekilde yakınmayacağım da bu durumumdan, her şeyi sabırla karşılayacağım, sesimi çıkarmayacağım. Evet efendim! Böyle mi yapmalıyım?.. Ama yine de başa çıkamam o alçakla, ne dersiniz deyin, kafasına koyduğu şeyi değiştiremezsiniz... Ama yine de deneyeceğiz. Bakarsınız iyi bir zamanına rastlar... Denemekte yarar var...”

Kahramanımız huzursuz, üzgün ve şaşkın, bunun böyle devam edemeyeceğini, karar anının yaklaşmakta olduğunu, içini birilerine açması gerektiğini hissederek aşağılık, anla-

şılmaz dostunun bulunduğu yere doğru yavaşça yaklaşmaktaydı ki, tam o anda, amirin uzun zamandır beklenen kupa arabasının sesi duyuldu. Fedoseiç kapıyı ardına kadar açtı ve yerlere kadar eğilerek amire yol verdi. Bekleyen memurlar hep birlikte kapıya saldırdı ve bir an, büyük Bay Golyadkin'i küçük Bay Golyadkin'den uzaklaştırdılar. Kahramanımız kalabalık arasında ilerlemeye, bir yandan da kendisi için gerekli olan kişiyi gözden kaçırmamaya çalışırken "Kaçamazsın!" diye geçiriyordu içinden. Sonunda kalabalık dağıldı. Kahramanımız serbest kaldı ve düşmanının arkasından koşmaya başladı.

Bölüm XI

Bay Golyadkin'in kalbi duracakmış gibi çarpıyordu. Hızla uzaklaşmakta olan düşmanının arkasından kanatlanmış gibi koşuyordu. Aşırı bir enerji hissediyordu kendinde. Bay Golyadkin kendinde böylesine büyük bir enerji hissetmesine karşın, yılın bu mevsiminde Petersburg'da yaşayabilecek olsa, bir sivrisineğin bile onu bir kanat vuruşuyla devirebileceğinin de farkındaydı. Ayrıca bitkin, güçsüz olduğunu, çok özel, bambaşka bir gücün onu sürüklediğini hissediyordu. Kendi yürümüyordu sanki, bacakları duruyor, hareket etmiyor gibiydiler. Ne var ki, bütün bunların sonu iyi olabilirdi. Bay Golyadkin soluk soluğa koşarken, bir yandan da düşünüyordu: "Sonu iyi olacak, iyi olacak! Ama oyunu kaybetmişim kesin. Artık mahvolduğumu, sonumun belli olduğunu, kararın verildiğini herkes biliyor, kimsenin kuşku yok bundan." Bütün bunlara karşın kahramanımız öldükten sonra yeniden dirilmiş gibiydi. Kiraladığı bir faytona binmek üzere bir ayağını basamağa basmış olan düşmanın paltosunun eteğine yapıştığı anda savaşı kazanmıştı, zafer onundu sanki. Sonunda yakaladığı aşağılık küçük bay Gol-

yadkin'e bağıyordu: "Saygıdeğer efendim! Saygıdeğer efendim! Sanırım siz..."

Bay Golyadkin'in katı yürekli düşmanı, bir ayağı faytonun basamağında, ötekini faytona binebilmek ve dengesini sağlamak için havada var gücüyle savururken, (bir yandan da büyük Bay Golyadkin'in, doğanın ona verdiği her türlü olanağıyla yakaladığı, yapıştığı paltosunun eteğini kurtarmaya çalışıyordu) umursamaz bir tavırla:

– Yo, hayır, lütfen bir şey beklemeyin benden, diyordu.

– Yakov Petroviç! Yalnızca on dakika...

– Kusura bakmayın, hiç zamanım yok efendim.

– Beni dinleyin Yakov Petroviç... Lütfen Yakov Petroviç...

Tanrı aşkına Yakov Petroviç... Konuşup anlaşalım sizinle...

Açıkça konuşalım her şeyi... Bir dakika, Yakov Petroviç!..

Bay Golyadkin'in yapmacık iyi yürekli düşmanı, dürüst konuşuyormuş gibi, ama kaba ve küstah bir tavırla karşılık verdi:

– Zamanım yok diyorum size dostum. Başka bir zaman, söz veriyorum size, bütün içtenliğimle konuşacağım sizinle. Ama şu anda, inanın imkânsız...

"Alçak!" diye geçirdi içinden kahramanımız. Canı sıkkın, bağırdı:

– Yakov Petroviç! Hiçbir zaman sizin düşmanınız olmadım ben. Kötü niyetli insanlar öyle anlattılar size beni... Kendi açımdan ben hazırım... Yakov Petroviç, ister misiniz, hemen şu anda bir yere gidip oturalım, biraz önce çok güzel söylediğiniz gibi bütün içtenliğimizle, açıkyürekliliğimizle her şeyi konuşalım?.. Bakın, şurada bir kahve var, gelin orada oturalım. Her şeyi konuşalım orada! Ne dersiniz Yakov Petroviç? Inanın, konuşursak her şey açıklığa kavuşacaktır...

– Kahve mi? Pekâlâ. İtirazım yok, gidelim bakalım. Yalnızca bir koşulum var canım, bir tek koşulum...

Küçük Bay Golyadkin faytondan inerken kahramanımızın omzuna utanmaz bir tavırla vurarak ekledi:

– Her şeyi açıkça konuşacağız... Şöyle ki, canımın içi, sevgili dostum benim... senin de bir zamanlar çok güzel dediğin gibi, Yakov Petroviç, ben de senin için yan sokaktan gidebilirim...

Bay Golyadkin'in sahte dostu, dudaklarında hafiften bir gülümseme, onun çevresinde dolanıp dururken konuşmasını sürdürüyordu:

– Adi kimseler insanı bu durumlara düşürüyor işte!

İki Bay Golyadkin, geniş caddelerden uzakta, bir ara sokaktaki bu kahveye girdiklerinde içeride hiç müşteri yoktu. Çıngırağın sesi duyulur duyulmaz oldukça şişman Alman kadın tezgâhın arkasında belirmişti. Bay Golyadkin ile aşagılık düşmanı ikinci odaya geçtiler. Burada, saçları kısa kesilmiş şişmanca bir çocuk sönmüş sobayı yongalarla tutuşturmaya çalışıyordu. Küçük Bay Golyadkin'in isteği üzerine sütlü kakao servisi yapıldı. Küçük Bay Golyadkin, büyük Bay Golyadkin'e şişman Alman kadını başıyla gösterip çapkınca göz kırptı.

– Hükümet gibi kadın! diye mırıldandı.

Kahramanımızın yüzü kızardı, bir şey söylemedi.

– Ah, bağışlayın efendim, unuttum. Sizin nasıl bayanlardan hoşlandığınızı biliyorum. Siz ince, zarif Alman bayanlarından hoşlanıyordunuz. Evet, içiniz dışınız birdir sizin Yakov Petroviç, ince, zarif, ayrıca hoş Alman bayanlarından hoşlandığınızı gizlemezsiniz. Onların dairelerini kiralarsınız, onları ayartmaya çalışırsınız, güzel aşk şiirleri, mektuplar yazarsınız onlara... Ah ne çapkınsınız siz, ne hainsiniz!

Bütün bunları küçük Bay Golyadkin, bilinen bayanla ilgili adice kurnaz, ama son derece anlamsız imalarda bulunarak, Bay Golyadkin'e sırnaşarak, içtenmiş gibi davranıp onunla alttan altta alay ederek, onunla karşılaştığı için mut-

luymuş gibi numara yaparak anlatıyordu. Büyük Bay Golyadkin'in hiç de bunu anlamayacak kadar aptal, onun sandığı kadar cahil olmadığını, aslında görgülü, kibar biri olduğunu fark edince, adi adam ona inanması için hemen taktik değiştirmiş, açık konuşmaya karar vermişti. Sahte Bay Golyadkin kendisinin rezil biri olduğunu söyledikten sonra, ciddi bir insan olan Bay Golyadkin'in omzuna insanın içini kaldıran bir yüzsüzlük ve küstahlıkla pat pat vurdu, bunu da yeterli görmeyerek, saygın çevrelerde hiç yakışık almayan bir biçimde onunla eğlenmeye başladı, dahası, önceki iğrenç davranışını yinelemeye kalkıştı, yani büyük Bay Golyadkin'in yanağından kesmeler aldı. Böylesine bir yüzsüzlük karşısında kahramanımız kızarıp bozariyor, ama sesini çıkarmıyordu. Zamanının gelmesini bekliyordu...

Sonunda, kendini tutmaya çalışarak, titreyen sesiyle karşılık verdi:

– Benim düşmanlarının sözleri bunlar...

Kahramanımız o anda huzursuzca kapıya bakmıştı. Olay suydu: Küçük Bay Golyadkin'in neşesinin yerinde olduğu, toplum içinde uygun kaçmayacak, ayrıca sosyetenin, genel olarak kibar çevrelerin yasalarının izin vermediği birtakım şakalar yapmaya hazır olduğu belliydi.

Küçük Bay Golyadkin, iğrenç bir açgözlülükle içkisini son damlasına kadar içip bardağını masanın üzerine bıraktıktan sonra, ciddi bir tavırla itiraz etti büyük Bay Golyadkin'e:

– Eh, öyle değil ama, siz öyle diyorsanız, öyle olsun... Zaten sizinle uzun uzun tartışacak zamanım da yok... Bu arada nasılsınız bakalım Yakov Petroviç?

Kahramanımız soğukkanlı, mağrur bir tavırla:

– Size yalnızca şunu söyleyebilirim Yakov Petroviç, dedi, sizin hiçbir zaman düşmanınız olmadım.

– Hım... ya Petruşka? Onun için de aynı şeyi söyleyebilir misiniz? Sahi, o nasıl? Daha önce olduğu gibi yine iyi mi?

Büyük Bay Golyadkin biraz şaşırılmış, karşılık verdi:

– Yine öyle Yakov Petroviç... Doğrusunu isterseniz, bilemiyorum Yakov Petroviç... bana sorarsanız... olaya dürüstçe, içtenlikle bakacak olursak Yakov Petroviç, siz de kabul edersiniz ki Yakov Petroviç...

Küçük Bay Golyadkin sakin, anlamlı bir sesle (Böylece kendisinin dürüst bir insan olarak üzgün, yaptıklarından çok pişman olduğunu göstermek istiyordu.) karşılık verdi:

– Evet efendim. Ama siz de biliyorsunuz Yakov Petroviç, siz de biliyorsunuz, zamanımız hiç iyi bir zaman değil... Sizi inanıyorum Yakov Petroviç. Akli başında bir insansınız, düşünceleriniz de çok doğru. (Küçük Bay Golyadkin bayağı bir biçimde, alçakça yaltaklanıyordu büyük Bay Golyadkin'e.) Sizin de bildiğiniz gibi, yaşam bir oyun değildir Yakov Petroviç.

Küçük Bay Golyadkin kendisinin zeki, öğrenim görmüş, önemli konular üzerine konuşulabilecek bir insan olduğunu göstermek amacıyla sözünü çok anlamlı bir ses tonuyla bitirmişti.

Kahramanımız heyecanlanmıştı.

– Kendi açımdan Yakov Petroviç, kendi açımdan, diye karşılık verdi, sözü dolaştırmadan açıkkyüreklilikle, cesurca, dürüstçe, mertçe söyleyecek olursam, her şeyi soylu bir biçimde ortaya dökecek olursam, şuna inanırsanız iyi etmiş olacağınızı söyleyebilirim Yakov Petroviç, tertemiz bir insanım ben Yakov Petroviç ve sizin de bildiğiniz gibi, Yakov Petroviç, karşılıklı olarak yanılmamız... hayatta her şey olabilir... dalkavuk insanların iftiraları... Açıkça söylüyorum size Yakov Petroviç, hayatta her şey olabilir. Bir şey daha söyleyeceğim Yakov Petroviç, böyle düşünecek olursak, olaya dürüstçe, genel olarak bakacak olursak mertçe, açıkça şunu söyleyebilirim size Yakov Petroviç, evet, yanlış yaptığımı açıklamak haz bile verecektir bana, bunu itiraf etmek ho-

şuma bile gidecektir. Siz de biliyorsunuz, zeki bir insansınız çünkü, ayrıca dürüstsünüz de. Hiç utanmadan, açıkça suçumu itiraf etmeye hazırım...

Kahramanımız mağrur, soylu bir tavırla bitirmişti sözünü.

Küçük Bay Golyadkin göğüs geçirdi.

– Kader işte Yakov Petroviç, dedi... ama bırakalım bunları şimdi. İyisi mi, buluşmamızın az sayıda dakikasını, iki iş arkadaşı gibi, daha yararlı, daha hoş bir sohbetle geçirelim... Doğrusu, bu arada sizinle iki kelime konuşma fırsatım olmadı... Bunda benim bir suçum yok, Yakov Petroviç...

Kahramanımız heyecanla kesti karşısındakinin sözünü:

– Benim de yok!.. Benim de yok!.. Kalbim bütün bu olaylarda benim bir suçumun olmadığını söylüyor. Her şeyin suçunu kadere yükleyelim Yakov Petroviç.

Büyük Bay Golyadkin'in konuşması son derece uysal ve barışçıldı. Sesi yavaştan zayıflamaya, titremeye başlamıştı.

Yoldan çıkmış küçük Bay Golyadkin yumuşak bir sesle:

– Neyiniz var? diye sordu. Rahatsız mısınız?

Kahramanımız daha bir zayıf sesle karşılık verdi:

– Biraz öksürüyorum.

– Kendinize dikkat edin. Bu aralar salgın var, üşütmeye gelmez. İnanır mısınız, artık kalın fanila giymeye başladım ben.

Kısa bir sessizlikten sonra kahramanımız:

– Gerçekten, Yakov Petroviç, üşütmeye gelmez... dedi. Yakov Petroviç! Çok yanlış yaptığının farkındayım... Yoksul, ama, izninizle söyleyeceğim, sıcak yuvamda sizinle geçirdiğim o mutlu dakikaları anımsadıkça yüreğim bir hoş oluyor...

Küçük Bay Golyadkin biraz sitemli:

– Ama mektubunuzda öyle yazmıyordunuz, dedi.

Siteminde son derece haklıydı (ama yalnızca bu konuda).

– Yanlış yaptım Yakov Petroviç!.. O uğursuz mektubumda da yanlış yaptığımı anlıyorum şimdi. Yakov Petroviç, şu anda

yüzünüze bakmaktan utanıyorum... İnanın bana Yakov Petroviç... Verin o mektubu, gözünüzün önünde yırtıp atayım. Bu olanaksızsa, yalvarırım, tersine okuyun onu... tam tersine, yani bir dost mektubu olarak, her sözcüğüne karşıt bir anlam vererek okuyun. Yanıldım ben. Bağışlayın beni Yakov Petroviç, ben çok.. yanlış yaptım Yakov Petroviç.

Büyük Bay Golyadkin'in hain dostu oldukça dalgın ve ilgisiz:

– Öyle mi diyorsunuz? diye sordu.

– Çok yanlış yaptığımı söylüyorum, Yakov Petroviç. Gerçekten utanarak söylüyorum bunu...

Küçük Bay Golyadkin kaba bir tavırla karşılık verdi:

– Bu da iyi! Yanlış yaptığınızı söylemeniz çok iyi...

Açıkyürekli kahramanımız sahte dostunun korkunç hain tavrını hiç fark etmeden:

– Bir düşüncem bile vardı Yakov Petroviç, dedi. Birbirinin aynı iki kişiyle ilgili bir düşüncem bile vardı...

– Ya! Demek sizin düşüncenizdi bu!..

Yararsızlığı bilinen küçük Bay Golyadkin, o anda ayağa kalktı, şapkasını aldı. Aldatıldığının hâlâ farkında olmayan büyük Bay Golyadkin de kalktı... Amacı, sahte dostuna içtenlikle gülümseyerek, kendisinin suçsuzluğunu kanıtlamak, onun gönlünü almak, ona destek olmak, böylece onunla yeniden dost olmaktı.

Küçük Bay Golyadkin birden, yüksek sesle:

– Hoşçakalın sayın bayım! dedi.

Düşmanının yüzünde kendisiyle alçakça alay ettiğini gösteren bir şey fark edince kahramanımız ürperdi. Sırf ondan bir an önce uzaklaşmak için, ahlaksız adamın ona uzattığı eline yalnızca iki parmağıyla dokundu. Ne var ki o anda... küçük Bay Golyadkin'in utanmaz arlanmazlığı her türlü sınırı aştı... Büyük Bay Golyadkin'in iki parmağını yakaladı, önce avucunda sıktı, rezil adam sonra, Bay Golyadkin'in

gözlerinin içine bakarak sabahki pis şakasını yineledi. Kahramanımızın sabrı taşınıştı artık...

Küçük Bay Golyadkin elini sildiği mendilini cebine koydu. Bay Golyadkin kendine geldiğinde, her zamanki iğrenç alışkanlığıyla hemen öteki odaya sıvışan amansız düşmanının arkasından koştu. Düşmanı hiçbir şey olmamış gibi tezgâhın önünde ayakta duruyor, börek yiyor, son derece sakin, bir beyefendi gibi kahvenin sahibi Alman kadınla sohbet ediyordu. Kahramanımız “Bayanın yanında olmaz!” diye geçirdi içinden, heyecandan ne yaptığını bilmeden tezgâha yanaştı.

Küçük Bay Golyadkin, besbelli Bay Golyadkin’in sınırsız sabrını hesaba katarak çirkin çıkışını sürdürdü:

– Gerçekten hoş kadın, değil mi?

Şişko Alman bayan Rusça bilmediği için olacak, anlamsız bakışlarla iki müşterisine bakıyor, dostça gülümsüyordu. Kahramanımız küçük Bay Golyadkin’in utanma sınırlarını aşan sözleri karşısında kulaklarına kadar kızardı, kendini tutamadı artık, ona vurmak, böylece onunla her şeyi bitirmek için düşmanının üzerine atılacak oldu. Ama bu arada küçük Bay Golyadkin her zamanki iğrenç alışkanlığıyla hemen uzaklaşmıştı yanından; kapıdan bile çıkmıştı, merdivenlerin başındaydı. Anlaşılacağı gibi, ilk anın şaşkınlığıyla donakalan büyük Bay Golyadkin, kendine gelip ona hakaret eden düşmanının peşinden koştuğunda düşmanı, kendisini sokakta bekleyen, ödeme konusunda anlaştığı faytona binmişti bile. Ne var ki, bu arada iki müşterisinin de koşarak kaçtığını gören şişko Alman kadın, çılgılık atmaya, var gücüyle çingırağını çalmaya başlamıştı. Kahramanımız hemen geri koştu, kendisinin de, utanmaz o adamın da hesabı karşılığında tezgâhın üzerine parayı attı, üstünü beklemeden, geç kaldığına da aldırmandan koşmaya başladı, sonunda yakalamayı başardı düşmanının bindiği faytonu. Kahrama-

nımız, doğanın ona verdiği tüm olanaklarıyla faytonun kanadına yapıştı, küçük Bay Golyadkin'in var gücüyle ona engel olmaya çalışmasına karşın, faytona binmek için yanı sıra bir süre koştu. Bu arada faytoncu kamçısıyla da, yularla da, ayağıyla da, sözleriyle de sıska atını koşmaya zorluyordu. At gemini dişlerinin arasında sıkıştırıp iğrenç bir alışkanlıkla, her üç adımda bir arka ayaklarıyla çifteler atarak hiç beklenmedik bir biçimde dörtlüye koşmaya başlamıştı. Sonunda faytona çıkmayı başardı kahramanımız. Yüzü düşmanına dönük, sırtını faytoncuya dayadı, aşağılık adamla diz dize, sağ eliyle rezil, katı yürekli düşmanının paltosunun son derece iğrenç kürk yakalığına yapıştı...

Düşmanlar faytonda öylece gidiyor, hiç konuşmuyorlardı. Kahramanımız soluk almakta zorlanıyordu. Yol iğrençti, kahramanımız adım başı boynunu kırma tehlikesiyle karşı karşıya kalarak hopyayıp duruyordu. Üstelik, acımasız düşmanı hâlâ yenildiğini kabullenmiyor, kahramanımızı tekmeyle faytondan aşağı, çamurun içine atmaya çalışıyordu. Üstüne üstlük, hava da felaket kötüydü. Kar lapa lapa yağıyor, gerçek Bay Golyadkin'in önü açık paltosunun içine giriyordu. Zifiri bir karanlık vardı. Nereye gittikleri, hangi sokaklardan geçtikleri belli değildi... Bay Golyadkin'e, ona hiç yabancı olmadığı birşeyler oluyor gibi geliyordu. Bir an, dün birşeylerin olacağını, söz gelimi, düşünde... hissedip hissetmediğini hatırlamaya çalıştı... Sonunda can sıkıntısı en üst düzeye çıktı. Acımasız düşmanına yaslanıp bağır-maya başlayacak oldu. Ama sesi dudaklarında donup kaldı... Bay Golyadkin bir an için her şeyi unuttu, bütün bunların hiçbir anlamı olmadığına karar verdi, bu olanların anlaşıl-maz bir biçimde geliştiğini, buna itiraz etmenin bir şeye ya-ramayacağını, boş bir uğraş olacağını düşündü... Kahrama-nımız böylece tam kararını vermişti ki, dikkatsiz bir çarpma ansızın tüm düşüncesini değiştirdi. Bay Golyadkin un çuva-

lı gibi düşmüştü faytondan. O anda başka bir yerlere yuvarlanıp gitmişti... Düşerken son derece haklı olarak, gereksiz yere o kadar sinirlendiğini geçirmişti içinden. Düştüğü yerden sonunda sıçrayarak doğrulduğunda, bir yere geldiklerini fark etti: Fayton bir evin avlusunda duruyordu. Kahramanımız buranın Olsufiy Ivanoviç'in evi olduğunu bir bakışta anlamıştı. Aynı anda, arkadaşının evin ön merdiveninden çıkmakta olduğunu da görmüştü. Besbelli, Olsufiy Ivanoviç'e gidiyordu. Anlatılamaz derecede üzgün, düşmanının arkasından koşacak oldu, ama şansına, zamanında aklı başına geldi. Bay Golyadkin faytoncunun parasını ödedikten sonra koşarak sokağa çıktı, nereye koştuğunu bilmeden var gücüyle koşmaya başladı. Kar yine lapa lapa yağıyordu. Ortalık yine karanlık, ıslak, dumanlıydı. Kahramanımız yürümüyor, önüne gelene çarparak (Erkekleri, kadınları, çocukları çarpıp devirerek, bu arada kendi de erkeklere, kadınlara, çocuklara çarpmamak için yana kaçarak...) uçarcasına koşuyordu. Arkasından korkuyla bağırانların, söylenenlerin olduğunu duyuyordu... Ama Bay Golyadkin kendinde değil gibiydi, hiçbir şeyi umursamadan koşuyordu... Ancak Semyonovski Köprüsü'nde geldi kendine. O da, iki kadına çarpıp, taşıdıkları ağır yükleriyle birlikte onları devirdiğinde... Bu arada kendi de yere düştüğünde... "Önemi yok!" diye geçirdi içinden Bay Golyadkin. "Her şey iyi sonuçlanabilir." Bu arada, kadınların yere saçılan ev işi ballı bisküvilerine, elmalarına, nohutlarına ve daha bir sürü yiyeceklerine karşılık kadınlara gümüş bir ruble vermek için elini cebine attı. Birden gözleri parladı Bay Golyadkin'in. Sabahleyin yazıcının ona verdiği mektup gelmişti eline. Biraz ilerde her zaman uğradığı bir meyhane olduğunu bildiği halde, hemen oradaki meyhaneye daldı, hiç zaman geçirmeden, bir mumun aydınlattığı küçük bir masaya oturdu, hiçbir şeyle ilgilenmeden, siparişini almak için gelen garsona dönüp bak-

madan zarfı yırtarak açtı ve onu bütünüyle şaşkına çeviren aşağıdaki mektubu okumaya başladı:

Benim yüzümden acı çeken ve ömrümün sonuna kadar seveceğim soylu insana!

Acı çekiyorum, çok kötü durumdayım... kurtar beni! Niyetin çok kötü olduğu bilinen o iftiracı, entrikacı adam ağlarıyla sardı beni ve ben mahvoldum! Düştüm! Ama iğreniyorum ondan, ama seni!.. Birbirimizden ayırdılar bizi, sana yazdığım mektuplar ellerine geçti. Her şeyi, tek iyi özelliği olan seninle benzerliğinden yararlanarak o aşâğılık insan yaptı. Ne olursa olsun, kendisi kötü bir insan olabilir, ama zekâsıyla, güçlü duygularıyla, ince davranışlarıyla insanın aklını çelebiliyor... Ben mahvolacağımı! Zorla verecekler beni ona. Bunu en çok isteyen de babam, velinimetim ve yüksek devlet görevlisi Olsufiy Ivanoviç. Belki de sosyete de yerimi almamı, ilişkilerimi kurmamı istiyordur... Ama ben kararlıyım, doğanın bana verdiği bütün olanaklarımla buna karşı duracağım... Kupa arabana bu gece saat tam dokuzda Olsufiy Ivanoviç'in dairesinin penceresinin altında bekle beni. Bu gece yine balo var evimizde, yakışıklı bir üstegmen de gelecek. Ben dışarı çıkacağım ve seninle birlikte kaçacağız... Vatanımıza hizmet edebileceğin daha bir sürü görev var. Şunu hiçbir zaman unutma dostum: Suçsuzluk suçsuz olduğu için güçlüdür. Hoşçakal. Kupa arabasıyla bekle beni. Gece yarısı saat tam ikide beni koruman için kollarına atacağım kendimi.

Ölünceye kadar senin
Klara Olsufyevna.

Mektubu okuduktan sonra kahramanımız birkaç dakika çarpılmış gibi öyle kalakaldı. Korkunç bir iç sıkıntısıyla, büyük bir heyecanla, yüzü çarşaf gibi bembeyaz, mektup

elinde, birkaç kez gidip geldi odanın içinde. Sanki kötü durumunu tamamlamak için, kahramanımız o anda meyhanenin bu odasındakilerin dikkatlerinin onun üzerinde olduğunun da farkında değildi. Besbelli, giysisinin düzgün olmaması, tutamadığı heyecanı, odanın içindeki yürüyüşü, daha doğrusu koşturması, elini kolunu sallayışı, belki de boşluğa söylediği anlaşılmaz birkaç sözcük, dalgınlığı, bütün bunlar meyhanedeki müşterilerin Bay Golyadkin için iyi şeyler düşünmelerine engel oluyordu. Orta hizmetçisi bile kuşkulu bakmaya başlamıştı ona. Kahramanımız kendine geldiğinde, odanın ortasında ayakta durmuş, yemeğini bitirdikten sonra tasvirin önünde duasını yaptıktan, tekrar masasına oturduktan sonra herkes gibi onu izlemekte olan, görünüşte oldukça saygın bir ihtiyara neredeyse kaba, yakışık almaz bir biçimde bakmakta olduğunu fark etti. Kahramanımız dalgın bakışını odanın içinde dolaştırdı ve herkesin, kesinlikle herkesin kötü, kuşkulu bakışlarla ona baktığını gördü. Kırmızı yakalıklı emekli bir asker, birden sesini yükseltti: “Polise haber verin!” Bay Golyadkin ürperdi, yüzü kıpkırmızı oldu: O anda nasılsa başını önüne eğmiş ve kıyafetinin son derece uygunsuz olduğunu görmüştü. İnsan değil toplum içinde, evinde bile böyle dolaşamazdı. Çizmelerinin, pantolonunun sol yanı boydan boya çamurdu. Sağ ayağının paça bağı kopmuş, frakı birkaç yerinden yırtılmıştı. Kahramanımız çok üzgün, biraz önce mektubu okuduğu masasına yürüdü, o anda, meyhane hizmetlisinin yüzünde tuhaf, ısrarlı-küstah bir anlatımla ona doğru geldiğini gördü. Kahramanımız ne yapacağını iyice şaşırılmıştı, önünde ayakta durduğu masanın üzerini telaşla incelemeye başladı. Birisinin yemek yediği toplanmamış tabaklar ve kirlenmiş bir peçete dağınık bir biçimde duruyordu masanın üzerinde; ayrıca, yeni kullanıldığı belli bir bıçak, bir çatal, bir de kaşık vardı. Kahramanımız, “Kim yemek ye-

di burada?” diye geçirdi içinden. “Yoksa ben mi? Olabilir! Yemeği farkında olmadan yemişimdir. Ne olacak benim bu halim?” Bay Golyadkin başını kaldırıp baktı, hemen yanında ona bir şey söylemeye hazırlanan hizmetliyi gördü. Kahramanımız titrek bir sesle:

– Borcum ne kadar canım? diye sordu

Bay Golyadkin’in çevresinde birden kahkahalar yükseldi. Hizmetli bile gülüyordu. Bay Golyadkin yine baltayı taş vurduğunu, korkunç bir aptallık yaptığını anlamıştı. Bunu anlayınca o kadar bozulmuştu ki, besbelli, öyle dikilip durmamak, bir şey yapmış olmak için mendilini almak amacıyla elini cebine soktu. Ama kendisinin de, çevresindekilerin de şaşkın bakışları arasında cebinden mendil değil, iki gün önce doktor Krestyan İvanoviç’in ona yazdığı ilaç şişesi çıkmıştı. “İlacını eczaneden alırsın,” diye geçti Bay Golyadkin’in aklından... Birden irkildi, duyduğu dehşetten az kaldı bir çığlık atacaktı. Yeni bir ışıktı bu... Koyu kırmızı iğrenç bir sıvı, iç karartan bir ışıkla parlıyordu Bay Golyadkin’in gözlerine... Sıvı torbacığı elinden düştü ve patladı. Dağılan sıvıdan kaçmak için kahramanımız çığlık atarak iki adım geri sıçradı.. Zangır zangır titriyordu. Şakaklarında ve alnında boncuk boncuk ter damlacıkları birikmişti. “Anlaşılan hayatım tehlikede!” Bu arada odanın içinde bir hareketlilik, kargaşa başladı. Herkes Bay Golyadkin’in çevresinde toplanıyordu. Birşeyler söylüyorlardı ona, kolundan tutanlar bile vardı. Ama kahramanımız taş kesilmiş gibi kıpırdamadan duruyor, hiçbir şey söylemiyor, görmüyor, duymuyor, hissetmiyordu... Bir süre sonra olduğu yerden ansızın kopmuş gibi koşarak, önüne gelene çarparak, onu tutmaya çalışanların elinden kurtularak çıktı meyhaneden, ilk bulduğu faytona ölü gibi attı kendini, evine gitti.

Apartman girişinde, elinde resmî bir zarfla çalıştığı dairenin odacısı Miheyev ile karşılaştı. Bitkin bir durumda olan

kahramanımız güçsüz, kederli bir sesle “Biliyorum dostum,” dedi. “Her şeyi biliyorum, resmî bir yazı getirdiğin...” Gerçekten de zarfta Bay Golyadkin’e yazılmış, elinde bulunan işleri İvan Semyonoviç’e teslim etmesi istenen, Andrey Filippoviç’in imzasını taşıyan resmî bir yazı vardı. Bay Golyadkin zarfı alıp odacıya on kapık verdikten sonra dairesine çıkınca Petruşka’nın, besbelli Bay Golyadkin’i terk edip onu çağırarak Karolina İvanovna’nın yanına Estafiy’in yerine gitmek amacıyla eşyalarını, eski püskülerini toplamakta olduğunu gördü.

Bölüm XII

Petruşka, tuhaf-umursamaz, yüzünde mağrur bir uşak ifadeyle sallanarak geldi Bay Golyadkin'in yanına. Aklında birşeyler olduğu, kendini özgür hissettiği belliydi. Bir yabancı, yani başka birinin uşağıymış gibi, o güne kadar Bay Golyadkin'in uşağı değilmiş gibi bakıyordu kahramanımızın yüzüne.

Bay Golyadkin soluyarak sordu:

– Evet dostum, geldim işte... saat kaç canım?

Petruşka bir şey söylemeden paravanın öte yanına geçti, sonra geldi ve son derece rahat bir tavırla, yedi buçuğa gelmek üzere olduğunu söyledi.

– Tamam canım, güzel. Bak dostum... izin verirsen söyleyeyim sana sevgili dostum, anladığım kadarıyla, aramızda her şey bitti.

Petruşka susuyordu.

– Artık aramızda her şey bittiğine göre, şimdi açık yüreklilikle, bir dostuna söyler gibi söyle bana, neredeydin kardeşim?

– Nerede miydim? İyi insanların yanında.

– Biliyorum canım, biliyorum. Her zaman hoşnuttum senden sevgili dostum, bu yüzden tavsiye belgesi vereceğim sana... Söylesene, ne yapacaksın onların yanında?

– Ne yapabilirim efendim! Ne yapacağımı siz de biliyorsunuz... Bilirsiniz efendim, iyi insan kötü şey öğretmez sana derler.

– Biliyorum canım, biliyorum. Ama günümüzde iyi insan azdır. Onun için değerlerini bil canım. Ee, kendileri nasıllar?

– Bildiğiniz gibi, efendim... Yalnız, efendim, bundan böyle yanınızda çalışamayacağım. Bunu siz de biliyorsunuz efendim.

– Biliyorum canım, biliyorum. Senin ne kadar çalışkan ve gayretli biri olduğunu biliyorum. Fark ettim bunu canım. Sana saygı duyuyorum dostum. Dürüst, iyi yürekli insana, bir uşak da olsa, saygı duyarın ben.

– Bilinen bir şeydir efendim!.. Uşak takımının hangisi iyi, hangisi işe yaramaz, bilirsiniz siz. Bu işler böyledir. Ben anlamam! İyi insanlar olmazsa, işimiz zor efendim, bilirsiniz...

– Pekâlâ dostum, pekâlâ. Farkındayım... Al şu paranı, tavsiye kâğıdını da al. Artık öpüşelim dostum seninle, vedalaşalım...

Bay Golyadkin ciddi bir tavırla ekledi:

– Evet, şimdi rica ediyorum senden sevgili dostum, son bir hizmetin olsun bana... Görüyorsun canım, her şey oluyor hayatta. En mutlu saraylarda bile keder ve üzüntü vardır. Kurtuluş yoktur bunlardan. Biliyorsun sevgili dostum, her zaman iyi davranmışımdır sana...

Petruşka susuyordu.

– Yanılmıyorsam, her zaman iyi davrandım sana canım... Şimdi kaç çamaşırın var sevgili dostum?

– Hepsi burada efendim. Altı keten gömlek, üç çift çorap, dört fanila, bir ince kazak, iki iç çamaşırı efendim. Hepsini biliyorsunuz. Sizin hiçbir şeyinizi almadım efendim.

dim... Efendilerimin her şeyine göz kulak olurum ben. Sizde şunu söyleyeyim efendim... bildiğim bir şey vardır... size karşı hiçbir günah işlemedim. Bunu siz de biliyorsunuz efendim...

– İnaniyorum sana dostum, inaniyorum. Bunu söylemek istememiştim canım, bunu söylemek istememiştim. Bak dostum benim...

– Biliyorum efendim, bunu biliyorum. Ben daha general Stolbnyakov'un yanındaiken, sonra bıraktılar beni, Saratov'a gittiler... babadan kalma çiftliklerine...

– Hayır dostum, benim söylemek istediğim bu değil. Bunu söylemedim ben... Böyle şeyler düşünme canım...

– Haklısınız. Uşakları bilirsiniz efendim, efendilerine kara çalmaya bayılırlar. Ama her çalıştığım yerde memnun kalmışlardır benden. Bakanların, generallerin, senatörlerin, kontların yanında çalıştım. Çok insana hizmet ettim: Prens Sviçatkin'e, Albay Pereborkin'e, General Nedobarov'a, onlar da çiftliklerine gittiler. Bildiğiniz gibi efendim...

– Evet dostum, evet. Çok iyi canım, çok iyi. Şimdi de ben gidiyorum... Herkesin ayrı bir kaderi vardır dostum, kimin ne olacağı bilinmez. Hadi dostum, şimdi giyinmeme yardım et. Ayrıca resmî giysimi de hazırla... Öteki pantolonlarımı, yatak çarşaflarını, battaniyeleri, yastıkları da...

– Hepsini bohça mı yapmamı istersiniz efendim?

– Evet dostum, evet. Bohça da olur... Başımıza nelerin geleceğini kim bilebilir... Şimdi gidiyorsun dostum, bir kupa arabası buluyorsun bana...

– Kupa arabası mı efendim?..

– Evet dostum, kupa arabası. Geniş bir kupa arabası. Uzun bir zaman için. Ama aklına kötü bir şey gelmesin dostum...

– Uzak bir yere mi gidiyorsunuz efendim?

– Bilmiyorum dostum, bunu da bilmiyorum. Sanırım kuş

tüyü döşegi de koyman gerekecek. Ne dersin dostum? Sana bırakıyorum bunu, nasıl bilersen öyle yap canım...

– Sanırım uzaklara gitmeye hazırlanıyorsunuz?

– Evet dostum, evet! Öyle bir durum çıktı ortaya... Böyle işte sevgili dostum, böyle...

– Bazen oluyor efendim. Bir keresinde bizim alayda bir üstegmen de öyle gitmişti. Çapkın... kaçırdı...

– Kaçırdı mı dedin?.. Ya! Dostum, sen...

– Evet efendim, kaçırdı ve yakındaki bir çiftlikte nikâhlandılar. Her şeyi önceden hazırlamışlar efendim. Peşlerinden gittiler. Prens girdi araya, toprağı bol olsun, işi yoluna koydu...

– Nikâhlandılar diyorsun, değil mi?.. Öyle dedin değil mi? Bunu nereden biliyorsun canım?

– Herkes biliyor efendim! Yerin kulağı vardır derler efendim. Her şeyi biliriz biz efendim... ama kimsenin işlediği günah bizi ilgilendirmez. Yalnızca şunu söyleyeyim size efendim, açık konuşacağım için affedin beni, durum oraya kadar vardıysa, söyleyeyim size efendim: Bir düşmanınız var, bir rakibiniz bulunuyor, güçlü bir rakip, işte bunu söylemek istiyorum size...

– Biliyorum dostum, biliyorum. Evet dostum, bildiğin gibi... Ama ben sana güveniyorum. Bu durumda ne yapmalıyız dostum? Ne tavsiye edersin bana?

– Bakın efendim, bu durumda sizin yapmanız gereken, nasıl söylesem, birşeyler satın almalısınız: Çarşafklar, yastıklar, bir başka döşek, iki kişilik olanlarından, biraz daha düzgün bir battaniye... alt komşuda var efendim. Kadın böyle şeyler alıp satıyor. Tilki kürkü güzel bir manto da var kendisinde. Bakıp almalısınız onu. İsterseniz hemen şimdi inip bakabiliriz. Bu durumda böyle bir manto gerekli size efendim. Güzel bir manto çünkü. Tilki kürkünden, içi atlas...

– Pekâlâ dostum, tamam. Kabul dostum, sana güveniyorum, sana çok güveniyorum. Bir manto alalım bakalım canım...Yalnız çabuk olalım, çok çabuk olalım! Allah aşkına çabuk olalım! Mantoyu da alacağım, ama ne olur, elimizi çabuk turalım! Saat neredeyse sekiz olacak, Allah aşkına acele edelim dostum! Çabuk ol dostum!..

Petruşka çamaşırları, yastıkları, battaniyeleri, çarşafı, daha bir sürü döküntüyü yerleştirdiği bohçayı bağlamayı yarım bırakıp koşarak çıktı odadan. Bu arada Bay Golyadkin mektubu tekrar eline almış, bir kez daha okumaya başlamıştı. Ama okuyamıyordu. Zafer sarhoşluğuyla dönen başını iki elinin arasına aldı, şaşkın bir durumda duvara yaslandı. Bir şey düşünemiyordu, bir şey de yapamıyordu. Kendisine ne olduğunu anlayamıyordu. Nihayet, zamanın geçtiğini, Petruşka'nın da, mantonun da hâlâ görünürlerde olmadığını fark edince oraya kendi gitmeye karar verdi. Antreye çıkınca alt katta gürültü olduğunu, birilerinin yüksek sesle konuştuğunu, tartıştığını, bağırıştığını duydu... Birkaç komşu yüksek sesle konuşuyor, bağırıyor, tartışıyor, bir konuda anlaşmaya, birbirlerini susturmaya çalışıyordu... Onların ne için tartıştığını biliyordu Bay Golyadkin. Petruşka'nın sesi duyuluyordu. Sonra birilerinin ayak sesi duyuldu. Bay Golyadkin dehşet içinde elini kolunu sallayarak geri, odasına koşarken “Tanrım! Hepsi birden buraya geliyorlar!” diye mırıldandı. Odasına girince neredeyse kendinde olmadan yüzükoyun kanepeye attı kendini. Bir dakika öyle kaldıktan sonra birden ayağa fırladı ve Petruşka'yı beklemeden galoşlarını, şapkasını, paltosunu giydi, cüzdanını kapıp koşarak merdivenlerden inmeye başladı. Merdivenlerde karşılaştığı Petruşka'ya “Hiçbir şey gerekmez canım!” dedi. “Hiçbir şey gerekmiyor! Ben hallederim, her şeyi ben hallederim! Şimdilik sen de gerekli değilsin. Hem bakarsın işler yolunda gider...” Sonra koşarak

avluya, oradan da sokağa çıktı kahramanımız. Kalbi duracak gibi çarpıyordu. Henüz kesin kararını vermiş değildi... Ne olacaktı, ne yapacaktı, bu kritik durumda nasıl hareket edecekti...

Nereye gittiğini bilmeden sokakta düşe kalka koşarken, bir süre sonra umutsuzca bağırdı:

– Tanrım, ne yapmalıyım? Olacaktı bütün bunlar! Bunların hepsi olacaktı! Evet, işte bu olmasaydı, özellikle bu olmasaydı işler yoluna girecekti. Bir anda, tek bir vuruşla, yalnızca ustaca, enerjik, esaslı bir vuruşla olay bitecekti. Durumun düzeleceğini bilsem bir parmağımı verirdim! Hem nasıl düzelebileceğini de biliyorum. Her şey şöyle düzelirdi: Gidip şöyle söyledim ona: “Durum böyle iken böyle sayın efendim, izninizle açıkça söyleyeyim size... bu işler böyle olmaz; sayın efendim, yüce gönüllü bayım, bu işler böyle olmaz ve başkasının adını kullanarak hiçbir şey elde edemezsiniz... Başkasının adını kullanan birinin, sayın efendim, vatanına hiçbir yararı olamaz. Bunu anlıyor musunuz? Yani bunu anlayabiliyor musunuz sayın bayım?! Bunu bilirsiniz... Ama öte yandan... hiç de öyle değil, hiç de öyle değil...” Ama saçmalamaya başladım sanırım... Çok aptalım, çok! Kendi kendimi mahvediyorum! Evet, kendi kendini mahvediyordun, yoksa... “Evet, ahlaksız birisin sen! Apaçık ortada bu!..” Peki şimdi ne yapacağım ben? Yani, kendime ne yapmam gerekiyor? Nereye gideceğim? Evet, açıkça söylemek gerekirse, neye yararsın sen şu anda? Evet Bay Golyadkin, ne işe yararsın sen? Peki şimdi ne olacak? Bir kupa arabası kiralamalıyım. Al sana bir kupa arabası, git hanımefendiyi buraya getir. Kupa arabası olmazsa ayakları ıslanır... Kim düşünürdü ki... Ah, hanımefendi, ah efendim benim! Ah soylu kraliçem! Ah yüce, ulaşılmaz hanımefendi! Kendini gösterdin hanımefendi, söylenecek söz yok buna, yapacağını yaptın!.. Bū-

tün bunlar yetişmenin ahlaksızca olmasından ileri geliyor. Artık her şeyi görüyorum, ahlaksızlıktan başka bir nedeni yok bütün bunların. Kızcağızı küçüklüğünden... arada bir kırbaçlasalardı... oysa pastalarla böreklerle, şekerlerle şımarttılar onu. Kocakarı da gözünün içine bakıyordu: “Canımsın sen benim, bir tanemsin, güzelim benim, konttan aşağısına vermeyeceğiz seni!..” Kız da böyle oldu işte. Marifetlerini gösterdi herkese. Biz böyleyiz işte efendim! Küçük yaşta ne diye evde tutacaklar onu, hemen pansiyona, Fransız bir madamın yanına, göçmen Falbal’ın* yanına falan gönderdiler. Falbal’ın yanında iyi olan her şeyi öğrenecekti. Sonunda böyle oldu işte. Yani, gidin gönlünüzce eğlenin! Yani falanca saatte pencerenizin dibinde bekleyecek kupa arabasına atlayın, duygulu İspanyol aşk şarkıları söyleyerek eğlenmeye gidin. Pekâlâ, bekliyorum hanımefendi, nelerden hoşlandığınızı da biliyorum. Birlikte kaçacağız ve bir kulübede yaşayacağız. Hayır, olacak şey değil bu. İş buraya kadar varmışsa, olmaz bu hanımefendiciğim benim. Saf ve namuslu bir kızı anne babasının izni olmadan evinden kaçırmak kanunlarca yasaklanmıştır. Hem sonra neden, niçin, ne gerekçeyle istiyorsunuz bunu? Kiminle olursa olsun, kaderinizde kim varsa, biriyle evlenseniz bitse daha iyi olmaz mı? Ben devlet hizmetinde bir insanım. Bu yüzden yerimden olabilirim. Sizin yüzünüzden mahkemeye düşebilirim kraliçem! Bütün bunlar olabilir! Bilmiyorsanız, söyleyeyim size. O Alman bayan boş durmuyor. Bütün bunlar o cadının başının altından çıkıyor, biliyorum. Çünkü Andrey Filippoviç’in akıl vermesiyle iftira ettiler bana, bir sürü şey uydurdular. Her şey bundan çıktı. Yoksa Petruşka niçin karışsın işe? Bunlardan ona ne? O serseriye ne? Hayır, yapamayacağım hanımefendi, kesinlikle yapamayacağım, hayır yapamayacağım... Bu seferlik bağışlayın beni

(*) Puşkin’in “Kont Nulin” şiirinde pansiyon sahibesi Fransız bayan Falbal.

hanımefendiciğim. Her şey sizin yüzünüzden efendim, Alman bayanın yüzünden değil... Hiç de o cadının yüzünden değil, doğrudan doğruya sizin yüzünüzden. Çünkü dürüst biridir cadı karısı, çünkü hiçbir suçu yok o cadı karısının, ama siz suçlusunuz hanımefendi. Bunu böyle bilirsiniz! Beni boşuna bu işe kalkıştıyorsunuz hanımefendi... Bir insanın mahvolmasına neden oluyorsunuz, kendi kendini yok etmeye zorluyorsunuz onu. Tutamıyor kendini, duramıyor. Ne biçim bir kader bu! Hem bütün bunların sonu ne olacak? Şimdi neler olacak? Bu soruların yanıtını bilsem neler vermezdim!..

Kahramanımız umutsuzluk içinde böyle düşünüyordu. Birden kendine geldiğinde Liteynaya'da bir yerlerde olduğunu fark etti. Hava berbattı: Tıpkı Bay Golyadkin'in bütün uğursuzluklarının başladığı o korkunç gece yarısında olduğu gibi aynı anda hem kar hem yağmur yağıyordu. Bay Golyadkin havaya bakarak "Ne kötü bir gezi bu!" diye geçirdi içinden. "Ortalıkta kimsecikler yok... Tanrım! Nerede bir kupa arabası bulacağım ben? Evet, şu sokak başında bir karaltı var sanki. Gidip bir bakayım... Kahramanımız karaltı gördüğü yere doğru güçlkle adım atarak yürürken düşünmeyi sürdürüyordu: "Tanrım! Evet, şöyle yapacağım: Yapabilirsem, gidip ayaklarına kapanacağım, küçük düşecek olsam da yalvaracağım ona. Böyle iken böyle diyeceğim, yardımınızı, amirimizin yardımlarını diliyorum, kaderimi ellerinize bırakıyorum... Yüce amirim, koruyun bu zavallıyı. Durum böyle iken böyle yüce efendim, yapılan bir kanunsuzluktur, beni mahvetmelerine izin vermeyin, bir baba biliyorum sizi ben; bırakmayın... gururumu ayaklar altına almasınlar, adımları kirletmesinler, kurtarın soyadımı lekelenmekten... O zorbadan, o kudurmuş adamdan kurtarın beni... O başka biridir yüce amirim, ben başka biri. Onun başka bir kişiliği var, benim başka, yüce amirim... Durum bu işte efen-

dim. Yani ona benzeyemem ben; emredin efendim, başkalarına da ders olması için, bu ahlaksız sahtekârlığı kaldırsınlar ortadan... Sizi babam biliyorum ben. Elbette, soylu, yüce gönüllü amirlerin astlarını korumaları, onlara kol kanat germeleri olağandır... Burada bir kahramanlık da söz konusudur. Söz gelimi, siz yüce amirimizi ben bir baba bilirim, kaderimi sizin ellerinize bırakırım, ne dersiniz itiraz etmeden yerine getiririm... emrederseniz çekilirim görevden... evet efendim, böyle işte!”

– Ne o canım, kiralık mı araban?

– Kiralık...

– Arabanı bütün akşam için kiralamak istiyorum...

– Uzak bir yere mi gideceksiniz efendim?

– Bütün akşamlığına, bütün akşamlığına kiralıyorum canım, nereye gerekirse oraya gideceğiz, nereye gerekirse oraya...

– Yani kent dışına mı çıkacağımızı söylemek istiyorsunuz?

– Evet canım, belki kent dışına da çıkarız. Nereye gideceğimizi henüz kendim de bilmiyorum canım. Şimdilik kesin bir şey söyleyemeyeceğim sana canım. Bak canım, belki de sonu iyi biter. Anlarsın ya canım...

– Evet efendim, anlıyorum. Tanrı herkese versin...

– Evet canım, evet; sana çok teşekkür ederim canım; evet, tamam mı canım?..

– Hemen şimdi mi gidiyoruz?

– Evet, hemen şimdi, yo hayır, şimdi değil, söyleyeceğim yerde bekleyeceksin... çok beklemeyeceksin canım...

– Bütün akşamlığına kiralıyorsanız, bu havada altı rubleden aşağı olmaz efendim...

– Tamam canım, tamam; hakkını vereceğim canım. Şimdi götür beni.

– Binin. Ama izin verin önce şurayı biraz düzelteyim. Şimdi oturabilirsiniz. Nereye gidiyoruz?

– Izmaylovski Köprüsü'ne dostum.

Arabacı yerine çıktı, sıska iki beygirini saman teknesinden güçlükle geri çekip Izmaylovski Köprüsü'ne doğru yola koyuldu. Ama Bay Golyadkin birden asıldı kordona, kupa arabasını durdurdu, yalvarımlı bir sesle arabacıya geri dönmesini, Izmaylovski Köprüsü'ne değil, başka bir sokağa gitmesini rica etti. Arabacı döndü. Bay Golyadkin'in kiraladığı kupa arabası on dakika sonra amirinin oturduğu apartmanın önünde durdu. Bay Golyadkin arabadan indi, arabacıya beklemesini, sakın bir yere gitmemesini sıkıca tembihledikten sonra, kalbi küt küt vurarak apartmanın kapısından içeri koştu, ikinci kata çıktı, kordonu çekti, kapı açıldı ve kahramanımız kendini amirinin antresinde buldu.

Bay Golyadkin kendisine kapıyı açan uşağa sordu:

– Generalim evdeler mi?

Uşak Bay Golyadkin'i yukarıdan aşağı süzdükten sonra:

– Niçin sordunuz? dedi.

– Ben, dostum... Golyadkin, memur Golyadkin, dokuzuncu dereceden devlet görevlisi Golyadkin... Yani kendilerine böylece söyleyiver...

– Biraz bekleyebilir miydiniz?..

– Bekleyemem dostum: İşim çok önemli, çok acil...

– Gönderen kim sizi? Evrak mı getirdiniz?..

– Hayır dostum, ben kendim geldim... Böyle biri geldi, sizinle görüşmek istiyor diye söyleyiver dostum. Hakkını vereceğim dostum...

– Olmaz. Kimseyi kabul etmiyorlar. Konukları var. Lütfen yarın sabah dokuzda...

– Hadi haber verin sevgili dostum. Bekleyemem, bekleyecek durumum yok... Bunun hesabını vereceksiniz dostum...

Divana uzanmış, o ana kadar ağzını açıp bir şey söylemeyen bir başka uşak araya girdi:

– Öyleyse git kendin söyle geldiğini! Ne o, çizmelerin es-
kir diye mi korkuyorsun yoksa?

– Boşuna gitme! Söyledim sana, kimseyi kabul etmiyorlar.
Anlamıyor musun? Sabahları kabul ediyorlar.

– Haber versen ölür müsün?

– Pekâlâ, ölmem, haber vereceğim. Kabul etmeyeceğini
söyledim size ama anlamıyorsunuz. Peki, odaya geçin.

Bay Golyadkin bekleme odasına geçti. Masanın üzerinde
bir saat vardı. Baktı Bay Golyadkin: Saat sekiz buçuktu. Yü-
reğine bir şey saplandı. Dönüp çıkmak istedi. Ama bu arada
uzun saçları örgülü uşak, öteki kapıda yüksek sesle Bay Gol-
yadkin'in adını söylemişti. Kahramanımız anlatılmaz bir can
sıkıntısıyla "Ne gırtlak var adamda!.." diye geçirdi içinden.
"Efendice şöyle desen olmaz mıydı: Falanca sizinle saygıla-
rını sunarak görüşmek için geldiler efendim... Kabul etmek
ister miydiniz?.. Oysa durum berbat oldu şimdi, işler sarpa
sardı... Bununla birlikte... Neyse canım, olan oldu artık, boş
ver..." Aslında düşünecek bir şey kalmamıştı. Uşak geri gel-
miş, "Buyurun," demiş ve Bay Golyadkin'i amiri olan gene-
ralin odasına almıştı.

Kahramanımız odaya girdiğinde gözleri kamaştı gibi geldi
ona, çünkü hiçbir şey göremiyordu. Bir süre sonra iki kişi gö-
rür gibi oldu. "Bunlar konukları olsa gerek," diye düşündü,
Bay Golyadkin. Sonunda kahramanımız amirinin siyah frakı-
nın yakasındaki yıldızı açık seçik gördü. Sonra yavaş yavaş si-
yah frakını seçti, daha sonra her şeyi görmeye başladı.

Hemen yanı başında tanıdık bir ses duydu Bay Golyadkin:

– Ne istemiştiniz?

– Dokuzuncu dereceden devlet görevlisi Golyadkin, yü-
ce amirim.

– Evet?

– Sizinle görüşmek istemiştim...

– Nasıl yani? Ne görüşeceksiniz benimle?

– Şey yüce efendim. Yani sizinle görüşmek, size anlatmak için gelmişim efendim...

– Evet ama siz... Hem kimsiniz siz?..

– Ben... Golyadkin, efendim, dokuzuncu dereceden devlet görevlisi...

– İstedığınız nedir?

– Zatı-âlilerini babam bilirim ben efendim... görevden ayrılıyorum efendim, düşmanlarından koruyun beni efendim, bunu arz etmek için geldim!

– Ne demek istiyorsunuz?

– Bildiğiniz gibi efendim...

– Neyi biliyormuşum?

Bay Golyadkin sustu. Çenesi hafiften titremeye başlamıştı...

– Hadi söyleyin, neyi biliyormuşum?

– Yüce efendim, düşündüm ki... Siz yüce ve soylu efendimi bir baba bilirim ben... Demek istediğim, yüce efendim, koruyun beni... ağla... ağlayarak yal... yalvarıyorum size yüce efendim... ben ne yaptım ki...

Amiri, Bay Golyadkin'e arkasını döndü. Kahramanımız birkaç dakika ne olduğunu anlayamadı. Göğsü sıkışıyordu. Soluk alamıyordu. Nerede olduğunu bilmiyordu... Öylesine utanıyordu ve üzgündü... Daha sonra neler oldu, Tanrı bilir... Kahramanımız kendine geldiğinde generalin konuklarıyla konuştuğunu, onlarla bir şeyi sert bir tavırla, canı sıkın tartıştığını fark eder gibi oldu. Bay Golyadkin konuklardan birini hemen tanımişti. Andrey Filippoviç'ti bu. Ötekinin kim olduğunu bilmiyordu. Ama yüzü sanki hiç yabancı değildi. Uzun boylu, şişmanca, kaşları ve favorileri oldukça gür, anlamlı bakışları sert, yaşlıca biriydi. Boynunda bir nişan, ağzında ise puro vardı. Purosunu ağzından çıkarmadan dinliyor, arada bir Bay Golyadkin'e bakarak başını anlamlı bir biçimde sallıyordu. Bay Golyadkin kendini rahatsız hissetmeye başlamıştı. Bakışlarını öte yana kaçırınca bu

kez orada tuhaf bir konuk daha gördü. Kahramanımızın o ana kadar ayna sandığı kapıda o, Bay Golyadkin'in çok iyi tanıdığı dostu dikiliyordu. Küçük Golyadkin gerçekten de o ana kadar bitişik küçük odadaydı, orada aceleyle birşeyler yazıyordu. Yazmayı bitirmiş olacak, kâğıtlar koltuğunun altında odaya girdi, amire doğru yürüdü ve Andrey Filippoviç'in hemen arkasında durdu, puro içen konukla arada bir bakışarak, kendisiyle ilgilenilmesini son derece saygılı, alçak gönüllü bir tavırla beklemeye koyuldu. Küçük Bay Golyadkin'in, saygıyla dinlediği konuşmayla çok yakından ilgilendiği belliydi. Durmadan başını sallıyor, bacaklarını oynatıyor, gülümsüyor, başını ikide bir çevirip onun da yarım kelimecik söylemesine izin vermeleri için yalvarır gibi amirine bakıyordu. Bay Golyadkin "Alçak!" diye geçirdi içinden ve elinde olmadan bir adım öne attı. O anda general döndü, oldukça kararsız bir tavırla Bay Golyadkin'in yanına geldi.

– Hadi tamam, gidin artık. Sizin işinizle ilgileneceğim. Çıkmanızı emrediyorum...

Bu arada general, gür favorili konuğuna bir göz atmış, konuğu da onaylıyor anlamında başını hafifçe eğmişti.

Bay Golyadkin burada kendisiyle gerektiği gibi değil, çok değişik bir biçimde ilgilendiklerini hissediyor, bunu açıkça görüyordu. "Öyle veya böyle, açıklama yapmak zorundayım; evet, böyle işte generalim..." diye geçirdi içinden. O anda şaşkınlıkla bakışlarını yere indirdi ve hayretle amirinin çizmesinde kocaman, beyaz bir leke gördü. Bay Golyadkin "Yırtılmış mı yoksa?" diye düşündü. Ama çok geçmeden generalin çizmesinin yırtık olmadığını, çizmeleri aşırı cilalı olduğu için çok parladığını fark etti. Kahramanımız "Buna ışık yansıması diyorlar," diye geçirdi içinden. "Özellikle ressamlar kullanırlar bu deyim. Başka yerlerde bunun adı kesişen ışıklardır." Bay Golyadkin başını kaldırdı

ve o anda konuşma zamanının geldiğini anladı, çünkü durum kötüye gidebilirdi... Bir adım öne çıktı kahramanımız.

– Durum şu merkezde efendim, diye başladı. Günümüzde kendini başka bir adla tanıtmak uygun değildir.

General bir şey söylemedi, ama çingırağın kordonuna uzanıp hızla çekti. Kahramanımız bir adım daha attı. Ne söylediğini bilemeden, korkudan titreyerek, o anda generalin arkasında tıptış tıptış dolaşıp duran aşağılık ikizini cesaretle, kararlı bir tavırla göstererek:

– O aşağılık, ahlaksız biridir efendim, dedi. Evet efendim, öyle işte. Kimden söz ettiğimi biliyorsunuz...

Bay Golyadkin böyle söyleyince odada bir hareketlenme oldu. Andrey Filippoviç ile yabancı konuk başlarını salladılar; amir uşakları çağırmaq için var gücüyle, sabırsızca asıldı çingırağın kordonuna. Bu arada küçük Bay Golyadkin öne çıktı.

– Saygıdeğer efendim, dedi, en derin saygılarımla rica ediyorum, konuşmama izin verin.

Küçük Bay Golyadkin'in sesinde büyük bir kararlılık vardı. Her şeyinden, kendini bütünüyle haklı gördüğü belliydi. Generalin bir şey söylemesine fırsat vermeden bu kez Bay Golyadkin'e döndü:

– İzninizle size sorabilir miyim bayım, açıklamak istediğiniz nedir? Kimin karşısındasınız? Kimin odasında bulunduğunuzu biliyor musunuz?

Küçük Bay Golyadkin olağanüstü heyecanlıydı. Yüzü kıpkırmızıydı. Öfkeden ve nefretten ateş gibi kıpkırmızıydı. Gözleri bile yaşarmıştı.

Odanın kapısında beliren uşak avazı çıktığıınca bağırdı:

– Bay Bassavrükov hazretleri!

Bay Golyadkin "Küçük Rusya'dan gelme önemli bir soylu aile," diye geçirdi içinden. O anda birinin önce bir elini, sonra öteki elini omzuna dostça koyduğunu hissetti. Bay Golyadkin'in iğrenç ikizi ona yol göstererek çevresinde dolanıp

duruyordu. Kahramanımız, onu odanın çıkışına doğru götürdüklerini açıkça fark etmişti. “Tıpkı Olsufiy Ivanoviç’in evinde olduğu gibi,” diye düşünüyordu ki, kendini antrede buldu. Çevresine bakınca generalin iki uşağıyla ikizini gördü. İğrenç adam uşağın elinden paltoyu kaparken, cırlak sesiyle bağıırıyordu:

– Bana ver dostumun paltosunu, çabuk ver!

Aldığı paltoyu, onunla en küçültücü ve aşağılayıcı biçimde alay etmiş olmak için kahramanımızın doğrudan kafasına geçirdi. Büyük Bay Golyadkin paltonun altından başını kurtarmaya çalışırken iki uşağın kıkır kıkır güldüğünü duyuyordu. Ama kahramanımız hiçbir şeyi önemsemeden, ne olup bittiğiyle ilgilenmeden çıktı kapıdan, aydınlık merdivende buldu kendini. Küçük Bay Golyadkin seslendi arkasından:

– Güle güle ekselansları!

Kahramanımız nefretle:

– Alçak! diye mırıldandı.

– Alçak da olalım bakalım...

– Ahlaksız, aşağılık!

– Ahlaksız, aşağılık da olalım...

Aşağılık düşmanı saygıdeğer Bay Golyadkin’e böyle karşılık veriyordu işte. Kendisine özgü alçaklığıyla merdivenin en üst basamağından, sözlerine devam etmesini istiyormuş gibi Bay Golyadkin’in doğrudan gözlerinin içine bakıyordu. Kahramanımız yere nefretle tükürdü ve koşarak avluya çıktı. Öylesine kendinde değildi ki, kupa arabasına onu kimin, nasıl bindirdiğini fark etmedi. Kendine geldiğinde, kupa arabası Fontanka’da ilerliyordu. “Galiba İzmaylovski Köprüsü’ne gidiyoruz...” diye geçirdi içinden. O anda başka birşeyler daha düşünmek istiyordu Bay Golyadkin, ama düşünemiyordu. Anlatılması zor, korkunç bir şey vardı kafasında... “Neyse, önemli değil!” diye verdi kararını kahramanımız, İzmaylovski Köprüsü’ne doğru yoluna devam etti.

Bölüm XIII

...Hava düzeleceğe benziyordu. Gerçekten de, bu saate kadar bulut bulut gelen sulu kar yavaş yavaş seyrelmeye başlamış, sonunda neredeyse dinmişti. Gökyüzü görünüyordu şimdi. Yer yer yıldızlar da göz kırpmıyorlardı. Ama her yer ıslaktı, çamurdu (özellikle, zaten soluk almakta güçlük çeken Bay Golyadkin için), sıkıcı ve boğucuydu. Islandığı için ağırlaşmış paltosu, içine işleyen iğrenç bir sıcaklıkla bedenini sarıyor, zaten güçsüz olan dizlerinin bağını çözüyordu. Tuhaf bir ürperti dolaşıyordu bedeninde. Bitkindi, bedeninden soğuk, hastalıklı bir ter boşalıyordu. Öyle ki, Bay Golyadkin, uygun her anda kendisine özgü kararlılığıyla yinelenmediği, eninde sonunda nasıl olsa işlerin öyle veya böyle düzeleceği üzerine o çok sevdiği tümcesini bile unutmuştu. Dayanıklı, metin kahramanımız artık suyu tutamayacak kadar ıslanmış şapkasının kenarlarının her yanından akıp yüzüne gelen soğuk suları silerken düşünüyordu: “Daha bir şey değil bütün bunlar!” Bunların daha bir şey olmadığını bir kez daha içinden geçiren kahramanımız, Olsufiy İvanoviç’in evinin avlusundaki odunların arkasında bir kütüğün

üzerine oturdu. Kuşkusuz İspanyol serenatları, ipek merdivenler söz konusu değildi burada. Ama sıcak olmasa da, rahat, onu kimsenin göremeyeceği kuytu başka bir yer olsaydı doğrusu hiç fena olmazdı. Bu arada, Olsufiy İvanoviç'in evinin merdiven başında dolapla eski paravanlar, bir sürü eski püskü ev eşyası arasındaki o yeri özlüyordu. Önemli olan, Bay Golyadkin'in şimdi iki saattir Olsufiy İvanoviç'in avlusunda bekliyor olmasıydı. Ne var ki gizli ve rahat olan saklanılacak yer konusunda, şimdi daha önce olmayan değişik uygunsuz birkaç durum söz konusuydu. Birinci uygunsuz durum, merdiven başındaki o yerin şimdi göz altında tutuluyor olması, ayrıca Olsufiy İvanoviç'in evinde verilen o balodan bu yana orasıyla ilgili birtakım önlemlerin alınmış olma olasılığıydı; ikinci olumsuz durum ise, Klara Olsufiyevna'nın vereceği işareti beklemesi gerekiyordu. Çünkü kesinlikle bir işaret vermesi gerekiyordu. Her zaman öyle yaparlar, "Bu işler bizimle başlamıyor, bizimle de bitecek değil..." Bay Golyadkin o anda, çok eskiden okuduğu bir aşk öyküsünü anımsadı. Kız tıpkı bu durumda olduğu gibi, Alfred'e belli bir işaret vereceğini, pencereye pembe kurdele bağlayacağını söylemişti. Ama şimdi gece vakti, ıslaklığıyla, güvenilmezliğiyle ünlü Petersburg'un bu havasında pembe kurdele pek işe yaramayabilirdi. Kısacası, bu işaretin kullanılması olanaksızdı. Kahramanımız düşünüyordu: "Hayır, ipek merdiven falan da söz konusu olamaz, iyisi mi ben güzelce saklanırım... en doğrusu burada dikilmem..." Kendine avluda, pencerelerin karşısında, odun yığınının arkasında uygun bir yer bulmuştu. Ne var ki, bir sürü yabancı geçiyordu avludan: Arabacılar, at bakıcıları... Ayrıca tekerlek sesleri, atların kişnemeleri vb. duyuluyordu. Ama Bay Golyadkin'in yeri yine de uygundu: Onu orada sonunda fark edecek olsalar da olmasalar da, şu anda bulunduğu yer hiç değilse karanlıktı ve Bay Golyadkin'i kim-

se görmüyordu. Oysa bulunduğu yerden kendisi her şeyi görüyordu. Pencereler ışıl ışıldı. Olsufiy İvanoviç'in evinde neşeli bir toplantı vardı. Ama müzik henüz başlamamıştı. Olduğu yerde kıpırdamadan beklerken düşünüyordu Bay Golyadkin: "Galiba balo değil bu, başka bir nedenle toplanmış olsalar gerek... Ama bugün diye mi yazmıştı? Tarihte bir yanlışlık olmasın? Olabilir, her şey olabilir... Evet, olmayacak şey değil... Belki de dün yazmıştı o mektubu, ama bana gününde ulaşmadı, çünkü Petruška alçağı âlem yaptı! Belki de yarın için yazmıştır... ben de neler saçmalıyorum?.. Dün yapmam gerekirdi bunu, yani kupa arabasıyla burada dün beklemeliydim..." O anda eli ayağı buz kesti kahramanımızın, durumu öğrenmek amacıyla mektubu çıkarmak için elini cebine sokmuştu. Ama mektup cebinde değildi. Yarı ölü bir durumda inleyerek mırıldandı Bay Golyadkin: "Nasıl olur? Nerede bıraktım onu? Kayıp mı ettim yoksa? Bir bu eksikti! Ya şimdi kötü niyetli kimselerin eline geçerse? Belki de geçmiştir bile! Tanrım! Şimdi ne olacak? Çok kötü... Ah benim şu kara talihim!" Kötü niyetli ikizinin belki de düşmanlarından, cebinde bir mektup olduğunu öyle veya böyle öğrendiği için, mektubu çalmak amacıyla paltosunu başına attığı aklına gelince, Bay Golyadkin yaprak gibi titremeye başladı. Kahramanımız düşünüyordu: "Delil olarak eline geçirmek istedi mektubu, evet, delil olarak!.." İlk şaşkınlık ve dehşet anından sonra kan başına hücum etti Bay Golyadkin'in. Inleyerek ve dişlerini gıcırdatarak başını ellerinin arasına aldı, daha önce oturduğu kütüğe tekrar oturdu, birşeyler düşünmeye başladı... Ne var ki, bir şey gelmiyordu aklına. Birtakım yüzler beliriyordu hayalinde, çoktan unutup gittiği birtakım olayları kâh bulanık kâh açık seçik hatırlar gibi oluyordu, aptal bazı şarkıların sözleri geliyordu aklına... Hüzün, olağanüstü bir hüzün çökmüştü üzerine! Kahramanımız biraz kendine geldikten sonra

hıçkırıklarını göğsünde bastırmaya çalışarak “Tanrım!” diye geçirdi içinden. “Sonu gelmez bu sıkıntılara dayanabilmem için güç ver bana! Artık mahvoldum ben, tam anlamıyla yok oldum... Kimsenin kuşkusu olamaz bundan. Olması gerekli bir şeydi bu, başka türlü olamazdı çünkü. Önce görevimi yitirdim, kesinlikle yitirdim görevimi, yitirmek zorundaydım da... Tatalım ki şöyle veya böyle işler yolunda gitti. Bir kereliğine, tatalım, paracıklarım da yetti. Başka bir daire tuttum, birkaç eşya aldım... Petruşka yanımda olmayacak. O serserisiz de yapabilirim... Apartman sakinlerinden de kurtulmuş olurum... Böylesi daha iyi bile olacak! İstedğim zaman girip çıkacağım evime, hem Petruşka’nın “Geç geldin,” diye homurdanmaları da olmayacak... Böylesi daha iyi. Kendi başıma yaşar giderim... Evet, bütün bunlar çok güzel; ama şu anda bambaşka şeylerden söz ediyorum, asıl konuyu unutuyorum!” Asıl konuyu anımsayınca belleği yine aydınlandı Bay Golyadkin’in. Çevresine bakındı. “Aman Tanrım! Ulu Tanrım! Şu anda neler düşünüyorum?” Dertli başını ellerinin arasına alıp böyle geçirmişti içinden...

Bay Golyadkin başının üzerinde bir ses duydu:

– Hemen gidecek misiniz efendim?

Bay Golyadkin ürperdi. Kiraladığı kupa arabasının onun gibi iliklerine kadar ıslanmış, soğuktan titreyen, sabırsızlıktan ve boş durmaktan Bay Golyadkin’i odun yığınının arkasında aramayı akıl eden arabacısı karşısında duruyordu.

– Hemen şimdi dostum... biraz sonra geleceğim dostum, bekle sen...

Arabacı kendi kendine birşeyler söylenerek uzaklaştı. Bay Golyadkin gözleri yaşlı “Neden öyle söyleniyor?” diye geçirdi içinden. “Öyle ya, bütün bir akşam için kiraladım onu, öyleyse... buna hakkım var demektir... Evet, bütün akşam için kiraladım onu! O zaman bir şey söylemeye hakkı yok!

Istersem olduğun yerde tutarım seni! Canım nasıl isterse...
Istersem bir yerlere giderim, istersem bir yerde bekletirim...
Burada odun yığınının arkasında durmama gelince, bu da
beni ilgilendirir... Bu konuda bir şey söylemeye hakkın
yok. Adamın canı odun yığınının arkasında durmak istiyor-
sa, durur... Kime ne zararı var bunun? Nerede isterse orada
durur! Evet hanımefendi, öğrenmek istediğiniz buysa, bu-
radayım işte... Ama, hanımefendiciğim, günümüzde kulü-
bede falan oturan yok artık. Evet, öyle işte! Kötü örnek olu-
yorsunuz, hanımefendiciğim. Sanayi çağımızda en önemli
olan ahlaktır, ahlak olmadan amacınıza ulaşamazsınız ha-
nımefendiciğim... Diyelim ki bir yargıç oldunuz, deniz ke-
narında bir kulübede yaşayacaksınız. Bir kere, deniz kenar-
larında oturamaz yargıçlar; sonra, siz de ben de bir yargıç
olamayız. Çünkü, söz gelimi, diyelim ki ben dilekçe ver-
dim, öyle veya böyle, bir yargıç oldum... Tanrı korusun... O
zaman şöyle diyeceklerdir size, hanımefendiciğim... “Yar-
gıçlar çoktur bizde. Kendinizi burada, kötü bir örneği ol-
duğunuz soyluluğu öğrendiğiniz göçmen Falbal’ın evinde
sanmayasınız.” Soyluluk evde oturmaktır hanımefendici-
đim, babacığınızın sözünü dinlemektir, zamanı gelmeden
evlenmeyi aklına getirmemektir. Zamanı gelince bir koca
adayı bulunacaktır size hanımefendiciğim. Evet, buluna-
caktır! Elbette, evleneceğiniz kişinin çeşitli yetenekleri ola-
caktır, bundan kuşkunuz olmasın: Bazen piyano çalacak-
tır, Fransızca konuşacaktır; tarihi, coğrafyayı, Tanrı’nın ya-
salarını, matematiği iyi bilecektir... Öyle işte! Elinden baş-
kaca bir şey gelmesi gerekmez. Ya mutfak? Her soylu kızın
mutfak konusunda çok iyi olması zorunludur! Yoksa nasıl
olur? Önce, güzel hanımefendim benim, yüce gönüllü kra-
liçem, bırakmazlar sizi, arkanızdan koşmaya başlarlar, son-
ra da manastıra kaparlar. O zaman ne olur hanımefendici-
đim? O zaman ne yapmamı emredersiniz kraliçem? Bazı ap-

tal aşk romanlarındaki gibi kapatıldığınız manastırın yakın bir tepesine oturup soğuk duvarlarına bakarak kanlı göz yaşları dökmek ve sonunda iğrenç birtakım Alman ozanları gibi, romancıları gibi ölmek, öyle mi kraliçem?* Evet, izin verin, dostça önce şunu söyleyeyim size: İşler böyle yürümüyor. Sonra, sizi de, size Fransız romanları okuttukları için anne babanızı da adamakıllı kırbaçlamak gerekir. Çünkü Fransız romanları iyi bir şey öğretmez insana. Zehirdir Fransız romanları... zehir, kraliçem! İzninizle soracağım, yoksa birlikte kaçarsak cezalandırılmayacağımızı, dahası... deniz kenarında bir kulübede yaşayabileceğimizi mi sanıyorsunuz?** Kumrular gibi sevişeceğimizi, birbirimize aşkımızdan söz edeceğimizi, bir ömür öyle yaşayacağımızı, günlerimizin bolluk içinde, mutlu geçeceğini mi sanıyorsunuz? Sonra bir yavru gelecek, onu da... babanız devlet görevlisi Olsufiy Ivanoviç'in yaptığı gibi, bir yavru geldi diye günahlarınızdan sıyrılacaksınız, aileyi kutsayacaksınız, değil mi? Hayır kraliçem, yine söyleyeyim, bu işler böyle olmuyor. Bir kere, kumrular gibi olmamız imkânsız, bunu hayal etmeyiniz. Günümüzde kraliçem benim, koca, evin efendisidir, iyi yürekli, eğitilmiş karısı da her şeyde ona boyun eğmek zorundadır. Bu sanayi çağımızda aşırı incelikten hoşlanılmıyor kraliçem. Anlayacağınız, Jean Jacques Rousseau devri geçti. Söz gelimi, günümüzde koca görevden eve aç geliyor. "Yiyecek bir şey var mı ruhum?" diye soruyor. "Birazcık votka ile yanında tütsülü balık falan?" Koca iştahla yer içer, başını kaldırıp size bakmaz bile, yalnızca şöyleder: "Mutfağa git yavrucuğum, yemeğin pişip pişmediğine bak." Belki haftada bir kerecik öper sizi, o da soğuk... Şim-

(*) F. Shiller'in "Şövalye Torenburg" baladında buna benzer söylemler vardır.

(**) F. Shiller "İrmak Kıyısında Bir Genç" şiirinde, birbirini seven iki insanın mutlulukları için küçücük bir kulübenin yeterli olduğunu söyler. Buna benzer bir deyim de Türkçemizde vardır. *İki gönül bir olursa samanlık seyran olu* - ç.n.

di yaşam böyle kraliçem! Anlayacağınız, haftada bir bile soğuk öper!.. Böyle düşünecek, olaya böyle bakacak olursak böyle işte... Benim ne ilgim var bütün bunlarla? Kaprislerinize neden karıştırdınız beni kraliçem? “İyilik yapmayı seven, beni koruyacak, benim de sevimli bulduğum biri,” falan filan mı yani? Önce kraliçem, size göre biri değilim ben. Biliyorsunuz, kompliman yapmakta usta değilimdir. Bayanların pek hoşlandığı bir sürü boş laf etmekten hoşlanmam. Yaşlı zamparalardan nefret ederim, ne yalan söyleyeyim, hiçbir zaman yapmadığım bir şeydir bu. Sahte kendini övme ve yapmacık utanma bulamayacaksınız bende. Bunu şimdi bütün içtenliğimle itiraf ediyorum size. Anlayacağınız, dürüst, içten ve mantıklı bir insanım. Entrikayı bilmem. Yani entrikacı değilim ve bununla gurur duyuyorum. Böyle işte!.. İyi insanların arasında maskesiz dolaşırım, bütün bunları size anlatmak için de...”

Birden ürperdi Bay Golyadkin. Arabacısının sırlıslıkla, kızıl sakalı odunların arkasına uzanmıştı yine...

Bay Golyadkin titrek, sıkıntılı bir sesle:

– Şimdi dostum, hemen şimdi geliyorum dostum, dedi.

Hemen şimdi...

Arabacı ensesini kaşdı, sonra sakalını sıvazladı, daha sonra bir adım öne attı... durdu ve kuşkulu, Bay Golyadkin'in yüzüne baktı.

– Şimdi geliyorum dostum, gördüğün gibi, ben... sevgili dostum... biraz sonra, ben, gördüğün gibi dostum, yalnızca bir saniye burada... görüyorsun dostum...

Arabacı sonunda Bay Golyadkin'e iyice yaklaşıp kararlı bir sesle:

– Sizin bir yere gideceğiniz yok galiba?.. dedi.

– Yo, dostum, şimdi geliyorum. Biliyor musun dostum, birini bekliyorum da...

– Demek öyle...

- Gördüğün gibi dostum... sen hangi köydendin dostum?
- Biz efendimizin yanındayız...
- Efendiniz iyi biri mi bari?..
- Eh işte...
- Evet dostum. Sen birazcık daha bekle dostum. Söylesene dostum, ne zamandan beri Petersburg'dasın?
- Bir yıldır arabacılık yapıyorum...
- İyi misin burada dostum?
- Şöyle böyle...
- Evet benim dostum, evet. Tanrı'ya şükret dostum. Umarım hep iyi insanlar çıkar karşına. Günümüzde iyi insan çok az çünkü sevgili dostum, iyi insan çok az... Bazen bakıyorsun, iki gözü iki çeşme ağlıyor insan, dostum... durmadan ağlıyor adamcağız, evet öyle işte dostum...

Arabacı Bay Golyadkin'e acımaya başlamıştı sanki.

- Olur efendim, bekleyeceğim, dedi. Daha çok mu bekleyeceksiniz?
- Hayır dostum, hayır, bak ne diyeceğim sana... artık beklemeyeceğim dostum... Ne dersin dostum? Sana güveniyorum. Artık beklemeyeceğim...
- Gidiyor muyuz yoksa?
- Hayır dostum; hayır, sonra seni göreceğim dostum... evet, hakkını vereceğim. Sana ne kadar ödemem gerekiyordu dostum?

– Bunu konuşmuştuk efendim, üstü size kalmış... Çok bekledim çünkü... Sanırım beni üzmezsiniz efendim...

Bay Golyadkin çıkarıp altı gümüş ruble verdi arabacıya ve artık zaman kaybetmemeye, yani akıllı davranmaya kesin kararlı; çünkü nasıl olsa olan olmuştu artık, arabacıyı da göndermişti, dolayısıyla bekleyecek bir şey yoktu... koşarak çıktı avlu kapısından, sola döndü, sağına soluna bakmadan, soluk soluğa, hafiflemiş, koşmaya başladı. "Sanırım böylesi daha iyi olacak," diye düşünüyordu. "Böylece bir beladan

kurtulmuş oluyorum.” Gerçekten de, Bay Golyadkin rahatlamış hissediyordu kendini. Kahramanımız, kendisine pek inanmamakla birlikte, düşünüyordu: “Ah, iyi sonuçlansa bu iş! Ben... Hayır, iyisi mi ben öteki taraftan... Ya da öyle mi yapсам?..” Kahramanımız böylece kuşkular içinde, kuşkularının anahtarını arayarak Semyonovski Köprüsü’ne kadar koştu. Oraya varınca sakinleşti, geri dönmeye karar verdi. “Böylesi daha iyi,” diye geçirdi içinden. “Öteki taraftan gidersem daha iyi olacak, yani öyle yaparsam... Şöyle yapacağım: Bir yabancı gibi bakacağım duruma, orada her şey bitecek... “Ben şöyle bir bakıyorum, bir yabancıyım. Orada ne olursa olsun, suç bende olmayacak. Evet, öyle yapacağım! Şimdi öyle yapacağım.”

Kahramanımız kararını verdikten sonra geri döndü. Bu düşüncesi onu mutlu ettiği için kendini bir yabancı yerine koymuştu. “Böylesi daha iyi olacak: Hiçbir soruya cevap vermek zorunda olmazsın, ne yapman gerektiğine o zaman karar verirsin...Evet, öyle yapacağım!” Yani hesap çok doğrudu. Evet, bu kadardı, her şey bitecekti. Sakinleştikten sonra kendini rahat ve güvende hissettiği odun yığınının arkasına sindi yine, dikkatle pencerelere bakmaya başladı. Bu kez uzun süre beklemesi, pencereleri gözetlemesi gerekmedi. Pencerelerin hepsinde birden ansızın tuhaf bir hareketlenme başladı. Birileri pencerelerin önüne geliyor, perdeler açılıyordu. Olsufiy Ivanoviç’in pencerelerine bir sürü insan yığılmış, avluda birşeyler arıyormuş gibi dışarı bakıyorlardı. Odun yığınının arkasına sinmiş kahramanımız da merakla, ne olup bitiyor izlemeye, arkasına saklandığı odun yığınının izin verdiği ölçüde başını sağa sola uzatmaya başlamıştı. Birden çarpılmış gibi ürperdi, az kaldı dehşet içinde olduğu yere yığılacaktı. Kulağına gelen birkaç sözcükten bir şeyi değil, birini aradıklarını anlamıştı: Açıkça onu, Bay Golyadkin’i arıyorlardı. Herkes onun

bulunduğu yere bakıyor, orayı gösteriyordu. Kaçması olanaksızdı: Kaçarken görürlerdi onu... Şaşkına dönmüş olan Bay Golyadkin elinden geldiğince sindi odunların arkasına. Ama kahrolası gölgesinin ona ihanet ettiğini, tam gizlenemediğini fark etti. Kahramanımız o anda, mümkün olsaydı, odun yığnında fare deliği kadar bir yere girmeye, orada sakin oturmaya seve seve razı olurdu. Ne var ki, kesinlikle imkânsızdı bu. Sonunda, kendini bilmeden, kararlılıkla yine pencerelere bakmaya başlamıştı. Böylesi daha iyiydi... Ama birden büyük bir utanç duydu. Artık iyice görmüşlerdi onu, herkes görmüştü, ellerini ve başlarını sallayarak çağırıyorlardı onu. İşte birkaç pencerenin kanadı açıldı, birkaç kişi seslenmeye başladı ona... Kahramanımız şaşkın bir durumdaydı. “Bu kızları çocukluk çağlarında nasıl kırbaçlamıyorlar, anlamıyorum,” diye mırıldandı. Birden o (kim olduğunu biliyorsunuz) çıktı kapıdan. Üzerinde yalnızca üniforması vardı, şapkası başında değildi. Soluk soluğaydı. Sonunda Bay Golyadkin’i gördüğüne çok sevindiğini adice belli etmek için sağa sola dönüyor, tıpış tıpış yürüyor, zıplayıp duruyordu.

Bildiğimiz aşağılık cırlak sesiyle:

– Yakov Petroviç, diye sesleniyordu. Orada mısınız Yakov Petroviç? Üşüyeceksiniz. Dışarısı soğuk Yakov Petroviç. İçeri gelin lütfen.

Kahramanımız saygılı bir sesle karşılık verdi:

– Hayır Yakov Petroviç! Ben burada iyiyim Yakov Petroviç.

– Olmaz Yakov Petroviç. İçerden çağırıyorsunuz sizi, bekliyorlar bizi. Şöyle diyorlar: “Lütfen sevindiriniz bizi, Yakov Petroviç’i buraya getirin.” Evet, öyle diyorlar efendim.

Kahramanımızın yüzü ateş gibiydi, bir yandan da utancından, kapıldığı dehşetten donuyordu.

– Hayır Yakov Petroviç, dedi; gördüğünüz gibi, en iyisi, benim... iyisi mi eve gideyim ben, Yakov Petroviç...

İğrenç adam cırlak sesiyle karşılık verdi:

– Kesinlikle olmaz, hayır dünyada olmaz! Sakın öyle bir şey yapayım demeyin, izin vermem! Hadi gidiyoruz!

Böyle dedikten sonra, büyük Bay Golyadkin'i kararlı bir biçimde kolundan tutup götürmeye başladı. Aslında büyük Bay Golyadkin hiç gitmek istemiyordu, ama pencerelerden herkes baktığı için karşı koymanın, direnmenin aptallık olacağını düşünüyordu. Bu yüzden kahramanımız karşı koymadan yürüyordu, aslında buna yürüyor demek de doğru değildi, çünkü kendisine ne yapıldığının farkında olmadan adım atıyordu. Neyse, bunun da önemi yoktu!

Kahramanımız biraz kendini toparladığında, kendine geldiğinde salondaydı. Yüzü bembeyazdı, perişan bir durumdaydı, şaşkındı. Salondakileri bulanık bakışlarla süzüyordu. Korkunçtu! Salon da, öteki odalar da, hepsi, hepsi tıka basa insan doluydu. Sayısız erkek, bir sürü bayan vardı. Hepsi Bay Golyadkin'in çevresine toplanmıştı, hepsi onun üzerine üzerine geliyordu. Herkesin onu bir yöne doğru götürmekte olduğunun açıkça farkında olan Bay Golyadkin'i sanki omuzlarında taşıyorlardı. "Besbelli kapıya götürmüyorlar beni?" diye geçti Bay Golyadkin'in aklından. Gerçekten de kapıya doğru götürmüyorlardı onu, dosdoğru Olsufiy Ivanoviç'in oturduğu koltuğa götürüyorlardı. Koltuğun bir yanında yüzü çarşaf gibi bembeyaz, süzgün, kederli, ama yine de güzelce süslenmiş Klara Olsufyevna duruyordu. Bay Golyadkin'in dikkatini özellikle siyah saçlarına iliştiirmiş olduğu etkileyici minik beyaz çiçekler çekmişti. Koltuğun öteki yanında siyah frakıyla ve yakasında yeni aldığı nişanıyla Vladimir Semyonoviç ayakta idi. Bay Golyadkin'in bir koluna, onu pek mutlu edecek biçimde yüzüne olağanüstü kibar ve iyi niyetli bir ifade takınmış küçük Bay Golyadkin, öteki koluna, mağrur bir tavırla müdürü Andrey Filippoviç girmiş, yukarıda söylendi-

gi gibi, onu Olsufiy Ivanoviç'in yanına götürüyorlardı. "Ne oluyoruz?" diye düşünüyordu Bay Golyadkin. Onu Olsufiy Ivanoviç'in yanına götürdüklerini anlayınca birden yıldırım çarpmış gibi oldu. Cebinden çalınan mektup gelmişti aklına... Kahramanımız Olsufiy Ivanoviç'in karşısında ölmüş gibi durdu. "Şimdi ne yapacağım?" diye düşünüyordu. "Korkmamalıyım, yani açıkyürekli, mert olmalıyım. Evet efendim, böyleyken böyle, demeliyim." Ne var ki, kahramanımızın korktuğu şey olmadı. Olsufiy Ivanoviç, Bay Golyadkin'i oldukça iyi karşıladı. Elini ona uzatmamış olsa da, hiç değilse karşısındakinde saygı uyandıran ak saçlı başını üzgün, ama aynı zamanda hoşgörülle sallayarak yüzüne bakmıştı. Hiç değilse Bay Golyadkin'e öyle gelmişti. Olsufiy Ivanoviç'in ölgün gözlerinde yaş varmış gibi bile gelmişti ona. Başını kaldırdı Bay Golyadkin, koltuğun yanında duran Klara Olsufyevna'nın kirpiklerinde de bir damla yaş gördü gibi geldi ona. Vladimir Semyonoviç'in gözlerinde de buna benzer birşeyler çekmişti dikkatini. Nihayet katı yaradılışlı, soğukkanlı Andrey Filippoviç de gözleri yaşaranlar kervanına katılmıştı. Dahası, önceleri pek mağrur bir devlet görevlisi gibi duran genç, hıçkırarak ağlıyordu... Belki de bütün bunlar öyle gelmişti Bay Golyadkin'e. Çünkü kendi ağlıyordu, gözyaşlarının yanaklarından aşağı yuvarlandığını hissediyordu... Hıçkırarak ağlarken, insanlarla ve kaderiyle barışmış, o anda yalnızca Olsufiy Ivanoviç'i değil, yalnızca konukların hepsini değil, şu anda hiç de kötü biri olmadığı belli olan düşman ikizini bile (şimdi Bay Golyadkin'in ikizi değil, çok sevimli bambaşka biriydi) seviyordu. Kahramanımız içtenlikle açtı duygularını Olsufiy Ivanoviç'e. Ne var ki, o anda çok duygulu olduğu için bir şey söyleyemiyor, yalnızca heyecanlı bir biçimde kalbini gösteriyordu... Ak saçlı ihtiyarın duygulanması üzerine Andrey Filippoviç, Bay Golyadkin'i kenara çekti, orada yalnız

bıraktı onu, rahatlamasını sağladı. Kahramanımız gülümseyerek, kendi kendine birşeyler mırıldanarak, biraz şaşkın, ama yine de oldukça rahatlamış, insanlarla ve kaderiyle barışık, konuklar kalabalığının arasında ilerlemeye başladı. Herkes yol veriyordu ona, tuhaf bir merakla, anlatılmaz, esrarlı bir ilgiyle bakıyorlardı yüzüne. Kahramanımız öteki odaya geçti. Aynı ilgi orada da vardı ona. Arkasında kalabalık bir konuk grubunun olduğunu derinden duyuyor, onun attığı her adımı izlediklerini, aralarında çok önemli bir şeyden alçak sesle söz ettiklerini, başlarını salladıklarını, aralarında fısıldaştıklarını, birşeyleri tartıştıklarını, yorumladıklarını hissediyordu. Bay Golyadkin, onların ne konuştuğunu, neyi tartıştığını, yorumladığını, aralarında neler fısıldaştıklarını bilmeyi çok istiyordu. Kahramanımız dönüp arkasına baktığında hemen yanında küçük Bay Golyadkin'i gördü. Kolundan tutup kenara çekti onu. Bay Golyadkin öteki Yakov Petroviç'ten, bundan sonra olacıklarda ona yardımcı olmasını, kritik bir şey olursa onu yalnız bırakmamasını ısrarla rica etti. Küçük Bay Golyadkin mağrur bir tavırla başını eğdi ve büyük Bay Golyadkin'in elini kuvvetlice sıktı. Kahramanımız çok duygulanmıştı. Yüreği sıkışıyordu. Bununla birlikte sık soluyor, içinin sıkıştığını hissediyordu. Ona doğrultulmuş bütün bu bakışlar eziyordu onu sanki, boğuyordu... Bir ara peruklu devlet görevlisini gördü Bay Golyadkin. Herkesin tersine sertçe, onu inceliyormuş gibi bakıyordu yüzüne... Kahramanımız durumu aydınlığa kavuşturmak için gülümseyerek doğrudan onun yanına gitmeye karar verdi, ama yapamadı. Bir anda her şeyi unuttu Bay Golyadkin, hiçbir şey hatırlamaz oldu, kendini kaybetti... Kendine geldiğinde çevresini almış konukların arasında olduğunu fark etti. O anda öteki odadan seslendiler Bay Golyadkin'e. Bu ses herkesi etkiledi. Kalabalık dalgalandı. Herkes heyecanlanmıştı. Her kafadan bir ses çıkıyor-

du. Herkes birinci salonun kapısına koşmuştu. Kahramanımızı neredeyse eller üzerinde götürüyorlardı. Bu kargaşada katı yürekli, peruklu devlet görevlisi ile Bay Golyadkin yan yana gelmişlerdi. Sonunda peruklu devlet görevlisi elini tuttu Bay Golyadkin'in, hemen yanına, Olsufiy Ivanoviç'in koltuğunun karşısına (ama oldukça uzağına) oturttu onu. Odalarda olan herkes gelip Bay Golyadkin ile Olsufiy Ivanoviç'in çevresine oturdu. Salon susmuş, durulmuştu. Herkes bu görkemli sessizliği izliyor, besbelli olağanüstü bir Şeyin olmasının beklentisi içinde, Olsufiy Ivanoviç'e bakıyordu. Bay Golyadkin, Andrey Filippoviç'le teki Bay Golyadkin'in Olsufiy Ivanoviç'in koltuğunun yanına, tam devlet görevlisinin karşısına yerleşmekte olduğunu gördü. Sessizlik sürüyordu. Gerçekten de bir Şey bekliyorlardı. Kahramanımız düşünüyordu: "Tıpkı aileden birisinin çok uzak bir yolculuğa çıkmaya hazırlandığında olduğu gibi... sanki Şimdi herkes ayağa kalkacak, dua etmeye başlayacak." Ansızın olağanüstü bir hareketlenme oldu, Bay Golyadkin'in düşünceleri dağıldı. Uzun süredir beklenen Şey gerçekleşmişti. Kalabalıkta mırıldananlar oldu: "Geliyor, geliyor!" Bay Golyadkin "Kim geliyor?" diye geçirdi içinden ve tuhaf bir duyguyla ürperdi. Devlet görevlisi dikkatlice Andrey Filippoviç'e baktıktan sonra "Zaman geldi!" dedi. Andrey Filippoviç, Olsufiy Ivanoviç'e baktı. Olsufiy Ivanoviç gösterişli, mağrur bir tavırla başını eğdi. Devlet görevlisi Bay Golyadkin'i kaldırırken "Kalkalım!" dedi. Herkes ayağa kalktı. Devlet görevlisi büyük Bay Golyadkin'i, Andrey Filippoviç de küçük Bay Golyadkin'i kolundan tuttular ve onları kuşatmış, olayı merakla izleyen kalabalık arasında, birbirinin aynı iki Bay Golyadkin'i gösterişli tavırlarla kapıya doğru götürdüler. Kahramanımız Şaşkınlık içinde çevresine bakınıyordu. Birden durdurdular onu ve elini ona uzatan küçük Bay Golyadkin'i gösterdiler kendisine. Kahrama-

nımız "Barıştırmak istiyorlar bizi," diye geçirdi içinden ve duygulanarak elini küçük Golyadkin'e uzattı. Sonra, sonra da başını uzattı. Öteki Bay Golyadkin de aynı şeyi yaptı... O anda büyük Bay Golyadkin'e kötü dostu gülümsedi. Çevresindekilere kaçamak, kurnazca göz kırptı gibi geldi ona. Ahlaksız küçük Bay Golyadkin'in yüzünde uğursuz bir şey vardı. Kahramanımızla öpüşürken bile buruşturmuştu yüzünü... Bay Golyadkin'in başının içi zonkluyordu, gözleri kararmıştı. Öyle bir sürü Golyadkin gürültüyle salonun kapılarını zorluyor gibi geliyordu ona. Ama olan olmuştu artık... iğrenç, hain öpücüğün sesi duyulmuştu...

O anda hiç beklenmedik bir şey oldu... Salonun kapısı gürültüyle açıldı ve kapıda, yalnızca görüntüsü bile Bay Golyadkin'in her yanının buz kesmesine yeten birisi görüldü. Bay Golyadkin olduğu yerde kalakalmıştı. Çılgılığı sıkışan göğsünde tıkıldı, dışarı çıkamadı. Ancak bütün bunların olacağını önceden biliyordu Bay Golyadkin ve böyle bir şeyin olmasını uzun zamandır bekliyordu. Yabancı; mağrur, gösterişli bir tavırla Bay Golyadkin'in yanına geldi... Bay Golyadkin çok iyi tanıyordu onu. Görmüştü onu, çok kez görmüştü, bugün bile görmüştü... Yabancı uzun boylu, şişmanca, siyah frak giymiş, boynunda önemli bir haç nişan olan, Tanrı vergisi gür ve simsiyah favorili biriydi. Her şeyin tamam olması için yalnızca dudaklarında purosusu eksikti... Daha önce de söylenmiş olduğu gibi, yabancıнын kapıda görünmesi Bay Golyadkin'in dehşet içinde donup kalmasına yetmişti. Korkunç adam, yüzünde mağrur, ağırbaşlı bir ifadeyle öykümünün ağlamaklı kahramanının yanına geldi... Kahramanımız elini uzattı ona. Yabancı elini tuttu, onu kapıya doğru götürmeye başladı... Kahramanımız perişan, bitik bir yüzle çevresine bakıyordu...

Bay Golyadkin hemen kulağının dibinde cırlak bir ses duydu:

– Yakov Petroviç, bu sizin uzun zamandır tanıdığınız tıp doktoru ve cerrah Krestyan İvanoviç Rutenspits...

Dönüp baktı Bay Golyadkin: Aşağılık, iğrenç ikiziydi bunu söyleyen. Yüzünde çirkin, hain bir sevinç parıltısı vardı. Heyecanla ellerini ovuşturuyor, başını sağa sola çeviriyor, herkesin çevresinde neşeyle dolanıp duruyordu. Sevincinden hemen dans etmeye başlayacak gibiydi. Sonunda ortaya fırladı, uşaklardan birinin elindeki mumu kapıp Bay Golyadkin ile Krestyan İvanoviç'e yol göstermek için önden yürüdü. Bay Golyadkin salondakilerin hep birlikte onun arkasından kapıya saldırdığını, birbirini sıkıştırdığını, ezdiğini, hep birlikte arkasından şöyle dediklerini duyuyordu: “Önemli bir şey yok Yakov Petroviç... Korkmayın. Sizin eski dostunuzdur Krestyan İvanoviç Rutenspits, tanıyorsunuz onu...” Sonunda ışıl ışıl aydınlatılmış merdiven başına çıktılar. Merdiven de kalabalıktı. Dış kapı gürültüyle açıldı ve Bay Golyadkin, Krestyan İvanoviç'le birlikte apartmanın taşlığına çıktı. Avluda, merdivenin dibinde, sabırsızlıktan soluğunu burnundan gürültüyle dışarı veren dört at koşulu bir kupa arabası bekliyordu. Kötü niyetli küçük Bay Golyadkin, üç adımda merdivenlerden indi ve koşup kupa arabasının kapısını açtı. Krestyan İvanoviç okşar bir tavırla Bay Golyadkin'in arabaya binmesini rica etti. Oysa buna hiç gerek yoktu. Bay Golyadkin'i arabaya bindirecek yeterince insan vardı... Bay Golyadkin dehşet içinde arkasına baktı: Işıl ışıl merdiven insan doluydu. Herkes merakla ona bakıyordu. Olsufiy İvanoviç merdivenin üst sahanlığında koltuğundaydı, olan biteni dikkatle, büyük bir ilgiyle izliyordu. Herkes bekliyordu. Bay Golyadkin arkasına baktığında kalabalıktan sabırsız bir homurtu yükseldi.

Kahramanımız kendinde değildi. Kendi kendine mırıldandı:

– Umarım kötü... çirkin... ya da insanları kızdıracak bir şey olmaz... Herkesin dikkati benim üzerimde çünkü.

Her yanda bir gürültü, homurdanma başlamıştı. Herkes ters ters başını sallıyordu. Bay Golyadkin'in gözleri yaşarmıştı.

– Bu durumda ben hazırım... kaderimi Krestyan Ivanoviç'in ellerine bırakıyorum...

Bay Golyadkin, kaderini Krestyan Ivanoviç'in ellerine bıraktığını mırıldandığı anda, onu kuşatmış kalabalıktan kulakları sağır eden bir sevinç çığlığı yükseldi ve çevrede bekleyen kalabalığın üzerine bir uğursuzluk belirtisi gibi yayıldı. Bir yandan Krestyan Ivanoviç, öte yandan Andrey Filipoviç, Bay Golyadkin'in koluna girdiler, kupa arabasına binmesine yardım ettiler. Bu arada öteki Bay Golyadkin ise her zamanki aşağılık alışkanlığıyla arkadan onlara yardım ediyordu. Şanssız büyük Bay Golyadkin son bir kez daha baktı çevresine ve kalabalığa, sonra (böyle bir benzetme yapılabilirse) başından aşağı soğuk su boşaltılmış bir kedi yavrusu gibi titreyerek arabaya bindi. Hemen arkasından Krestyan Ivanoviç bindi. Kupa arabasının kapıları kapandı. Kırbacın şakladığı duyuldu, kupa arabası hareket etti... Herkes arabanın arkasından yürümeye başladı. Düşmanları Bay Golyadkin'i iyi dilekleriyle yolcu etmek için bağırıyor, çığlıklar atıyordu. Bay Golyadkin'i götüren arabayı izleyenler bir süre sonra seyrekleşti. Giderek azaldı, azaldı, sonunda bir kişi kaldı. Şimdi kupa arabasını izleyen yalnızca Bay Golyadkin'in aşağılık ikiziydi. Elleri, yeşil resmî pantolonunun ceplerinde, kupa arabasının kâh bu yanından kâh öteki yanından arabaya atlamaya çalışarak mutlu bir yüzle yürüyordu. Arada bir kupa arabasının pencere kenarına tutunarak asılıyor, başını içeri sokuyor ve vedalaşma anlamında Bay Golyadkin'e öpücükler yolluyordu. Ama sonunda o da yorulmaya başladı, artık giderek daha seyrek tutunuyordu arabanın penceresine. Sonunda görünmez oldu. Bay Golyadkin'in yüreğinde bir sızı vardı. Kanı başına sımsıcak akıyordu. Buna-

lıyordu Bay Golyadkin. Önünün düğmelerini çözmek, göğsünü açıp karla ovalamak, soğuk suyla ıslatmak istiyordu. Sonunda kendinden geçti... Kendine geldiğinde araba bilmediği bir yolda götürüyordu onu. Yolun iki yanı ormandı. Her yer sessiz, ıssızdı. Birden donup kaldı Bay Golyadkin: Karanlığın içinden hain, parlak iki göz şeytanca bir sevinçle bakıyordu ona. Krestyan İvanoviç değildi bu! Kimdi? Yoksa o muydu? Evet, oydu! Krestyan İvanoviç, ama önceki değil, başka bir Krestyan İvanoviç! Korkunç bir Krestyan İvanoviç'ti bu!..

Kahramanımız bu korkunç Krestyan İvanoviç'i uysallığıyla, boynu büküklüğüyle hiç değilse biraz yumuşatmak için ürkek, korkudan titreyerek:

– Krestyan İvanoviç, ben... diye başladı. Ben, sanırım Krestyan İvanoviç...

Krestyan İvanoviç'in mahkemede karar okur gibi sert, korkunç sesi duyuldu:

– Size bir daire verilmek... avlusu olmak, liht* olmak, hizmetçileriniz olmak... bunları siz hak etmemek...

Kahramanımız bir çığlık atarak başını ellerinin arasına aldı. Eyvah! Uzun zamandır beklediği şey gerçekleşmişti!

(*) (Alm.) Licht: Aydınlatma, ışık.

SONSÖZ
ÖTEKİ
JOSEPH FRANK

1.

Dostoyevski'nin, *İnsancıklar*'dan sonra yazdığı 1840'lardaki minör kurmacaları üzerine doğru bir bakış açısı oluşturmak katiiyen kolay bir iş değil. Özellikle, bu erken dönem yaratımlarında, daha sonraki (ve çok daha büyük) Dostoyevski'ye dair birçok ipucunu, sonradan bakışın yardımıyla ayırt edebildiğimizden bu yana, çağdaşlarının neredeyse tamamen olumsuz değerlendirmelerine katılmak elbette mümkün değil. Öte yandan, çağının acıklı miyopluğu olarak gördüğümüz şeyi reddederken, aynı derecede bariz ve belki daha az affedilebilir olan bir hataya düşmemeliyiz. Potansiyel olanla gerçekleşmiş olan arasındaki çizgiyi belirsizleştirmemeli ve bu erken dönem eserini, sanki o, majör yapıtların tüm kompleksliğini ve derinliğini *halihazırda* içeryormuş gibi okumamalıyız. Yakın zamanda, özellikle Rusya dışında yapılan bazı eleştiriler bu tuzağa düştü ve –Öteki'nin uygun bir örnek teşkil ettiği– bu zayıf erken dönem eserlerini bazen taşıyamayacakları kadar ağır bir önem yüküyle yüklediler.

Hemen belirtmeli ki Dostoyevski'nin 1846 ile 1848 arasındaki üretiminde, başarılı ve tamamlanmış bir yaratım olarak *İnsancıklar*'a denk olduğundan dolayı iftihar edilebilecek hiçbir eser yoktur. Aslında, hapiste bulunduğu sürede o, çoğunlukla, önceki vaatlerini yerine getirmeyi maalesef başaramamış bir yazar sayılıyordu. Bu hâkim kanı elbette haksız ve hakikat-dışıydı; ama ilk bakışta görünebileceği kadar insafsız değildir. 1846 ile 1848 arasında Turgenyev, *Avcının Notları*'nda yer alan pek çok öykü yayımladı; Herzen *Suçlu Kim?*'i ve bir dizi parlak kısa öyküyü üretti; Gonçarov *Sıradan Bir Hikâye* ile etkileyici çıkışını yaptı ve bunu süregelen romanından bir bölüm –“Oblomov'un Rüyası”– ile sürdürdü; Grigoroviç'in, köy yaşamını anlatan iki romanı, *Anton Goremyka* ve *Köy'den ya da A.V. Druzhinin'in kadın özgürlüğü bayrağını yükselten Polinka Sachs*'ından henüz bahsetmedik bile. Bu eserler dizisiyle kıyaslandığında Dostoyevski'nin yayınları önemsiz işler gibi gözükür gerçekten de; ve okuyucu kitlesinin gözünde itibarını yeniden sağlamak adına güvendiği daha uzun kitap, *Netoçka Nezvanova*, tutuklanması sebebiyle asla tamamlanamadı.

Dostoyevski'nin sorununun bir kısmı şüphesiz, onu çok acele üretmeye zorlayan yoksulluğuydu. Diğer kısım da, onu duygusal Doğalcılık damarını terk etmeye ve *İnsancıklar*'ın zaferinin ardından, akıl bozukluğu ile hastalıklı bir büyülenme olarak görünen şeye ve *mechatelnost** izleği üzerine lirik araştırmalara doğru apar topar kaymaya sevk eden sanatsal sabırsızlığı ve hırсыydı. Şimdi bizce açıktır ki, Dostoyevski daha sonra muhteşem bir şekilde kaynaştıracağı üsluplar ve karakter tipleriyle denemeler yapıyordu. Ama zamanında, yükselişte olan diğer genç yazarlara kıyasla onun tamamen yolunu kaybetmiş olduğunu hissetmemek zordu.

(*) (Rus.) Hayalcilik, fantazi – ç.n.

2.

Dostoyevski'nin *İnsancıklar*'ın hemen ardından gelen bir sonraki eseri *Öteki*'ydi. 1845 Mayıs'ında, ilk romanı üzerinde son düzeltmelerini yaparken, Mihayil'e, başka eserler için halihazırda "bir çok yeni fikri" olduğunu söyler; muhtemelen *Öteki*'nin ilk tasarımı da onların arasındaydı. Mektuplardaki diğer göndermelerden anlıyoruz ki romanı (bu uzun öyküyü böyle adlandırıyor) 1845 yazı boyunca kafasında tarttı ve sonbaharda ciddi bir biçimde onun üzerinde çalışmaya koyuldu. Ekim 1845'e ait bir mektupta, Mihayil'e şöyle bildiriyordu: "Yakov Petroviç Golyadkin... adi, korkunç adi biri! Kariyerinin kasımın ortasından önce tamamlanmasına hiçbir şekilde yanaşmayacak. Haşmetmeaplarıyla olan işlerini henüz halletti ve eğer bu başarılabilirse (ki neden olmasın?), razı edilmeye hazır." Ama, Dostoyevski'de olağan hale geldiği gibi, eser umulandan daha uzun zaman aldı ve 1846 Ocakı'nın sonunda, tefrika halinin yayımlanmasından sadece birkaç gün önce onu hâlâ gözden geçiriyordu.

Romanın, hem Dostoyevski'nin özel yaşamındaki hem yazınsal gelenekteki kökenlerini bulmak zor değil. *Netoçka Nezvanova*'ya gönderme yapan bir mektupta, bu planlanan romanın "ayrıca Golyadkin'e benzer biçimde ama farklı bir tonda ve üslupta bir itiraf olacağını" belirttiğini görmek ilginç. Bu gözlem, Dostoyevski'nin, başkalarının onun hakkındaki görüşlerine karşı isyanı nedeniyle, Golyadkin'inkini anımsatan bir kişisel öz-eleştiri bağlamında yapılır. "Gülücüm ve iğrencim ve hakkımda varılan yargılardan her zaman çok çektim." Dostoyevski yine de, kendi yarattığı karakteri gibi, Golyadkin'inkine benzer kuruntuları da pekâlâ içerebilecek olan sanrılara tâbiydi ve anormallik sınırına varan ölçüde ürkekti. Az önce alıntılanan, Belinski'nin Annenkov'a söylediği, Rousseau gibi Dostoyevski de "tüm insanlığın onu

kıskandığına ve ona zulmettiğine katiiyetle inanmış” sözünden biliyoruz ki o, Bay Golyadkin’in paranoyasının bir emaresinden daha fazlasını sergiliyordu.

Öteki’deki otoportrenin bu veçheleri yine de bize kompozisyonun yalnızca bir unsurunu verir; diğer unsurlar ise hem Dostoyevski’nin önceki eserlerinden hem dışsal yazınsal etkilerden sağlanır. Öncelikle, Devuşkin’in karakteriyle Golyadkin’inki arasında belirgin bir süreklilik var. *İnsancıklar*’ın önemli anlarından biri sırasında –tam bir umutsuzluk içindeki Devuşkin’in amiri ile görüşmeye çağırıldığı noktada– onun duyguları şöyle betimlenir: “Yüreğim duracak gibi çarpmaya başlamıştı. Bildiğim bir şey varsa o da ömrümde hiç bu kadar korkmadığımdır. Sandalyeye yapışmıştım sanki, kendimde değildim.” Tam da budur Golyadkin’in kişiliğinin bölünmesine ve ötekinin ortaya çıkmasına yol açan dehşet tepkisi: İçsel işleyişe tamamen dramatik bir gerçeklik kazandırılır.

O halde *İnsancıklar*, *Öteki*’nin en belirgin yazınsal kaynağını oluşturur; ama bahsedilmesi gereken birtakım başkaları da vardır. Dostoyevski’nin *Doppelgänger** aletini kullanması onun yeni romanını E.T.A Hoffmann’a bağlar ve *Öteki* ve çeşitli Hoffmannyen prototipler arasındaki olası ilişkiler bütünüyle araştırılmıştır. Fakat Hoffmann’ın doğrudan etkisi, Dostoyevski’nin, ona özellikle Gogol’ün yazıları aracılığıyla ulaşan Rus Hoffmannistleri tarafından beslenmesinden daha az önemlidir. V.V. Vingradov biçimsel açıdan bakarak *Öteki*’nin konusunu tanımlarken, muhtemelen *İnsancıklar*’daki duygusal mektup-roman türünün dönüşümü benzeşimine dayanarak “Rus Hoffmannizminin romantik ötekilerinin doğalcı bir dönüşümü”nün içerildiğinden bahsetti. Ama *Öteki* bu bakımdan pek özgün değildir. Başkalarını bir yana bırakalım bizzat Gogol bu “doğalcı dönüşüm” işle-

(*) (Alm.) Çift-gezen, yaşayan bir insanın hayaletvari ikizi – ç.n.

mine çoktan başlamıştı ve Dostoyevski onu sadece bir adım öteye taşır.

Golyadkin'in iştah kabartan Klara Olsufyevna ile flörtü, *Bir Delinin Günce'si*'nde Gogol'ün Poprişçin'inin genel müdürünün kızına benzer şekilde sevdalanmasını anımsatır. Genç bayan onunla, babasının bürosundaki mobilyalarla ilgilendiğinden daha fazla ilgilenmez ve şaşkın Romeo İspanya kralı olduğuna katiiyetle inanarak sonunda kendisini deliler-evinde bulur. Gogol'ün bir başka öyküsü *Burun*'da, bu yeri doldurulamaz organ, beşinci derece memur (binbaşı rütbesini kullanmayı tercih eden) Kovalyov'un suratındaki münasip yerinden kopar ve daha yüksek rütbelilere ait bir üniforma giyerek önceki sahibinin şaşkın bakışları altında etrafta dolaşır. İki öykü de, açıkça aynı gelenek içinde iş görmekte olan Dostoyevski'de bulduğumuz toplumsal hırs izleğiyle harmanlanmış fantastik grotesk tekniğinin aynısını kullanır.

Bununla birlikte, *Öteki*'nin Gogolyen kaynakları katiiyen yalnızca bu iki öykü değildir. Dostoyevski'nin (başkalarıyla birlikte) bizzat kendisi, yeni eserinin öncelikle *Ölü Canlar* ile ilişkili olduğunu düşünüyordu. Yeni eserinin yayımlandığı gün zafer sevinciyle "Golyadkin, *İnsancıklar*'dan bin kat daha iyi," diye yazıyordu Mihayil'e. "Onlar [Belinski ve diğerleri] *Ölü Canlar*'dan bu yana Rusya'da buna benzer bir şeyin görülmediğini söylüyorlar... Eminim ki onu *Ölü Canlar*'dan daha çok beğeneceksin." Dostoyevski, Gogol'ün *Çiçikov'un Serüvenleri*'ni anımsatan orijinal altbaşlığında (*Bay Golyadkin'in Serüvenleri*) bu bağın varlığını gayet farkında olarak hissettiriyor. Nasıl ki Gogol, *Çiçikov*'un dünyada yükselme çabasındaki "serüvenler"inin sahte-kahramansal bir tasvirini yaptıysa, Dostoyevski de aynısını Bay Golyadkin için yapıyordu. *Öteki* ile *Ölü Canlar* arasındaki ilişki hemen hemen gözden kaçırıldı, çünkü Dostoyevski yıllar son-

ra öyküyü yeniden gözden geçirirken bir diğeri işaret eden izlerin çoğunu silmişti. Fakat *Öteki*'yi anlamanın en iyi yolu, onu, Dostoyevski'nin tıpkı daha önce *Palto*'ya yaptığı gibi, *Ölü Canlar*'ı kendi sanatsal terimleriyle yeniden işleme çabası olarak görmekten geçer.

Buna rağmen, her ne kadar ikisi de Gogol karakterlerinin psikolojisine sızmaya ve onları içeriden resmetmeye yönelik aynı sanatsal tavrın parçası olsa da elde edilen etki, iki durumda oldukça farklıdır. Golyadkin, Poprişçin'in ürkekliğinin ve korkaklığının, Çiçikov'un "hırs"ıyla aşılınmış bir bileşimi olarak tanımlanabilir; ama görüş mesafesinin kısaltılması, onun iç dünyasına doğru iniş, bizde bir duygudaşlık uyandırmaktan uzaktır. *Ölü Canlar*'dan devralınan, Gogol'ün geniş toplumsal hiciv amacıyla kullandığı sahte-kahramanlık tonlaması şimdi, biraz renksiz vodvil komedi seviyesine varana kadar büzülmüş bir dünyaya uygulanır: Pikaresk serüven, büyük bir servetin bile değil, yalnızca bir parça daha yüksek bir memurluk makamının ve yoz bir bürokratik hiyerarşinin cazibeli çevresine kabul edilmenin peşinde giden bir arayıştan oluşur. Dostoyevski, Gogolyen modelden bir kez daha uzaklaşır ve onun etkisini yoğunlaştırır; fakat bu kez amacı, asıl modeldeki "insancıl" unsuru daha sarıh bir biçimde göz önüne sermek değildir. Bunun yerine, amaç, ahlaki durgunluk ve toplumsal hareketsizlik gösteren karakter üzerindeki grotesk etkilere dair Gogol'deki keskin algıyı kuvvetlendirmektir. Sonuç, duygusalcılıkla değil de, Hoffmannyen fantezinin, sınırları aşan delilik durumu üzerine hakiki bir araştırmaya yönelik olarak derinleştirilmesiyle dönüştürülen ve yeniden şekillenen Gogolyen unsurların yeni bir sentezidir. Bu yolla Dostoyevski, Gogol'ün toplumsal-psişik rahatsızlıklara dair nispeten sevimli kalan tasvirinin insani trajik yanını vurgular.

3.

Öteki'de, tıpkı *Palto*'da ya da *İnsancıklar*'da olduğu gibi, bir kez daha aynı *chinovnik** atmosferine gireriz ve St. Petersburg bürokrasisinin aynı dünyasıyla karşılaşırız. Fakat Golyadkin, kesinlikle yoksul ve mahrumiyet sınırında yaşayan bir Akaki Akakiyeviç ya da bir Devuşkin değildir. Aksine, o hiç de yoksul sayılmaz, (sahnenin arkasında bir “köşecikte” değil) kendi dairesinde kendi uşağıyla yaşar ve iç rahatlığının memnuniyeti adına muhafaza ettiği epey bir miktar para biriktirmiştir. Golyadkin'in bürokratik hiyerarşideki mevkisi hiç de yüksek sayılmaz ama yine de o, çalıştığı dairenin şef yardımcısıdır. Öykünün açılışında, bir kupa arabası kiralamıştır, uşağını uşak üniformasıyla donatmıştır ve endişeli bir halde, kasıtlı olarak davet *edilmemiş* olduğu Klara Olsufyevna'nın doğum günü ziyafetine katılma hazırlıkları yapmaktadır.

Diğer bir deyişle, Bay Golyadkin, biraz daha yukarı tırmanmayı arzulamasını mümkün kılan bir yüksekliğe kadar –hiç değilse kendi gözünde– çıkmıştır toplumsal merdiven üzerinde; onun başındaki bela, ezici yoksulluk değil de “hırs”tır. Dostoyevski, böylece Devuşkin'in yoksulluğu ile özsaygı mücadelesi arasındaki, *İnsancıklar*'da sağlam tutulan bağı koparır ve şimdi bu ikinci motifi vurgular. İçsel ve psikolojik hale gelen odağını, Golyadkin'in kendini öne çıkarma çabası üzerinde yoğunlaştırır; ama bu onu kaçınılmaz bir şekilde toplumsal düzenin mevcut katılıklarıyla zıtlasmaya götürür. Ve şimdi Dostoyevski'nin izlediği, bu sistemin birey üzerindeki sakatlayıcı iç etkileri olur – yani, notlarından alıntılarsak “Golyadkin[’in] hırstan tamamen nefret ediyor ve hatta hırs gibi saçma sapan bir belâya sahip ol-

(*) (Rus.) Memuriyet – ç.n.

duğundan dolayı acı çekiyorken aynı anda *hırstan* kuduru-
yor” olması durumu.

Öteki'nin ilk birkaç bölümü, Golyadkin'in bölünmüş kişiliğinin, bütünüyle bağımsız iki varlığa ayrılmadan önceki halinin parlak bir resmini sunar. Bir yanda Golyadkin'in, sanki daha yüksek bir toplumsal mevkiye sahipmiş gibi davranma ve kendisine dair daha gurur okşayıcı bir imaj oluşturmaya yönelik belirgin arzusu vardır – o kupa arabası, uşak üniforması, sanki yeni damatmışçasına şık mobilyalardan fazla fazla satın aldığı alışveriş, hatta daha kabarık bir cüzdana sahip olmak adına banknotlarını bozdurmak gibi harika bir ayrıntı, hep bu yüzdendir. Klara Olsufyevna'nın lütfuna mazhar olma iddiası, bu yükselme ve ego-hazzı dürtüsünün bir ifadesidir, sebebi değil. Aslında, romanın orijinali, egosunu kabartan tatlı hayallere kapılmış olan Golyadkin'i şevklendiren bir pasajı içeriyordu. Bay Golyadkin, diye yazıyordu Dostoyevski, “arasıra kendisini hislendiren bazı romantik varsayımlar yapmayı pek severdi; bazen kendisini en dahiyane bir romanın kahramanı olarak düşünmekten, kendisini türlü entrikalara ve zorluklara yakalanmış olarak hayal etmekten ve nihayetinde tüm bu tatsızlıklardan onuruyla, tüm engelleri aşmış, zorlukları alt etmiş ve düşmanlarını yüce gönlüyle bağışlamış olarak kurtulmuş olmaktan hoşlanırdı.” O halde, ilk tasarlandığı haliyle Bay Golyadkin, Don Kişot'tan ya da isterseniz Walter Mitty'den diyelim, bir izi barındırıyordu içinde.

Bu motivasyon, romanın bizim bildiğimiz yeniden gözden geçirilmiş versiyonunda silinmiş olan, orijinalindeki sahte-kahramansal çerçevenin bir parçasıydı. Örneğin, her bölüm, yaklaşmakta olan eylemin –*Don Quijote*'la birlikte başlayan bir format dahilinde– hatlarını çizen bir dizi parodistik betimleme cümlesi ile başlıyordu. “Memurluk unvanı taşıyan Golyadkin uyandı,” diye yazar ilk bölümde. “Gi-

yinip kuşandı ve önünde uzanan yola koyuldu. Kendi gözünde haklılığını onayladı ve o zaman, yapılacak en iyi şeyin dürüstçe ve açıkça ama asalet sınırlarını aşmadan davranmak olduğu sonucuna vardı. Nihayetinde onu görmek için gitmeye karar verdi.” Değiştirilmemiş olan son bölümde, inatçı ebeveynlerin ve gönülsüz baştan çıkarıcı rolüne bürünmüş olan Golyadkin’in dikkatinden sıvışarak kaçan sevgililer ile birlikte, duygusal serüven romanının romantik entrikasının parodisi gibi bir diğer parodi, kahraman anlatısı uzlaşımının bu parodisine eklenir. Demek ki Bay Golyadkin, kişiliğinin bir yönüyle, kendisini fethedici bir kahraman olarak hayal etmekten hoşlanır; ama diğer yönüyle, böylesi bir rolü sürdürme konusunda oldukça kudretsiz olduğunu ve aslında bir fare kadar ürkek olduğunu biliyordur. Kupa arabasının içinde etkileyici bir biçimde geçerken sokakta gördüğü iki genç meslektaşının bakışlarından çekinir ve müdürü Andrey Filippoviç’in şık yaylısıyla karşılaştığında hakikaten taş kesilir. Bu olaya verdiği tepki, daha sonra ötekinin ortaya çıkışıyla sonuçlanacak olan – Devuşkin’de gördüğümüzün aynı– psişik mekanizmayı açığa çıkarır. “Selam versem mi, vermesem mi? Seseleşsem mi, seslenmesem mi? Kimliğimi gizlesem mi, gizlemesem mi? Yoksa ben başka biriymişim gibi, bana çok benzeyen biriymişim, ortada bir şey yokmuş gibi mi yapsam? Evet, bu ben değilim, ben değilim, o kadar!” Golyadkin, patetik bir biçimde, oynamaya çalıştığı rolün hakkını veremez ve bu sorumluluktan kaçınmak yoluyla bu durumdan kaçabilir yalnızca; fakat Andrey Filippoviç gözden yittiği an, fethedici kahraman tekrar meydana çıkar. “Daha sonra, kahramanımız yanlış yaptığını anımsayınca birden yüzü ateş gibi oldu, kaşlarını çattı, aşırı bir öfkeyle kupa arabasının ön köşesine baktı. Bu bakışında düşmanlarının tümünü bir anda paramparça etme isteği vardı.”

Başından itibaren açık ki Bay Golyadkin, varsayılan tüm kahramanlığı gereği şen bir biçimde serüven yollarına düşüyor değildir. Alman Doktor Krestyan Ivanoviç Rutenspits'i ziyareti, endişesinin sebeplerinden bazılarını açığa çıkarır. Yeni bir rakip, Andrey Filippoviç'in yeğeni, Bay Golyadkin'in niyetlendiği terfiyi almıştır ve güzeller güzeli Klara'nın eline talip olanların önde geleni (ve çok daha münasip olanı) şimdi odur. Bu sinir bozucu olaylara karşı tepkisini kontrol edemeyen Bay Golyadkin, rakibine ve onun nüfuzlu dayısına olan düşmanlığını açıkça sergilemesinden yalnızca bir gün ya da öyle bir zaman önce bir skandal yaratmıştır. Ayrıca Golyadkin, bir zamanlar oturduğu bir kiralık dairededeki Alman bayan konusunu da içeren kendi geçmişindeki bazı ahlaksız davranışlara ilişkin sözlerin etrafa yayıldığıнын farkındadır. Romanın başlangıcında, bu rahatsızlık verici olayların ikisine de dair farkındalığını umutsuzca bastırmaya çalışıyordu ve halihazırda onları, paranoyak mantığı ile, tahrik edildiği ve zulme uğradığı ve bir tek onun açıkça, dosdoğru ve dürüstçe davrandığı fikrine aktarmıştır. Öyleyse, doktorla geçen sahne, eylemin arka planındaki boşluğu doldurmaya, Bay Golyadkin'in davranışının açıkça anormal olduğunu işaret etmeye ve aniden çöküp ağlamaya başladığında, fena durumunun ardındaki tutkuyu açık etmeye yarar.

Bay Golyadkin'in krizi, Klara'nın doğum gününe katılma çabalarından hız alır. Bu ziyafetin harikalıkları, anlatıcı tarafından, Bay Golyadkin'in arzu duyduğu dünyanın gülünç bayağılığını vurgulayan Gogolyen alayın görkemli bir patlamasıyla betimlenir. "Ah, bir şair olsaydım! (Yani en azından Homeros veya Puşkin gibi –onlarınkinden az bir yetenek yeterli değildir çünkü– kesinlikle baştan sona anlatırdım size o balonun görkemini, parlak renklerini, ihtişamını... Ah, okuyucularım benim!" vs. Bu pasaj, Dostoyevski'nin retorik ye-

teneginin bir örneği olarak ilgi çekici olmasının yanında, izleksel bir öneme de sahip olduğundan üzerinde bir müddet durmaya değer. Çünkü anlatıcı, tüm o tumturaklı, kendini yadsıyan cümlelerin arasında, kutlanmakta olan topluluğun rüşvet ve yozlaşma gibi kötülüklerin yuvası olduğunu açık eder. Klara'nın babası ve Golyadkin'in patronu değerli Olsufiy Ivanoviç "devletine inançla, özveriyle hizmet ederken bacıklarını kullanma yeteneğini yitirmiş, bu nedenle de yukarıda anlatılan şeylerle ödüllendirilmiş çok saygıdeğer" biridir. Bay Golyadkin'in, kayırma sonucu terfi etmiş olan rakibi Vladimir Semyonoviç karşısında insan, "bu gencin her şeyi –onun için iyi anlamda olmak üzere, bir gençten çok saygın yaşlı birine benzeyen bu gencin her şeyi– pembe yanaklarından, küçük rütbesini gösteren nişanına varana dek her şeyi bu görkemli anda onun bir zaman gelecek çok yüksek rütbelere ulaşacağına tanıklık ediyordu," demekten kendini alamaz. Böylesi zorlu melunlara kıyasla Golyadkin'in kendisi masumiyet ve erdemlilik timsalidir.

Ötekinin nihayet maddileşmesi, Bay Golyadkin bu değerli toplanmadan alçakça dışlandıktan sonra gerçekleşir. Bunun gelişi, bir diğer retorik düzeneyle, tarihsel roman üslubunun parodisiyle öncelenir. "[S]ahil Fontanka'ya vardığında Petersburg'un saat kulelerinin hepsinde saatler tam gece yarısını vuruyordu," vs. Ve bize açıkça söylendiği şekilde "Bay Golyadkin ölü gibiydi, kelimenin tam anlamıyla ölü gibi [olduğu]" zaman öteki sahneye çıkar. Öteki, Bay Golyadkin, fırtınalı gecenin karanlığında ilk belirlediği zaman, şüphesiz tamamen bir psişik fenomenmiş gibi gözükür. Fakat gerçekten var olan bir Öteki'nin mevcudiyetinin diğer karakterler tarafından olumlandığı bazı (dairede geçenler gibi) sahneler vardır ve Dostoyevski bilerek, olagelenlerin ne kadarının Golyadkin'in sanrılarından ve nesnel farkındalığının büyüyen kaybından kaynaklandığı hakkında bir belirsizlik durumunda

bırakır okuyucuyu. Öteki, ister psşik ister maddi olsun, yine de onun işlevi hakkında kuşkuya asla yer yoktur: O, Bay Golyadkin'in, kendisi ve kendi durumu hakkında düşünmeye katlanamadığı her şeyle yüzleşmesi için kullanılır. Bu durum, onun toplumsal cüretkârlığı, geçmişteki ucuz kabahatleri hakkındaki kuşkuları ve üstlerini kızdırmış olmanın doğurduğu sonuçlardan duyduğu korkusundan kaynaklanmıştır. Golyadkin'in ötekisiyle ilişkisi, kendisi ve kendi dünyası karşısındaki konumunun bu üç yüzünden birini ya da diğerini ve bazen muhteşem zariflikte bir karışım içinde harmanlanmış olan birçoğunu birden yansıtır.

4.

Öteki'nin ilk beş bölümü, gerçek dünyada kendini öne çıkarmaya çalışan Bay Golyadkin'in "serüvenler"ini anlatır. Yeni bir diziyi başlatan geri kalanı ise, her yerde ötekisinin onun yerine geçmesini ve nihayetinde kendisinin deliliğe kapılıp gitmesini önlemekten ibaret olan başarısız mücadelesini resmeder. Öteki, başlangıçta hürmetkârdır, yağcıdır, yaltakçıdır ve korunmak için Bay Golyadkin'e yalvarır. Bu tavırlar muhtemelen, Bay Golyadkin'in de aynı tarzda davranmak durumunda kaldığı kariyerinin başlangıç dönemini yinelemek anlamına gelir; ötekinin anlattığı geçmiş yoksulluğa ve aşağılanmaya dair mutsuz hikâye, Golyadkin'in kendi hayatına bir geri dönüş olarak alınabilir. Ötekinin bağımlı statüsü, Bay Golyadkin'in elde etmeyi henüz başardığı ve onun "hırs"ını besleyen görece özgüvenli konumunu ifade eder. Ama o zaman, öteki, Bay Golyadkin'in güvenine sızdıktan ve onun tüm sırlarını öğrendikten sonra onu "aldatır" (Bay Golyadkin'in, boyun eğmeyerek üstlerini "aldatıyor" olması gibi) ve Bay Golyadkin'in karışık umutlarını ve korkularını boşa çıkarmaya başlar.

Öteki, dairede Bay Golyadkin'in sahip olmak istediği tüm başarıları elde eder, Alman bayanla oynadığı, aşk oyunuyla ilgili imalarda bulunarak ("küçük Bay Golyadkin'in tam zamanında yaptığı bir şaka kahramanımızın tüm umutlarını bir kez daha yıkmış, dengeyi yine küçük Bay Golyadkin'den yana çevirmişti. - Bizim Rus Foblaz'ımızdır bu, baylar; izinlikle genç Foblaz'ımızı tanıtayım size...") sürekli aşağılar onu, Klara Olsufyevna ile fevkalade iyi anlaşır ve mümkün olan her yolu deneyerek gerçek Bay Golyadkin'i şaşkına çevirir ve sinirlendirir. Bazı bölümler tamamen güldürüdür – yalnızca bir börek yemesine karşın Golyadkin'i on bir tane ödemek ve azarlanmanın mahcubiyetini yaşamak durumunda bırakan, ötekinin gizli gizli on börek tüketmesi gibi. Ama ötekinin davranışları çoğunlukla, Bay Golyadkin'in bilinçaltısındaki bastırılmış arzuları yansıtır ve bunlara eşlik eden suçluluk duygularını nesneleştirir.

İlk kısım boyunca Bay Golyadkin'in "hırs"ı, aşağılık ve suçluluk duygularına baskın çıkar ve onları kontrol altında tutmayı başarır. Eylemin hareketi onu, her ne kadar başarısızca da olsa, karşı koymasına rağmen dünyaya kendisini kabul ettirmeye hâlâ çalışıyor olarak gösterir. Fakat öteki bir kez ortaya çıktı mı, işlem tersine döner ve Golyadkin'i, hayatı üzerinde hüküm süren otoritelerin buyruklarını düpedüz Tanrı kelamı kabul eden uysal ve boyun eğmiş biri olduğunu ispat etmeye çırpınan biri olarak buluruz. Dostoyevski'nin toplumsal-psikolojik hamlelerinin en keskin hale gelmesi de bu sonraki kısımda gerçekleşir. Gerçek Golyadkin'in taklit etmekten samimiyetle hoşlanabileceği ama ona ahlaken caiz olmadığı öğretilmiş olan bir tarzda davranan ötekisi ile karıştırılıyor olmaya karşı mücadele eder Golyadkin. Öteki elbette "adi" biridir, ama Bay Golyadkin "onurlu, temiz yürekli, uysal, iyilik sever, görevine bağlı, daha yüksek rütbeleri hak eden bir insandır". "Böyle işte! Eh, bu kadarı da iyi... Peki

ama ya... dairede birbirimize karıştırırlarsa bizi!" Yer değiştirme olasılığı Bay Golyadkin'i, ötekisini "Grişka Otrepyev" –17. yüzyılda gerçek çarlık tahtı üzerinde hak iddia eden ünlü sahtekâr– olmakla suçlamaya götürür ve sonra Dostoyevski için çok önemli olacak olan ama (*Boris Godunov*'u çağrıştırmaları yüzünden) bu bağlamda çok yersiz olan sahtekârlık izleğine bir giriş yapar.

Bay Golyadkin ötekisinin çevirdiği dolaplar yüzünden kendini ne kadar tehdit altında hissederse, teslim olmaya, kendini bırakmaya, kenara çekilmeye, kendini otoritelerin insafına bırakmaya ve onlardan yardım ve koruma dilemeye o kadar hazır hale gelir. Kendisinin sahiden "aşağılık, iğrenç bir paçavra" –yine de elbette "gurur sahibi, ruhu ve duyguları olan bir paçavra"– olduğunu kabul etmeye hazırdır. Ağzından dökülen yarım yamalak cümleler, pederşahi otokrasiden destek alan, kayıtsız şartsız ve mutlak boyun eğme bekleyen resmî ahlakın düsturlarıyla doludur. "Bir sahtekârın, bir alçağın" maskesini düşürmeye umutsuzca çabalarken, Andrey Filippoviç'e "[S]anırım bu davranışının dürüst bir davranış olduğunun ve iyi niyetimi gösterdiğinin, yüce gönüllü amirimizi baba bildiğimin, görevimi gözüm kapalı yaptığının siz de farkındasınız," der. "Bay Golyadkin'in sesi titredi, yüzü kıpkırmızı olmuş, yanaklarından aşağı iki damla yaş süzüldü." Onuncu bölümdeki önemli hayal silsilesi içinde, öteki, "tatsız bir biçimde gülümseyerek" Golyadkin'e şöyle der: "Nedir kişilikli olmak? Evet Yakov Petroviç, seninle benim kişilik sahibi olmamız ne anlama geliyor?"

Bay Golyadkin'in bu bunaltıcı teslimiyet süreci, bir biçimde, sevgili Klara'sından, birlikte kaçmak için bir buluşma ayarlayan bir mektup aldığına inanmasıyla birlikte hafifletilir. *Bir Delinin Güncesi*'nde Poprişçin, Meci ve Fidel adlı iki köpeğin hoş dilli yazışmalarını okuyabildiğine göre, bir sü-

rü yorumcunun yaptığı gibi Bay Golyadkin'in yüreğinin arzusunu temsil eden mektubun ontolojik statüsü hakkında spekülasyon yapmanın gereği yoktur. Sahiden yok mudur? Romanın gerçekten eğlenceli anlarından bazıları, Bay Golyadkin yağmurdan korunmak için odun kütüklerinin altına girdiğinde, Klara'nın evinin avlusunda oturup onun var sayılan buluşmaya gelmesini beklerken – ve aynı anda âdetlerin böyle affolunamaz biçimde bozulmasına içten içe isyan ederken geçmektedir.

“Soyluluk evde oturmaktır hanımefendiciğim, babacığınızın sözünü dinlemektir, zamanı gelmeden evlenmeyi aklına getirmemektir. Zamanı gelince bir koca adayı bulunacaktır size hanımefendiciğim... Evet, izin verin, dostça önce şunu söyleyeyim size: İşler böyle yürümüyor. Sonra, sizi de, size Fransız romanları okuttukları için anne babanızı da adama kılı kırbaçlamak gerekir. Çünkü Fransız romanları iyi şey öğretmezler insana...” vs. Öteki'nin orijinal versiyonu, Bay Golyadkin bir kupa arabasının içindeyken, aniden şeytani bir figür haline gelen doktoru Krestyan Ivanoviç tarafından geçildikten hemen sonra sona erer, fakat her şey havada kalır. Bu noktada eser, Gogolyen bir küstahlık ve sonuçsuzluk havası içinde aniden kesilir: “Ve Bay Golyadkin'in serüvenlerinin hikâyesi burada biter, baylar.”

5.

Dostoyevski'nin, suçluluk takıntısı tarafından takip edilen ve nihayetinde deliliğin içine batan bir bilince dair unutulmaz tasviri, *Öteki*'nin yayımlandığı ilk andan beri fark edilmiştir. Novellada ne olup bittiği, onun genel hatlarında yeterince açıktır; fakat anlamının nasıl yorumlanması gerektiği hakkında sürekli bir tartışma olagelmıştır. Bay Golyadkin'in ötekisi, bir Sovyet eleştirmeninin söylediği gi-

bi, “[Golyadkin’in] ruhunun en bayağı ve en alçak niteliklerini” mi temsil eder? Ya da öteki, bir başkasının iddia ettiği gibi, Golyadkin’in bir birey olarak varoluşunu tehdit eden dışsal toplumsal güçlerin sanrısız bir imgesini mi temsil eder yalnızca? Bu alternatifler arasında bir seçim yapmak bana imkânsız gibi görünüyor, çünkü eğer Golyadkin’in varoluşu toplumsal olarak tehdit ediliyorsa bu tamamen, o kendi ruhuna (ya da bilinçaltına) ilişkin bir şeyi açığa çıkaran bir tarzda kendisini öne çıkarmaya kalkıştığından dolayıdır.

Yine de bu tür anlaşmazlıklar oluşabilir çünkü Dostoyevski’nin *Öteki*’deki ahlaki odağını tam olarak işaret etmek sahiden zordur. Örneğin, Golyadkin’i, iyikalpli ve özverili Devuşkin’i tanımlarkenki duygudaşlığımızın aynısıyla tanımlamamız imkânsızdır. Ötekisi aracılığıyla açığa çıkan “hırs”ın doğası, eğer ki başka herhangi bir şey değilse, Dostoyevski’nin, bizim koşulsuz onaylamamızı arzuladığı şeylerden biri olduğunu söylemek zor – hele ki bunu, anlatı tonunun dinmeyen alaycılığı ile yeterince açık ettiği halde. Aynı zamanda, 1860’ların radikal eleştirmeni N.A. Dobrolyubov, Golyadkin’i, erken dönem Dostoyevski’sinin, saygınlık ve bireylik gibi duyguları yaşama haklarını tanımayı reddeden bir toplumsal hiyerarşi içinde kendi hakları için umutsuzca mücadele eden “ezilmişler”inden biri olarak nitelerken kuşkusuz haklıdır. Fakat Dostoyevski’nin ironisi ile merhametini nasıl uzlaştırabiliriz?

Bu sorunla baş etmenin bir yolunu bir ara işaret etmiştim. Golyadkin’i ne kadar iğnelese de, Dostoyevski, Golyadkin’in önünde ulaşılmaz bir ideal olarak parıldayan bürokratik alanın yüksek tepeleriyle daha da fazla alay eder. Onlar, açıkça iliklerine kadar yozlaşmışlardır ve Golyadkin’in fena durumunun sorumlusu olan ahlaki öz-farkındalığın asgarisinden bile mahrumlardır. Golyadkin en azından, diğer herke-

sin sözde bir bağlılık gösterdiği dindar resmî ahlaka gönülden inanır ve onun ötekisine karşı mücadelesi, bu ahlakı aldatılmaktan koruma çabasıdır. Ötekiyle başederken Golyadkin aslında, resmî üstleri tarafından da paylaşıldığını varsaydığı değerleri altüst eden kendi itkileriyle başediyordu. Valerian Maikov'un, Golyadkin "düzenli bir toplumda kişisel çıkarların uyuşmazlığının bilinci yüzünden," yani iliklerine işlemiş olan ve onu boyuneğmek zorunda bırakan ahlakı ihlal etmeden kendisini bir birey olarak öne sürmesinin imkânsızlığını anladığı için mahvolmaktadır, derken anlatmak istediği muhtemelen budur.

Fakat böyle bir cevap yalnızca kısmen doyurucudur ve Dostoyevski'nin Golyadkin'i niçin hicvederek ele aldığı sorusunu hâlâ gölgede bırakır. Bana öyle geliyor ki burada, bu bağlantıda gözden kaçırılmış bir belgeye başvurmamız gerekir – Dostoyevski'nin notlarındaki "zorunlu egoizm" üzerine sözlerine. Orada der ki, Rus yaşamı egonun kendisini normal bir şekilde öne çıkarmasına izin veren hiçbir çıkış yolu sunmamaktadır ve bunun sonucunda Rus karakteri, kendi "kişisel saygınlığına" dair yeterli bir duygu sergilememeye eğilim gösterir. Bu tür bir çözümlenme, onun *Öteki*'de birleştirdiği bir duygudaşlık ve eleştirel çekince karışımının tıpatıp aynısını içermektedir: Golyadkin'in yükselme arzusu karşısında bir dert ortaklığı vardır, ama onun savaşı sürdürme beceriksizliğine ve hedeflerinin değersizliğine yönelik bir horgörme de vardır. Diğer deyişle, Dostoyevski'nin Rus yaşamının sakatlayıcı koşullarına duyduğu hakiki öfke, tüm yapıp ettiklerinden sorumlu olan kurbanları bağışlayan bir ahlaki deterministe dönüştürmez onu. Aslında onun Devuşkin gibi bir figürü resmetmesi, alçaltıcı toplumsal koşulların kişiliği bütünüyle şekillendirmekten epey uzak olduğunu ima ediyordu. Sonuç olarak, Dostoyevski'nin bu dönemdeki eserleri sıklıkla, şaşırtıcı bir ton

muğlaklığı içerir, çünkü bir karakter, çevresinin baskısına çok iğrenç bir biçimde teslim olduğundan dolayı, eşzamanlı olarak hem toplumsal baskı altında hem de yine de kınanabilir ve ahlaken çirkin olarak gösterilir.

Aynı tavır muğlaklığı, öykünün Sovyet eleştirisinde epey bir dikkat çekmiş olan anlatı tekniğine de yansır. Hem Bakhtin hem Vinogradov, anlatıcının, işe bir dış gözlemci olarak başlamışken, öykü ilerledikçe Golyadkin'in bilinciyle daha fazla özdeşleştiğini haklı olarak işaret etmişlerdir. Daha yakın zamanda, bu özdeşleşmenin asla bütüncül olmadığı da aynı haklılıkla vurgulanmıştır: Anlatıcı, karakterin kendi konuşma üslubunu kullandığında ve kendisini Golyadkin'in ufkuyla sınırladığında bile, Golyadkin'i parodi ederek ona olan mesafesini korur. Bu özdeşleşme ve dalga geçme karışımı, *Öteki*'nin (eğer eleştirmenlerin eseri özellikle bakış açılarının birinden ya da diğerinden bakarak okuma eğilimiyle yargı vermekteyse) çoğu okuyucunun kabullenmekte zorlandığı, lakin Dostoyevski'nin kendi bakış açısını bize kesin bir biçimde aktaran özgül trajikomedî harmanını yaratır.

6.

Bildiğimiz gibi, Dostoyevski'nin *Öteki*'nin başarısına yönelik büyük umutları çabucak kırılmıştı. Eser, iki temel sebepten dolayı eleştirinin yakıcı ateşiyle karşılaştı. Biri basitçe –hem bir Gogol uzmanı olan hem de Dostoyevski'yi takdir eden Rus Sembolisti Andrey Bely'den alıntılıarsak- “*Öteki*[’nin] öznelerin, jestlerin ve sözel işlemlerin birbirine yapıştirilmesiyle oluşan bir yamalı bohçayı anımsatıyor” olmasıdır. Bu açıdan bakıldığında *Öteki*'nin sorunu, fazla taklitçi olmasıydı; diğer açıdan ise bütünüyle anlaşılmasına izin vermeyecek kadar özgündü. Çünkü Dostoyevski'nin anlatı tekniği-

nin kompleksliği onun zamanının okuyucuları için özel bir sorun oluşturuyordu.

Öteki, gitgide Golyadkin'in bilinciyle özdeşleşen ve anlatıyı karakterin konuşma üslubuyla sürdüren bir dış gözlemci tarafından anlatılır. O yüzden onun sözel dokusu, Bay Golyadkin'in şaşkın ruhunun ıstıraplarını ve güvensizliğini resmetme amacıyla takıntılı (ve aşırı) bir biçimde tekrarlanan yığına cümleler, klişeler, düsturlar, kibar toplumsal formüller ve anlamsız ünlemlerden oluşan geniş bir karışımı barındırır. Joyce'un *Ulysses*'inin Gerty McDowell bölümünde yaptığı klişelerle oynamasının ve Sartre'ın John Dos Passos'ta takdir ettiği şey olan, içinde bulunduğu toplumun formülleri ve sloganlarıyla tıka basa doyurulmuş bir bilicin tasvirinin, daha önce yapılmamış, dikkate değer bir öngörüsüdür bu. Buna rağmen, Öteki'nin etkisi, Dostoyevski'nin okuyucularının toplumsal-psikolojik gerçeğe benzerlik ya da sanatsal deneysellik adına kabullenmeye henüz hazır olmadığı bir sıkıcılık ve monotonluk olmuştu.

Her ne kadar Dostoyevski'nin anlatı tekniği *per se** artık modern okuyucu için bir engel oluşturma da Dostoyevski'nin tavrının kompleksliği hâlâ kavrayış sorunları yaratmaktadır. Golyadkin'in karmaşık durumunu herhangi bir toplumsal baskıdan yalıtarak ve hem Golyadkin'i hem onun içinde yaşadığı dünyayı yıkıcı bir ironiyle ele alarak Dostoyevski, Golyadkin'in yalnızca, kendi sorunlarından bir tek kendisinin sorumlu olduğu bir patolojik kişilik olduğu izlenimini vermeye eğilimlidir. Dostoyevski'nin notlarında anlattığı gibi, Golyadkin'in psikolojisinin toplumsal imalarını yakalaması beklenebilecek olan Belinski bile, onun yaşamının "kara cini" olan "karakterinin hassaslığı ve kuşkuculuğu" olmasaydı yaşamı hakikaten bu denli dayanılmaz olmazdı, der. Diğer deyişle, münferit bir vaka-

(*) (Lat.) Haddi zâtında, kendisinden, kendiliğinden – ç.n.

nın hikâyesi olmaktan öte bir anlam taşımayan bir parano-ya ve zihinsel çöküntü vakasını resmediyordu Dostoyevski yalnızca.

Bu yargı, Dostoyevski'nin erken dönem eserlerine (ve geç dönem eserlerinin birçoğuna da) yönelik, 19. yüzyılın sonuna kadar Rus eleştirisinin büyük kısmına hâkim olan bir bakış biçimini ortaya koyar. Belinski'yi yankılayan P.V. Annenkov, 1849'da, Dostoyevski'yi, "delilik için deliliği" tasvir etme konusunda uzmanlaşmış (kardeşi Mihayil Dostoyevski'yi ve Butkov'u içeren) yeni bir yazın okulunun önderi olmakla suçladı. Annenkov, (gördüğü haliyle) içinde hiçbir ciddi ya da yüksek sanatsal amaç bulamadığı duygusal ve grotesk trajikomediyeye yönelik bu hastalıklı zevki şiddetli bir şekilde eleştirdi. Böylesi bir suçlama, "anormal" ve "patolojik" karakterlerinin, yakından incelendikleri takdirde, toplumsal-kültürel bir noktayı işaret ettikleri görülebilecek olan Dostoyevski'ye yapılan bir haksızlıktır elbette. Ama belki de Dostoyevski, onun psikolojisinin ideolojik imalarını yakalamak ve karakterlerinin "anormallik"lerinin Rus toplumsal durumunun kişilik üzerindeki baskısından kaynaklandığını anlamak konusunda okuyucuya çok fazla güvendi. Sonuç ise, epey bir yanlış anlamaya varan ve dinmeyen bir eleştirel anlaşmazlığa sebep olan bir sanatsal denge yokluğu.

7.

Öteki'ye yönelik ağır düşmanca tepki, Dostoyevski'yi, neredeyse kitap yayımlandığı andan itibaren onu yeniden gözden geçirmeyi düşünmeye sevk etti. Yine de, tutuklanmasından önce bu mümkün görünmüyordu ve bu projeye ancak 1860'larda dönebildi. Defterleri, Öteki'nin bütünüyle yeniden şekillenmesi gibi bir revizyon oluşturacak çok-

lukta olmayan, yine aynı karakterlerle ve duygusal entrikayla ama bu sonraki dönemden kaynaklanan yeni ideolojik motiflerle ilgili bir dizi notu içeriyor. Golyadkin, Petraşevski çevresinin bir toplantısına katılan bir radikale dönüştürebilirdi, “bir Napolyon, bir Perikles, Rus devriminin bir önderi olmayı” düşleyebilirdi, bilim ve ateizm üzerine çalışmalar yapabilirdi – ve onun ötekisi radikalleri yetkililere ihbar edebilirdi. Bu notlar, ikiz-teknikinin Dostoyevski’nin zihninde genişlemeye ve Sibiryaya sonrası yaratımlarını niteleyebilecek olan büyük ideolojik motifleri bir araya getirmeye nasıl başladığını gösterir. Öteki’yi niyet ettiği gibi yeniden yazmanın yolunu hiçbir zaman bulamadı, belki de aynı sanatsal itki çoktan yeni üretimlere kanalize olduğundan dolayı. Öteki’yi ancak 1866’da *Suç ve Ceza*’yı bitirirken yeniden gözden geçirdi ve o zamandan bu yana aldığı biçime soktu.

Dostoyevski’nin gözden geçirmeleri, büyük kısmıyla, pek çok eleştirinin hedefi olan sözel tekrarların çoğunu çıkarmaktan biraz daha fazlasını içerir. Fakat daha önemlisi, bütün sahte-kahramansal çerçeveyi de çıkarmıştır. Tüm bölüm başlıklarını silmiş ve orijinal altbaşlığın –*Bay Golyadkin’in Serüvenleri*– yerine *Bir Petersburg Destanı*’nı koymuştur. Bu, *Ölü Canlar*’la olan stilistik ilişkiyi gizlemiştir ve belki de Öteki’yi radikal toplumsal eleştiri öğelerinden ve hâlâ Gogol’ün romanıyla bağları olan Belinski’nin hatıralarından ayırmak anlamına geliyordu. Yeni altbaşlık, eseri çarpıtıyor değildi (Golyadkin bir Petersburg tipiydi) ve esere gölge düşürmeyecek kadar belirsiz ve tarafsızdı; Öteki’yi, *Bakır Atlı* ile başlayan Rus yazın geleneğinde doğru bir yere yerleştirme bakımından daha fazla avantaja sahipti.

Ayrıca Dostoyevski, eseri bir tam bölümü çıkartmak suretiyle kısalttı ve ötekinin “Grişka Otrepyev” olması motifini neredeyse bütünüyle keserek ve Golyadkin’in, eski ev sahi-

besi Alman bayanın, yine bir Alman olan Kreatyan Ivanoviç ile işbirliği içinde tertiplemediği bir planla zehirlenmek gibi bir zenofobik korkusunu budayarak entrikayı basitleştirdi. Bu zehirlenme motifiyle bağlantılı bazı pasajlar son versiyonda çok daha belirsizdir. Bunun aksine, merkezî toplumsal-psikolojik vurgu, Golyadkin'in suçluluk duygusunun son bir hamlesinin yanında artık onun deliliğinin ve nihai yerinin de soğuk bir şekilde onaylanmasını sağlayan bir bitiriş değişikliği sayesinde kuvvetlendirilir: "Size bir daire verilmek... avlusu olmak, liht olmak, hizmetçileriniz olmak... bunları siz hak etmemek..."

Öteki'den memnun olmamasına rağmen Dostoyevski, onun büyük önemine olan inancını korumayı hep sürdürdü. 1859'da, onu geliştirme ve yeni bir önsözle yayımlama planları hakkında Mihayil'e yazarken şöyle der: "Onlar [eleştirmenler] sonunda Öteki'nin gerçekten ne olduğunu görecekler! Birinci sınıf bir fikri, ilk benim keşfettiğim ve benim bildirdiğim, toplumsal önemi bakımından gerçekten muhteşem bir tipi niçin bırakacakmışım ki?" Yirmi yıl sonra *Bir Yazarın Günlüğü*'nde "öyküm başarılı değildi," diye itiraf ediyordu; ama "oradaki fikir yeterince açıktır ve edebiyata bu fikirden daha ciddi bir katkı olmadı hiçbir zaman. Fakat öykünün biçimi konusunda tamamen başarısızdım" diye iddia etmeyi sürdürdü. Burada Dostoyevski'nin "biçim" derken neyi kastettiği açık değil; fakat Öteki'nin "fantastik" yanına, psişik ile doğaüstü arasındaki belirsiz salınımına gönderme yaptığından şüphelenebilir insan. Golyadkin'in hezeyanının bir taşması olarak öteki, kusursuz bir şekilde açıklanabilir bir şeydir; Golyadkin'in, aynı adı taşıyan, gerçekten varolan bir ayna-imesi olarak öteki ise kafa karıştırıcı ve gizemlidir. Dostoyevski ileride bu alternatiflere dair herhangi bir şüpheye hiçbir şekilde yer bırakmayacaktır: Onun ötekileri ya açıkça sanrı olacaklardır

ya da “yarı-öteki” denebilecek şeyler – kendi adına var olan ama diğer karakterin bazı içsel yanlarını güçlendirilmiş bir biçimde yansıtan karakterler.

Dostoyevski’nin, *Öteki*’de cisimleşen “fikrin” niçin bu denli önemli olduğunu düşündüğünü anlamak yine de zor değil. Golyadkin’in ötekisi, onun kişiliğinin yüzleşmek istemediği bastırılmış yanlarını temsil eder ve öz-imge ile hakikat arasındaki –bir kişinin kendisi hakkında inanmak istediği şey ile kendisinin gerçekten olduğu şey arasındaki– bu içsel bölünme, Dostoyevski’nin, onun yazarlık nişanesi haline gelen bir karakter tipini yakaladığı ilk noktadır. Golyadkin, majör romanların unutulmaz sahnelerinde kendi yarı-ötekisiyle ya da ötekileriyle (ister başka “gerçek” karakterler biçiminde olsun ister sanrılar olarak olsun) hep karşılaşan, Dostoyevski’nin büyük bölünmüş kişiliklerinin atasıdır. Golyadkin ve –yeraltı adamı, Raskolnikov, Stavrogin ve Ivan Karamazov gibi– halefleri arasındaki kişilik yapısı benzerliği, eleştirmenlerin *Öteki*’yi, sanki Dostoyevski’nin olgun dönemindeki tüm felsefi ve dinsel izlekler orada *halihazırda* bulunuyormuş gibi yorumlamalarına yol açmıştır; ama bu savunulamaz bir anakronizmadır. 1840’ların Dostoyevski’si, 1860’lardaki ve 1870’lerdeki Dostoyevski değildir ve onun yaptığı göndermeler halen tamamen toplumsal-psikolojiktir.

Daha sonra, olgun Dostoyevski, ilk örneğinin Golyadkin olduğu bu “yeraltı” tipi buluşunun onun Rus yazınına yaptığı en büyük katkıyı oluşturduğunu hissetti. Çünkü onun bakış açısından, bu tür bir tip, rekabet halindeki ve birbiriy-le uyuşmaz fikirler ve değerler arasında umutsuzca bölünmüş olan çağının Rus kültürel ruhunun gerçek durumunu temsil ediyordu. Dostoyevski’nin eserinin bu erken aşamasında, Golyadkin’in mütevazı emellerindeki suçluluk duyguları, kişiliğin bir despotik zorbalık altında boğulmasını ve

sakatlanmasını açığa çıkarır. Daha sonra, aynı karakter tipi, Dostoyevski'nin, içgüdüsel bir ihtiyaç olarak İsa'ya ve Tanrı'ya duyduğu inanç ile birlikte doğuştan ahlaki-dinsel Rus ulusal karakteri olarak gördüğü şey üzerinde Batı'dan ithal edilerek uygulanan ateist radikal ideolojinin bölücü etkilerini sergilemek amacıyla kullanılacaktır. Böylece Dostoyevski'nin *Öteki*'yi yeniden yazmak için aldığı notlar, erken dönem ve geç dönem yaratımları arasındaki sürekliliği de başkalaşım işlemini de ortaya koyar. 1840'larda keşfedilen ve Doğal Okul'un ilerlemeci toplumsal ideallerini ileriye taşıyan karakter tipi, geç dönem Dostoyevski'sinde, radikal ideolojiye karşı kullanılan bir silah haline gelir. Buradan yola çıkarak, bu durumun nihayetinde Dostoyevski'nin psikolojisinden kaynaklandığı sonucuna varılabilir belki; fakat bu sonuç, Dostoyevski'nin başarısını kavrayışımıza bir son değil yalnızca bir başlangıç sağlar.

İngilizce'den çeviren YÜCE AYDOĞAN

İnsancıklar yayımlandığında, dönemin büyük edebiyat eleştirmeni Belinski, Dostoyevski'yi şöyle övmüştü: "Yeni bir yazarın, yeni bir yeteneğin kalemi bu; onu tanımıyorum, ama bu roman Rusya'da hayatın sırlarını öyle kahramanlarla veriyor ki bize, bundan önce hiçbir yazar bu kadarını düşlelerinde bile göremezdi." Ama bu övgülerin sarhoşluğuyla hemen ikinci romanını, *Öteki*'yi yazıp

Dostoyevski'yle editörü A.A. Kravski arasındaki konuşmayı gösteren bir karikatür (1848).

yayımlayan genç yazarı, bu sefer sert eleştiriler, daha da beteri büyük bir kayıtsızlık ve sessizlik bekliyordu. Dostoyevski'nin ilk kitabıyla kazandığı ilgi ve şöhreti kaybetmesine sebep olan, ama ölümünden sonra, başka dillere çevrildikçe değeri daha iyi anlaşılan bu unutulmaz romanını, Ergin Altay'ın Rusça aslından yaptığı çeviriden ve gelmiş geçmiş en büyük Dostoyevski uzmanı Joseph Frank'in kapsamlı sonsözüyle sunuyoruz.

İLETİŞİM 1273

DÜNYA
KLASIKLARI 38

ISBN-13: 978-975-05-0549-2

9 789750 505492